୦/୪୩୫

ରାମରାଜ୍ୟ

ବର୍ମାକୁଲି, ନାହାକପଡ଼ାର ଅତିଥି, ଅଚ୍ଛବ ଝିଅ,
ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ, କିନ୍ତୁ, ଯଦି ପ୍ରଭୃତିର
ଲେଖକ
ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ମହାପାତ୍ର

ପ୍ରକାଶକ
ମହାପାତ୍ର ବ୍ରଦର୍ସ, କଟକ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ
୧୯୫[illegible]

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ
ଅଶୋକ ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର
ରାଣୀହାଟ, କଟକ—୧

ମୂଲ୍ୟ ଛଅଟଙ୍କା

ଉତ୍ସର୍ଗ

"ଗ୍ରାମରାଜ୍ୟ" ଗଠନରେ ବ୍ରତୀ ହୋଇ
ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରାଣପାତ କରିଛନ୍ତି ଓ କରୁଛନ୍ତି,
ସେହି ବରେଣ୍ୟମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ............

ଲେଖକ

ପଦେ ମାତ୍ର

ଉପନ୍ୟାସଟି ଲେଖି ସାରିବା ପରେ ବଡ଼ ଅଡ଼ୁଆରେ ପଡ଼ିଲି, ନାଁଟିଏ ବାଛିବା ପାଇଁ । ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ନାଁ ଆସି ହାଜର ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରଥମଟି ଅପେକ୍ଷା ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଦାବୀ କରେ ମତେ ରଖ ବୋଲି । ତାପରେ ତୃତୀୟ ଚତୁର୍ଥ, ପଞ୍ଚମ ଆଦିର ଦାବୀ ବେଶି ବେଶି ବଢ଼ିଚାଲିଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାର ଦାବୀ ପୂରଣ କରିବି ନିଜେ ଠିକ୍ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ତାପରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲି କେତେକ ବନ୍ଧୁଙ୍କର । ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ଆମୂଳଚୂଳ ପଢ଼ିଲେ କିମ୍ବା ଶୁଣିଲେ ସିନା ନାଁ ବାଛିବାକୁ ହେବ, ତେଣୁ ତାହାହିଁ ହେଲା । କେତେଜଣଙ୍କୁ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇଲି ଓ ଆଉ କେତେ ଜଣ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ନେଇ ପଢ଼ିଲେ । ଅହୁରି ଅସୁବିଧା କଥା । ବନ୍ଧୁମାନେ ଯେଉଁ ନାଁ ବାଛିଲେ ଜଣ ଜଣକର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାଁ । ଜଣେ କହିଲେ ଉପନ୍ୟାସଟିର ନାଁ "ରାମରାଜ୍ୟ" ରଖନ୍ତୁ । ମୁଁ ସେଇ ନାଁଟି ଦେବି ବୋଲି ପ୍ରଥମରୁ ଭାବି-ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଔପନ୍ୟାସିକ ନାଁ ହେଉନାହିଁ ବୋଲି କେହି କେହି କହିବାରୁ ସେଥିରୁ ମନ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଥାଏ । ମାତ୍ର ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯେତେବେଳେ ସେହି ନାମର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ହେଲା, ରାମରାଜ୍ୟ ହିଁ ଠିକ୍ ବୋଲି ସ୍ଥିର କଲି । ଗାନ୍ଧିଜୀ ରାମରାଜ୍ୟ ହେବା କଥା କହିଥିଲେ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ନେତାମାନେ ତାହା ଗଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଆମର ଲେଖା ବି ସେଇଆ । ଉପନ୍ୟାସ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଶରତ ବାବୁ ରାମରାଜ୍ୟ ଗଠନ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ସରକାରୀ ଚାକିରୀ ଛାଡ଼ି ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଗହଣରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ ରାମରାଜ୍ୟ ହିଁ ସ୍ଥିର ହେଲା ।

ବିଷୟ ଯେଉଁ 'ମନ', ପ୍ରାକୃତ ଜଗତ ରେ ଅନନ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରେ ଯେଉଁ ମନ ପ୍ରବଳତା ଲାଭ କଲେ ଜୀବର ହିମାଳୟ ଲଂଘନ କରିବାକୁ ସାହସ ଜାଗେ, ଘଟଣା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କିଭଳି ହଠାତ୍ ମାନସିକ ପରି- ବର୍ତ୍ତନ ଘଟିପାରେ, ଅଭୀଷ୍ଟସିଦ୍ଧି ପରେ ପ୍ରାଣୀର ସନ୍ତୋଷ ଓ ବିକାଶ, ସାମାଜିକ ମନମୁଖିଅପଣଯୋଗୁଁ ସଂଘଟିତ ବିଭ୍ରାଟ, ଯୌତୁକ ପ୍ରଥାର ଅପକାରିତା, ମିଥ୍ୟା ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରରେ ମାରାତ୍ମକ କାଣ୍ଡ କିଭଳି ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠେ, ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବହାର ପାଇଲେ ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି କିପରି ଅନୁରକ୍ତ ହୁଏ, କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ସଂପର୍କ ଛିନ୍ନ କରି ମନୁଷ୍ୟ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହେବା ଆଦି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗର ଧାରାବାହିକ ଚର୍ଚ୍ଚା ଉପରେ ଉପନ୍ୟାସଟି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି ।

ଏହା ପାଠକ ପାଠିକାମାନଙ୍କର ଆଦରଣୀୟ ହୋଇ ପାରିଲେ କୃତାର୍ଥ ହେବି ।

ଲେଖକ

ନଂ 0/435

ଇଅ ଭିତରେ ଯେତେ ଯେତେ କାଣ୍ଡ କାରଖାନା ଘଟିଗଲା ତୁମେ କଟକ ହେଲେ ଶୁଣିନାହଁ ବୋଧହୁଏ ଶରତ ! ମୁଁ ତୁମକୁ ବାରମ୍ବାର କହୁଚି ଥରେ ଘରକୁ ଯାଇ ଦୁଇଚାରି ଦିନ ରହି ଫେରିଆସ । ମୋଠେ ଶୁଣିଲ ନି । ତୁମେ ଚାଲିଯିବା ପରେ ପରେ ନାନୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଓହୋ ! ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ବ୍ୟସ୍ତ । ମୁଁ କହିଲି "ନାନୀ ଏତେ ଅଥୟ ହେଉଚ କାହିଁକି—ପୁଅତ ପାଠ ପଢ଼ୁଚି, ଘରକୁ ଏବେ ନଯାଇ ପାରିଲା—ଯା ବୋଲି କ'ଣ ମାରା ହୋଇଯିବ ।"

ମୁଁ ଏତିକି କହୁ କହୁ ନାନୀ ମୁହଁଟାକୁ ରାଗରେ ତମ୍ ତମ୍ କରି କହିଲେ, "ଶରତ୍ ଏଇଠି ରହି ପାଠ ପଢ଼ୁଚି ନା ଝିଅଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ......................।"

ନାନୀଙ୍କର ତୁମ ପ୍ରତି ଏ ପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହକୁ ମୁଁ ବରଦାସ୍ତ କରିପାରିଲି ନି । କହିଲି, "ନାନୀ ! ତୁମେ ଶରତ୍ ପରି ପୁଅ ନାଁରେ ଏଭଳି କଥାଗୁଡ଼ାଏ ତୁଣ୍ଡରେ ଧରି ପାରୁଚ ? ଶରତଙ୍କୁ ପରା ସମସ୍ତେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଏଇ କଲେଜରେ ହଜାର ହଜାର ପୁଅ ପିଲାତ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି, ଝିଅ ପିଲା ଡଜନଶହ କି ଚାରିଶହ ପଢ଼ୁଥିବେ, କିଏ କହିବ ଶରତ ଦିନେ କୋଉ ଝିଅଠାକୁ ମୁହଁ ଟେକି ଚାହିଁଥିଲା ବୋଲି । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗସାଥିମାନେ ଶରତଙ୍କୁ ମାଇଚିଆ

ବୋଲି କହନ୍ତି ପରା ? ପ୍ରଫେସରମାନେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ରକୁ ସାବାସ୍ କରନ୍ତି । ମୋ କଥାରେ ଅବିଶ୍ୱାସ ହେଉଥିଲେ ତୁମ ପ୍ରଭୁସଙ୍କୁ ପଚାରୁନ ?" ଏତେ କହିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଯେତେବେଳେ ପୁଣି ସେଇକଥା ଗୁଡ଼ାକ ଧରି ବସିଲେ ମୋ ମନରେ ଭାରି ରାଗ ଆସିଲା । କହିଲି, "ତୁମେ ଯେପରି ଲେଖୁଚ ସତରେ ତୁମ ପୁଅ ଯଦି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ହୋଇ ଥାଆନ୍ତେ ତେବେ ତୁମେମାନେ ତ ଦେହ ଧରି ପାରନ୍ତ ନି" । ଦେଖ ଶରତ୍ । ନନା, ବୋଉ, ସାଇପଡ଼ିଶା ସମସ୍ତଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଦୂର କରିବାପାଇଁ ତୁମେ ଆଜି ରାତି ଗାଡ଼ିରେ ଘରକୁ ଯାଅ । ଭାଉଜଙ୍କ କଥାରେ ଶରତବାବୁ ଟିକିଏ ମୁରୁକି-ହସା ଦେଇ କହିଲେ, ମୋ ଗାଁକୁ ଯିବାରେ ତୁମେ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ କାହିଁକି ? ଚିଠିପତ୍ର ଜରିଆରେ କ'ଣ କିଛି ଗୋଟାଏ ସୂତ୍ରପାତ କଲିଣିକି । ସୂତ୍ରପାତ ଆଉ କରିବି କ'ଣ ? ମୁଁ ବାରମ୍ବାର କହିଲେ ବି ତୁମେ ଶୁଣୁନ—ହାତକୁ ବାହାର ହୋଇଗଲେ ଆଉ କେହି ସମାଲୋଚନା କରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଭାଉଜ ! ମୁଁ ପରା ତୁମକୁ ସଫା ମନା କରି ଦେଇଛି—ମୋ ଜୀବନର ଗତି ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ବୋଲି । ହଁ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର । ତୁମେ ତୁମ ଜୀବନକୁ ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ଗଢ଼ୁଥିବ ଅଥଚ ଏଥିରୁ ନାନାପ୍ରକାର ଅବାଞ୍ଛନୀୟ ଘଟଣା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚାଲିଥିବ । ସେ ଦିନର ପୋଲି ପାଖ କଥାଟା ନାନାଙ୍କ ଆଗରେ କହିବାର କ'ଣ ଥିଲା କହିଲ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ତୁମକୁ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ କହି ପକେଇଲି ସିନା— ।

ସତରେ ଶରତ ! ଏଗୁଡ଼ାକ କି କଥା । ରାତି ଅଧ, ଝୁଁ ଝୁଁ ବର୍ଷା ପବନରେ ଦେହ କମ୍ପି ଯାଉଛି—ଘରଭିତରେ ଥିବା ଲୋକେ ବି ଅଚାନକ ହେତୁ ବିପଦ ମଣୁଛନ୍ତି, ପୁଅ ଝିଅ ଦ'ଠାର ଚାଲିଛି ଗୁପ୍ତପ୍ରେମ—ଏ ଯୁଗଟାତ ଏଭଳି ହୋଇଛି—ଆଉ ନାନୀ ତୁମ

ଉପରେ ସନ୍ଦେହ ନ କରିବେ ବା କାହିଁକି ? ଯଦି ସେ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମ ଅଛି, ତେବେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ କ'ଣ ପାଇଲେ ନି ? ଜାଣିଲୁ ଶରତ ! ତୁମ ଭାଇନାଙ୍କ ଆଖି ହଠାତ୍ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ମତେ ଏ ଘଟଣା ଅବଦୌ କହି ନଥାନ୍ତେ; ମାତ୍ର ମୋ ନଜରଟା ଯେତେବେଳେ ସେ ଦୁହିଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା—"କହିଲି, ହଇଏ ଦେଖିଲଣି । ସେ ଟିକିଏ ହସିଦେଇ କହିଲେ—ମୁଁ ଦେଖିବି କ'ଣ ? ତୁମର ଇଚ୍ଛାଥିଲେ ଭଲ କରି ଦେଖ । ପୁଅଟାକୁ ମୁଁ ଚିହ୍ନି ନି । ମାତ୍ର ଝିଅଟି ତ ମୋର ଅତି ଚିହ୍ନା । ତାକୁ ବି ତୁମ ଭାଇନା ଚିହ୍ନିଛନ୍ତି । "ବାପ, ମା, ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ପୁଅ ଝିଅଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼େଇବା ପାଇଁ ପଠେଇଛନ୍ତି ନା ରାତି ଅଧରେ ନଈକୂଳରେ ଅଭିସାର ପାଇଁ ପଠେଇଛନ୍ତି ମ ?" ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତୁମ ବୋଉଙ୍କ କଥା ମିଛ ହେବ କାହିଁକି ? ଏଇଭଳି କଥାସବୁ ଶୁଣିବାରେ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ମନଟା ନିଜ ଅକ୍ତିଆରରୁ ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲା ପରେ ଏମାନେ ଜାଣି ଶୁଣି ଘର ସଂସାର କରୁନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ? ତୁମେ ମତେ ପୁରସ୍କାର ଦିଅ ଶରତ । ମୁଁ ତୁମ ବୋଉଙ୍କୁ କହିଲି—ନାନୀ, ତୁମ ପୁଅ ଶରତ ସୁନା ଖଣ୍ଡିଏ । ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ କେବେହେଲେ କିଛି ସନ୍ଦେହ କରନି ।

ହରିବାବୁ କେତେବେଳୁ ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀ ଓ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣୁଥାଅନ୍ତି । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେ ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଆସି କ'ଣ କହିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉ ହେଉ ଶରତବାବୁ ସେଠାରୁ ଉଠି ଦାଣ୍ଡଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ହରିବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ, "କ'ଣ ପଦେ ଅଧେ ଶରତ ପାଇଁ ତା ବୋଉ ଆଗରେ ସୁପାରିଶ କରିଦେଇଚ ବୋଲି ସେ

ବାବଦରେ କିଛି ତାଠାରୁ ଆଦାୟ ନକରିବା ଯାଏଁ ତାଙ୍କୁ ଅବସର ଦେବନି ବୋଧହୁଏ । ସେ ହେଲେ ତୁମ କଥାରେ କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଉ ଥାଆନ୍ତି । ତୁମେ ଅନର୍ଗଳ ବକ୍ତା ଭାବରେ ଗପି ଯାଉଚ, ସେ ଗୋଟିଏ ଅପରାଧି ଶ୍ରୋତାପରି ବସି ଶୁଣୁଚ । ସେ ଦିନର ପୋଲ୍‌ପାଖ ଘଟଣାଟା ସୁଦ୍ଧା ତାକୁ କହିଦେଇଚ ତ ? ତୁମ ମାଇପିଜାତି ପେଟରେ ଲୁଣ ମିଳିବନି ବୋଲି ଯାହା କହନ୍ତି— ତାହା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ ! ସେ ଘଟଣାଟା ଦେଖିବାବେଳକୁ ତୁମର ପଢ଼ାବେଳର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଛି ନା କ'ଣ ?
ପ୍ରତିଭାଦେବୀ ଟିକିଏ କୃତ୍ରିମ ରାଗ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ, "ତୁମ-ପରି ମୋ'ର ତା ନଥିଲା ।" ହରିବାବୁ କହିଲେ, "ତେବେ ବି ଥରେ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଚ କି ? ଆମ ଶରତକୁ ଜାଲରେ ପକେଇ ଅଭାବ ରହିଯାଇଥିବା ବିଷୟଟିକୁ ତା'ରଦ୍ୱାରା ପୂରଣ କରିଦେବ ବୋଲି ଯଦି ଭାବୁଥାଅ.........." ।

ହଉ, ହଉ—ରଖ ରଖ, ତମ ଭଦ୍ରତା କଥାଗୁଡ଼ାକ ! ଶରତ ମୋର ପିଲା ଦିଅରଟା, ବୟସରେ ୬ ମାସକୁ ବରଷେ ସାନ । ଏଭଳି ଗୁଡ଼ାଏ କହିବାକୁ ତୁମର ଜିଭ କିପରି ଲେଉଟେ ମୁଁ ଆଦୌ ବୁଝି ପାରେନି ।

ପ୍ରତିଭାଦେବୀ ମୁହଁଟାକୁ ଶୁଖିଲା କରି ଦେଇ ହାଣ୍ଡିଶାଳଘର ଆଡ଼କୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ । ହରିବାବୁ ତ କଥା ଲହସରେ କୌତୁକ କରି ଅସୁନ୍ଦର କଥାପଦେ କହି ଦେଇଛନ୍ତି ଆଉ କରିବେ କଣ ? କୌଣସିମତେ ପ୍ରତିଭାଦେବୀଙ୍କର ମନ ବଦଳାଇବାକୁ ହେବ । ସେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଭାଦେବୀଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ପଛରୁ ଯେତେ ଡାକିଲେ ବି ପ୍ରତିଭାଦେବୀ ମୁହଁ ଲେଉଟାଇ ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ । ହରିବାବୁ ହାଣ୍ଡିଶାଳ ବାରଣ୍ଡାରେ ଏଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ ଚାହିଁ

ପ୍ରଭାଦେବୀଙ୍କର ଜଂଘଯାଏ ଲମ୍ବି ଆସିଥିବା ବେଣୀଟିକୁ ଟାଣିଧରି କହିଲେ ମୋର ଏହି ପରିହାସ କଥାଟାରେ ତୁମେ ଏତେ ରାଗିଗଲ ? ଅଚ୍ଛା, କାନମୋଡ଼ି ହେଉଛି—ଆଉଦିନେ ଏପରି କହିବି ନି ।

ତଥାପି ପ୍ରଭାଦେବୀ ହରିବାବୁଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହୁଁ ନଥାନ୍ତି । ହରିବାବୁ ୨।୩ ଥର ନିଜ ରାଣ ପକେଇବାରେ ପ୍ରଭାଦେବୀ କହିଲେ—ତୁମେ ଆଜିଠାରୁ ମତେ କଥା କହିବ ନି । ମୋର ଦୋଷ ହୋଇଛି କହିଲ ପରା ! ଶୁଣ, ଆଜି ମୋର ଗୋଟିଏ ସଭା ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯିବାର କଥା । ଗଲାବେଳକୁ ତୁମେ ମୁହଁ ଶୁଖେଇ ବସିଲେ ମତେ ଭାରି ଖରାପ ଲାଗିବ । ତୁମେ ଶରତ ସାଙ୍ଗରେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥାଅ । ମୁଁ ୬ଟାରେ ଫେରିଲେ ସିନେମା ଦେଖି ଯିବା—। ହଁ ତୁମେ ତ ସବୁଦିନେ ସିନେମା ନେଉଚ । ମାତ୍ର ଆଜି ଏଭଳି ଅପବାଦଟାଏ ଦେଇଚ ବୋଲି ସିନେମା ଦେଖିଯିବା କଥାଟା ମନରେ ପଡ଼ିଗଲା । ନା—ନା ଆଜି ନିଶ୍ଚେ ଯିବା । ଭଲ ଫିଲ୍ମଟାଏ ଆସିଛି ବୋଲି ଆମ ବାର-ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ସମସ୍ତେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିଲେ ।

ହରିବାବୁ କାର୍ ଖଣ୍ଡିକ ନେଇ ଟାଉନ୍‌ହଲ୍ ସଭାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ଗଲାବେଳେ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଅଫିସଠାରେ କହି ଦେଇଗଲେ ଘରକୁ ଯିବାପାଇଁ ।

ଶରତବାବୁ ଭାଇନା ଓ ଭାଉଜଙ୍କ ଭିତରେ ଏ ଯେଉଁ ଅଭିନୟ ଚାଲିଥିଲା ତାହା ଦେଖି ନାହାଁନ୍ତି କି ଶୁଣି ବି ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ବିନାଦ୍ୱିଧାରେ ଭାଉଜଙ୍କ ପାଖରେ ଅସମାପ୍ତ ରହିଥିବା ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣିବାପାଇଁ ବ୍ୟଗ୍ରହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରଭାଦେବୀ କହିଲେ—ଯାହାହେଉ ଶରତ ! ତୁମ ତରଫରୁ ମୁଁ ଗୁଡ଼ାଏକଥା

ନାନାଙ୍କ ଆଗରେ କହୁଛି ସିନା, କିନ୍ତୁ ତୁମର ଉଚିତ ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୋଷ କରିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସବୁ କାମ ଛାଡ଼ି ୪।୨ ଦିନପାଇଁ ଗାଁକୁ ଯାଅ । ପରୀକ୍ଷା ତ ଶେଷହେଲା । ଏଥର ଏଣିକି ନ ଯିବାଟା ଖୁବ୍ ଅସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯିବ ।

ଭୁଜଙ୍ଗ । ତୁମ କଥା ବୁଝୁଚି ଯେ, ମୁଁ କିପରିଯିବି କହିଲ ? ଏଆଡ଼େ ଯେତେବେଳେ ଗୋଟାଏ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାମର ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଣ୍ଡକୁ ନେଇ ଆସିଛି; ସେ ସବୁକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ମୋର ଇଜ୍ଜତ ରହିବ ତ ? ମତେ ଲୋକେ କଣ କହିବେ ?

କାଲି ଚଉଦୁଆର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ସଭାରେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଜବାବଦେଇ ସାରିଛି । ପରଦିନ କଲେଜ ୟୁନିୟନର ସାହିତ୍ୟ ସଭା । ତା୧୦ରିଖରେ ନାରୀସଂଘ ସଦନରେ "ନାରୀଶିକ୍ଷାର ଅଗ୍ରଗତି" ସମ୍ପର୍କୀୟ ସମ୍ମିଳନୀରେ ବକ୍ତୃତା ଦେବା ପାଇଁ ସମ୍ମତି ଜଣେଇ ଦେଇଛି । ଏକଥା ତୁମେ ନିଜେ ଜାଣିଚ । ତା୧୨ରିଖରେ ଯୁବ-କଂଗ୍ରେସର ୱାର୍କିଙ୍ଗ କମିଟି ଅଛି । ସର୍ବୋପରି ତା୧୫ରିଖ ଦିନ ପ୍ରବାସୀ ଉତ୍କଳ ସେବକ ସମ୍ମିଳନୀ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ପାଇଁ "ଜଗଦଲ" ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତୁମେ ମତେ ଘରକୁ ଯିବାକଥା କହୁଚ ଯେ—ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ?

ଶରତ । ତୁମେ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜନହିତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ତୁମ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ; ମାତ୍ର ମୁଁ ଯାହା କହିଲି, "ତୁମେ ଆଗେ ହାତକୁ ଦିହାତ ହୋଇ ଯାଅ" ତାପରେ ଦେଖିବ ସମାଲୋଚନା ଆଉ ଧକ୍କାରେ ଦଉଡ଼ି ପାରିବ ନାହିଁ । ସଜ ମାଛରେ ପୋକ ପକେଇ ଦେବାପାଇଁ ଏ ଲୋକଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡେ ଲାଗିବନି ପରି । ତୁମ ପରି ସଚ୍ଚୋଟ ଚରିତ୍ର ଉପରେ

ଏମାନେ ଯେତେବେଳେ ଏତେ ସନ୍ଦେହ ଲଦି ଦେଇ ପାରୁଛନ୍ତି ଅନ୍ୟ କଥା'ବା କ'ଣ କହିବା ?

ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ଓ ଶରତବାବୁଙ୍କର କଥୋପକଥନ ଚାଲିଥିବାବେଳେ ହରବାବୁ କାର୍‌ରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ଶୀଘ୍ର ବାହାରିବାପାଇଁ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀଙ୍କୁ କହିଲେ । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ଉପର ମନରେ ନାହିଁ ନାହିଁ ହେଉଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ହରବାବୁ ବାଧ କରିବା ହେତୁ ଅଭିମାନରେ ମୁହଁ ଫୁଲେଇ କହିଲେ, "ଆଜି ତୁମେ ମତେ କଥା କଥାକେ ଯାହା ବାଧିଲାଭଳି କହିଚ—ସେଥିରେ ପୁଣି ମୁଁ ସିନେମା ଦେଖିଯିବି ?" ହରବାବୁ ଖୁବ୍ ନରମ ଭାବେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "ମୋ ଉପରେ ତୁମେ ସେତେବେଳୁ ରାଗି ଯାଇଚନା କ'ଣ ? ଆରେ ମୁଁ ଥଟ୍ଟାରେ କହି ଦେଇଥିଲି ଯେ—? ତୁମକୁ ମୋ ରାଣ, ଆସ ଯିବା—ଶରତକୁ କହ, ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ସେ ବି ଚାଲୁ । ଭଲ ଫିଲମ୍‌ଟା ଦେଖି ଆସିବା ।

ଆହା ! ପୋଡ଼ ରେ ତୁମର ମୁହାଁ ଶରତ ନା ! ସେ ପୁଣି ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବେ ? ତୁମେ ତ ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଉ ଦେଉ ସେ ଗେଟ୍ ବାହାର ଧଇଲେଣି । ଏଡ଼େ ଲାଜକୁଳା ପିଲାଟେ ମୁଁ କାଉଠି ଦେଖିନା ପରା !

ସତେ ନା କ'ଣ ? ସେ ତାହାହେଲେ ଏଡ଼େ ବେଗି ଚାଲିଗଲାଣି—? ଏତେ ପାଠ ପଢ଼ିଲା ଆଜି ଯାଏଁ ଲାଜ ଛାଡ଼ି ପାରିଲା ନା !

ଆଉ କାହା କଥା କ'ଣ କହିବି । ଆଜିକି ୪ବର୍ଷ ହେଲା ସେ ଆମ ଘରକୁ ନିତି ଆସନ୍ତି ଯେ—ମୋ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି—ମାତ୍ର ଥରକ ପାଇଁ ମୋ ମୁହଁକୁ ସଳଖରେ ଚାହିଁ ଦେଇଛନ୍ତି କି ? ଯୁଆଡ଼େର ନାଁରେ ପୁଣି ବାର କଥା ଉଠାଉଛନ୍ତି ।

ନାନୀ ପରି ସଫା କହିଲେ—ଶରତ୍ ମୋର କାହା ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ିନଥିଲେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପାଶୋର ନଥାନ୍ତା । ଏଇ ପୁଣି ପଡ଼ିବେ ବନ୍ଧନରେ ।

ଅଚ୍ଛା, ନାନୀ କହିଥିବା କଥା ଗୁଡ଼ାକ ତୁମେ ଶରତ ଆଗରେ କହିବା ପରେ ସେ କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦେଲା ? କିଛିନାହିଁ ଉତ୍ତର ଦେବେ କ'ଣ ? ଆଗେ ଘଣ୍ଟାଏ ଲଜ୍ଜିଆ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବାପାଇଁ ଜୋର କରିବାରୁ କହିଚନ୍ତି—ଦଶହରା ବେଳକୁ ଯିବେବୋଲି । ସେ ବା କରିବେ କ'ଣ । ବାର ପ୍ରକାର ଅନୁଷ୍ଠାନ କାମରେ ତ ଗୋଡ଼ ପୂରେଇଛନ୍ତି । ପ୍ରଭାଦେବୀ ଓ ହରିବାବୁଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ କାର୍ଟି ସିନେମା ଗେଟରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଦୁହେଁ ହଲ୍ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ ।

ଦୁଇ

ଦେଖିଲୁ କିପରି ଶରତ ବୋଉ ! ମୁଁ କ'ଣ କହୁଥିଲି, ତୁମେ ସବୁ ମୋ କଥାକୁ ସତ କରନି ସିନା, ମୁଁ ଯାହା କହେ ତା 'ବେଦର ଗାର ପରି' । ନିଜେ ପରା ଯାଇଥିଲୁ ପୁଅକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ, ଆଣିଲୁ ? ଦେଖେ, ମୁଁ କାନରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଉଚି ଶରତ ଯଦି ଆଉ ଘର ମାଡ଼ିବ ତେବେ ମତେ କହିବୁ । କଅଣ କରିବ ହେ ନାନୀ ! ହରିର ଭାରିଜାକୁ ତ କାନେ କାନେ କହି ଆସିଥିଲି । ସିଏ କହିଥିଲା ଦୁତିଆ ଓଷା ଦିନ ନିଶ୍ଚେ ପଠେଇ ଦେବ ବୋଲି । ଅଲେ ତମ ହରି ଭାରିଜା କଥା କହୁଚୁଟି ? ତା ଗୁଣ ମର୍ତ୍ତ ପୁରରେ । ସେ ପାଠ ପଢୁଆ ଝିଅ । ତା' ନାଁରେ କେତେ କଥା ଶୁଣାଯାଉଛି—ହେଲେ ଆଜିକାଲିର କାଳ ତ !

ସବୁ ଗୋଳିଆ ଘଣ୍ଟା ହୋଇଗଲିଛି । ଇଏ କ'ଣ ଆମ ତମ ସମୟ ହୋଇଛି କି, ଟିକିଏ ଗୋଡ ଖସିଗଲେ ଆଉ ହୋଇପାରିବ ନା ? ହରିତ ସହଜେ ବଡ଼ ପାଠୁଆ । ସୁନ୍ଦରୀ ଭାରିଜା ଦେଖି ଭୁଲିଗଲା । ତା'ର ଭଲ ମନ୍ଦ ହାନିଲାଭ ବୁଝୁଛି କିଏ ? କାହିଁକି—କୁ କାହିଁକି ଗୁଲି ଆସିଲି ? ପୁଅକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ତ ଆସି ଥାଆନ୍ତୁ । ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପିଲା । ଆମର ପାଠ କ'ଣ ହେବ ? ଦାମର କ'ଣ ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଠି ଛୁଣ୍ଡିକୁ ଯାଉ ନାହିଁ ଯେ, ଶରତ ପାଠ ପଢ଼ି ଟଙ୍କା ଅର୍ଜିଲେ ଚଳିବ ନହେଲେ ଅଚଳ ରହି ଯାଉଛି ?

ମଣି ନାନୀଙ୍କ କଥାରେ ଶରତ ବୋଉଙ୍କ ଆଖିରୁ ଧାର ଧାର ଲୁହ ବୋହି ଯାଉଥାଏ । ସେ ଲୁଗା କାନିରେ ଆଖି ଦୁଇଟାକୁ ପୋଛି ହୋଇ କହୁ ଥାଆନ୍ତି—ହଉ ଠାକୁରଙ୍କର ଯାହା ବରାତ ଥିବ । ମୁଁ ଆଉ କ'ଣ କରିବି ? ଶରତ କଣ୍ଟି କାଖର କୋଡ଼ର ପିଲା ହୋଇଛି ଯେ, ଟେକି ନେଇ ଆସିବି ? ନାଇଁ ମ ନାନୀ । ଖାଲି ହରି ଭାରିଜା କାହିଁକି—ତାଙ୍କର ସାଇ ପଡ଼ିଶା ଝିଅ ବୋହୁ ଗୁଡ଼ିକ ଶରତ କଥା ଯାହାସବୁ କହିଲେ ସେଥିରେ ମୋ ଛାତି ଭିତରଟା ପଲିଥିବା ଉଠିଲା ପରି ।

ହରିର ପଡ଼ିଶାରେ ଅଉ ଜଣେ ବାବୁ ଭଡ଼ା ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କୁଆଡ଼େ ମାସକୁ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଦରମା; ସେଇ ବାବୁଙ୍କ ଝିଅ ଗୁଡ଼ିକ ମତେ ମା—ମା—ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମୋ ଶରତକୁ ଭାରି ପ୍ରସଂଶା । ହଁ—ମୁଁ ତ ସେଇ କଥା କହୁଥିଲି—ସେଇମାନେ ଶରତକୁ ପ୍ରସଂଶା କରିବେନାତ ଆଉ କରିବ କିଏ ? ତାଙ୍କରମାନଙ୍କ ଯୋଗୁତ ଶରତ ପର ପିଲାଟା ଘର ଦ୍ୱାର, ମା ବାପ, ସଭିଙ୍କୁ ଛୁଡ଼ିକରି ଦେଇଛି ।

ତୁ ଯାହା କହଲେ ବୋହୁ—ତୁ ତ ନିଜେ ଜନମ ଦେଇଚୁ, ତତେ କିମିତ ଲଗୁଥିବ କେଜାଣି ? ମାନ ଶରତ କଥା ମନେ ପଡ଼ଲେ ମୋ ପେଟ ଭିତରଟା ଖାଲି ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ହୋଇ ଯାଉଛି । ଅହା ! ଏଡ଼େ ଭଲପୁଅ ମା' ଜନମ କରିବ ନା ! ଆଗେ ଆଗେ ତା'ର ପିଲାବେଳେ ଯୋଉ ୪।୬ଟି ଦିନ ଗାଁକୁ ଆସୁଥିଲା—ସେ ପରା ଏମୁଣ୍ଡରୁ ସେମୁଣ୍ଡ ଯାଏଁ କାହା ଘରକୁ ନଯାଇ ଛାଡ଼ିବନି ? ସାନସାନ ପିଲାଗୁଡ଼ିକୁ ଗହମ ଗଣ୍ଡିରୀ କରି ବୁଲୁଥିବ । ପରପିଲା ବୋଲି ତା'ର ଟିକିଏ ହେଲେ ବାରଣ ଥାଏ ? ମତେ ତ ବସେଇ ଉଠେଇ ଦବନି । ଖାଲି "ନାନୀ-ନାନୀ—ଭୂତ କଥା କହ । ସୀତାଫଳ ଦିଅ । ଓହୋ ! ତା'ର ଯେଉଁ ମଧୁର କଥା ... ...ମଣିନାନୀ କଥା ମଝିରେ ମଝିରେ ନାଟକୀୟ ଅଭିନୟ ପରି ନାକ ସଡ଼ ସଡ଼ କରି ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିବାର ଉପକ୍ରମ କରୁଥାଆନ୍ତି । ମଣିନାନୀଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ବେଳେ ଶରତ ବୋଉଙ୍କର ଛାତିରୁ ଅତଡ଼ା ଖସି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଛାତିଟାକୁ ଯେତେ ଦୃଢ଼ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ବରଫ ତରଳିଲା ପରି ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଅନବରତ ଲୁହଧାର ଗଡ଼ି ଚାଲିଥାଏ । ଘଟଣାଟିକୁ ଆହୁରି ଅବିକଳ ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମଣିନାନୀ—ଶରତ ବୋଉଙ୍କ ମୁହଁରେ ନିଜ ମୁହଁଟାକୁ ଲଗ ନଲଗ କରି କହିଲେ ଅଲୋ ବୋହୁ ! ମୋ ପୁତୁରାର କଥା ଶୁଣିଚୁଟି ? ସେ ଟୋକା ପରା ବଡ଼ଘର ଗୋଟାକୁ ଛାଡ଼ି—ଖିରସ୍ଥାନୀ ଟୋକିଟାଏ ଧରି ରହିଲା । ସେଇ କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଥିଲା ଲୋ ମା—ସେଇ କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଥିଲା ।

ପୋଖରୀ ତୁଠରେ ଗୁହୁଁ ଗୁହୁଁ ଗାଁ ଗୋଟାକର ମାଇପି ଆସି ଜମିଗଲେ । କେହି ନ ଥିଲାବେଳେ ମଣିନାନୀ ଯେଉଁ କଥା ଗୁଡ଼ାକ ଅତି ଗୋପନ ଭଳି ଶରତ ବୋଉଙ୍କ କାନରେ ଛୁଣ୍ଡି

ଲଗେଇ କହୁଥିଲେ, ସେ ସବୁର ପୁନରାବୃତ୍ତି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ କରିବାକୁ ସୁଦ୍ଧା ପଛେଇଲେ ନାହିଁ । ବିନା ମେଘରେ ବଜ୍ର ସୃଷ୍ଟି କଲା ପରି ମଣିନାନୀ କଥାର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ଲାଗି ଥାଆନ୍ତି । ମଣିନାନୀଙ୍କର ବିକଟାଳ ସ୍ୱରକୁ ସମସ୍ତେ କାନଡେରି ଶୁଣିବାରେ ତତ୍ପର । ପୋଖରୀ ତୁଠରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିବା ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ବୋହୂ, ଝିଅ, ପିଲା, ବୁଢ଼ୀ ଆଦିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାକୁ ଜଣେ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଧରି ମଣିନାନୀ ଶରତ ସମ୍ପର୍କରେ ପୁଣି ଅଯ୍ୟମାରମ୍ଭ କରି ବସନ୍ତି । ସାରା ଗାଆଁଟା ଭିତରେ ମଣିନାନୀଙ୍କ କଥା ନ ଶୁଣିବା ଭଳି କିମ୍ବା ତା କଥାରେ ପ୍ରତିବାଦ ଜଣେଇଲା ଭଳି କିଏ ବା ଅଛି । ବିଷୟଟି ମନକୁ ଆସୁ ନ ଆସୁ ସମସ୍ତେ ହଁ ମାରିବାରେ ଅଥବା ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ।

ମଣିନାନୀ "ବିଦୁ"ର ହାତଟାକୁ ଭିଡ଼ିଆଣି କହିଲେ—ହଇଲୋ ଝିଅ ! ତୁ କଣ ଆଜି ପୋଖରୀକୁ ଆସିଛୁମ ? ଏଇ ପୋଖରୀର ପାଣିଗୁଡ଼ାକ ପରା ତୁମମାନଙ୍କ ବିଚାରରେ ଭଲ ନୁହଁ ? ହଉ ଆସିଲୁ ଭଲ ହେଲା ।... ... ...ଅଲୋ ଝିଅ ! ଶୁଣିଲୁଣିଟି, ଏଇ ଶରତ କଥାମ—ତୋ'ର ସେ କଣ ହେବ ପରା ! ଘରଦ୍ୱାର ବାପ, ମା, ବଉଁଶ, କୁଟୁମ୍ବ ସକଳଙ୍କୁଡ଼ ଗୋଟେ ଟୋକିର ମାୟାରେ ବାନ୍ଧହୋଇ ରହିଛି । ବିଦୁ ଭାରି ଟାଣୁଆ ଝିଅ । ତା'ର ଅଚାର ବ୍ୟବହାର ଖୁବ୍ ଭଲ । ମାନ ଅଧଟିଏ କଥା ତା କାନରେ ପଡ଼ିଲେ ସେ ତୁନି ରହିବା ପିଲା ନୁହଁ । ସହଜେ ସବୁମନ୍ତେ ବିଭବ ରହିଛି । ଅଚ୍ୟୁତପୁର ନାରଣ ଦାଶଙ୍କ ଝିଅ ସିଏ । ନାରଣ ଦାଶଙ୍କର ଅଚଳାଚଳ ସମ୍ପତ୍ତି, ବହୁ ଗଲାବର୍ଷ ମାଟ୍ରିକ ପାଶ୍ କରି ଘରେ ବସିଥାଏ । ୧୬।୧୭ ବର୍ଷର ଝିଅକୁ ବିଦେଶରେ ରଖାଇ ଆଉ ପଢ଼େଇବେ କି ନାହିଁ, ନାରଣ ଦାଶେ

କିଛୁହେଲେ ଠିକ୍ କରିପାରି ନଥାନ୍ତି । ମଣିନାନୀ ବିଦୁର କାଚ-ବାଡ଼ପରି ମୁଖ ମଣ୍ଡଳଟି ଉପରେ ହାତ ବୁଲେଇଦେଇ କହିଲେ,ମୁଁ ନାରଣକୁ କହିବି ଝିଅକୁ ଏଥର ହାତକୁ ଦିହାତ କରିଦେଉ । ଆଉ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାର ନାଁ ନଧରୁ । ଏ ସବୁ ପାଠପଢ଼ା ପିଲା ଗୁଡ଼ାକର ଅବସ୍ଥା ଏଇଆ । ବିଦୁ ନିଜ ସମ୍ପର୍କୀୟ ମନ୍ତବ୍ୟରେ କିଛିହେଲେ ଏପାଖ ସେପାଖ ତ ହେଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ବଂଶ ତଥା ସାରା ଗାଁ'ଟିର ଚନ୍ଦ୍ରମା ସ୍ୱରୂପ ଶରତଭାଇଙ୍କର ବଦନାମଗୁଡ଼ାକ ଶୁଣିବାରେ ତା'ର ଯୁଣ୍ଡ ଭିତରଟା ଗରମ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତଥାପି ସେ ରାଗ ସଞ୍ଚିତ କରି ନିଜ ସ୍ୱାଭାବିକ ବିନମ୍ର ଭାଷାରେ କହିଲା, "ନାନୀ ! ଶରତଭାଇଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଏଭଳି ଭୁଲ ଖବର-ଗୁଡ଼ାକ ତୁମେ କୁଆଡ଼ୁ ପାଇଲମ ? ହଇଲୋ ଝିଅ କ'ଣ କହିଲୁ ? ଭୁଲ ଖବର ! ନିଜେ ପରି ତା ବୋଉ ଯାଇଥିଲା ପୁଅକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ, ଆଉ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଲା ନା ? ମୋ କଥାଗୁଡ଼ାକ ତୁମରି-ପରି ଶପୁଲିପିନ୍ଧା ଝିଅମାନଙ୍କ ପାଖରେ ସବୁ ମିଛହୋଇ ଯାଉଛି । ହଉ ମିଛ ହେଲେ ହେଲା; ମୋ କଥା ମତେ ଫେରେଇଦେ । ଶରତ ବଙ୍ଗାଳୁଣୀ ରଖୁ—ତୁ ବଙ୍ଗାଳୀ ଟୋକା………… । ବିଦୁର ମୁହଁ ନାଲି ପଡ଼ି ଆସିଲା । ମାତ୍ର ସେ'ତ ପିଲାଦିନୁଁ ମଣି-ନାନୀଙ୍କ କଥା ଜାଣିଛି । ବାଳଶ୍ରୀ ବିଧବାହୋଇ ମଣିନାନୀ ଗାଁରେ ରହିବା ଦିନଠାରୁ ଏପରି କେତେ ମହାଭାରତର ଯୁଦ୍ଧ ପର୍ବ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ସାରିଲାଣି । ଏ ଅବା ନୂଆକଥା କ'ଣ ? ବିଦୁ ଯୁଣ୍ଡ ଭିତରର ରାଗଟାକୁ ଗୋଟିଏ କୃତ୍ରିମ ହସ ଆକାରରେ ଫୁଟାଇ ଦେଇ କହିଲା—ଶରତଭାଇଙ୍କ କଥା କାଲି ଖବର-କାଗଜରେ ବାହାରିଛି ପରା—ନାରୀ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଫଟୋ ମଧ୍ୟ ବାହାରିଛି । ହଜାର ହଜାର

ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ସେ ଭାଷଣ ଦେଉଛନ୍ତି । କଲେଜ ଇଉନିୟନର ସଭାନେତ୍ରୀ କୁମାରୀ ମଞ୍ଜୁଳାଦେଇ ତାଙ୍କୁ ଫୁଲମାଳ ଅର୍ପଣ କରିଛନ୍ତି ।

ମଣି ନାନୀ ଅଖିବାନ ଉପରିଟିଦେଇ—କହିଲେ ଖବର-କାଗଜ କଥା କହୁଚୁଟି ଝିଅ ! ପୋଡ଼ିଯାଉ ସେ ଖବରକାଗଜ, ସତକୁ ମିଛ ମିଛକୁ ସତ ଯାହା ତାଙ୍କ ତୁଣ୍ଡକୁ ଆସିଲା ସେମାନେ ତା' ଛପେଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏଯୁଗ ପରା ପୋଡ଼ି ଜଳିଗଲାଣି । ଧର୍ମ ହୋଇ ରହି ପାରିବନି । ମାଇପିଗୁଡ଼ାକ ଲାଜ ମହତସବୁ ପୋଡ଼ିଖାଇ ସାରିଲେଣି ।

ମଣିନାନୀଙ୍କର ବାରଂବାର ଅଖାଡୁଆ କଥାଗୁଡ଼ାକ ବାବୁ ପକ୍ଷରେ ବେଳୁବେଳ ଅସହ୍ୟ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ—ଶେଷକୁ ମଣି ନାନୀ ଯେତେବେଳେ ରୁକ୍ଷ ମନ୍ତବ୍ୟଟାଏ ଦେଇଦେଲେ ସେ ସେତେବେଳେ ଆଉ ବରଦାସ୍ତ କରିପାରିଲା ନି । ଯେମିତି ମଣି ନାନୀ କହିଛନ୍ତି—ହଉ ଲୋ ମା, ତୁମର ଇଚ୍ଛା—ଶରତକୁ ତୁ ଏବେ ପଣତ କାନି ତଳେ ଘୋଡ଼େଇ ରଖୁଥା । ସେ ସିନା କେତେବେଳେ ହେଲେ ତୋ'ର କାମରେ ଆସିବ ମୋର ଅବା କ'ଣ କରିବ ? ସେ ବାଢ଼ୁଅକୁ ତୁ ବାଢ଼ୁଅ............।

ବାବୁ ଗର୍ଜି ଉଠିଲା—କ'ଣ କହିଲ ନାନୀ !! ଏତେ ଅଘଟଣ କଥା ତୁମେ କହିପାର !! ତୁମ ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ହୋଇଛି ନା କ'ଣ ? ବାଲ୍ୟ ବିଧବା ହୋଇ ରହିଲ ଦିନଠୁ ଅମର ସୁନା ଗାଆଁଟାକୁ ଚୂନା କରି ଦେଲଣି । ଆଉର କ'ଣ କରିବବୋଲି ବସିଛ ? ଶରତଭାଇ ମୋର କ'ଣ ହେବ ତୁମେ ଜାଣିନ ? ତୁମେ ପରା ଏଇ ଗାଁର ପାଞ୍ଜିବାଡ଼ା ? ବାବୁ ଖୁବ୍ ରାଗିଯାଇ

ଦୁଇଗୃହପଦ କଥା କହିଦେଲା ସିନା, ମଣିନାନୀ ଭୁଣ୍ଡିକୁ ଭୁଣ୍ଡି ତାଳଦେଇ କହିବା ଶକ୍ତି ତା'ର ଅବା ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ ?

ମଣିନାନୀ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବାଘୁଣୀପରି କମ୍ପି ଉଠିଲେ—ବହୁ ପୋଖରୀ ତୁଠରେ ଆଉ ମୁହୂର୍ତ୍ତେହେଲେ ମଧ୍ୟ ରହି ପାରିଲା ନା, ମୁହଁ ପୋତି ପୋତି ଘରକୁ ପଳେଇଲା ।

ମଣିନାନୀ ପୋଖରୀ ତୁଠଟାକୁ ଗୋଟାଏ ସମର ଭୂମିରେ ପରିଣତ କରିଦେଇ ସେଠାରେ ଯୋଦ୍ଧା ସାଜି ଥାଆନ୍ତି । ନାରଣ ଦାଶଙ୍କର ସାତ ପୁରୁଷକୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦେବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କେନ୍ଦ୍ର ପରୀକ୍ଷାବେଳେ ବହୁ ଶରତବସାରେ ରହିଥିଲା, ଗାଁକୁ ଆସିବାବେଳେ ବହୁର ଦେହ ମୁଣ୍ଡ କୁଆଡ଼େ ପୁଅଣୀ ବୋହୂଙ୍କପରି ଢାଙ୍କୁଥିଲା, କଟକରୁ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଫେରିବାପରେ ବହୁ ପନ୍ଦର-ଦିନଯାଏ କପରି ଘରକଣରୁ ପଦାକୁ ବାହାରି ନାହିଁ, ଏଇଥିଲାଗି ନାରଣଦାଶେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କମର ମାରିବାକୁ ବାହାରିଥିଲେ, ବହୁବୋଉ କପରି ବହୁକୁ ନିଜର ମୁଣ୍ଡ, ଦେହ ଛୁଆଇଁ ସବୁକଥା ପଚାରୁ ଥାଆନ୍ତି—ଖାରିଆ ପଲ୍ଲୀର ଧୋବା ବଇଦ ଆସି କାଟପାଣି ପିଆଇଲା ଇତ୍ୟାଦି ମନଗଢ଼ା ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣକୁ ନାନା ରାଗ ରାଗେଣୀ ଦେଇ ପାରାୟଣ କରିବାରେ ମଣିନାନୀ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେଥିରେ ପୁଣି ହସ, କାନ୍ଦ, ମୁଣ୍ଡବାଡ଼ିଆ, ଗୀତ ଗଗ, କେହି କାହାକୁ ଊଣା ନଥାଏ । ମଣିନାନୀର ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନରେ ପୋଖରୀର ଆରପାଖ ହୁଡ଼ାପଟୁ ଖାଲି ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଚୁଡ଼ାକ ଚମକି ଉଠୁଥାଏ । ବିଲବାଡ଼ରେ କାମ କରୁଥିବା ମୂଲିଆ ମଜୁରିଆମାନେ କାନଡେରି ସବୁ କଥା ଶୁଣୁ ଥାଆନ୍ତି । ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ମଣିନାନୀ ସମ୍ପର୍କରେ ମନ୍ତବ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦିଅ ନିଅ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚାଲିଥାଏ ।

ଈଶରୀ କହିଲା—ଏ ମାଇପିଟା ଦଣ୍ଡକରେ ସାତଘର ବୁଡ଼େଇ ଦେବ ପରା । ମାହାଜନଘର ବଡ଼ବୋହୂଙ୍କ ପରି ହଲ୍ଲ ପାଣିରେ ଗୋଡ଼ ନଦେବା ଝିଅଟା ସାଙ୍ଗରେ କମିତ ତା'ର ଅହଙ୍କାର ଦେଖ । ସେ ଝିଅକୁ ତ ଖରାପ କଥା କହି ଆସିବନି, ଇଆ ଭୁଣ୍ଡି ସାଙ୍ଗରେ ସେ ଭୁଣ୍ଡି ଦେବ କୁଆଡ଼ୁ ? ଏହି ମାଇପିଟା ଯୋଗୁରୁ ଆମ ସାଉ, ଘରେ ଆଉ ସାଉଆଣୀଟାକୁ ବସେଇ ଉଠେଇ ଦେଉ-ନାହାଁନ୍ତି । ସାନ ସାଉଙ୍କ ପରି ମଣିଷ, ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ପୁଣି ଏ ଅଠାବୋଳ ଦେଉଚି । ସିଏ ତ ଗୋଟେ ବାଟରେ ଗୃହଚନ୍ଦ୍ର । ପାଠ ଯେ କାହିଁରୁ କ'ଣ ପଢ଼ିଲେଣି ତା'ର ସୀମା ନାହିଁ । ଈଶରୀ ଭାଇ ! ଶରତବାବୁଙ୍କ ନାଁରେ ଏବେ କହୁଛୁ, ତୁ ଆଉ କ'ଣ ବୁଝିଲୁବା ? ସେଇ ସାନ ସାଉଙ୍କ ବିଷୟରେ ବାର ଅବଜିଆ କଥା ଗୁଡ଼ା କହୁଚି ପରା । ଦାସିଆ କହିଲା, "ତୁ ଯାହା ବାହୁରେ ଈଶରୀ ଭାଇ ! ଏ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, କରଣ କୁଳମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁସବୁ ପାଠ ରହିଚି ସେଗୁଡ଼ାକ ଭାରି ଖରାପ । ସେମାନେ ବଡ଼ ଜାତି ବୋଲଉଚନ୍ତି ସିନା । ପୁଣି ଗୋଟେ କିଏ ଦଶବର୍ଷରୁ ବିଧବା ହୋଇଗଲାତ, ତା ଜୀବନଟା ସେଇ ବିଧବାରେଇ ରହିଯିବ । ଅଚ୍ଛା କଥା—ତା'ର ଆଉ ଭଲ ମନ୍ଦ କିଛି ନାହିଁ ? ଏଇ ମଣିନାମୀ ତ କୁଆଡ଼େ ଦଶ ବରଷ ବୟସରୁ ବାଲବିଧବା ହୋଇ ରହିଚି । ତା'ର ଆଉ କାମ କ'ଣ ? ବଳିଆ କହିଲା, ହଇଟିରେ ଦାସିଆ ! ସେ ବାଲ ବିଧବା ହୋଇ ରହିଲା ବୋଲି ଶରତବାବୁଙ୍କ ନାଁରେ କାଳି ଲଗେଇବ କିରେ ? ଶରତ୍ ବାବୁଙ୍କ ଭଳିଆ ଆମ ତଳମାଳ ଶହେ ଖଣ୍ଡ ଗାଁରେ କିଏ ଗୋଟିଏ ଅଛୁ କହିଲୁ ? ତାଙ୍କ ପାଦତଳେ ଶହେ ମୁଣ୍ଡିଆ । ମୋ ବଡ଼ ଝିଅ ମାହାଲଟାକୁ ପରା ମରଣ ମୁହଁରୁ ଝିଙ୍କି ଆଣିଲେରେ । ଶରତ ବାବୁ ସାକ୍ଷାତେ ଦେବତା

ଏ ମାଇପିଟା ତାଙ୍କ ପାପ ଝାଡ଼ୁ ହେଉଚ କାହିଁକି କେଜାଣି ?
ଈଶର ବଳଆ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲେଇ ଟିକିଏ ଭୁନ ଭୁନ କର
କହିଲା—ଆଉ ଆଉ କଥା ଛାଡ଼େ, ସାନବାବୁ ଅମର ମାଇପଙ୍କ
ମୁହଁକୁ ଗ୍ୟୁହିଁବେନ । ଏବେ ଡନବର୍ଷ ହେଲା ଗାଁକୁ ଅସି
ନାହାଁନ୍ତ ସିନା ! ଅଗେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସାଇ ଗୋଟାକର ବାଡ଼ୁଅ ଝିଅ
ଗୁଡ଼ିକ ରାତ ଅଧଯାଏଁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ପଢ଼ାପଢ଼ି
କରୁଥିବେ । କାହିଁ, କୁ ଦନ ତ ଟିକିଏ କେହି କରୁ ଦେଖିନ ।
ତୁ ମତେ କ'ଣ କହୁଚ ମୁ ଦାସଭାଇ—ମୁଁ କହୁଚ ଶୁଣେ ।
ମାହାଲ୍‌ଟା ଅମର ଝାଡ଼ା ବାନ୍ତ କ'ଣ, ହଇଜାରେ ତ ନୟାନ୍ତ
ହୋଇ ପଡ଼ଥିଲା । ବଉଁଶଟା ଯାକ ତା'ର ଅଶା ଭରଷା ଛାଡ଼ଦେଇ
ବସିଥିଲୁ । ଯୋଗକୁ ଶରତବାବୁ ଯାଇ ଜୁଟିଗଲେ । କ'ଣ
କହିବାରେ ଭାଇ, ପରପୁଅ ସିଏ—ହେଲେ କୋଉ ବାପ, ମା ମଧ
ଏପର ହେବେ ନାହିଁ । ନଜ ହାତରେ ଔଷୁଅ ଦେବାଠୁଁ ମଇଳା
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଫା କରଚନ୍ତ । ସେ ପହଞ୍ଚି ନଥିଲେ ମୋର ୧୬ବରଷର
ବଢ଼ିଲା ଝିଅଟା ଯାଇଥିଲା ନା—ଅଉ ଯିବାକୁ ଥିଲା ?

ଅରେ ଯେତେହେଲେ ସେ ପର୍ ପାଠ ପଢ଼ିଚନ୍ତ—ତାଙ୍କ
ହୃଦୟ ବଡ଼ ନ ହେବ କିପର ? ଅମେ ସିନା "ମୂର୍ଖ ମୂଣ୍ଡ କାଠ" ।
ଦାସିଆ କହିଲା ଈଶର ଭାଇ ! ତୁ ତ ଶରତ ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ଦେଖି
ଶୁଣି ଏବେ ବନାକୁ ଅଲ୍ଟା କର ଦ ଅଷର ପଢ଼େଇ ଦେଲୁଣି ?
ଅରେ ମୁଁ କିଏ, ପାଠ ପଢ଼ା କିଏ ? ସେଇ ସାନ ସାଉଙ୍କ କାମ ।
ମତେ କହଚନ୍ତ—ଈଶର ତୁମେ ପୁଅକୁ ପାଠ ନ ପଢ଼େଇଲେ ମୁଁ
ତମ ମୁହଁ ଗ୍ୟୁହିଁବନ । ବହି, କାଗଜ, କଲମ, ଦୁଅତ ସବୁ ସାନ
ସାଉ ଦେଉଚନ୍ତ । ପିଲାଟା ଏଡ଼େ ଭଲ ଯେ, ଅମ ମୂଲିଆ
ମଜୁରିଆ, କୁଟେଣୀ, ଗୁଳକର, ବାକର, କାହାକୁ ହେଲେ ତୁ

ବୋଲି ପଦେ କହି ଦେବେ ? ସମସ୍ତଙ୍କ ତୁମେ କହିବେ । ହଉ ଠାକୁର ତାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ । ଆରେ ପାଞ୍ଚ ପରମେଶ୍ବରଟି ! ପାଞ୍ଚଜଣ 'ସାହାକୁ' ଭଲ' କହିବେ, ଠାକୁର ତାଙ୍କର ଭଲ ନ କରି ଯିବେ କୁଆଡ଼େ ?

ହେଲେ କାହିଁକି କେଜାଣି—ସାନ ସାଙ୍ଗ ବାହା ଯାହା ହେବାର ନାଁ ଧରୁ ନାହାନ୍ତି; ବୁଢ଼ା ଯେତେ କଣିଆ ବୁଝିଲାଣି ସବୁ ଶଠିରେ ନାହିଁ କରି ଲେଖୁଚନ୍ତି । ଏବେ ଗୋଟିଏ ଭଲ ଜାଗାରେ ଲାଗିଛୁ କ'ଣ କରିବେ ତାଙ୍କୁ ଜଣା ।

(ତିନି)

ନାଗସାପ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ବାଡ଼ି ବାଜିଲେ, ସେ ଯେପରି ଗର୍ଜନକରେ ଠିକ୍ ସେହିଭଳି କମ୍ପା ତାଠାରୁ ଆହୁରି ଭୟଙ୍କର-ଭାବରେ ମଣିନାମା ପୋଖରୀ ତୁଠରୁ ଗାଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚମକେଇ ଦେଉଥାଆନ୍ତି । ତୁଣ୍ଡରେ ନ ଧରିବା ବେଇଜତ କଥାଗୁଡ଼ାକ ବିଦୁ ନାଆଁରେ ରଚନା କରି ଗୃଲିଛନ୍ତି । ନାରଣି ଦାସେ ଭାରି ହାଣୁଆ ଲୋକ । ମହାବଳ ବାଘର ନିଶ ଉପାଡ଼ିଦେବା ପୁଅ, ହେଲେ କ'ଣ କରିବେ—ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବସ୍ଥା ଏପରି ଯେ, "ଗୋରୁ ମାଇଲେ ମଲା—ଗୋରୁକୁ ମାଇଲେ ମଲା ।" ତେଣୁ ସେ ସବୁ ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲାପରି ରହିଗଲେ । ବିଦୁ ଲାଜରେ ଘରଭିତରୁ ପଦାକୁ ବାହାରି ପାରେନା ।

ସବୁଦିନ ଦିପହରବେଳେ ବିଦୁର ଯେତେ ସାଙ୍ଗ ସାଥି ଝିଅ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ମେଲାଘର ଖଞ୍ଜାରେ ଏକଜୁଟ ହୋଇ ହସ ଖେଳ ଉପନ୍ୟାସ ପଢ଼ିବା, କବିତା ଲେଖିବା ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦିପହରଟା ବିତେଇ ଦିଅନ୍ତି । ପାଠେଇ ବଢ଼ିଲା ଝିଅ ଗୁଡ଼ାକ

ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଉପନ୍ୟାସ ଯେ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ତାର କଳନା ନାହିଁ । ସେ ଦିନ ଲତା ହସି ହସି କହିଲା, "ବାଦୁ ! ତୁ କୁଆଡ଼େ ଶରତ ଭାଇଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ... ...।" ହଁ ହଁ କହୁନୁ—ଆଉର କହ—ଶରତ ଭାଇଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର ପ୍ରେମ ... ... ଏଇ କଥା କହୁଚୁନ୍ତି ? ତୁ ବାଦୁ ରାଗି ଗଲୁ କି ? ମଣିନାଣୀ କହୁଚନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ଥଟ୍ଟାରେ କହି ଦେଲି ଯେ— । ଶରତ ଭାଇ ମୋର ଯେପରି ଭାଇ, ତୋର ମଧ୍ୟ ସେଇପରି । ମୁଁ ପାପ କଥା ଗୁଡ଼ାଏ କହିବି କାହିଁକି ?

ବାଦୁ ଆଉ ଲତା ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଝିରେ ସିଂହଠାଣିରେ ବସିଯାଇ ହସି ହସି ମିନୁ କହିଲା, "ତୁମେ ଦୁହେଁ ନିଜ ନିଜର ଗୁପ୍ତ ପ୍ରେମ ଆଲୋଚନା କରିବ ନା—ଆଜର ଯେଉଁ କଥାରେ ଗାଁ ପଡଚି ଉଠୁଚି ସେ କଥାର ଠିକଏ ବିଚାର କରିବ ?" ହଁ—ତୁ କହୁନାହୁଁ ଆମେ କ'ଣ ତୋ କଥାରୁ ବାହାର ଯାଉଚୁ ! ବାଦୁ ଆଉ ଲତା ଦୁହେଁ ଯାକ ଏକ ସମୟରେ କହି ଉଠିଲେ ।

ତେବେ ଶୁଣ—ଶରତ ଭାଇଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହା ସବୁ ଶୁଣାଯାଉଚି,—ତା ଯଦି ସତ ହୋଇଥାଏ, ତାହା ହେଲେ ସେ ଆଉ ଏ ଗାଁର ସୀମା ମାଡ଼ିବେ ନାହିଁ । କେଡ଼େ ଅସୁନ୍ଦର କଥା ଦେଖିଲୁ ? ସେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭାରି ସ୍ନେହ ଆଦର କରନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଏ ଗାଁ ସହିତ ଆମମାନଙ୍କର ଆଉ ବେଶୀ ଦିନ ସ୍ଥାୟୀ ସମ୍ପର୍କ ରହିବ ନାହିଁ ବୋଲି ତୁମେ ସବୁ ଭାବୁଥିବ । ତଥାପି ଆମକୁ ଯେ ଭଲ ପାଏ, ଆମେ ତ ପୁଣି ତାକୁ ଭଲ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବା ? ବାଦୁ ହସି ହସି ମୀନୁର ଗାଲରେ ଗୋଟିଏ ସରୁ ଚଟକଣାଦେଇ କହିଲା—ଏଇ କଥାପାଇଁ ଏତେ ଗୁଡ଼େ ସଜ—ବାଜ ହୋଇ ବସିଥିଲୁ ? ତୁ ନିଜେ କହିଲୁ, ଶରତ ଭାଇଙ୍କ

ସଂପର୍କରେ ଯାହା ଶୁଣା ଯାଉଚି ତା ସବୁ ସତ କି ନୁହେଁ ? ମୁଁ କହିବି ଖାଲି ମିଛ । ଶଶୀ, ରେଖା, ବଦୁ, ଲତା, ହାବି ସମସ୍ତେ ଏକାବେଳକେ କହି ଉଠିଲେ ଖାଲି ମିଛତ—ଆଉ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ବାଢ଼ି ବସୁଛୁ କାହିଁକି ?

ବଦୁ କହିଲା, ନାଇଁ ନାଇଁ ମୀନୁର ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ ଏକାବେଳକେ ଉଡ଼େଇ ଦେବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସେ ଖୁବ୍ ସଚ୍ଚୋଟ-ଏଥିରେ ଆମର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ତିନି ବର୍ଷ ହେଲା କାହିଁକି ଘରକୁ ଆସୁନାହାନ୍ତି—ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଚିଠି ଦ୍ୱାରା ପଚାରିବା ଆଉ ବାଧ କରିବା ଶୀଘ୍ର ଆସିବା ପାଇଁ । ଶେଷରେ ତାହାହିଁ ସ୍ଥିର ହେଲା ।

ଈଶରା ବନ୍ଧୁବଳରୁ ଉଠି ଘରୁ ଦି'ଟା କ'ଣ ଖାଇପିଇ ସାଉକାରଙ୍କ ଘରକୁ ଆସି ଦେଖିଲା ଯେ, ସାଉଆଣୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସାଉଙ୍କର ଗୋଟାଏ କଚ୍ଛୁ ବୋଲା ବୋଲି ହୋଇ ଯାଇଛି । ସାଉଆଣୀ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସକାଳ ପହରୁ ଈଶରାର ମନଟା ତ ମଣିନାଣୀ ଉପରେ ରକ୍ତ ଗୃଜଳ ଗ୍ରୈବାଉଥାଏ ତା'ରଯୋଗୁଁ ଏ ଦି-ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଭିତରେ କଳି ଲାଗିବା କଥା । ସେ ଯେତେବେଳେ ମରୁଆଠାରୁ ଶୁଣିଲା, ସେ ରାଗରେ ଅଣ-ଅୟତ ହୋଇପଡ଼ି କହିଲା—"ଏଇ ଗାଁଭଙ୍ଗେଇ ମଣିନାଣୀର କଥାରେ ତୁମେ କାହିଁକି କଳିଗୋଳ ହେଉଥିଲ ବା ? ତା ତୁଣ୍ଡରେ ତ ବାଡ଼ ବତା ନାହିଁ । ଯାହା ତୁଣ୍ଡକୁ ଆସିଲା ତା ଗାଇଯିବ ।

ଈଶରାର କଥା ଦୁଇପଦ ମଣିନାଣୀର କାନ ପଇଠ କେଡ଼େବେଗି କପର ହେଲା କେଜାଣି ? ମଣିନାଣୀ ସାକ୍ଷାତ୍ ଚଣ୍ଡୀରୂପହୋଇ ଈଶରା ଉପରକୁ ଝାମ୍ପ ଦେଲେ । ତୁଣ୍ଡରେ

ଯାହା ଅସେ ତା କହି ଗ୍ଲଲେ । ଈଶର ବହୁତ ସହିଲା । ଆଉ କେତେ ସହନ୍ତା ? କହିଲା ହେଇଚି ନାନି ! ତୁ ମାଇପି ଲୋକକୁ ମୁଁ ଗଣ୍ଡମୂର୍ଖ । ଏତେ ଗାଳି ଦେଉଚୁ ଯେ—ତୋର ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାଟି ? ବାବୁଦେଈଙ୍କ ପରି ଝିଅ ଦେହରେ ତୁ କାଳି ବୋଳୁଚୁ । ସହକେତ ସାନସାଉ ତୋର ଯେମିତି ଭଗାରି । ସେମାନେ ସିନା ସହିଲେ, ମୁଁ ସହି ପାରିବି ନି, ତୁ ମୋର ଗାତ ନା ଗିଅନ୍ତୁ ଯେ—ତୋ ଗାଳି ଗୁଡ଼ାକ ମୁଁ ସହିବି !!

ଈଶର ଆଉ ମଣିନାଣୀର ବାଦାପାଲା ଯୋଗୁଁ ଦାମ ଦାଶଙ୍କ ଖଞ୍ଜାରେ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ଜମା ହୋଇଗଲେ । ଦାମ ଦାଶେ ପାଟି ତୁଣ୍ଡ ଶୁଣି ଘରକୁ ଆସି, ଈଶରକୁ ଦଶ୍ଚୁରପଦ ଗାଳି ମନ୍ଦ କରି କଳିରୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇ ଦେଲେ ! ଈଶର ସାଉକାରଙ୍କ କହିବା ପ୍ରକାରେ ତୁନି ତାନି ହୋଇ ତା କାମରେ ଚାଲିଗଲା । ମଣିନାଣୀଙ୍କୁ କଳିରୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବା ଭଳି କ୍ଷମତା କାହାର ବା ଅଛି ? କାନ୍ଥ, ବାଡ଼, ଗଛ ଲଟା ସାଙ୍ଗରେ ସୁଦ୍ଧା କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ସେ ନିଜର ବକ୍ତବ୍ୟ ଚଳାଇ ଥାଆନ୍ତି ।

ନାରଣ ଦାଶେ ମଣିନାଣୀର ପାଟିତୁଣ୍ଡ ସକାଳ ପହରୁ ଶୁଣିଲେଣି । ତାଙ୍କ ଗେହ୍ଲାଝିଅ ବାବୁ ନାଁରେ ସେ ଯେଉଁ କୁତ୍ସାରଟନା କରିଚି ସେ କଥା ଶୁଣିବା ବେଳକୁ ଦାଶଙ୍କ ଛାତି ଭିତରଟା ହୁତାସନ ହୋଇଉଠେ । ଏହାର କିଛି ନା କିଛି ପ୍ରତିକାର ହେବା ଦରକାର ବୋଲି ସେ ଭାବୁ ଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କପର କ'ଣ ପ୍ରତିକାର କରିବେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମଣିନାଣୀ ଜ୍ଞାତି କୁଟୁମ୍ବ ହିସାବରେ ତାଙ୍କର ବା ଭଉଣୀ । ନାକ କାଟିଲେ ରକତ ଛୁଟି ପଡ଼ିବ । ଏହି ବିଚାରରେ ନୀରବ ହେବାକୁ ପଡ଼େ ।

ସେ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳକୁ ନାରଣ ଦାଶେ ଗଣିଦାଶଙ୍କ ପିଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଉଠିଲେ । ନାରଣ ଦାଶଙ୍କୁ ନିଜ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଦେଖି ଗଣି ଦାଶେ ଯେତିକି ଖୁସି ହେଲେ ସେତିକି ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ହେଉ ଥାଆନ୍ତି । ନାରଣ ଦାଶେ—ଗଣି ଦାଶଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡାକି କହିଲେ ଗଣି ! ମଣିର ଘଟଣା ଗୁଡ଼ାକ ଦେଖିଲୁଟି ? ଦେଖେ—ଆମ ଝିଅଟା ନାଁରେ କିଭଳି ମିଛ ଅପବାଦ ଗୁଡ଼ାଏ ଲଦି ଦେଲା । ହଁ ଭାଇନା ମୁଁ ସବୁ ଶୁଣିଛି । ହେଲେ କ'ଣ କରିବ କହୁନ ! ତୁମ କଥାରୁ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ବାହାରି ଯାଉଛି କି ? ବାବୁପର ଝିଅ—ଆମରଠୁ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଆମକୁ ଦେଖିଲେ ବୋହୂପର ଓଢ଼ଣା ଦେଇ ଯିବା ଆସିବା କରିବ । ତା ନାଁ'ରେ ପୁଣି ଏ ଅପବାଦ !! ମୁଁ ଶୁଣିଲାବେଳୁ ଭାଇନା ମୋ ମନ ଯାହା ହେଉଛି—ତୁମେ ଦେବତା ପରି ଲାଗିଚ ଆଉ କ'ଣ ସେଗୁଡ଼ାକ କହିବି ? ଦୁଇ ବୁଢ଼ାଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତାବେଳେ ଗଣି ଦାଶଙ୍କ ପୁଅ ନବ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ସବୁ ଶୁଣୁଥାଆନ୍ତି । ନବ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ; ଆଇ: ଏ: ଖଣ୍ଡି ପାଶ୍‌କରି ଗାଁ ମାଇନରସ୍କୁଲ୍‌ରେ ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟର ହୋଇଛନ୍ତି । ନବ ବିଚାରିଲେ ଏଇ ଅବସରରେ ଦଦେଇଙ୍କୁ ପଦେ ଉତ୍ତର ନ ଦେଲେ ହେବନି ।

ନାରଣ ଦାଶେ ଯେତେବେଳେ କହିଲେ ନବ ତୋର ବିଚାର କ'ଣ ? ନବ କହିଲା ମୋ ବିଚାର ଆଉ କ'ଣ ହେବ ? ମୋ ବିଚାରରେ ଦଦେଇ ତୁମେ ହିଁ ଏଇ ଘଟଣାର ମୂଳ । ନାରଣ ଦାଶେ ତାଟକା ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ହଇରେ ନବ ମୁଁ କିପରି ଏହାର ମୂଳ ହେଲି ? ତୁମେ ମୂଳ ନୁହଁ ? ମଣିନାନୀ ଯେତେବେଳେ ବିଧବା ହେଲେ, ମୋର ମନେ ଅଛି ମୁଁ ନିଜେ ତୁମକୁ ପଚାରିଲି ଆଉଥରେ ବିଭା ଦେଇଦେବା । ତୁମେ ନିଜେ

ପରି କହିଲ, "ନର ! ଏ ବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୁଡ଼େଇ ଦେବା ? ବିଧବା ବିବାହ ଆମ ବଂଶରେ କେବେ ହୋଇନାହିଁ । ଗୋଟେ ଭଉଣୀତ, ମୁଠେ ଖାଇ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧି ଚଳିଯିବ ନାହିଁ କି" ? ଆଜି ଏତେବେଳକୁ ସେହି କଥାଗୁଡ଼ାକ କହିଲେ କ'ଣ ହେବ ? ନାରଣ ଦାଶେ ଟିକିଏ ହସ ହସ ହୋଇ ଜବାବ ଦେଲେ ହଁ ସତ କଥାତ ।

(ଚୁର)

ପ୍ରବାସୀ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ଶରତବାବୁ କଟକ ଫେରି ଥାଆନ୍ତି । ସେ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ହରିବାବୁଙ୍କ ଘରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀ ହରିବାବୁଙ୍କୁ ଚାହା, ଜଳଖିଆ ଯୋଗାଇ ଦେଇ ତାଙ୍କ ସାମନାରେ ପଡ଼ିଥିବା ଆରାମ କୁରୁସିଟା ଉପରେ ବସି ଥାଆନ୍ତି । ଶରତବାବୁ ହଠାତ୍ ସେଇଘରେ ପଶି ଯାଉ ଯାଉ ଜିଭଟାକୁ କାମୁଡ଼ି ପକେଇଲେ । ଏକାବେଳେକେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ହାବୁଡ଼େ ପଡ଼ି ଗଲେଣି । ଯେତେବେଳେ ଆଉ କହିବେ କ'ଣ ? ଦୁଇଜଣଯାକଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରି ପଛକୁ ଲେଉଟିଗଲେ । ଶରତବାବୁଙ୍କ ନମସ୍କାରରେ ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀ ପ୍ରତି ନମସ୍କାର କରିବା କିମ୍ବା ଭଲମନ୍ଦ କିଛି ପଚାରିବା ଏପରିକି ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବା ପ୍ରଭୃତି ଟିକିଏ କିଛି ହେଲେ ଅଭିନୟ ଦେଖାଇଲେ ନାହିଁ । ହରିବାବୁ ମନେକଲେ— ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀ ଅନ୍ୟ ମନସ୍କ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ବୋଧହୁଏ ଶରତ୍-ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି ପାରି ନାହାଁନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ପ୍ରଭାତୀ-ଦେବୀଙ୍କୁ କହିଲେ ଶରତ ଅସିଲଣି ପରା ! ତାକୁ ଟିକିଏ କ'ଣ

ପଚ୍ଛୁରୁ ନାହିଁ । ନା—ନା—ଶରତଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଅଳ୍ପ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବ ନାହିଁ । କାହିଁକି କ'ଣ ବଢିଗଲା ? ସେ କ'ଣ ଧରାଛୁଆଁ ଦେଉନାହାନ୍ତି, ହରିବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ । ଯାଅମ-ପିଲାଟା ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଆସିଛି, ତାକୁ ଟିକିଏ ଜଳଖିଆ ଦେଇଦେବା ଦିଅ । ଓହୋ । ତୁମ ଭାଇ କାଗଜ ଟୋକାର ଛୁଆଟିଏ ହୋଇ ଥିବେ ପରା ? ତା ନୋହିଥିଲେ ବି ତୁମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେଇଆ । ନ ହେଲେ ତୁମେ ତାକୁ ଖେଳନା ପରି କରୁ ଥାଆନ୍ତ କିମିତି ? ତୁମର ସବୁବେଳେ ସେଇ ଥଟ୍ଟା କଥା-ଗୁଡ଼ାକ ଗଲାନି କହି ପ୍ରଭାବତୀ ଦେବୀ ଚଉକୀଟା ଉପରୁ ଉଠି ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲାବେଳେ ହରିବାବୁ ତାଙ୍କ ପଣତ କାନିଟାକୁ ଧରି ଟାଣିଲେ । ପ୍ରଭାବତୀ ଦେବୀ ବାଧ ହୋଇ ପୁଣି ବସି ପଡ଼ିବା ପରେ, ହରିବାବୁ କହିଲେ ଶରତ ପରି ନିରୀହ ଶାନ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ପିଲାଟି ଉପରେ ତୁମେ ରାଗିଲ କାହିଁକି କହିଲ ? ରାଗିଛି କାହିଁକି କହୁଛ ? ଜଣେ ଦୋଷ କରିବ, ସମସ୍ତଙ୍କର ହେବ ବଦନାମ ? ହରିବାବୁ କହିଲେ ଶରତକୁ ବଦନାମ ଦେବାଭଳି ଲୋକ ଦୁନିଆରେ କି ଅଛନ୍ତି ତ ?

ତୁମମାନଙ୍କର ବଦନାମି ସାଙ୍ଗରେ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ କହିଲେ କାହିଁକି ? ଆମେ କ'ଣ ଏମିତି-ହେଲୁ ? କିଛି ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ଚୈତ୍ର ଗୃହିଣୀ, ସିନେମା, ଥିଏଟର ଦେଖିବା ସଉକ, ସ୍ନୋ ପାଉଡ଼ର ବୋଳିହେବା ଅଭ୍ୟାସ, ଦିନ ଭିତରେ ୫ଟା ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧିବାପରି ମନୋବୃତ୍ତି ତୁମର ଯେତେବେଳେ ରହିଛି ବଦନାମୀଟା ତୁମ ପଛରେ ଗୋଡ଼େଇଲେ କିଛି ଯାଏ ଆସେନି ? ମାତ୍ର ଶରତର 'ବଦନାମୀ' ଏକଥା ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଡ଼ିବ ।

ଏମ୍. ଏ. ବି. ଏଲ୍. ପାଶ କଲା, ଗୁରୁ ପାଇଲେ ଆଇ. ଏ. ଏସ୍ ଅଫିସର ହେବ । ତା'ର ଖଦଡ଼ ଧୋତି ପଞ୍ଜାବୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ଦେଖୁଚ ? ସେ କେବେବି ହେଲେ ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଏ ? ଦୁଇଟା ଛଅଣିଆ ଚପଲ ଛଡ଼ା ହଲେ ଯୋତା ବି ପିନ୍ଧେ କି ? କାହିଁକି ? କ'ଣ ଅଭାବ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ଏପରି ଚଳେ ? ନା—ତା ନୁହେଁ । ଆଦର୍ଶବାଦହିଁ ତା ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଠିକ୍ ଗାନ୍ଧୀ ଆଦର୍ଶକୁ ସେ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ମାନି ଚଳୁଚି । ହଁ, କ'ଣ ତା ଯୋଗୁରୁ ତୁମର ବଦନାମ ହେଲା ଟିକିଏ କହିଲ ? ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଗାଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପକ୍କା ରାସ୍ତା ହେଉଛି । ଦେଖିବ ଥରେ ? ନା—ନା ଥରେ ଦେଖିବାକୁ ମତେ ବେଳ ନାହିଁ । ମୋର ମିଟିଂ ଅଛି ମୁଁ ଯାଏଁ । ତୁମେ ଶରତକୁ ଜଳଖିଆ ଦିଅ—କହି ହରିବାବୁ କାର୍‌ରେ ଚାଲିଗଲେ ।

ହରି ବାବୁ କାର୍‌ରେ ଚାଲିଯିବା ପରେ ଶରତ ବାବୁ ଛକ ଉପରୁ ହରି ବାବୁଙ୍କ ବସା ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲେ । ପ୍ରଭାସ୍ତି ଦେବୀ ଦାଣ୍ଡ ଘର ଝରକା ପାଖେ ଠିଆହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ଶରତ ବାବୁ ହଠାତ୍ ଦାଣ୍ଡ ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଉ ଦେଉ କହିଲେ ଭାଉଜ । ତୁମେ ମୋ ଉପରେ ରାଗିଚ ?

ନା ନା ତୁମ ଉପରେ ରାଗିବା ପାଇଁ ମୋର କି ଅଧିକାର ଅଛି ? "ମାନିଲେ ଦିଅଁ ନ ମାନିଲେ ପଥର" । ପ୍ରଭାସ୍ତି ଦେବୀଙ୍କ କଥାରେ ଶରତ ବାବୁଙ୍କର ମୁହଁଟି ଶୁଖି ଆସିଲା । କହିଲେ, ଭାଉଜ ତାହାହେଲେ ତୁମେ ମତେ ପର ବୋଲି ଭାବୁଛ ? ଭାଉଜ କହିଲ ଦେଖି—ତୁମର କେଉଁ କଥାକୁ ମୁଁ ଅମାନିଆ ହୋଇଛି ? ଶରତଙ୍କର ଚକଚକିଆ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁହଁଟି ମଳିନ ଦେଖା ଯିବାରୁ ପ୍ରଭାସ୍ତି ଦେବୀ ହସି ହସି କହିଲେ—ମୋ କଥାରେ

ଅମାନିଆ ହୋଇନ ଯେ—ବନ୍ଧୁ, ମିତ୍ର, ଶଶୀ ପ୍ରଭୃତି ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଝିଅ ତୁମକୁ ଚାହିଁ ବସିଥିବାବେଳେ ତୁମେ ଗାଁକୁ ନ ଯାଇ ଏଆଡ଼େ ସେଆଡ଼େ ବୁଲୁଛ । ମୁଁ କହିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ଶୁଣୁନାହଁ, ଆଉ ମୋ କଥାରେ ଅମାନିଆ ନ ହେଲ କିପରି ? ବନ୍ଧୁ, ମିତ୍ର, ଶଶୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ନାଁ ଭାଉଜଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି ଶରତ ବାବୁ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲେ । ପଚାରିଲେ ଭାଉଜ । ତୁମେ ଏମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଲ କିପରି ? କେବଳ ବନ୍ଧୁକୁ ସିନା ଚିହ୍ନିଥିଲ ? ହଉ—ହଉ—କିମିତି ଚିହ୍ନିଲି କହୁଛି କହି ପ୍ରତିଭା ଦେବୀ ତାଙ୍କ ଅଲମିରା ଫିଟାଇ ପୁଳାଏ ଲଫାପା ଚିଠି ଶରତ ବାବୁଙ୍କ ଆଗରେ ଜମା କରି ଦେଇ କହିଲେ ଶରତ୍ କିଛି ଭାବିବ ନି, ମୋ ଠିକଣାରେ ଆସିଥିଲା ମୁଁ ଚିଠିଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲି ପଢ଼ିଦେଇଛି । ହଉ ମୁଁ ସେଥିଲାଗି ତୁମକୁ କୈଫିୟତ ମାଗୁଛି ନା କ'ଣ—କହି ଶରତ ବାବୁ ଚିଠିଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ପ୍ରତିଭା ଦେବୀ ହସି ହସି କହୁଥାଆନ୍ତି ପଢ଼ୁଛ କ'ଣ ମ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଗୋପୀମାନେ ଝୁରିଲା ପରି ତୁମକୁ ସେ ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ଝୁରୁଛନ୍ତି । ତୁମେ ଏଆଡ଼େ ଲୁଚିଛପି ରହିଯାଉଛ କାହିଁକି ? ଶରତ ବାବୁ ଟିକିଏ ହସି ଦେଇ କହିଲେ ଭାଉଜ । ଏମାନେ ସବୁ ମୋର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭଉଣୀ ପରି ? ହଉ ଭଉଣୀ ହୁଅନ୍ତୁ—ମୁଁ ଏବେ କ'ଣ ଖରାପ କହିଲି କି ?!

ଶୁଣ ଭାଉଜ । ବନ୍ଧୁ କିପରି ଲେଖିଛି—"ପୂଜନୀୟ ଶରତ ଭାଇ । ତୁମେ କ'ଣ ଅଚ୍ୟୁତପୁର ସମେତ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭୁଲିଗଲ ? ମୁଁ ପରା ରଣ ନିୟମ ଦେଇ ଆସିଥିଲି ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ବେଳକୁ ଆସିବ ବୋଲି ? ୪ଠା ଦିନ ପାଇଁ ଗାଁକୁ ଚାଲିଆସିଲେ ପାଠପଢ଼ା ଏମିତି କ'ଣ ବିଗିଡ଼ି ଯାଆନ୍ତା ? ତୁମେ ଘରକୁ ନ ଆସିବା କାରଣରୁ କେତେ ଲୋକ ଯେ କେତେ ପ୍ରକାର ବାଗୁଛନ୍ତି

ତାର ସୀମା ନାହିଁ । ହଉ—ସେମାନଙ୍କ କଥା ଯଦି ସତ ହୋଇ ଥାଏ, ତେବେ ମଧ୍ୟ ଘରକୁ ଆସିବା ଦ୍ୱାରା ସେଥିରେ କିଛି ଅଞ୍ଚ ଆସିବ ନାହିଁତ ! ଖରାପ ମନେ କଲେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ନ ଆସି ପାର । ସେ ବା କାହିଁକି ମଫସଲକୁ ଆସିବାରେ ମନ ବଳେଇବେ ବରଂ ସୁବିଧା ହେଲେ ଆମେମାନେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ସେଇଠାରେ ଦର୍ଶନ କରିବୁ । ତୁମକୁ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ରାଣ—ଏପରିକି ଆମ ଗୁପ୍ତ ନୂଆ ବୋହୂଙ୍କ ରାଣ, ତୁମେ ପୂଜା ବେଳକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ । ତୁମେ ପହିଲି ପୂଜା ଦିନ ଖୁଡ଼ି ଦେଇଥିବା ତାଲିକା ଅନୁସାରେ ଜିନିସ ପତ୍ର ଧରି ଯଦି ଘରକୁ ନ ଆସ ତେବେ ଖୁଡ଼ିଙ୍କ ଆଜି ଦେଖିପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ନିଶ୍ଚେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଦେବେ । ତୁମେ ନ ଆସିବା କଥାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଗାଁରେ ଭାରି ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଜାତ ହୋଇଛି ।"

। ଇତି ।

ତୁମରି

ସ୍ନେହାଧୀନ ଭଉଣୀ—"ଝୁନୁ"

ଶରତବାବୁ ଅବଶିଷ୍ଟ ଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲିଲା ବେଳକୁ ପ୍ରତିଭା ଦେବୀ ତାଙ୍କ ହାତରୁ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଛଡ଼େଇନେଇ କହିଲେ, ସବୁ ଏଇଭଳି ଲେଖାମ । ଦେଖ ଶରତ ! ଆଜି ପଞ୍ଚମୀ ହୋଇଗଲା । ପରଦିନ ରାତି ଗାଡ଼ିରେ ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ଯିବ । ଏଥର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ଶୁଣା ଯିବନି । ଏଥର ଯଦି ନ ଯାଅ— ତେବେ ସେମାନେ କ'ଣ ଭାବୁଛନ୍ତି ମୁଁ ତ ନିଶ୍ଚେ ବୁଝିବି। ତୁମେ କିଛି ଗୁପ୍ତ କାରବାର ଚଳେଇଚ ବୋଲି ।

ଆଚ୍ଛା କଥା ।—ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବୁଝିବା ! ଯେ ଯାହା ବୁଝିଛି ସେଥିରେ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ ଯେ—ମୁଁ

ତୁମକୁ ଯେତେବେଳେ ଜବାବ ଦେଉଛୁ—ଗାନ୍ଧି ଜୟନ୍ତୀ ପାଳନର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମୋ ଉପରେ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଦାୟିତ୍ୱ ଅନ୍ୟକୁ ଦେଇ ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଯିବି । ତା'ଛଡ଼ା ମୁଁ ନ ଗଲେ ବୋଉ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବ ବୋଲି ବିଦୁ ଲେଖିଛି ।

ହଇଏ ଶରତ । ଏ ବିଦୁ ତ କେଡ଼େ ଝିଅଟେ ହୋଇଗଲଣି ବାହା ହେଉନି କାହିଁକି ? ଭାଉଜ ମୁଁ ଦେଖୁଛି, "ସେଇ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଯେପରି ସଂସାରର ମୁକ୍ତି ଦ୍ୱାର, ତା ଛଡ଼ା ମଣିଷ ଦଣ୍ଡେ ଚଳିପାରିବ ନି ।" ଏଭଳି ଧାରଣା ତୁମ ପରି ପାଠୋଇ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କର ସୁଦ୍ଧା ଆସିଲା କାହିଁକି ? ଏତେ ଶୀଘ୍ର ବିଦୁକୁ ବାହା ନ ଦେବା ପାଇଁ ମୁଁ ନିଜେ ଦଦେଇଙ୍କୁ ମନା କରିଛି । ଆମ ଗାଁର କେହି ହେଲେ ମୋ କଥା ଭାଙ୍ଗିବେ ନି । ଖାଲି ବିଦୁ ନୁହେଁ ତ ଯେତୋଟି ଝିଅର ଚିଠି ଦେଖିଲି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକା ବୟସର ଅବିବାହିତା, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବର କରିଦେବା ଭାର ମୋ ଉପରେ ଅଛି ।

ବିବାହର ମର୍ମ ତୁମେ କାହିଁକି ବୁଝିବ ଶରତ୍ ।— ତୁମେ ଯଦି ଆଗରୁ ବାହାଟିଏ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତ ତୁମ ନାଁରେ ଏତେ କଥା ଉଠୁ ନ ଥାନ୍ତା କିମ୍ବା ତୁମରି ଯୋଗୁଁ ଏତେ ଲୋକ ବଦନାମ ନେଇ ନଥାନ୍ତେ । ଭାଉଜ ! ମୋ ଲାଗି—ଅଉ କିଏ ବଦନାମ ନେଲା ନା କ'ଣ ? ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ଅଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଟେବୁଲ ଡ୍ରୟରୁ ବାହାର କରି ଶରତବାବୁଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼େଇ ଦେଲେ । ଶରତ ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ଆଗେ ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ମାତ୍ର କ୍ରମେ କ୍ରମେ ତାଙ୍କର ସ୍ୱର ଲୀନ ହୋଇ ଆସିଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଚିଠିଖଣ୍ଡିକ ପଢ଼ିସାରି ଆଖି ଦୁଇଟାକୁ ଛଳ ଛଳ କରି ପକେଇଲେ । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ କହିଲେ, "ସେଥିରେ

ମୋର ଦୁଃଖ ନାହିଁ ଯେ—ତୁମପରି ପିଲା ନାଆଁରେ ଏମାନେ ଯେଉଁ କଥା ଉଠେଇଛନ୍ତି, ତାହାହିଁ ବେଶି ବାଧୁଛି । ଯାହାହେଉ ଶରତ—ତୁମେ ପରଦିନ ଯେପରି ଘରକୁ ଯିବ, ସବୁ ଠିକ୍‌ଠାକ୍ କର । ଏତିକିବେଳେ ହରିବାବୁଙ୍କ ମଟର ହର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣାଗଲା । ହରିବାବୁ କାର୍‌ଟାକୁ ଗ୍ୟାରେଜ ଭିତରେ ରଖିଦେଇ ଘର-ଭିତରକୁ ପଶିଆସି ଆନନ୍ଦ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ ହୋଇ କହିଲେ, ବୁଝିଲ ପ୍ରଭାତ ! ଶରତ ଆମର ଆଇ. ଏ. ଏସ୍. ପରୀକ୍ଷାରେ ସେକେଣ୍ଡ ହୋଇ ପାଶ୍ କରିଛି । ଗୋଟିଏ ମାର୍କ ନମ୍ବରରେ ଆଉଜଣକ ଫାଷ୍ଟପୋଜିସନଟା ମାରିନେଲା । ଶରତ୍ ହରିବାବୁଙ୍କ ସାମନାରେ କେବେହେଲେ ଠିଆହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ହରିବାବୁ ଘରକୁ ଆସୁ ଆସୁ ସେ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ ବାହାର ଅଗଣାକୁ ।

(ପାଞ୍ଚ)

ବଡ଼ବଡ଼ଆମାନେ ଯାହା କହିଚନ୍ତି ସେ ଗୁଡ଼ାକ ଆଜି କ'ଣ ମିଛ ହୋଇଯିବ ? ମୁଁ ଜାଣେ "ସ୍ତ୍ରୀ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଳୟଂ କରି" । ହେଲେ ବାଟଟା ଭୁଲି ଯାଇଛି । ଦାମ ଦାଶେ ମନକୁ ମନ ଏଧରି କେତେ କ'ଣ ଗାଇବାଇ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଶରତ ବୋଉ ସବୁ ଶୁଣି ନ ଜାଣିଲା ପରି ରହିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କୋଉଆସି ତାଙ୍କର ଉପରେ ପଡ଼େ । ଦାଶେ ପଚାରିଲେ—ହଇଏ, ପୁଅ ଆସିଲା ? ମଟରବେବସି ପରି କଟକ ପଳେଇଥିଲ ? ପୁଅକୁ କାଖ କରି ଘେନି ଆସିଲ କି ?

ମୋ ନାଁଟାକୁ ତୁମେ ସବୁବେଳେ ଏମିତି ହୁଅ କାହିଁକି ମ ? ତୁମ ପୁଅ ନ ଆସିଲା ଏଥିଲାଗି କ'ଣ ମୋର ଦୋଷ ?

ତୁମର ଦୋଷ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଆଦ୍ୟରୁ ମନା କରୁଛି ଆମ ବଇଁଶରେ କେହି ନାଲିମାଟି ମାଡ଼ି ନାହାଁନ୍ତି, ଏଇଠି ଯେତିକି ହେଲା ସେତିକି । ଆମଘର କାମ ତ ଆମକୁ ବଳୋଉଛି । ପୁଅ କୁ-ଶିକ୍ଷା କରିବ ଯେ—ଆମର ବହୁତ ଗୁଡ଼େ ପଢ଼ିବା ଦରକାର ଥିଲା ? ସେଇଥିଲାଗି କେତେ କାନ୍ଦ କେତେ ବୋବା । ଏବେ ତୁମ ଭାଇ ପିଠିରେ ପଡ଼ୁ ନାହାଁନ୍ତି ? ସେତେବେଳେ ତ ଧାଇଁ ଆସିଥିଲେ । ମଣିଷର ଇଜ୍ଜତ ଗଲା, ମହତ୍ ଗଲା ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚଟା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଭାଙ୍ଗିଲା । ଆଜି କେବେ କ'ଣ କରିବ ! ତୁମେ ବୁଝ ତୁମ ପୁଅ ବୁଝନ୍ତୁ, ମତେ ଆଉ ସେ ଧନ୍ଦା ଭିତରେ ପୂରାଅ, ନାହିଁ । ମୁଁ ଏତେ ବେଜବାବ ହୋଇ ପାରିବି ନି । ହେଉଛି ଶରଠି ନଅ, ସେ ଠାଠା ବାଲା ଦେଇଛି । ମାର୍ଗଶୀର ଛଅରେ ବାହାଘର କରିବି । ସେ ଶିକ୍ଷିଆଲୋକ । ଥବକୁ ଅର ଦୌଡ଼ ପାରିବନି, ତାକୁ ସଫା ସଫା କଥା କହିଦିଅ । ଯଦି ଭରସା ପାଉଛ, ପୁଅ ଆସିବ ବାହାହେବାକୁ ରାଜି ହେବ ତେବେ ତ ଭଲ, ନ ହେଲେ ତାକୁ ଆଜଠୁ ମନାକର ।

ଏ ସବୁ ଦାଣ୍ଡ କାରବାର କଥାରେ ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ମ, ତୁମେ ସବୁବେଳେ ମୋ ଉପରେ ଗୁଡ଼େ ଝାଡ଼ି ହେଉଛ ଯେ—, ଝାଡ଼ି ହେବନି ? ମୋ ପୁଅ କଟକରେ ପଢ଼ିବ ବୋଲି ସେତେ-ବେଳେ ଯୋଉ ସକେଇ ପକାଉଥିଲ, ସେ ଗୁଡ଼ାକ କୁଆଡ଼େ ଯିବ । ମୋ କଥାରେ ଥିଲେ ତ ଏତେ ବେଳକୁ ନାତି ନାତୁଣୀ ଧରି ବସନ୍ତିଣି । ଆଉ ହାଣ୍ଡିଶାଳକୁ ଚୁଲିମୁଣ୍ଡ ଘୋଷାରି ହେଉ ଥାଆନ୍ତ କାହିଁକି ? କ'ଣ କହୁଛ, ପୁଅ ପହିଲି ପୂଜା ଦିନ ଆସିବଟି, ନା ସେତିକି ହବନି ? ମୁଁ ଫେରେ ହାଟକୁ ଯାଇ ସୌଦାପତ୍ର ଆଣିବି ଯେ ? ତମେ ମତେ କ'ଣ ଏତେ ଏଡ଼େ

ଅଖିକର ପଗୃରୁର ମ । ଚିଠି ପଢ଼ିଲୁ ପରା ! ହଁ, ହଁ ଏମିତି କେତେ ଚିଠି ପଢ଼ିଛି, ଆଜି ଆଉ ଚିଠି ପଢ଼ିବି କ'ଣ ? ପୁଅ ତ କଲିକତାରୁ ଲେଖିଛନ୍ତି—ସେଇଠି ଏବେ ଆଉ କେତେ ଦିନ ଅଟକି ଯିବେ ସେକଥା କିଏ କହିବ ? ତେଣିକି ମତେ ଆଉ ସମସ୍ତ ହେବନି, ପୁଅର ତ ପରୀକ୍ଷା ସବୁ ସରିଲଣି । ଲେଖିଛି ଯେତେବେଳେ ଆସିବ ବୋଲି କିମିତି ବୁଝିବା ଯେ— ଆସିବନି ? ମୁଁ ବିଦୁ ହାତରେ କାଠିକୁ ଚିଠି ଲେଖିଛି ତାଲିକାଟିଏ ମଧ୍ୟ ଦେଇଛି ପୂଜାପାଇଁ ସବୁ ଜିନିଷ ଆଣିବା ଲାଗି । ହଉ, ତେବେ ଦେଖିବା ବୋଉଙ୍କର ଆଦେଶକୁ ପୁଅ କିମିତି ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି । ପୁଅ ବୋଉଙ୍କ ଆଦେଶ ନ ପାଳନ୍ତୁ ପଛକେ ନନାଙ୍କ କଥା ପାଳିଲେତ ହେଲା । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଦିନେ ଦିନେ ମନଟା କ'ଣ ହୋଇ ଯାଉଛି ପରା ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ନ ଲାଗିଲେ ଭାତ ରୁଚେନି ।

ଶରତ ବାବୁଙ୍କ ନନା—ବୋଉ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୁଅ ବିଷୟ ନେଇ ବଚସା ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ବିଦୁ ବାରଆଡୁ ଖୁଡ଼ି—ଖୁଡ଼ି ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ଘର ଭିତରକୁ ଦଉଡ଼ିଆସିଲା । ଖୁଡ଼ିଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଧଁ—ସଁ ହୋଇ କହିଲା, "ଖୁଡ଼ିମା ! ଶରତ୍ ଭାଇ ଚିଠି ଦେଇଛନ୍ତି, ପହିଲି ପୂଜା ଦିନ ଭୋର ଜନତାରେ ଗାଡ଼ିରେ ଆସିବେ ବୋଲି । ଈଶରକୁ ଷ୍ଟେସନକୁ ପଠେଇବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି, ରହ ରହ ଚିଠିଟା ମୁଁ ଆଣି ଦେଉଛି । ଶଶୀ ପରା ମୋ ହାତରୁ ଚିଠିଟା ଛଡ଼େଇ ନେଇଗଲା । ସେ ଦି ଦିନ ହେଲା କଲିକତାରୁ ଆସିଲେଣି । ଆମେ ଦେଇ ଥିବା ଚିଠି ସବୁ ସେ କାଠିକରେ ପାଇ ତାର ଉତ୍ତର ପଠେଇଛନ୍ତି ପରା । ଦାମ ଦାଢ଼େଶ ବିଦୁ ତୁଣ୍ଡରୁ ଏସବୁ କଥା ଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ

ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ଲେ । ବନ୍ଧୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କହଲେ —ହଇଲେ ମା ! କାହିଁ, ଭାଇ ଦେଇଥିବା ଶାଢ଼ିଖଣ୍ଡ ଟିକଏ ଆଣିଲୁ ଦେଖିବା ! ହଜ କଢ଼େଇ ରହଥ—ମୁଁ ନେଇ ଆସୁଛି କହ ବନ୍ଧୁ ବାରଅଡ଼କୁ ଦଉଡ଼ଗଲା ।

ଶରତ ବୋଉଙ୍କ ମନର ଆନନ୍ଦ କହଲେ ନ ସରେ । ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଧାର ଧାର ଲୁହ ବୋହ ଚାଲିଥାଏ । ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁ ୟତ୍ ବେଗ୍‌ରେ ଲଫାଫା ଖଣ୍ଡିକ ନେଇ ଆସି ଦେଖିଲାବେଳକୁ କଢ଼େଇ ଦାଣ୍ଡ ଅଡ଼େ ଚାଲି ଗଲେଣି-ଖୁଡ଼ୀଙ୍କ ଆଖିରୁ ଝରଣା ପର ଲୁହ ବୋହ ଯାଉଚ । ବନ୍ଧୁ ନିଜର ଲୁଗା କାନିରେ ଖୁଡ଼ୀଙ୍କର ଲୁହ ଧାର ପୋଛି ପକେଇ କହଲା, ଖୁଡ଼ି ! ଶରତ ଭାଇ କାଲି ଆସିବେ ପର— ତୁ କାନ୍ଦୁ ଛୁ କାହିଁ କି ? ତତେ ମୋ ରାଣ ଖୁଡ଼ି ଚୁପ ହୋଇ ଯାଅ ।

ଶରତ୍ ବାବୁ ରାତ ପାଇଲେ ଗାଁକୁ ଆସିବେ – ଏହ ଖବର ପାଇବା ପରେ, ସାରା ଗାଁ ଗୋଟାକର ଲୋକେ ଚାତକ ପର ଚାହିଁ ବସି ଥାଆନ୍ତି । କେତେବେଳେ ରାତ ପାଇବ—ଈଶ୍ୱରର ଗୋଡ଼ ଅଉ ତଳେ ପଡ଼ୁ ନ ଥାଏ । ତା'ର ସାନ ସାଉକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ—ସେ ପେଟର କଥାଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ଗୋଟିଏ ରାହାରେ ଗପିଦେବ ବୋଲି ଆଗରୁ ପାଞ୍ଚ କର ରଖିଥାଏ ।

(ଛଅ)

ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀଙ୍କଠାରୁ ଏବଂ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଠାରୁ ଶରତ୍ ବାବୁ ଯାହା ବୁଝିଲେ—ସେଥିରେ ତାଙ୍କ ମନଟା ଭାର ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ତାଙ୍କ ଯୋଗୁରୁ ଗାଁଟା ମଧ୍ୟରେ ଯଦ୍ଧ ଏତେ

ଗୁଡ଼ାଏ ଘଟଣା ଘଟି ଯାଇଛି, ତେବେ ଏ ତ କମ୍ କଥା ନୁହେଁ । ତଥାପି ତାଙ୍କ ମନର ଦମ୍ଭ ଯେ—ଯେତେ ଯାହା ଘଟିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚି ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ହୋଇ କାହାକୁ ସ୍ନେହ, କାହାକୁ ଭକ୍ତି, କାହାକୁ ଆଦର ସହକାରେ ପଚରା ଶୃଙ୍ଖଳା କରି ଦେଲେ ପୂର୍ବର ଭାବ ଗୁଡ଼ାକ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରୁ ନଷ୍ଟେ ଅନ୍ତର ହୋଇଯିବ ।

ମଣିନାନୀ ସୁଦ୍ଧା ଏଥିରୁ ବାଦ୍ ପଡ଼ିବେନି । ମଣିନାନୀକୁ ସମସ୍ତେ ଦୁଷ୍ଟ ବୋଲି କହନ୍ତି, ମାତ୍ର ସେତ ଦିନେ ହେଲେ ଶରତ ବାବୁଙ୍କୁ ଦୁଷ୍ଟାମିର ଚିହ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖାଇ ନାହାଁନ୍ତି । ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଶରତ୍ ବାବୁଙ୍କର ଦେହ ମୁଣ୍ଡ ଘଡ଼ିଏ କାଳ ଲାଗି ଅଣ୍ଡିଷା ଅଣ୍ଡିଷି କରି ଦିଅନ୍ତି । କେତେ ଦୁଃଖ ସୁଖ କଥା-ବାର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି । ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଅଚ୍ୟୁତ ପୁରି ଗହେ ଘର ବସ୍ତିରେ କାଏ ଶରତ୍ ବାବୁଙ୍କୁ ଭଲ ନ ପାଏ ନେ ଏକା ମଣିନାନୀ କଥା ପଡ଼ିବ ।

ଶରତବାବୁଙ୍କ ମନଟା ଏଥିଡ଼େ ଗୋଟାଏ ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଥିଲା । ଗାଁ କଥା ଭାବିବାକୁ ସେ ଅବସର ପାଉ ନଥିଲେ । ଏବେ ଗାଁକୁ ଯିବା ବିଷୟ ସ୍ଥିର ହୋଇଯିବାରୁ ତାଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଗାଁର ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେ ମୁଣ୍ଡଯାଏଁ ସଭିଏଁ ତାଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠିଲେ । ଗାଁର କେତେ ଘଟଣା ଚିନ୍ତା କରି ତାଙ୍କ ମନରେ ଅନୁତାପ ମଧ୍ୟ ଜାତ ହେଲା । ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ବହୁତ ଆଶା ସେ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି—ହେଲେ କାହାର କିଛି ତ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ବିଦୁପାଇଁ ଏକା ନୁହେଁ—ବିଦୁ, ଶଶୀ, ଲତା, ମୀରା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଲାଗି ଭଲ ଭଲ ବର କରିଦେବା ଦାୟିତ୍ୱ ସେ ଆପେ ଆପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସ୍ୱାଙ୍କର କଥା

ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ଅଳ୍ପଯାଏ ସେମାନେ ବର ଘର ଠିକ୍ କରି ନାହାଁନ୍ତି । ନାରଣ ଦାଶେ ଅନେକ ବାର ଖବର ମଧ୍ୟ ପଠେଇଲେଣି । ଏଇ ଗୁଡ଼ାକ ଭାବିଲାବେଳେ ସେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମନକୁ ମନ ଆଶ୍ୱାସନା ଦିଅନ୍ତି ଯେ—ଯେଉଁ କାମଗୁଡ଼ାକ ବାକୀ ରହିଛି ତା ପାଇଁ ଏଥର ପ୍ରାଣ ପଣେ ଉଦ୍ୟମ କରିବେ । ନିଜର ଯାହା ମାନସିକ ଥିଲା ସେତିକି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି, ତାଙ୍କର ଆଉ ଚିନ୍ତା କ'ଣ ? ବଡ଼ ଚିନ୍ତା ପାଠପଢ଼ିବା, ପାଶ୍ କରିବା, ସେତିକି ତ ଯାଇଛି । ଏଥର ପୂର୍ବ ଭାବରେ ଗାଁ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ନିଜର କରି ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ କାମ କରିବାକୁ ହେବ । ବିଚାରି ବସିଲେ ଗାଁ ଗୋଷ୍ଠୀକ ନିଜର ନୁହେଁ କି ? ସମସ୍ତେତ ଗୋଟିଏ ପରିବାର । କିଏ ଦଦା, କିଏ କକା, କିଏ ଭାଇ —ଏକ ରକ୍ତ ଏକ ଜାତି ସବୁ ଏକ ।

ସେ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ପ୍ରତିଭାଦେବୀଙ୍କ ପାଖରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଯିବାଲାଗି ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ହସି ହସି ପ୍ରତିଭା ଦେବୀ କହିଲେ, "ଶରତ ! ଗାଁକୁ ଯାଇ ଘର ଧନ୍ଦାରେ ଲାଗିଗଲେ ଆମମାନଙ୍କୁ ଭୁଲିଯିବ ନାହିଁ ତ ? ମାର୍ଗଶୀର ମାସରେ ଏତେ ତମ ଘରକୁ ଯିବାପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବଟି" ? କାହିଁକି ଭଉଜ, ମାର୍ଗଶୀର ମାସରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବି କାହିଁକି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଚି ଆସନ୍ତୁ । ଏ ଲୁଖୁରା ନିମନ୍ତ୍ରଣରେ କ'ଣ ଅଛି ? ଯେତେବେଳେ ତୁମେ ବରପୋଷାକରେ ସୁକୁଠ ପିନ୍ଧି ପାଲିଙ୍କି ଚଢ଼ି ବାଦ୍ୟ ବାଜଣାସହ ପଚୁଆରରେ ବୋଉ ଅଜଣା ଗାଁଅର ଅଦେଖା ପ୍ରଣୟିନୀ ପାଖକୁ ଅଭିଗମନ କରୁଥିବ ସେତେବେଳେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବ ଯେ—ଯିବି । ନାଇଁ ଭାଉଜ, ତୁମ ଶରତ ପକ୍ଷରେ ଏସବୁ ଅସମ୍ଭବ

ବ୍ୟାପାର । ଏଇଭଳି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତୁମେ ଯଦି ଲକ୍ଷ କରିଥାଅ ତେବେ ମୋଟେ ଯାଇପାରିବ ନି । ମାର୍ଗଶୀର ମାସରୁ ତ ପୌଷ-ମାସ ହେବଣି; ମତେ ପରି ନାମୀ କାନେ କାନେ କହି ଯାଉଚନ୍ତି । କନ୍ୟାଘର ଠିକଣା ହୋଇ ନିର୍ବନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରିଣ । ହଇ ଯାଅ —ବେଳ ଆସିଲେ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା ଯେ— ଶରତ୍ ବାବୁ ପ୍ରତିଭା ଦେବୀଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରି ମେସ୍‌କୁ ଚାଲି ଅସିଲେ । ବୋଉ ପଠାଇଥିବା ତାଲିକା ଅନୁସାରେ ଜିନିଷ ପତ୍ର କିଣା କିଣି ଶେଷ କଲାବେଳକୁ ରାତି ପ୍ରାୟ ୮ଟା ବାଜିଗଲାଣି । ଏଣେ ମେସ୍‌ର ପିଲାଗୁଡ଼ିକ ଦେବୀ ଦେଖିଯିବା ପାଇଁ ଶରତ୍ ବାବୁଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଥାଅନ୍ତି ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ବଜାରରୁ ଫେରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମେସ୍‌ର ସମସ୍ତ ୟୁବକ ଦେବୀ ଦର୍ଶନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ଦେବୀ ଦେଖି ଯିବାରେ ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସାଙ୍ଗସାଥିଙ୍କର ଅନୁରୋଧକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦେଇ ନ ପାରି ଶରତବାବୁ ବାଧ ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଦେବୀ ଦେଖିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ।

ମେଘ ସମସ୍ତ ଅକାଶକୁ ଅଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଚି । ଉଠାଣିଆ ମେଘ ମଝିରେ ମଝିରେ ଅସରାଏ ଲେଖାଏଁ ଅକାଡ଼ି ଦେବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ବହୁ ଲୋକ, ଗାଡ଼ି, ଘୋଡ଼ା, ମଟର, ସାଇକେଲ, ରିକ୍ସା ଆଦିରେ ଯାତାୟତ କରୁଥିବାରୁ ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ାକ ଭରି ଗହଳି ହୋଇ ଥାଏ । ସେଥିରେ ପୁଣି ମଝିରେ ଠାଏ ଠାଏ ପାଣି ଜମାରହି ମଟର ଗଲାବେଳେ ପାଣି ଛିଟିକା ମାରି ଯାତ୍ରିମାନଙ୍କର ଦାମହି ପୋଷାକକୁ ଖରାପ କରି ଦେଉଥାଏ । ମଫସଲ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଅସିଥିବା ଯାତ୍ରିଗୁଡ଼ିକ ଦେବୀ ଦର୍ଶନରେ ଏତେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ

ପଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି ଯେ ବର୍ଷା, କାକୁଅ, ପାଣି ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ହେଲେ ବାଧା ଦେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବହୁ ଜନ ସମାଗମହେତୁ ରାସ୍ତାରେ ଯାତାୟାତ କରିବା ବି ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼େ । ଶରତ୍‌ବାବୁ ସାଙ୍ଗସାଥିମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ଚାଲି ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଥିବା ପିଲାଗୁଡ଼ିକ କିଏ କେତେ ପ୍ରକାର ଭାବନାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । କେହି ଦେବୀ ଦେଖାରେ ମନୋ-ନିବେଶ କରିବେଳକୁ ଅନ୍ୟ କେହି ହୁଏତ ଦେବୀ ଦର୍ଶନାର୍ଥୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାରେ ନିବିଷ୍ଟ । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁଥିରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ସ୍ପୃହା ନ ଥାଏ । ତାଙ୍କର ଭାବନା ଗାଁକୁ ଗଲେ କିପରି କ'ଣ କରିବେ ? ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ନାଁରେ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଅପପ୍ରଚାର ହୋଇଯାଇଛି । ସେହି ଅପପ୍ରଚାର ହେତୁ ତାଙ୍କୁ ଅତି ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଆଦି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ବିତୃଷ୍ଣା ଆସିଯାଇ ପାରେ । ତଥାପି ସେ ମନକୁ ଦୃଢ଼ କରାଇ ଦେଉଥାଆନ୍ତି ଯେ, ଯେତେ କଥା ଶୁଣିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ହୋଇ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ପରେ କାହାର ହେଲେ ଆଉ ସନ୍ଦେହ ରହିବ ନାହିଁ । ମଣିଷ ନିଜର ଭଲ ପଣିଆରେ କ'ଣ ବା ନ କରି ପାରିବ ? ଧରାଯାଉ ଅପପ୍ରଚାର ଯୋଗୁଁ ବିଦୁର ମୋ ଉପରେ ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ଜନ୍ମିଥିବ । ମୁଁ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ, ବିଦୁ ସହିତ ଦେଖା ହେବା ମାତ୍ରେ ସେ ତ ନିଶ୍ଚେ ଭଦ୍ରତା ଖାତିରରେ ନମସ୍କାରଟାଏ ପକାଇବ । ମୁଁ ଠିକ୍ ପୂର୍ବ ରୀତିରେ ତା ଗାଲଟିର କଅଁଳିଆ ଚଟକଣାଟାଏ ଦେଇ ଯେତେବେଳେ କହିବି ବିଦୁ ଏଇ ତିନିବର୍ଷ ଭିତରେ ତୁ କିପରି କ'ଣ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରିଛୁ ଆଜି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମୁଁ ପରୀକ୍ଷା ନେବି । ତୁ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ୍ କଲେ ଭୋଜିଘର

କରିବା କଥା ଦାଦେଇଙ୍କି କହିବ । ତୋ ପାଇଁ ଭଲ ବରଟିଏ ଠିକ୍ କରିଛନ୍ତି; ଏଇ କେତେ ପଦ କଥା ସେ ମୋ ଠାରୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ତା'ର ସଂଗତ ଖରାପ ଧାରଣା ଗୁଡ଼ାକତ ନିଶ୍ଚେ ଗୋଟିଏ ଲାଜଲାଜୁଆ ହସଠାରୁ ଧକ୍କାଖାଇ ଉଭେଇ ଯିବ । ବୋଉର ମନ କଷ୍ଟ କଥା ଝାଙ୍କୁ ବଦଳେଇ ଦେବାକୁ ମତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ବି ଲାଗିବ ନାହିଁ । ଝୋଟ ପିଲା ରୁଷି ବସିଲା ପରେ ବୋଉ ଆଗରେ ଅଭିନୟ ଦେଖାଇ ଟିକିଏ ତା'ର କୋଳକୁ ଆଉଜି ପଡ଼ିଲେ ସବୁ ରାଗ ଗଲା । ନନାଙ୍କୁ କିଛି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବନି । ବୋଉ ତାଙ୍କୁ ଠିକଣା ଜବାବ ଦେଇ ଦେବ । ଦାଦେଇ ଟିକିଏ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଇପାରନ୍ତି । ତାଙ୍କପାଇଁ ଷଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ପୁରାଣ ଆଉ କର୍ମକାଣ୍ଡ ବହି ନେଇଗଲେ ସେ ଭାରି ଖୁସିହୋଇ ପଡ଼ିବେ । ଈଶରକୁତ ବନାର ପାଠ ପଢ଼ା, ଋକସି ଅବଦ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦୁଇଗୃର କଥା କହିଦେଲେ ତା'ର ଭାରି ଆନନ୍ଦ । ଈଶରଠାରୁ ହିଁ ସବୁ କଥା ଜାଣିହେବ । ନ ପଚାରିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଆପେ ଆପେ ସବୁ କହିଯିବ ଯେ— । ଗାଁର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ, କାହାକୁ କିପରି ଭଲ ମନ୍ଦ ପଚରା ଶଂଖୁଳାରେ ସବୁ ହୋଇଯିବ ।

ରାସ୍ତାଯାକ ଶରତ୍‌ବାବୁ କେବଳ ଗାଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଭାସି ଭାସି ଚାଲି ଆସିଥିଲେ । ଟାଉନ୍‌ହଲ୍ ଛକ ପାଖରେ ଲୋକ ଭିଡ଼ କାହିଁକି କ'ଣ ? କାରଣ ସେଠାରେ ଯେଉଁ ମହିଷାସୁର ମର୍ଦ୍ଦିନୀ ଦୁର୍ଗାମୂର୍ତ୍ତି ତିଆରି କରାଯାଇଥାଏ, ସେଥିରେ ଶିଳ୍ପି ତାର ହସ୍ତ କୁଶଳତାର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ଦର୍ଶାଇ ପାରିଛି । ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଯେପରି ସଜୀବ, ତାହା ହିଁ ଅନୁମିତ ହେଉଥିଲା । କେଉଁ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ଦୁଷ୍ଟ ମହିଷାସୁରକୁ ଦୁର୍ଗା ସଂହାର କରିଥିବା କଥା ଲୋକେ ପୁରାଣରେ ଶୁଣୁଥିଲେ ସିନା, ଏଠାରେ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି—

ଲୋକ ଉପରେ ଲୋକ ନ ଜମିବେ କିପରି ? ଅସୁର ତାର ଚକ୍ଷୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ବଶବର୍ତ୍ତୀହୋଇ ଦୁର୍ଗତି ନାଶିନୀ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଯୌବନ ଦର୍ଶନ ଅଭିଳାଷ ରଖି ନିର୍ନିମେଷ ନୟନରେ ଚାହିଁଥିବା ବେଳେହିଁ ମୃତ୍ୟୁକୁ ବରଣ କରିଛି ।

ଦଶହରାବେଳେ ବହୁ ଲୋକସମାଗମ ଯୋଗୁଁ ଯାନ-ବାହାନର ଗତି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେ ନ ହୋଇଛି ଏପରି ନୁହେଁ ; ତଥାପି ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାନ ବାହନର ସଂଘର୍ଷ ଯୋଗୁଁ ଲୋକେ ଖଣ୍ଡିଆ ଖାବରା ହୋଇ ଡାକ୍ତରଖାନା ଯିବାକୁ ବ ପଡୁଛନ୍ତି ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ସେହି ଭିଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଅତିକ୍ରମ କରୁଥିବା ବେଳେ ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ରିକ୍‌ସା ସହିତ ତାଙ୍କର ସଂଘର୍ଷ ଘଟିଲା ବେଳକୁ ରିକ୍‌ସାବାଲା ଏତେ ଜୋରରେ ବ୍ରେକ୍ ଦେଇଦେଲା ଯେ, ରିକ୍‌ସାଟି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଓଲଟି ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ରିକ୍‌ସାରେ ବସିଥିବା କିଶୋରୀ ଦୁଇଟି ବିବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ କଗୃଡ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଝିଅ ଦୁଇଟିଙ୍କ ଉପରେ ସାମାନ୍ୟ ପଡ଼ିବାମାତ୍ରେ ସେ ମୁହଁଟାକୁ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ରଖି ସେମାନଙ୍କ ଦେହରେ ନିଜର ଖଦଡ଼ ଚଦରଟାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଇଲେ ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ରିକ୍‌ସା ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ଦୁହିଙ୍କୁ ଡାକ୍ତର ଖାନାକୁ ନେଇଗଲେ । କିଶୋରୀ ଦୁଇଟିଙ୍କର ସେବାରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଲାଗି ପଡ଼ିବାରୁ ତାଙ୍କର ସାଙ୍ଗ ସାଥିମାନେ ଟିକିଏ ଥଟ୍ଟାଳିଆ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁ ଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ପରି ସଚ୍ଚୋଟ ଚରିତ୍ରବାନ୍ ଯୁବକ ସେଭଳି ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ ଉକ୍ତିରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିବେ ବା

ସଈଁଚରଣ

କାହିଁକି ? ବରଂ ସାଙ୍ଗସାଥିମାନଙ୍କୁ ଏ ସଂପର୍କରେ ଧର୍ମ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ସେ ଧୁରନ୍ଧର । ବାଧୁବାବୁ କହିଲେ ବୁଝିଲୁ—ଶରତ । ତୁ ସଂସାର ବନ୍ଧନରେ ଅବଦ୍ଧ ହେବାକୁ ଯାଉଥିବାବେଳେ—ସାଂସାରିକ ବନ୍ଧନରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ଦର୍ଶନ ସୁଯୋଗ ବେଶ୍ ପାଇପାରିବୁ । ଆଜି ଘରକୁ ଫିରୁବୋଲି ଏତେ ତରତର ହେଉଥିଲୁ - ସେହି ସୁଯୋଗଟା ଜୁଟି ଯିବା ବେଳୁ ଘରଦ୍ୱାର କଥା ମନରୁ କୁଆଡ଼େ ପାଶୋରି ଗଲପରି ?

ଛି-ଛି ବାଧୁ—ପାପ କଥା ଗୁଡ଼ାକ ମନରେ ଧରିବା ବି ଦୋଷ । ଝିଅ ଦୁଇଟି କେଡେ , ସାଂଘାତିକ ଆଘାତ ପାଇଲେ କହିଲୁ ? ଦୁଇଜଣ ଯାକ ପରି ମୋ ବେକକୁ ଛୁଆଙ୍କପରି ଭିଡ଼ି ଧଇଲେ । ଯାହାହେଉ ଠାକୁରଙ୍କ ମହିମାରୁ ସେ ଦୁହିଙ୍କର ଜୀବନ ରହିଗଲା । ନ ହେଲେ ଯଦି ନାଳଟା ଭିତରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଥାଆନ୍ତେ ତେବେ ଅବସ୍ଥା ଅତି ସାଂଘାତିକ ହୋଇଯାଇ ଥାଆନ୍ତା । ତୁ'ତ ସେ ଦିଜଣଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରି ଦେଲୁ । ହଁ ଶରତ—ତୁ ଆଜି ରାତି ଗାଡ଼ିରେ ଘରକୁ ଫିରୁ ପରି ? ହଁ ଏଇ ବର୍ତ୍ତିମାନ ତ ବାହାରିବି । ଫିବାର କଥା ନ ଫିରୁ କମିତି । ମନଟା ତୋର ଉଡ଼ିବଣି ? ନାଇଁ ମ ବାଧୁ । ମନ ଉଡ଼ିବାର ଆଉ କିଛି କାରଣ ନାହିଁ ଯେ—୩ବର୍ଷ ହେଲା ଘରକୁ ଯାଇନି । ସାଙ୍ଗସାଥି ଗୁଡ଼ିକ ମନେ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି—ଘର ପ୍ରତି, ଗାଁ ପ୍ରତି ପୁଣି ଗୋଟାଏ ମମତା ତ ରହିଚି ।

ତା ଅପେକ୍ଷା ଭବିଷ୍ୟତ ସାଙ୍ଗର ମମତା ବେଶି ଆକର୍ଷଣ ଲଗାଇ ଦେବଣି ? ଆଜିଠାରୁ ସିନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ମାସକ ପରେ..............

ଅଠତିରିଶ

ବଧୂ ! ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଦିନ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ରହି ସୁଦ୍ଧା ତୁ ମତେ ଅଦ୍ୟାପି ଚିହ୍ନି କରି ପାରିଲୁନି ତ ? ମୁଁ ପରା ତତେ ବହୁବାର କହିଛି ମୋ ଜୀବନଟାକୁ ମୁଁ କେବଳ ସାଧାରଣ କାମରେ ବିନିଯୋଗ କରିବି । ଏ ଶପଥ ବହୁତ ଦିନରୁ କରି ନେଇଛି । ମୁଁ ଯେ ସବୁଦିନ ଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଏ,—ଦର୍ଶନ-କଲାବେଳେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଏଇ କଥା ହିଁ ଜଣାଇ ଥାଏ ।

ଅଚ୍ଛା ହଉ, ବେଳ ଆସିଲେ ସବୁ କଥା ଗୁଡ଼ାକର ଖବର ମିଳିବ ଯେ—ମୁଁ ତ ଏଇ ମାସକ ଭିତରେ ମରି ଯାଉନି କିମ୍ବା କୁଆଡ଼େ ଚାଲି ଯାଉନି । ହଉ ଯା—ସେ ଭଦ୍ରମହିଳା ଦୁହିଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆସ । ହେ - ବଧୂ ! ସେ ଝିଅ ଦୁଇଟି ଅବିବାହିତା । ଉଇମେନ୍ସ କଲେଜର ଥାର୍ଡଇଅର ଛାତ୍ରୀ । ହଉ ସେ ଯାହା ହୁଅନ୍ତୁ ତୁ ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ଶୀଘ୍ର ଆସିଲୁ । ମେଡ଼ିକାଲ ଖଟିଆ ଉପରେ ଥାଇ ରିକ୍ସା ଆଘାତ ପାଇଥିବା ଝିଅ ଦୁଇଟି ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ବାହାରିଲେଣି ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ପୀଡ଼ା ଆହୁରି ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଦୁହେଁ ଅତି ବିନମ୍ର ସହକାରେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ ରାତିଟି ଅନ୍ତତଃ ସେଠାରେ ରହିବା ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେମାନଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାକରି ନ ପାରି ଶରତବାବୁ ଦୁଃଖର ସହିତ ଫେରିଲେ । ଏବଂ ଗଲାବେଳେ ସେ ଦୁହିଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ଗଲେ ଯେ, ଠାକୁରଙ୍କ କୃପାରୁ ତୁମେମାନେ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କର । ଜୀବନ ପଥରେ ବହୁବାର ଖାଲି ସାକ୍ଷାତ କାହିଁକି ସହଯୋଗରେ ଅନେକ କିଛି ଦେଶ କାମ କରିବାର ଅଛି । ମୁଁ ଅନ୍ତତଃ ସପ୍ତାହକ ପରେ ଏଠାକୁ ଆସି ତୁମମାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ ଦେବି । କିଶୋରୀ

ଦୁଇଟିର ବିଛଣାରୁ ଉଠିବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବହୁ କଷ୍ଟରେ କର ଲେଉଟାଇ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ଅନେକ ଦୂର ଯାଏଁ ଲକ୍ଷ କରୁ ଥାଆନ୍ତି ।

(ଆଠ)

ରାତି ବାରଟା ବାଜିବା ଉପରେ, ମହାଷ୍ଟମୀର ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ଅସ୍ତ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲେଣି । ଉଠାଣିଆ ମେଘର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ କେତେବେଳେ ଆକାଶ ମଣ୍ଡଳଟାକୁ ନିର୍ମଳ କରି ଦେଉଛି ତ ଆଉ କେତେବେଳେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ପକାଉଅଛି । ସେଥିରେ ପୁଣି ଝିପିକୁ ଝିପି ଅସରାଏ ଲେଖାଁଏ ବର୍ଷା । ଥଣ୍ଡା ପବନରେ ଦେହ ଶୀତେଇ ଉଠୁଥାଏ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଘରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଲୁଗାପଟା ସଜାଡ଼ି ସଜାଡ଼ି କରିବାବେଳେ ଅଜିର ଏ ଅଗ୍ରୁନ୍ତ ବର୍ଷାରେ ନ ଯିବା ପାଇଁ ମେସ୍‌ର କେହି କେହି ଛାତ୍ରବନ୍ଧୁ କହୁ ଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଘଟଣାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶରତ୍‌ବାବୁ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ଚେଞ୍ଜ କରିବାରେ ସାହାସ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ବିଧୁବାବୁ କହିଲେ, ଯିବାକଥାତ, ଶୀଘ୍ର ବାହାରିପଡ଼— ଆମେ ତ ଆଜି ଅପ୍‌ସରା ଛବିର କଳ୍ପନା କରୁଥିବୁ ଯେ—ରାତି ତମାମ ଅନିଦ୍ରା ହେବୁ । ତତେ ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼େଇ ଦେଇ ଆସିଲେ ଆମେ ଟିକିଏ ହେଲେ ସୁଖ ନିଦ୍ରା କରିବୁ । ନା—ନା, ତୁମେ ସବୁ ବର୍ଷା ପବନରେ ଅଯଥା ଷ୍ଟେସନ ଯାଏ ଯିବ କାହିଁକି ? ରିକ୍‌ସାରେ ଚାଲି ଯିବି ଯେ—?

ବିଧୁବାବୁ କହିଲେ—ଅରେ, କେତେବେଳେ ସିନା ଆମମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତର କରିଦେବୁ, ଅଜିଠୁ ଏଭଳି ଅଡ଼ଛଡ଼ା କଥା

କହୁଚୁ କାହିଁକି ? ଚାଲ ଚାଲ ଶୀଘ୍ର ଚାଲ । ଗାଡ଼ି ସମୟ ତ ଅଉ ମୋଟେ ଅଧଘଣ୍ଟେ ରହିଲା । ମେସ୍‌ରୁ ବାହାରି ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ସମସ୍ତେ ଯାଇଛନ୍ତି—ଅସରାଏ ବର୍ଷା, ପବନ ସହିତ ସୁ–ସୁ— ହୋଇ ମାଡ଼ିଆସିଲା । ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ସମୟ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଓଦା ଲଟପଟ ହୋଇ ସମସ୍ତେ ଚାଲି ଥାଆନ୍ତି । ଦଣ୍ଡହରି ଯୋଗୁଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଖାଲି ରିକ୍‌ସା ପାଇବା ବି ମୁସ୍କିଲ । ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ଜନତା ଏକ୍‌ସପ୍ରେସ୍‌ଟା ହିଁକଟାଳ ନାଦଟାଏ କରି ଷ୍ଟେସନ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥାଏ । ଟିକେଟ କରିବାକୁ ଅବସର ବା କାହିଁ ? ଶରତ୍‌ବାବୁ ଟ୍ରେନ୍‌ର ଏପାଖ ସେପାଖ ଦଉଡ଼ା ଦଉଡ଼ି କରି ଗାର୍ଡ ସାହେବଙ୍କର ଅନୁମତି ନେଇ ଗୋଟିଏ ବଖରାରେ ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଗାଡ଼ି ଏତେ ଭିଡ଼ ହୋଇଥାଏ ଯେ, ପ୍ରତି ବଖରାର ଦୁଆର ଖୋଲିବାକୁ ସୁଦ୍ଧା ସୁବିଧା ନାହିଁ । ଚୁହୁଁ ଚୁହୁଁ ଟ୍ରେନ୍ ମନ୍ଥରଗତି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲାଣି । ବିଧୁବାବୁ କହିଲେ, ଶରତ୍ । ତୋର ଭଦ୍ରାମି ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେବେହେଲେ କାମ ଦେବ ନାହିଁ । ଜବର ଦସ୍ତି ଗୋଟାଏ ବଖରାରେ ନ ପଶିବୁ ତ ଚାଲ୍ ମେସ୍‌କୁ ଫେରି ଯିବା । ଶରତ୍‌ବାବୁ ଟିକିଏ ହସିଦେଇ କହିଲେ—ହଉ ହଉ ତୋ ଅଭଦ୍ରାମି କପରି କ'ଣ କରୁଛୁ ଶୀଘ୍ର କଲୁ । ବିଧୁବାବୁ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଜିନିସ ପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ବଖରାର ଝରକା ବାଟେ ଭିତରକୁ ଗଳାଇ ପକାଇ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ସେହିବାଟେହିଁ ଭିତରକୁ ଠେଲି ଦେଲେ । ଶରତ୍‌ବାବୁ ଟ୍ରେନ୍ ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ ସତ ମାତ୍ର ତା ଭିତରେ ଗୋଡ଼ ରଖିବା ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ଠାବ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟା କେତେବେଳେ କାହା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ପଡ଼ୁଥାଏ ତ ସେଠାରୁ

ଘୁଞ୍ଚାଇ ଦେଲାବେଳେ ଅନ୍ୟ କାହାର ଦେହରେ ବାଜିଯାଏ । ଚାଳିଶ ଜଣ ବସିପାରିବା ଭଳି ବଖରାଟିରେ ତିନି ଗୁଣ କିମ୍ବା ଚାରି ଗୁଣ ଲୋକ ଚୁଣ୍ଟି ହୋଇଛନ୍ତି । ଶରତବାବୁ ବଖରାଟି ଭିତରେ ଥିବା ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଥରେ ଅଖି ଦୁଇଟା ବୁଲାଇ ଅଣି ଜାଣିଲେ ଯେ—ସେହି ବଖରାରେ ବସିଥିବା ଯାତ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ସବୁ କଲିକତା ଫେରନ୍ତା କୁଲି । ସମସ୍ତଙ୍କର ବେଶଭୂଷା ନିହାତି ମଳିନ । କେହି କେହି କୋଡ଼ି, କୋଦାଳ, ମୁଦଗୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଣ୍ଡରେ ଧରି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ନିରୀହ କୁଲିଗୁଡ଼ିକୁ ଏପରି ନିରାଶ ଭାବରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଚିତ୍ତ ଭିତରେ ଯେପରି ଆନ୍ଦୋଳନର ଝଡ଼ ଉଙ୍କିମାରି ଉଠୁଥାଏ । ଖୁବ୍ ନିକଟରେ ସେ କଲିକତା ଜଗଦଳ ପ୍ରବାସୀ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗଦେଇ ବକ୍ତୃତା ଛଳରେ ଯାହା ସବୁ ଶୁଣିଥିଲେ ସେ ଘଟଣାମାନ ଆଖିରେ ଦେଖି ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବିଦ୍ରୋହ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । ହକ୍ ଧନ ଦେଇ ସୁଦ୍ଧା ଶ୍ରମଜୀବୀ ଗୁଡ଼ିକ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏପରି ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ହେଉଛନ୍ତି । ଏହାର କ'ଣ କିଛି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ? ନିଶ୍ଚୟ ଏହାର ପ୍ରତିକାର ଲାଗି ଯୁବ ଶକ୍ତିକୁ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେବାକୁ ହେବ । ଏପରି କେତେ କ'ଣ ଭାବିବା ଭିତରେ ସେ ବଖରାଟିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାଆନ୍ତି । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ଆଖି ପଡ଼ିଗଲା ଆରପାଖରେ ଥିବା ଦୁଇଟି ବେଞ୍ଚରେ ମାତ୍ର ଚାରି ଜଣ ଯାତ୍ରୀ ନିଜ ନିଜର ବେଡ଼ିଙ୍ଗ ଗୁଡ଼ିକୁ ବିଛାଇ ଦେଇ ନିରାଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏତିକି ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ବରଫପରି ଥଣ୍ଡାଥିବା ଦେହଟା ଉତ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ଆସିଲା । ବିନା ବିଛଣାରେ ଶୋଇଥିବା ଯାତ୍ରୀଗୁଡ଼ିକଙ୍କ ସହିତ ସେ ବାହୁଯୁଦ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘୋଷଣା

କରିଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ମାତ୍ର ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବାକୁ ସୁବିଧା କାହିଁ ? ଟିକିଏ ବାଟ ଫେରାଇ ଦେବାର ଅସୁବିଧା ନ ଥାଏ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଜଣେ ଯାତ୍ରୀକୁ ଲକ୍ଷକରି କହିଲେ "ହଇଏ ବାବୁ ! ସେ ଶୋଇଥିବା ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଉଠେଇ ଦେଲ ? ଯାତ୍ରୀଟି ସେତିକି କରିବାକୁ ସାହସ ନ କରି ନ ଶୁଣିଲା ଭଳି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ଶରତ୍‌ବାବୁ ପୁଣି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ କହିଲେ— ହଇଓ ! ତୁମକୁ କହିଲି ପରା ସେ ବାବୁମାନଙ୍କୁ ବସିବାକୁ କହ ବୋଲି । ଗାଡ଼ିରେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଠିଆ ହେବାପାଇଁ ସ୍ଥାନ ପାଉ ନ ଥିବାବେଳେ ସେମାନେ ମଜ୍ଜାରେ ଶୋଇଚନ୍ତି କାହିଁକି ? ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଝାଣୁଆ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କୁଲି ଯାତ୍ରୀଟି ଅତି ନୀରବରେ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଉତ୍ତର ଦେଲା—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ଆମେ କୁଲି ମୂଲିଆ ମୁଣ୍ଡି, ସେ ହାକିମ ହୁକୁମା ଲୋକ ଶୋଇଚନ୍ତି; ତାଙ୍କୁ ଉଠାଇବା ଦରକାର କ'ଣ ? ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲେ ସେମାନେ ଗାଳି ଫଜିତ କରିବେ । ମୁଁ ଉଠେଇ ପାରିବି ନି । ଶରତବାବୁ ଅତୁର ରାଗରେ ଜର୍ ଜର୍ ହୋଇ କହିଲେ— ଅରେ ! ମୁଁ କହୁଚି ଉଠାଇ ଦିଅ । ସେ ତୁମକୁ ଗାଳି ଫଜିତ କଲେ ମୁଁ ବୁଝିବି । ନାଇଁ ଅବଧାନେ ମୁଁ ପାରିବି ନାହିଁ । ଆପଣ ନିଜେ ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇବେ ତ ଉଠାନ୍ତୁ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ରାଗ ଜର୍ଜର ପାଟିତୁଣ୍ଡ ଶୁଣି ବଗିଟା ଭିତରେ ଥିବା କୁଲିଗୁଡ଼ିକ ତଟସ୍ଥହୋଇ ଶୁଣୁଥାଆନ୍ତି । ଶରତ୍‌ବାବୁ କୁଲିମାନଙ୍କର ଦୁର୍ବଳତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କହି ଚାଲିଲେ—ତୁମ-ମାନଙ୍କର ଏହିପରି ଡରୁଆ ସ୍ୱଭାବଯୋଗୁଁ ତୁମେସବୁ ବାର ହାନ-ଅବସ୍ଥା ଭୋଗୁଚ ନା ! ମଣିଷ ମଣିଷକୁ କ'ଣ ଗିଳି ପକେଇବ ?

ଡେସ୍ୟାଲଣ

ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବାକୁ ସୁବିଧା ନ ଥିବାରୁ ମୁଁ ତୁମକୁ କହିଲି । ଗାଡ଼ିରେ ଶହ ଶହ ଯାତ୍ରୀ ଠିଆହେବାକୁ ସ୍ଥାନ ପାଉ ନଥିବା-ବେଳେ ସେମାନେ ଶୋଇବେ ! ଶୋଇବାର ଥିଲେ ଗାଡ଼ିଟାକୁ ରିଜର୍ଭ କଲେନାହିଁ କାହିଁକି ?

ଏତିକିବେଳେ ଆଉ କେତେଜଣ ଯାତ୍ରୀ ଏକାବେଳକେ କହି ଉଠିଲେ—ନାହିଁ ବାବୁ, ଆପଣ ବଡ଼ଲୋକ, ସେ ବଡ଼ଲୋକ ତୁମେ ସିନା ତାଙ୍କୁ କିଛି କହିପାରିବ ଆମେ କ'ଣ କହିବୁ ? ଆପଣ ଟିକିଏ କଷ୍ଟକରି ଏଇବାଟେ ସେଠାକୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତୁ, କହି ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଯାତ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ରାସ୍ତା ଛାଡ଼ିଦେବା-ପାଇଁ ଆହୁରି ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ତା'ରି ଭିତରୁ କେହି କେହି କହିଲେ ବାବୁ ! ଆପଣ ଆମ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଲଦି ସେଠାକୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତୁ ।—

ଶରତବାବୁ କ୍ଷିପ୍ର ବେଗରେ ଠେଲିପେଲି ହୋଇ ଶୋଇଥିବା ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଶୋଇଥିବା ଚାରି ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ମୋଡ଼ି ଭିଡ଼ିହୋଇ କରି ଲେଉଟାଉ ଥିଲେ । ଶରତବାବୁଙ୍କ ପାଟିରେ ତାଙ୍କର ନିଦଟା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ବିଛଣା ଉପରେ ଆଖି ମଳି ମଳି ବସିଲେ ଏବଂ କାଚ ଝରକାବାଟେ ବାହାରପଟକୁ ଚାହିଁ ମନେ ମନେ କହିଲେ—ଭୀଷଣ ବର୍ଷା ହେଉଛି ତ ! କଟକ ଷ୍ଟେସନ ଚାଲିଗଲାଣି ପରା ? ଉଠ ରେ ଅଜୟ—! କଟକ ଷ୍ଟେସନ ଦେଖିବୁବୋଲି କହୁଥିଲୁ ଯେ—ଆମେ ଶୋଇଥିବାବେଳେ କଟକ ଷ୍ଟେସନ ଚାଲିଗଲାଣି । ୧୦ ବର୍ଷର ବାଳକଟିଏ ଅଳସ ଭାଙ୍ଗିଲାପରି ବିଛଣାରୁ ଉଠି, ନାକ କାନ୍ଦଣା ସ୍ୱରରେ କହିଲା, ନାନୀ ମତେ ଉଠେଇଲୁ ନି—ମୁଁ ତତେ କହିଥିଲି

ପରା କଟକ ଷ୍ଟେସନ ପଡ଼ିଲେ ଉଠେଇଦେବୁ ବୋଲି ? ନିଦ ତ ଲାଗିଗଲା—ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ? ହଉ ଆଗରେ ଜଟଣୀ ପଡ଼ିବ ଯେ । ଏଥର ଆଉ ଶୁଅନା । ଜଟଣୀ ଷ୍ଟେସନ ଭାରି ବଡ଼ କହି ଯୁବତୀଟି ଛୋଟ ଭାଇଟିକୁ ବୋଧଦେବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଶରତବାବୁଙ୍କର ଜାତ ହୋଇଥିବା ମନର ରାଗ କେଜାଣି କାହିଁକି ଅପେ ଅପେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁ ଆସିଲା । ଯେଉଁ ଟାଣପଣ ଧରି ସେ ଏତେ ଗହଳି ଭିତରେ ଧଁସେଇ ଆସିଥିଲେ, ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଟାଣୁଆକର ପଦେ ଅଧେ କହିଦେବାଲାଗି ଧୃଷ୍ଟତାକୁ ସେ ବରାବର ଦୃଢ଼ କରୁଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେହି ଯେପରି ତାଙ୍କ ଶକ୍ତିକୁ ହଠାତ୍ କାବୁ କରିଦେଉଛି ସେ ତାହାହିଁ ଅନୁଭବ କଲେ ।

ଛୋଟଭାଇଟି ସାଙ୍ଗରେ ଇଅଡ଼ୁ ସିଅଡ଼ୁ ଦିପଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିବାବେଳେ ଯୁବତୀଟିର ଆଖି ଦୁଇଟି ଯେ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ଥରେ ଅଧେ ପରିକ୍ରମା ନ କରୁଛି ଏପରି ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ତାହା ଉପସ୍ଥିତ ଦର୍ଶକମାନେ ଜାଣିବାଭଳି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କପରି ଯୁବତୀଟି ବୋଧହୁଏ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ କିଛି କହିବାପାଇଁ ମନକୁ ଦୃଢ଼ କରାଉଥାଏ । ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟା ଅନେକ କ୍ଷଣଯାଏଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉନାହିଁ । ଏଥିରେ ଯାତ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ କିଏ କେତେପ୍ରକାର ଧାରଣା କରି ନେଲେଣି । ନୂଆ ମୁଣ୍ଡ ବିଦେଶରେ କୁଲି କାମ କଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କର କ'ଣ ମଣିଷପଣିଆ ନାହିଁ ? ଏଣେ ଶରତବାବୁଙ୍କ ଚେହେରା ସହିତ ଯୁବତୀଟିର ମୁହଁ ଗଠନ ପରିପାଟୀ ପ୍ରାୟ ମିଶି ଯାଉଥାଏ । ଯୁବତୀଟିର ପାଖରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିଲାବେଳେ କେହି ନୂଆ ଯାତ୍ରୀ ଦେଖିଲେ—ସେ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ବିଚାରି କରନ୍ତା ଯେ—

ଏ ଦୁହେଁ ନିଶ୍ଚୟ ନବ ବରବଧୂ । ଆଉ ଉଭୟଙ୍କର ମିଳନ ସ୍ବ
ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯଥାର୍ଥ ହୋଇଛିବୋଲି ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରନ୍ତି—।

ହଠାତ୍ ଯୁବତୀ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ଲଜ୍ଜା ଆଚ୍ଛାଦ
ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି କହିଲେ—ଆପଣ କ'ଣ କଟକ ଷ୍ଟେସନରେ
ଚଢ଼ିଲେ ? ହଁ, ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି କାହିଁକି,—ବସିପଡ଼ନ୍ତୁ ନାହିଁ
କହି ଯୁବତୀଟି ବିଛଣା ଉପରଟାକୁ କେବଳ ଝାଡ଼ି ଦେଉଥାଏ
ଶରତବାବୁ ବିଛଣା ଉପରେ ବସିବାର ସାହସ କରି ପାରୁନଥାନ୍ତି
ବୋଧହୁଏ; ତେଣୁ ସେ କାଠ ପିଢ଼ୁଲାଟିପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ
ରହିଲେ ।

ଆପଣ ବସନ୍ତୁ ମ ।—ମୁଁ ଆଉ ଶୋଇବି ନାହିଁ ଯେ—
ଖୁବ୍ ଶୋଇପଡ଼ିଥିଲି । ତଥାପି ଶରତ୍‌ବାବୁ ଠିକ୍ଏ ହେଲେ
ଆଗେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । । ତାଙ୍କ ମନରେ ଯୁବତୀଟି ପ୍ରତି ସ୍ନେହ,
ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ଅଶକ୍ତ ବେଳୁବେଳ ବଢ଼ିଚାଲିଥାଏ । ମଝିରେ
ମଝିରେ ବିସ୍ମିତହେଉ ଥାଆନ୍ତି, ଯୁବତୀଟିଏ—ଅପରିଚିତା ଜଣେ
ଯୁବକ ପ୍ରତି ତା'ର ଏତେ ମୋହ ବା କାହିଁକି ? ସେ କ'ଣ ଆମ
ସାମାଜିକ ରୀତି ନୀତି ଜାଣେ ନି ?

ଘଟଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ବେଶ୍ ଅନୁମାନ କରି
ନେଇଛନ୍ତି ଯେ—ଅନ୍ୟବେଞ୍ଚିଟିରେ ଶୋଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ
ଦୁଇଜଣ ଏମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କୀୟ । ଯଦି ସେମାନଙ୍କର ନିଦ
ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ତେବେ ଯୁବତୀଟିର ମୋପ୍ରତି ବ୍ୟବହାରକୁ ସେମାନେ
ହୁଏତ ପସନ୍ଦକରି ପାରିବେ ନାହିଁ, ଫଳରେ ଘଟଣାଟି ନିତାନ୍ତ
ଅସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯିବ ।

ଗାଡ଼ି ବଗିଟି ଭିତରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଲୋକଗୁଡ଼ିକ
ଖୁବ୍ ଆଶାବାଦୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ଶରତବାବୁଙ୍କ ଶିବ

ବାକ୍ୟରେ, କିନ୍ତୁ ଆଖି ଆଗରେ ଯେଉଁ ଅଭିନୟ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଛନ୍ତି ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଆଶା ତ କେତେବେଳୁ ତୁଟିଗଲାଣି, ମାତ୍ର ଏ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କାପରି କ'ଣ ଆଳାପ ଚାଲିଛି ତାହା ଦେଖିବାପାଇଁ ସେମାନେ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଥାଆନ୍ତି । ଲୁଲୁ ମୂଲ୍ଆଗୁଡିକ ସେମାନଙ୍କର ମନର ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାଲାଗି ସାହାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ସିନା—କଥାର ମର୍ମ ବୁଝିବାଭଳି ଶକ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ସୁନ୍ଦର ସୁରୁଚି ସମ୍ପନ୍ନ ନିଖୁଣ ଯୁବକ । ଜଣେ ଅନିନ୍ଦ୍ୟସୁନ୍ଦରୀ ଯୁବତୀର ବାରଂବାର ଅନୁରୋଧକୁ କେତେ ଅବା ଉପେକ୍ଷା କରିପାରନ୍ତେ !! ପରିଣତି ଯାହାହେଉନା କାହିଁକି—ସେ ଆଉ କଥା ଭାଙ୍ଗିପାରିଲେ ନାହିଁ । ବେଞ୍ଚର ଗୋଟିଏ କଡ଼କୁ ସଂକୁଚିତ ହେଲାପରି ବସିପଡିଲେ । ବାଳକଟି ଅପରିଚିତ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ତା ନାନାବ ଶିକ୍ଷାଲୋକପରି କ'ଣ ପଦେ ଅଧେ ପଚରା ପଚରି କରୁଥାଏ । ଶରତବାବୁ ତା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଉଥାଆନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଛାତି ଭିତରଟାରେ ଉପସ୍ଥିତ କ୍ଷେତ୍ରର ଘଟଣାନେଇ ଅନେକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଅମିମାଂସୀତ ଅବସ୍ଥାରେ ଘାଣ୍ଟିଚକଟି ହୋଇପଡ଼େ ।

କିଛି ସମୟପରେ ବାଳକଟି ତା'ର ପୂର୍ବସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ନିଦରେ ଶୋଇପଡିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଯୁବତୀଟି ବାଳକଟିର ଶୋଇବା ଲାଗି ଯତ୍ନ ବି କରିଛନ୍ତି ।

ଦୁଇ ତିନି ହାତ ବ୍ୟବଧାନରେ ବସିଥିବା ଯୁବକ ଯୁବତୀ-ନିଜ ନିଜର ଚାହାଁଣୀ କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗକରି ପରସ୍ପରକୁ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବାରେ ବେଶ୍ ଆଗେଇ ପାରିଲେ ।

ସତଚାଳିଶ

ଅଧରାତ୍ର, ବର୍ଷା, ମେଘ ଅନ୍ଧାର; ମଝିରେ ମଝିରେ ଘଡ଼ଘଡ଼ିର ଚମକ କାହାକୁ ହେଲେ ଖାତିର ନକରି ଟ୍ରେନଟି ଆଗକୁ ଆଗକୁ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ବେଗରେ ଚାଲିଥାଏ । ବାହାରର ଝଡ଼ ତୋଫାନଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ ଝଡ଼ତୋଫାନ ଆକସ୍ମିକ ସାକ୍ଷାତପ୍ରାପ୍ତ ଏଇ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ଦୁହିଁଙ୍କର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ବୋହିଚାଲିଛି—ତାହା ସେହିମାନେହିଁ ଅନୁଭବ କରୁଥାଆନ୍ତି ।। ସେଇ ବଖରାଟି ଲୋକଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଦୁହେଁ ଠାକୁରଙ୍କୁ କେତେ ଯେ—ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇ ଥାଆନ୍ତେ ତା'ର ସୀମା ରହନ୍ତା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏତେ ଲୋକ ସମାଗମ ଭିତରେ ପେଟ ଭିତରର କାମନା—କାମନାରେହିଁ ରହିବା ବ୍ୟତୀତ ଉପାୟ କ'ଣ ?

ଆପଣ କ'ଣ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଯିବେ ? ନା—ନା ମୁଁ ଚିଲିକା ଷ୍ଟେସନରେ ଓହ୍ଲେଇବି । ଚିଲିକା ! ଓହୋ ଭାଲେରୀ ପାହାଡ଼ ତଳ ଷ୍ଟେସନଟି ନୁହେଁ ?? ଗାଡ଼ି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ବୋଧହୁଏ ରାତି ପାଇ ଯାଇଥିବ ? ହଁ ଠିକ୍‌ଭୋରରେ ଗାଡ଼ି ଚିଲିକା ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚେ । ଆଜି ଅଧଘଣ୍ଟେ ଖଣ୍ଡେ ଡେରି ହୋଇଯାଇଛି ସେହି ଅନୁସାରେ ପହଞ୍ଚିବ ।

ଆପଣଙ୍କ ଘର ତାହାହେଲେ ସେଇଷ୍ଟେସନ ପାଖରେ କେଉଁଠି ହୋଇଥିବ ?. ହଁ,—ମାତ୍ର ୩ମାଇଲ ବାଟ ଷ୍ଟେସନଠାରୁ । ଆପଣଙ୍କ ଗାଁକୁ ରେଲ୍ ଷ୍ଟେସନରୁ ଶଡ଼କ ଅଛି ତ ? ହଁ ଗଲାବର୍ଷଠାରୁ କଚ୍ଚା ସଡ଼କ ଖଣ୍ଡିଏ ତିଆରି ହୋଇଛି ।

ଯାହାହେଉ ସେତକ ନ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଏ ବର୍ଷାଦିନେ ଆମ ଓଡ଼ିଶା ମଫସଲ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଯାହା—ତା

ଅଠଚାଳିଶ

ବିଚାରିଦେବାକୁ ବି ଡର ଲାଗୁଛି । ଏକେତ ଗରିବ ପ୍ରଦେଶ—ସେଥିରେ ପୁଣି ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ଅଳସୁଆ । ଏପରିସ୍ଥଳେ ରାସ୍ତା, ଘାଟ ବା ହେବ କିପରି ? ତେବେ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ଆମ ସରକାର ଗାଁ ଗହଳ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରୁଛନ୍ତି । ସରକାର ଖାଲି ଚେଷ୍ଟା କଲେ କ'ଣ ହେବ । ଏହି ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଗୁଡ଼ିକରେ ଲୋକେ ସରକାରଙ୍କର ସହଯୋଗ କରନ୍ତେ ବୋଇଲେ କାମ ଖୁବ୍ ଆଗେଇ ପାରନ୍ତା । ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ସତ ଯେ, ଲୋକଙ୍କୁ ଏ ସବୁ କାମରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ପାଇଁ କିଏ ଅଛି ? ପାଠୁଆ ସାଠୁଆ ଯେତେ ସମସ୍ତେ ତ ଟାଉନ୍‌କୁ ଆଡ଼ିବାର ବସିଲେ—ଆଉ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ତ ଅହଂ ଗୁମାନଧରି ମଫସଲ ଲୋକଙ୍କୁ କଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କହିବାକୁ ଘୃଣା କରିବେ ।" ଯୁବତୀଙ୍କର ବକ୍ତୃତାବେଳେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ମୂକପରି ସବୁ ଶୁଣୁଥାଆନ୍ତି ମାତ୍ର । ଅଚ୍ଛା, ଆପଣ କ'ଣ କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ? ପଢ଼ୁଥିଲି—ଏବେ ମାସେ ହେଲା ପଢ଼ାଶେଷ ହୋଇଯାଇଛି । ତେବେ ଆପଣ ଏମ୍. ଏ. ପାସ୍ କଲେଣି ? ଏମ୍. ଏ. ବି. ଏଲ୍. ପରେ I. A. S. ପରୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲି, ପାଶ କରିଚି ।

ତେବେ ଆମ ମଫସଲ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆପଣଙ୍କର ଆଉ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ତ ? I. A. S. ପାଶ୍ କରିବା ମାନେ ଆପଣ ସରକାରଙ୍କର ଜଣେ ବଡ଼ ଚାକିରିଆ ନିଶ୍ଚୟ ହେବେ । ନା-ନା ମୋର ସେପରି ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ । I. A. S. ପରୀକ୍ଷାଟା ଦେଇ ଦେଲି ସିନା ମାତ୍ର ଚାକିରୀ କରିବା ମତଲବ ମୋର ନାହିଁ । ଦେଖୁନାହାନ୍ତି, ଆମ ଲୋକଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଯାହା ସେ ସବୁ କ'ଣ ମୁଷ୍ଟିମେୟ କେତେଜଣ ପାଠ ଶାଠ ପଢ଼ି ଚାକିରୀ

କରଦେବା ଦ୍ୱାରା ମେଣ୍ଟିଯାଇ ପାରିବ ? କେବଳ କର୍ମୀଙ୍କ ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ମଫସଲ ଅଞ୍ଚଳ ଗୁଡ଼ିକ ଆଦୌ ଆଗେଇ ପାରୁନି । ଶହ ଶହ ସରକାରୀ ଯୋଜନା ଫେଲ୍ ମାରୁଛି । ଗାଁ ଗହଳରେ କାମ କରିବାକୁ ଏ ଭାବନା ମୋର ଆଜିର ନୁହେଁ,— ଠାକୁରଙ୍କର ବିବାଦ ଯେପରି ଥିବ !

ସୁନ୍ଦର ବିଚାର, ଆପଣ ଯେପରି ଭାବୁଛନ୍ତି ତା ଯଦି ବାସ୍ତବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ ତେବେ ଶାଳୁକା ଅଞ୍ଚଳଟି ଶୀଘ୍ର ଆଗେଇ ପାରିବ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ତେବେ ଆପଣ ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀର ମୋହ, ପିଲାପିଲିଙ୍କର ଦାବୀ ଟଙ୍କା ପଇସାର ମାୟା କେତେଦୂର ଛାଡ଼ିପାରିବେ କେଜାଣି ?

ଶରତବାବୁ ଟିକିଏ ହସ ହସ ହୋଇ କହିଲେ— "ମୋଠାରୁ ଦାବୀ ହାସଲ୍ କରିବା ଭଳି କେହି ନାହାଁନ୍ତି—ବାପା ମା, ଦୁହେଁ ସବୁବେଳେ ବ୍ୟସ୍ତ ଯେ, ମୁଁ କିପରି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ସବୁବେଳେ ରହେ" । କ୍ଷମା କରିବେ, ଆପଣ ତାହାହେଲେ ଅବିବାହିତ ? ଏଥର ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଆପଣ ଯଥେଷ୍ଟ କିଛି କରି ପାରିବେ । ବାସ୍ତବିକ ଦଳେ ଶିକ୍ଷିତ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ସାଧାରଣ କାମରେ ନ ବାହାରିଲେ ଦେଶଟା ଆମର ମୋଟେ ଆଗେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ପରି ମୋର ବି ଇଚ୍ଛା, ମାତ୍ର ବାପ, ମା ତ................ । ଦୁଃଖର କଥା ପୁଅ, ଝିଅମାନଙ୍କର ମତାମତ ନ ନେଇ ସେମାନେ ଯେଉଁଠି ଇଚ୍ଛା ହେଲା ସେଠାରେ ସ୍ଥିର କରି ଦିଅନ୍ତି ସମ୍ପର୍କ । ଆମ ଦେଶର ଲଜ୍ଜାହିଁ ଆମକୁ ଅନେକ ବିପଦରେ ପକାଉଛି ।

ଶରତବାବୁ ଅବିବାହିତ ଏହା ଜାଣିବାପରେ ଯୁବତୀଟି ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଅଗ୍ରହ ସହିତ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଏଥର ସିଧା ସଳଖ ଭାବେ ତାଙ୍କ ଦେହକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲା, "ଏ କ'ଣ, ଅପଣଙ୍କ ଲୁଗାପଟା କାଦୁଅ ସଲବଲ ହେଲା କିପରି ? ବର୍ଷାରେ ଭିଜିଗଲେ ନା କ'ଣ ? ଏ ଥଣ୍ଡାରେ ଅପଣ ଓଦାଲୁଗା ପିନ୍ଧି ବସିଛନ୍ତି ନା ! କିଛି ଯଦି ମନେ ନ କରିବେ···ତା ହେଲେ···ଆମର ନୂଆ ଲୁଗା ଅଛି—

ନା ନା, ମୋର ବି ଟ୍ରଙ୍କରେ ଲୁଗାଅଛି ଯେ—ଏ ଭିଡ଼ ଭିତରେ ପିନ୍ଧିବାର ସୁବିଧା ନଥିଲା । ଟ୍ରଙ୍କଟା ଆର ପାଖେ ଥୁଆ ହୋଇଛି—ଏ ଅଡ଼କୁ ଅଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ ।

କ'ଣ ମ—ଉପାୟ ନାହିଁ ! ଏଇଲୋକ ଗୁଡ଼ିକ ଟ୍ରଙ୍କଟି ବଢ଼େଇ ଦେଇ ପାରିବେ ନି କହି ଯୁବତୀଟି ନିଜେ ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ଠିଅହୋଇ ଟ୍ରଙ୍କଟି ଅଣିବାର ଅୟୋଜନ ଚଳେଇଲେ । ଶରତବାବୁ କହିଲେ,—ଅପଣ ବସନ୍ତୁ, ମୁଁ ତାକୁ ନିଜେ ନେଇ ଅସିପାରିବି ଯେ— ।

ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଯୁବତୀ କହିଲେ, 'ହିଇଓ ! ସେ ଟ୍ରଙ୍କଟା ସେଠାରେ ଥୁଆ ହୋଇଛି, ଏପାଖକୁ ଟିକିଏ ବଢ଼େଇ ଦେବେ କି ?

ଏ ଭଳି ଜଣେ ଅଧୁନିକା ଯୁବତୀର କଥାକୁ କିଏ ବା ତଳେ ପକେଇ ଦେବ ! ଯାତ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ଠେଲା ପେଲା ଭିତରେ ଟ୍ରଙ୍କଟି ଶରତବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଅଣି ଦେଲେ ।

ଓଦା ଲୁଗା ବଦଳାଇ ଅନ୍ୟଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଯେତେବେଳେ ଟ୍ରଙ୍କଟି ଖୋଲିଲେ ସେତେବେଳେ

ତାଙ୍କ ଚିତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ବିବେକ ଆଉ ମନ ଭିତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଯୁକ୍ତି ତର୍କ ଚାଲିଥାଏ । ବିବେକର ଯୁକ୍ତି ଯେ—ନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯେଉଁ ପରିଧେୟ ବହୁଦିନରୁ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି, ଆଜି ତାହାହିଁ ପିନ୍ଧିବା ଉଚିତ । କିନ୍ତୁ ମନ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ କହେ—ନୀତି ପିତି ଗୋଟାଏ କ'ଣ ? ଦେହକୁ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସଜେଇବାରେ ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ, ତାକୁ ପିନ୍ଧିବା ଭଲ । ଯାହା ହେଉ ଶେଷରେ ମନହିଁ ବିଜୟ ଲାଭ କଲା ।

ଯେଉଁ ବିଲାତି ରଙ୍ଗ ଚଙ୍ଗ ପୋଷାକକୁ ଘୃଣା କରି ଶରତ ବାବୁ ବହୁ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅନୁରୋଧକୁ ସୁଦ୍ଧା ଏଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ —ଯାହାଲାଗି ବିଧୁବାବୁଙ୍କ ଶ୍ୱଶୁର ଖୁବ୍ ମନସ୍ତାପ କରିଛନ୍ତି,—ଆଜି ସେଇ ପୋଷାକଟି ଶରତବାବୁଙ୍କ ଆଖିକୁ ଭାରି ପସନ୍ଦ ଦିଶିଲା— ସେ ଟ୍ରଙ୍କ ଭିତରୁ ବିଧୁବାବୁ ଶ୍ୱଶୁରଘରୁ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସ୍ୱରୂପ ମିଳି-ଥିବା ଗ୍ଲାସକୋପ ଧୋତି ଆଉ ସିଲ୍କ ପଞ୍ଜାବିଟି ବାହାର କଲେ ।

ସହଜେ ଶରତ ବାବୁତ ସୁନ୍ଦର ଚେହେରାବାନ୍ ଯୁବକ । ଚକ୍ ଚକ୍ ଧୋତି ଆଉ ପଞ୍ଜାବୀ ଖଣ୍ଡିକ ତାଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଆହୁରି ଦ୍ୱିଗୁଣ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ।

ବକ୍ତୃତା ପ୍ରତିଯୋଗୀତାରେ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରାପ୍ତ ଯେଉଁ ରିଷ୍ଟୱାଚଟି ଦିନେ ହେଲେ ଶରତବାବୁଙ୍କ କଚେଟିରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ନ ଥିଲା, ଆଜି ତାହା ଜବରଦସ୍ତି ଅଧିକାର କରିଛି ତା'ର ଯଥାସ୍ଥାନ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ବେଶ ପୋଷାକ ହେଉଥିବା ଅବସରରେ ଯୁବତୀଟି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର ଆସନଟିଏ ସଜେଇ ରଖି

ଦେଉଛନ୍ତି । ଯୁବତୀର ଅନୁରୋଧ କମେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଆଗଠଉଛ କିଛି ହେଲେ ନ ବୁଝିବ ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ଜୀବପରି ବାଛିଣାଛି ଉପରେ ଚାଲି ପଡ଼ିଲେ । ଯୁବତୀ ସମ୍ପର୍କରେ ନାନା ପ୍ରକାର ସୁନେଲି କଳ୍ପନା ତାଙ୍କୁ ଅଧୀର କରି ପକାଉ ଥାଏ । ଯୁବତୀର ମଧୁର ବ୍ୟବହାର ଗୁଡ଼ିକରୁ ସେ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ମନେ ମନେ ଚିନ୍ତା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଝିରେ ମଝିରେ ତା'ର ଅଙ୍ଗସ୍ପର୍ଶ ଜନିତ ତୃପ୍ତି ଆସ୍ୱାଦନ କରିବାରେ ଆତ୍ମହରା ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତି ।

ଠିକ୍ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଲାଗି ଯୁବତୀଟି ବସିଥିବା ଯୋଗୁଁ ବେଳେ ବେଳେ ତା'ର ସୁଗୋଲ ଅତି ସ୍ନିଗ୍ଧ ନିତମ୍ବ ସହିତ ଶରତବାବୁଙ୍କର ମୁଣ୍ଡର ସଂଘର୍ଷ ଘଟିଯାଏ ଏବଂ ପ୍ୟାରିସ୍‌ସେଣ୍ଟ୍ ମହକ ଉଠୁଥିବା ପଣତ କାନିଟି ବରାବର ଶରତବାବୁଙ୍କ ମୁଖ ମଣ୍ଡଳରେ ରୁମାଲର କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇ ଥାଏ । ଅନେକ ଦିନରୁ ଶିଶୁ—ଯୌବନର ପରଶ ପାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶରତବାବୁ ଦିନେ ହେଲେ ଅଶକ୍ତି, ଉନ୍ମାଦନା, ପ୍ରେମ ଆଦି କିଛିହେଲେ ଅନୁଭବ କରି ନ ଥିଲେ । ତା ବ୍ୟତୀତ ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ସେ ନୀତି-ବିରୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ ତାଲିକାରେ ସ୍ଥାନ ବି ଦେଇଥିଲେ । ଆଜି ନୀତି ଅନୀତି ବ୍ୟାଖ୍ୟା ତାଙ୍କ ମନରୁ ଏକାବେଳେକେ ଲୋପପ୍ରାପ୍ତ । ସୁବିଧାକମେ ଯୁବତୀଟିର ବସ୍ତ୍ରାଚ୍ଛାଦିତ ଉନ୍ନତ ବକ୍ଷ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି ସେ ପରଅକ୍ତିଆର ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ମୋଟ ଉପରେ ଯୁବତୀର ଲାବଣ୍ୟଭରାରୂପ, ଢଳ ଢଳ ଯୌବନର ଲୁକ୍‌କାୟିତ କମନୀୟତା, ମଧୁର ବ୍ୟବହାର, ଆଦରପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟାଳାପ ତାଙ୍କୁ ବଶବର୍ତ୍ତୀ କରି ନେଇଥାଏ ।

ଅରୁନ୍ଧତୀ ଯେପରି—"ନପାଉ ବନ୍ତ, ନମରୁ ପନ୍ତ" ଉକ୍ତିକୁ ମନସ୍ଥ କରି ସଫଳକାମୀ ହୋଇଥିଲେ—ସେହିପରି ଶରତବାବୁ ଜୀବନ ମଞ୍ଚର ପ୍ରଥମ ପ୍ରେମ ଆକର୍ଷଣରେ ନିଜକୁ ହଟେଇ ଦେଇ ଉପସ୍ଥିତ ମନମତାଣିଆ ପରିସ୍ଥିତିଟିକୁ ସ୍ଥାୟୀ କରିବା କାମନା ମନେ ମନେ କରୁ ଥାଆନ୍ତି। ମାତ୍ର ଟ୍ରେନ ପ୍ରେମିକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣରେ ପ୍ରକୃତ ବା ସାହାଯ୍ୟ କରିବ କାହିଁକି ?

ଯୁବତୀଟି ପ୍ରଥମେ ବୋଧହୁଏ ନିଜ ଅନୁରୂପ ଯୁବକଙ୍କୁ ଦେଖି ଭଦ୍ରତା ଖାତିରରେ ଯାହାସବୁ ଆଳାପ ଆଲୋଚନା ଚଳେଇ ଥିଲେ। କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ସମୟରୁ ଶରତବାବୁ ବେଶ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ବିଛଣାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡଟି ବାରଂବାର ଯୁବତୀର ଦେହକୁ ଆଘାତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏକାଧିକବାର ହାତର ପରଶ ଲାଭ କଲା—ସେତେବେଳେ ସେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ। ଦୁହେଁ ଏପରି ଅସ୍ୱସ୍ତି ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଯେ, ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବେ ଚାଲିଥିବା କଥାବାର୍ତ୍ତାର ସ୍ରୋତ ହଠାତ୍ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସିଲା। ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲେ ଦୁହେଁ ହୁଏତ ଦୁହିଙ୍କର ଗୁପ୍ତ କାମନା ପୂରଣ କରି ପାରିଥାଆନ୍ତେ ଏବଂ ସେହି ମହାସପ୍ତମୀ ରାତ୍ରିର ପ୍ରାକୃତିକ ବିଭୀଷିକାକୁ ଅଟ୍ଟହାସ କରି ସୃଷ୍ଟି କରି ଥାଆନ୍ତେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମାନସିକ ଅଭିନୟର ସାର୍ଥକତା; ମାତ୍ର ଏ ଭଳି ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ସେ ସୁଯୋଗ ଉପଭୋଗ କରି ହେବ ବା କିପରି ? ?

ଜଡ଼ ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା। ସେ, ବି ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନରେ ତ୍ରୁଟି ନ କରି ଅଗ୍ରସର ହେବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ। ସେତେ-

ବେଳକୁ ଭୋର ହୋଇ ଆସିଥାଏ । କାଚ ଝରକା ଭେଦକରି ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ଆଲୋକର ପ୍ରଭାବରେ ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ଥିବା ବିଜୁଳି ଆଲୁଅ ଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମଶଃ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇ ଆସୁ ଥାଆନ୍ତି । ଟ୍ରେନର ଗତି ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ମନ୍ଥର ହୋଇ ଆସିଲା । ବାହାରୁ ଶୁଣାଗଲା—ଚିଲିକା—ଚିଲିକା—ଚିଲିକା । ଏଇ ଚିଲିକା—ଶବ୍ଦକୁ ଯେ ଯାହା ବିଚାର କରୁନା କାହିଁକି, ଶରତବାବୁ ବୁଝି ପାରିଲେ ଯେ, ଏହା ହେଉଛି ତାଙ୍କର ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ, ତଥାପି ସେ ଅଚଳପରି ପଡ଼ିରହିଥାନ୍ତି । ଯୁବତୀଟି ଜାଣିଶୁଣି ଶରତ-ବାବୁଙ୍କୁ ଚିଲିକା ଷ୍ଟେସନ ବୋଲି କହିଲେ ନା କିମ୍ବା ତାଙ୍କର ସ୍ମରଣ ନାହିଁ, ଶରତବାବୁ ସେଠାରେ ଓହ୍ଲାଇବା କଥା !! କେଉଁଠା ଠିକ୍ କେଜାଣି !!

ଏମିତି ଖାମ୍‌ଖିଆଲରେ ଅସ୍ୱହର୍ ହୋଇଥିବା ଶରତ୍‌ବାବୁ ଆହୁରି ଆଗକୁ ଚାଲି ଯାଇଥାନ୍ତେ—କାରଣ ନିଜର ଓହ୍ଲାଇବା ଷ୍ଟେସନ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ବିଛଣା ଉପରୁ ଉଠିବାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହେଉଥିଲେ ।

ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳେ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଉପରୁ "ବାବୁ—ବାବୁ" ଶବ୍ଦ ଗାଡ଼ିରେ ବସିଥିବା ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର କାନକୁ ସ୍ତବ୍ଧ କରି ପକାଇଲା ।

ଗାଡ଼ି ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିବାର ବହୁତ ଆଗରୁ ଈଶରୀ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଛି । ଟ୍ରେନ୍ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଚଢ଼ିବା ଉତୁରିବା ପ୍ରାୟ ଶେଷହୋଇ ଆସିଲା—ମାତ୍ର ସେ ତା'ର ସାନ ସାଉଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ଈଶରୀର ବାବୁ, ବାବୁ ଚିତ୍କାର ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ସୁଖସ୍ୱପ୍ନ ଉପରେ ତୀବ୍ର

ଆକ୍ରମଣ ଚଳେଇ ଦେଲା । ଶରତ୍‌ବାବୁ ଓହ୍ଲାଇବାର ଉପକ୍ରମ କଲେ । ଈଶରର ତହଲରେ କେବଳ ଯୁବତୀଟିର ବାପ ମା କାହିଁକି କେତେ ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ତ ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବ !!

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଗାଡ଼ିଭିତରୁ ପଦାକୁ ମୁହଁ ଦେଖାଇ ଦେଖାଇ ଈଶରା ଛଅ.ଶଗଡରେ ସେଠାରେ ଆସି ହାଜର । ବାବୁ ଆଗରେ ଚାଲିଲେ, ଈଶରା ତା'ର ଜିନିଷପତ୍ର ମୁଣ୍ଡରେ ଥୋଇ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଥାଏ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଗେଟ୍‌ପାଖରେ ପଛକୁ ଲେଉଟି ଚାହାନ୍ତି ତ ଯୁବତୀଟି ଝରକାବାଟେ ପଦାକୁ ମୁହଁ ବାହାରକରି ଅଚଳକ ନୟନରେ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଛି ।

ଚାରି ଅଖିର ମିଳନରେ ପ୍ରଥମେ ଯୁବତୀର ଆଖିରୁ ଦୁଇଧାର ଲୁହ ମୁକ୍ତାବିନ୍ଦୁ ପରି ଝରିପଡ଼ିଲା—ଶରତ୍‌ବାବୁ ମଧ୍ୟ ରୁମାଲରେ ମୁହଁ ପୋଛିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।—

ଈଶରା ତ ଆଗରୁ ବାରଅଡ଼ୁ ବାରକଥା ଶୁଣି ଛକାପଂଝାରେ ଥାଏ ସେ, ଏ ଦୃଶ୍ୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କେତେ କ'ଣ ଅକାଶପାତାଳ ଭାବି ଗଲାଣି—ବାବୁଙ୍କୁ ପଚାରିଦେବ ବୋଲି ଭାବୁଥାଏ; ମାତ୍ର ସାହସ ପାଏ ନା । ଏଥର ବାବୁ ତା'ର ଭାରି ଗମ୍ଭୀର ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି । ଏ ଗମ୍ଭୀରତାର କାରଣ ସ୍ୱରୂପ ଈଶରା ସ୍ଥିର କରି ନେଇଛି ଯେ, ଏତେବଡ଼ ପାଠୁଆଲୋକ ସେ କ'ଣ ଅଜି ଖାଉଁଲିଆଙ୍କ ପରି ଭକର ଭକର ହେଉଥାଅନ୍ତେ ।

ତାଁ ରାସ୍ତାରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଆଗେ ଆଗେ ଖୁବ୍ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଚାଲିଥାଆନ୍ତି । ପଦେହେଲେ କିଛି ନ ପଚାରିବା ହେତୁ ଈଶାର ଆନନ୍ଦ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ ମନଟି ଫାଙ୍କା ପଡ଼ିଯାଇଛି । ସେ ବା ନିଜଆଡ଼ୁ କ'ଣ ପଦେ ଅଧେ ପଚାରିଦେଲାଣି । କିନ୍ତୁ ତା'ର ଉତ୍ତରରେ ନାହିଁ—ହଁ-ବା ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାଇବା ବ୍ୟତୀତ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କଠାରୁ କିଛି ହେଲେ କଥା ଶୁଣି ପାରୁନି । ଶରତ୍‌ବାବୁ କଥାର ଉତ୍ତର ଦେଉ ନାହାନ୍ତି ବା ତା ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦର୍ଶାଉ ନାହାନ୍ତି—ଏଥିଲାଗି ଈଶା ସେତେ ଦୁଃଖିତ ଅଥବା ଚିନ୍ତିତ ନୁହେଁ—ସେ ଅଧିକ ଚିନ୍ତିତ ଆଉ ମର୍ମାହତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି ମଣିନାମୀର ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ସମ୍ପର୍କୀୟ କଥାଗୁଡ଼ାକୁ ସ୍ମରଣ କରି ।

ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଲାବେଳେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଏତେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ଯେ, କେହି ପରିଚିତ ଲୋକର ସାକ୍ଷାତରେ, ତା ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ଦୂରେଥାଉ ନମସ୍କାରର ପ୍ରତି ନମସ୍କାର ସୁଦ୍ଧା ଜଣାଇ ପାରୁନାହାଁନ୍ତି । ପାଗଳଙ୍କ ପରି ଅପେ ଅପେ ହାତ, ମୁହଁ ଆଦି ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ବିଭିନ୍ନ ଅଭିନୟ କରୁଥିବା ଦେଖାଯାଉଛି ।

ଆଠ

ଗାଁଗହଳରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଆଗମନ ଉପଲକ୍ଷେ ସଭାସମିତି ଭୋଜିଭାତ କିମ୍ବା ନାଟନୃତ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲେ ଗାଁ ଦାଣ୍ଡ ଯେପରି ପୂର୍ବରୁ ଲୋକଗହଳ ହୋଇଥାଏ—ଆଜି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଆଗମନ ହେତୁ ସେହିପରି ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଗାଁର ଆବାଳବୃଦ୍ଧ-

ବନୀତା ଶରତବାବୁଙ୍କ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତାସହ ଭଲ ପାଉଥିବା ଯୋଗୁଁ ଏପରି ହୋଇଥାଏ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଠାକୁରମଣ୍ଡପ ବାଟେ ଗାଁ ଭିତରକୁ ପଶିପିବା କ୍ଷଣି ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ଜଣାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେପରି ଶହ ଶହ ହାତ ଉପରକୁ ଉଠିଲା—ଠିକ୍ ସେହି ସ୍ଥିତରେ ଶହ ଶହ ହାତ ତାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଥାଏ । କିନ୍ତୁ—ହାୟ !! ଶରତବାବୁଙ୍କଠାରୁ ଜଣେ କେହି ନମସ୍କାର ବା ପ୍ରତି ନମସ୍କାର ପାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏପରିକି ଦଦେଇ ନାରଣ ଦାଶେ ସୁଦ୍ଧା ନମସ୍କାରଟିଏ ପାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । କେହି କାହା ଆଗରେ ପ୍ରକୃତ ମନ କଥାଟା ବ୍ୟକ୍ତ ନ କଲେ କ'ଣ ହେଲା—ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଗଲା ଯେ, ଶରତବାବୁଙ୍କର ମନଟା ନିଶ୍ଚେ ଚହଲି ଯାଇଛି ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ସିଧା ସିଧା ତାଙ୍କର ରହିବାଘର ସାମନାରେ ଥିବା ବାହାରଘର ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଈଶର ଜିନିସପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ନେଇ ସାଉଆଣିଙ୍କ ପାଖେ ଜମା କରିଦେଲା ଏବଂ ବ୍ୟଥାଭରା ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସଟିଏ ଛାଡ଼ିଦେଇ କହିଲା—ଜାଣିଲ ସାଉଆଣି ! ଏ ଦୁଆରେ ମୋର ଯୋଉ ଭରସା ଥିଲା ସେତକ ଅଜ ଯାଇଛି । ଦକୋଶବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ଆସିଲୁ ଯେ—ପଦେହେଲେ କଥା ସାନସାଉ କହି ଥାଆନ୍ତେ ! ଆଗେ ମୋ ସାଥିରେ ଏତେ କଥା ହୁଅନ୍ତି ଯେ, ମୁଁ ଶେଷକୁ ଥକିଯିବେ—ହଁ, ବଡ଼ଲୋକ ହେଲେ, ହାକିମ ହେବେ—ଈଶରଟା ମୂଲିଆ ମୂର୍ଖ । ନାଇଁ ନାଇଁ ସାଉଆଣି । ଅଉ ଗୋଟିଏ କଥା—ତୁମେ ନିଜେ ଜାଣିବ ନି'କି, ମୁଁ କାହିଁକି କହିବି ! ଏକେତ ଆଗେ ଘରକୁ ନ

ଆସି ଶରତ୍‌ବାବୁ ବାହାର ଘରେ ପଶିଯା'ଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ବୋଉଙ୍କ ଘଣ୍ଟରେ ଚିଙ୍କି ପଡ଼ୁଥିଲା । ତାପରେ ଈଶ୍ୱରର ଏ ଭଲ ବସ୍ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସମାପିକା ବାକ୍ୟରେ ସେ ଏକାବେଳକେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲେ । ଠାକୁରାଣୀ ପୂଜା ଲାଗି ରନ୍ଧାବଢ଼ାରେ ତାଙ୍କର ଛଳେ ହେଲେ ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସହସ୍ର ପାପଚିନ୍ତା ମିଳନପର ତାଙ୍କ ଗୃହପାଖେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ଯେ, ଯେପରି ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ସେହି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଦୁଷ୍ଟର ଦୁଷ୍ଟାମିରେ କେହି ହେଲେ ବିସ୍ମିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଶାନ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ଲୋକ ଦୁଷ୍ଟାମି କଲେ, ତା'ର କିଛି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିଥିବା ଆଶଙ୍କା ହୋଇଥାଏ । ସେହିପରି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ସମସ୍ୟା । ସେ ଆଗରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ନେହ, ଭକ୍ତି— ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅଦ ଡ଼ୋରରେ ନ ବାନ୍ଧି ଥିଲେ କିଏ କାହିଁକି ତାଙ୍କ ଠାରୁ ସେ ସବୁ ଆଶା କରନ୍ତା—।।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଗାଁରେ ଗୋଡ଼ଦେବା ବେଳୁ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତା ହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଘାରି ଦେଉଛି—ଗାଧୁଆ ତୁଠରେ ପୁରୁଣା ବୟସର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଗୁଡ଼ିଏ ଦୁଃଖର ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ ଥାଆନ୍ତି—ମୀରି ବୋଉ କହିଲେ, "ଆମେ ସବୁ ସିନା ମଣିନାମୀଠାକୁ କଲିକାଣ୍ଡେଇଟେ ବୋଲି ସୁଖ ପାଏନି—ମାତ୍ର ସେ ଯେପରି ସର୍ବଜାଣ ବିଦ୍ୟା ସାଧିଛି—ଦେଖୁନୁ । ଶରତ୍ କଥାରେ ସେ ଯାହା କହୁଥିଲା ସବୁ ସତ ପରି ।।" ହିଁ ଟିଗୋ ମୀରିବୋଉ । ଶରତ୍‌ପରି ପୁଅ— ଗାଁ ଗୋଟାକ ଘରେ ଜନ୍ମମାତ୍ରୁ ପରି ତା'ର ଚଳନି, ଚଷା ଶୂଦ୍ର କାହାକୁ ହେଲେ ପର ବୋଲି ବିଚାରିବ ନାହିଁ—ଏବେ ପଦେ କଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ତା ପାଖିରୁ ବାହାରୁନି ।' ଲତା ବୋଲି କହିଲେ "ସେ, ଚୌକିଟା ମୁକ୍ତ କରି ଦେଇଛି ପରା !! ଲତାକୁ ସେ କେଡ଼େ ଆଦର କରେ !! ଖୁନ୍ତି—ଖୁନ୍ତି—କହି ଘର ଭିତରେ ପଶିଯିବ— ଲତାଠାକୁ କ'ଣ ସବୁ ପାଠ ଶାଠ ପଚାରି ବାଧାଏ ଲେଖେ ମାରୁଥିବ !! ଘରେ ଯେଉଁଠି ଯାହା ଭଲ ମନ୍ଦ ଅପେ ଅପେ ହସି ହସି ଖାଇ ଦେଉଥିବ !!"

ଏବେ ଲତା ଯାଇଥିଲା ଯେ—ଦ'ଘଣ୍ଟାରେ କଥା ପଦେ ହେଲେ କହିଲାନି ତ !! ଅଚେହ ଶୁଣୁଚ ମୋ ବଦୁକୁ ପରା କଥା କହିଲା ନି ଯେ, ବଦୁ ମୋ'ର ଦ'ଦିନ ହେଲା ଘରେ ମୁହଁ ଶୁଖେଇ ବସିଛି । ବୁଢ଼ାତ କହୁଥିଲେ—ରମ୍ଭାରୁ ଗୁଣିଆଟେ ଡାକି କ'ଣ ସବୁ ଝଡ଼ାଣ ମନ୍ତ୍ର କରେଇବେ ବୋଲି ।।—

ବେଳ ଦଘଡ଼ି ସରିକି ଗାଁର ବାହୁଅ ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ସାଙ୍ଗ ସାଥି ହୋଇ ପୋଖରୀକୁ ଗାଧୋଇ ଯାଆନ୍ତି—ପୋଖରୀରେ ଅନ୍ୟ କାହାର ଭିଡ଼ ସେତେବେଳେ ନ ଥାଏ । ଏବେ ଦୁଇ ଚାରି ଦିନ ହେଲା ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ବିଷୟ ଝିଅଗୁଡ଼ିକଙ୍କର ଦିନରାତି ଆଲୋଚନା ଚାଲିଛି ।

ଲତା କହିଲା—ବଦୁ—ରମ୍ଭାରୁ ସେ ଗୁଣିଆଁ ଆସିଲା କି ? ହଁ ମ, ଗୁଣିଆ ଆସିଲା ଯେ—କହିଲା ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରର କଥା ଏଥିରେ କିଛି ନାହିଁ !! ମୀରା ଟିକିଏ ଅଛୋଳିଆ ସ୍ୱରରେ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଲା, ଆଲୋ ମନରୋଗକୁ ଔଷଧ କ'ଣ କରିପାରିବ !! ଅଚ୍ଛା ବଦୁ ! ତୁ କହିଲୁ—ତତେ ମହିରେ ମହିରେ ଯେଉଁ ମନ ରୋଗ ଧରେ ତାକୁ କ'ଣ ଗୁଣିଆ ଭଲ କରିଦେଇ ପାରିବ ? ଶରତ ଭାଇଙ୍କି

ଗୁଡ଼ିକ ବୟସ ହୋଇଗଲାଣି—ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ ବୋଲି ସେ କ'ଣ ପିଲା ହୋଇଛନ୍ତି —!! ନୂଆ ବୋହୂଟିଏ ଆସିଲେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କୁଆଡ଼େ ଘୁଞ୍ଚି ପଳେଇବ !! ମୀରା ! ତୁ କଥା କଥାକେ ଅଚ୍ଛା ଉଦାହରଣଟିଏ ଦେଲୁ ତ !! ମତେ ଏକା ମନ ସେଇ ଧରୁଛି । ତୋ'ର ଯେପରି ମୋଟେ ନାହିଁ !! ସେଦିନ ମତେ ଗୁପ୍ତରେ ଯେଉଁ କଥା କହୁଥିଲୁ, ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ କହିଦେବି—ଯଦି ବେଶି ସଚ୍ଚାପଣ ଦେଖେଇ ହେବୁ !! ମୀରା ! ଭଲେ ଗଣ ଅଛୁ କହି ବନ୍ଧୁ ପାଟିରେ ହାତଟାକୁ ଭରି ଦେଲା ।

ପାଠୁଆ ଝିଅ ଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରିବା ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଅଛା ପରିହାସ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଶରତ ବାବୁଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ କିପରି ଶିକ୍ଷା ପାଇଲେ, ଭବିଷ୍ୟତରେ କେତେ ଆଶା ଆକାଙ୍କ୍ଷା ନେଇ ସେମାନେ ଯେ ବସିଥିଲେ ତା'ର ସୀମା ନାହିଁ । ମୀରା କହିଲା, "ବନ୍ଧୁ ! ଶରତ ଭାଇଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଯାହା ସେଥିରେ ଆମର ସୁଖ ସ୍ୱପ୍ନ ଗୁଡ଼ିକତ ଏକବାରେ ଉଭେଇଯିବ ! ସେ ପରା ଆମମାନଙ୍କୁ ନେଇ ନାରୀଜାଗରଣ କମିଟି ଗଢ଼ି ଥାଆନ୍ତେ । ଏବେ ଅଚ୍ଛାକଥା ହେଲା ଯେମିତି କଥାରେ କହନ୍ତି, ଆମେ ତନ୍ତ୍ରୀ କୁଳର ହେଲେ ନା କି ବୈଷ୍ଣବ କୁଳର ହେଲେ ନା ?" ଲତା, ମୀରା କଥାର ଉତ୍ତର ଦେଇ କହିଲା—ହଁ, ସତ କଥାତ—ମୀରା ଏତେବେଳକୁ ଅତ୍ୟୁତ୍ସବରେ ଥାଆନ୍ତା କାହିଁକି—ସେ ତ, ତା ସ୍ୱାମୀ ସାଙ୍ଗରେ କଟକରେ ରିକ୍ସା ଚଢ଼ି ଦେଖା ଯାନା ଦେଖୁଥାଆନ୍ତା । ଲତାର କଥାରେ ସମସ୍ତେ ବହେ ହସି ହସି ଗଡ଼ିଗଲେ ।

ନା, ନା, ସେସବୁ ହସଖେଳର କଥା ନୁହେଁ; ତୁମେ ସବୁ ଏକାଠି ଆସ, ଆଜ ଦୁପହରବେଳେ ଶରତଭାଇଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା—। ତାଙ୍କର ମତାମତ କ'ଣ ଭଲ ଭାବରେ ପଚାରି ବୁଝିବା । ବାବୁ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ହେଲେ; ସ୍ଥିର ହେଲା ଖାଇ ପିଇ ସାରିବା ପରେ ବାବୁ ଘରେ ଏକାଠି ହୋଇ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବେ ।

ଦଶହରାପରା ଦିନଟାରେ ନିଧିବାରିକ ବିଚରା ବଡ଼ ଅପଦସ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । ସଜ ଉଠାଇ ସାରି ଅନୁକୂଳ କରିବା ପାଇଁ ସେ ପ୍ରଥମେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲା । ତା'ର ଧାରଣା ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବକ୍‌ସିସ୍ ମିଳିବ—ପୂର୍ବରୁ ବି ସେ ଜାଣିଛି । କିନ୍ତୁ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଯେପରି ବ୍ୟବହାର ଦେଖେଇଲେ ସେଥିରେ ନିଧିଆର ମନଟା କେତେକାଳକୁ ମାରି ଯାଇଛି— । ବିଚରା କାହାକୁ କିଛି ନ କହି କର୍ମକୁ ନିନ୍ଦାକରି ବାଟ କାଟି ଦେଲା ଘରକୁ ।

ବୋଉ ସେ ଦିନ ପଦଟିଏ ମାତ୍ର କହିଛନ୍ତି—ହଇରେ ଶରତ୍ । ତୁ ଛଟାଙ୍କିଏ ଗୁଡ଼ଲର ଭାତ ନ ଖାଇଲେ କିପରି ମଣିଷ ହେବୁ କହିଲୁ ?? ତୋ'ର ସେ ଝିଅପିଅ କୁଆଡ଼େ ଗଲା, ତୁ ଏମିତି ବାଧ୍ୟାପରି କାହିଁକି ହେଉଛୁ ??

ମୁଁ ଯଦି ବାଧ୍ୟାପରି ହେଉଚି ତେବେ ମତେ ଘରେ ରଖୁଚୁ କାହିଁକି ? ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଏଭଳି ଉତ୍ତରରେ ବୁଢ଼ୀ ଏକବାରେ ଚୁପ୍ ।

ଏବେ ମଣିନାମାଙ୍କର ପାଳି ପଡ଼ିଯାଇଛି—ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ନାଁରେ ସେ ଗୁଡ଼ାଏ ମନରୁ କାଢ଼ି ଗପୁଥିଲେ ସିନା—ମାତ୍ର

ସେଗୁଡ଼ାକ ଯେତେବେଳେ ସତ ପରି ସମସ୍ତେ ଜାଣୁଛନ୍ତି— ଦେଖ ନାନୀଙ୍କର ଗର୍ଜନ !! ଗାଁ ଗୋଟାକୁ ପକା ଉଠା କରୁଥାଆନ୍ତି—କାହା କାନରେ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ହୋଇ ଗପନ୍ତି ତ—ଅଉ କାହା ଅଗରେ ମେଘ ଗର୍ଜନ ପାଟିରେ କମ୍ପେଇ ଦିଅନ୍ତି। ଦେଖିଲେ ମା'ଇପେ—ମୋ କଥାକୁ ମିଛକରି ମରି ପରି, ଏବେ ଦେଖ—ଟୋକିଟା ଶରତ୍‌କୁ କଳାମେଣ୍ଢା କରି ଦେଉଛୁ । ଦେଖେ—ଶରତ୍‌ବୋଉ ! ଯାହାହେଲା ହେଲା—ଏଇ ମଗୁଶୀରରେ ଦୁବ ପକେଇ ଦେ । ଅଉ ଗୁହିଁଆ—ପୁଅକୁ ସ୍ୱାଭିତରେ ଧନେ ହେଲେ କିଛିକ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼େ ନା । ଦେଖିଲୁ କିରେ ଈଶରି— ମୋ ସାଙ୍ଗରେ କଳି କରିଥିଲୁ ପରି—ଏବେ ଦେଖ୍ !! ଈଶରି ଟିକିଏ ନୀରବ ରହି କହିଲା ନାଇଁ ନାନି—ତୁମେ ତ ଯାହା କହୁଥିଲ ସବୁ ସତ !! କୋଉଟୋକିଟାତ ସାନସାଉଟାକୁ ମୁକ କରି ଦେଇଛି । ଖାଲି ସବୁବେଳେ ମନକୁ ମନ ତାରି କଥାଗୁଡ଼ା ଭାବୁଚନ୍ତି । ହଉ ହେଲା—ପୁରୁଷ ପୁଅତ ସେ ମାଇପିଟାକୁ ସାଥିରେ ନ ଆଣିଲେ କାହିଁକି ??

ଈଶରି କାହାକୁ କିଛି ନ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ମନେ ମନେ ଗୁନ୍ଥୁରୁଛି ହେଉଥାଏ । ଅଉ କ'ଣ ସେଇ ମାଇପିଟା ଆମ ବାବୁଙ୍କୁ ଜଡ଼ିକରି ଦେଇଛୁ !! ହଁ ହେଇଥିବ ପରି !! ଭାରି ସୁନ୍ଦରିଆ ଟୋକିଟା !! ହଉ—ମୋର କି ପଡ଼ିଚି ? କାହିଁକି କହିବି କାହା ଅଗରେ—କୁଆଡ଼େ ଶୁଣିବ ବୋଇଲେ—ମୋ କଥା ଅସମ୍ଭାଳ ହେବ । ନିଜର ମା'କୁ ତ, ଜବତ କରି ଦେଉଚି—ଅଉ ମତେ ପଚୃରେ କିଏ !! ଏତିକି ବାବୁଟା ଅଗପଛି ଥିଲେ— ବନାକୁ ବଡ଼ ଇସ୍କୁଲରେ ପଢ଼େଇ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ନ ହେଲା ତ ନାହିଁ !!—ତାକୁ ଯେତିକି ଯୋଗ !!

ତେଷଠି

ଏଥର ଗାଁକୁ ଆସିବା ଦିନଠାରୁ ଶରତ୍‌ବାବୁ ତାଙ୍କ ବାହାରଘରେ ରାତିଦିନ ସବୁବେଳେ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ରହୁଛନ୍ତି । ପଦାକୁ ବାହାରିବା କିଏ କେବେ ଦେଖୁ ନି । ସେ ଦିନ ଦ୍ୱିପହର ବେଳେ ବିନ୍ଦୁ, ମୀରା, ଲତା, ହାରା, ନେତ, ମେନା ପ୍ରଭୃତି ସାଙ୍ଗସାଥି ଝିଅ ଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ବରୁ କଥା ହୋଇଥିବା ଅନୁସାରେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ବିନ୍ଦୁ ସର୍ଦ୍ଦାର ପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାଟ କଢ଼େଇ ନେଉଥାଏ । ସମସ୍ତେ ପାଦ ଚିପି ଚିପି ଘରର ବାରି ଦୁଆର ପାଖେ ପହଞ୍ଚି ଶୁଣିଲେବେଳକୁ ଶରତବାବୁ ମନେ ମନେ କହୁଛନ୍ତି— ଓହୋଃ, କି ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ! ରୂପ ଗୁଣ ସବୁ ଏପରିଥାଇ ଲୋକ ଜନ୍ମହୁଏ !! ମୋପରି ହତଭାଗ୍ୟକୁ ସେ ବା ସବୁଦିନ ଯୁଟିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ସେଦିନ ସୁଯୋଗରୁ ହୁଏତ ଟିକିଏ ସାକ୍ଷାତ ମିଳିଗଲା ନା !! ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ସ୍ୱରଣିକା ଶୁଣି ଶୁଣି ଝିଅ ଗୁଡ଼ିକ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନି ।

ଏକାସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତେ ଖେଁ ଖେଁ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ—!! ଛୁଆହେବିକାଙ୍କ ହସରେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତହୋଇ ଆସିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ବିନ୍ଦୁ, ମୀରା, ଶଶି, ମେନା ଆଦି ସବୁଗୁଡ଼ିକ ଏକତ୍ର ସମବେତ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେ'ବା କାହା ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହେବେ ? ମୁହଁରେ ଗୋଟାଏ ନିରସ ହସର ଛାୟାପାତ କରି କହିଲେ, "ତୁମେ ସବୁ ଭାରି ଦୁଷ୍ଟ !! ମୁଁ ଗୁରୁଦିନହେଲା ଆସିଲି ଯେ, ତୁମମାନଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ନାହିଁ !! ବିନ୍ଦୁ ତ ଭାରି ମୁଖରା— ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ଆମ ସାକ୍ଷାତରେ ଆଉ କ'ଣ ଅଛି ମ—? ଆମେ ସାକ୍ଷାତ କଲେ ବି ସେକଥା ମନରେ ପଡ଼ନ୍ତା

ବହୁନାହିଁ । ସେଇ ରୂପ, ଗୁଣ ବ୍ୟବହାର ସବୁର ତ ଉପାସନା ଚାଲିଛି । ଏତେ ମାନସ ପୂଜା କରିବା ଅପେକ୍ଷା ମୂର୍ତ୍ତିଟିକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଆସି ଉପରୁଁର ପୂଜା କରିଥିଲେ ତ ଭଲ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା. ବରଂ ଆମେ ପୂଜାପାଇଁ ଫୁଲ ଚନ୍ଦନ ସବୁ ଯୋଗେଇ ଦେଉଥାଆନ୍ତୁ ।

ବନ୍ଧୁ ! ତୁ ଭାରି ଦୁଷ୍ଟ—ମୁଁ ଗୋଟେ ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲି ଯେ—ତୁ ତାକୁ କାହିଁରୁ କେଉଁଠା ଯାଏ ଉଠେଇଲୁଣି !

ଶରତଭାଇ ! ଆମେ ସମସ୍ତେ ତୁମ ପାଖକୁ ମେଲବାନ୍ଧି କାହିଁକି ଆସିଛୁ ଜାଣି ପାରୁଚ ? ଆମେ ଆସିଚୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଷୟ ତୁମକୁ ପଚାରିବୁ । ଏଇ ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଗାଁରେ ଆମପରି ଅନେକ ଝିଅ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ—କେ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଚନ୍ତି— କିନ୍ତୁ ଆମେ ଏଇ ଦଳଟା ଯେ—ମାଟ୍ରିକ ଖଣ୍ଡିକ ପାଶକରି ପାରିଲୁ ତା'ର କାରିଗା ତୁମେ । ତୁମ ଯତ୍ନ ବିନା ସେତକ ହୋଇ ପାରି ନଥାନ୍ତା ।

ଆମେ ସମସ୍ତେ ମାଟ୍ରିକ ପାଶ କଲା ବର୍ଷ ତୁମେ କହିଲ— ନାରୀଶିକ୍ଷା ଏ ଦେଶରେ ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ପୁରୁଷମାନେ ନାରୀଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁ ନାହାନ୍ତି—ତୁମେ-ମାନେ କିଛି ଧନ ଏ ଦିଗରେ ଧ୍ୟାନ ଦିଅ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ତୁମ କଥାରେ ହଁ ଭରିଲୁ । କିନ୍ତୁ ୬ ବର୍ଷ ହେଲା ତୁମର ଦେଖା-ସାକ୍ଷାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାହିଁ । ଏବେ ୩ ବର୍ଷ ପରେ ଆସିଲ ଯେ— ଆମମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ କଥା ପଦେ ସୁଦ୍ଧା କହୁ ନାହଁ ।

ବନ୍ଧୁର ଅଭିଯୋଗ ଅତିଶୟ ଗୁରୁତର ତାହା ଶରତ୍‌ବାବୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବୁଝିପାରିଲେ ଏବଂ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତେଇଛନ୍ତି ତାହା ମଧ୍ୟ ଦେଶପକ୍ଷରେ ନିତାନ୍ତ ଜରୁରୀ; ତଥାପି

ଇତିମଧ୍ୟରେ ସେ କଣ୍ଟ କରିବାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଲୋଚନା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରକୃତ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟବସ୍ତୁର ଗୁରୁତ୍ୱ କମି ଆସିଲା ।

ମୀରା କହିଲା, ଶରତ୍‌ଭାଇ ! ତୁମେ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛ କାହିଁକି—ଦାଦେଇତ ସବୁ ଠିକ୍ ଠାକ୍ କରି ରଖିଛନ୍ତି, ମଣିନାଗା ସାଥିରେ ଦାଦେଇ ଆଜି ସକାଳେ କଥା ହେବାର ମୁଁ ଶୁଣିଛି ଯେ—ଏଇ ମାର୍ଗଶିରରେ ସବୁ କାମ ତୁଟି ଯିବ; ତେଣିକି—ତୁମେ ଆମକୁ ନ ପଚାରିଲେ ବି ଆମେ ଆମ ନୂଆବୋହୂଙ୍କୁ ସଭାପତି କରି "ନାରୀ ଜାଗରଣ ସଂଘ" ଗଢ଼ି ଦେବୁ ନାହିଁକି ?? ଆମ ନୂଆବୋହୂତ କୁଆଡ଼େ କଲେଜରେ ପଢୁଥିଲେ ??

ସତେ ନା କ'ଣ ମୀରା—ତୁ, ତ ତାହାହେଲେ ଖୁବ୍ ସଂଗ୍ରହ କରି ପାରିଲୁଣି ।—ମୀରା ! ଏ କଥା ଯଦି ସତରେ ତୁ ଦୋଉଠାରୁ ଶୁଣିଥାଉ ତେବେ ବୋଉକୁ ମନା କରିଦେ—ଶରତ୍‌ଭାଇ କହୁଥିଲେ ସେ ବାହା ହେବେନି ।

ଆମେମାନେ କେବଳ—ନାରୀ ଜାଗରଣ କାହିଁକି—ଆହୁରି ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ଧରି କାମ କରିବା— ।

ତୁମେମାନେ ମୋର ଉପଦେଶକୁ ମନରେ ଧରି ଆଜି ନିଜ ଆଡୁ ସେ ବିଷୟରେ ମତେ ଚେତନା ଦେଇଚ—ଏଥିଲାଗି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ୍ ଦେଉଛି । ଆଜି ଦଶହରା—ଆମମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ ଆଜି ଗୋଟିଏ ଶୁଭଦିନ—ଆଜିଠାରୁହିଁ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଉ ।

ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଥଟ୍ଟା ଥଟ୍ଟାରେ କେତେ କ'ଣ କହୁ ଥାଆନ୍ତି । ମୀରା କହିଲା—ଶରତ୍‌ଭାଇ, ନୂଆବୋହୂ ଘରେ ଦେଲେ ତୁମେ ଆଉ କଟକ ଚାଲି ଯିବନି ତ ? ଅଚ୍ଛା ମୀରା

ନ୍ତୁ ଏଥର ଏଣିକି ମୋର ସମସ୍ତ ଡାକଗୁଡ଼ିକ ରିସିଭ୍ କରିବୁ ଏବଂ ମୋର ପ୍ରାଇଭେଟ ଚିଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢ଼ିବା ଅଧିକାର ତତେ ଦେଇଲି । ଏଥର ତୁମେମାନେ ଜାଣି ପାରିବ ନୂଆବୋହୂ ମତେ ଚିଠି ଦେଇ ଠକେଇବା କଥା ! ତୁମେ ସମସ୍ତେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ମତେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନା ?

ଆମେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚୁ ଯେ—ଗାଁ ତମାମ ତ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ସେଇକଥା କହୁଚନ୍ତି ।

ଅଚ୍ଛା, ଗାଁ ତମାମ ସେ କଥା ତ କହୁଚନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ତୁମେମାନେ ତାଙ୍କ ପଛରେ ଯେ ଭସିଯାଉଛ—ତୁମର ଏତେ ପାଠ ପଢ଼ିବାର ମୂଲ୍ୟ ରହିଲା କେଉଁଠି ? ସାରା ସମାଜଟାତ ଗୋଟେ ଧାରାରେ ଚାଲିଛି, ମାତ୍ର ତୁମେ ତା'ର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଶପଥ ନେଇଚ ବା କାହିଁକି ? ଲୋକେ ଯେ ଯାହା କହିବାର କହନ୍ତୁ ଆମେ ଆମର ଠିକ୍ ବାଟରେ ଚାଲିଲେ ହେଲା ।

ବିନୁ କହିଲା ଶରତ୍ ଭାଇ ! ତୁମେ ନିଧିବାରିକକୁ ତ ଭାରି ଭଲ ପାଅ, ଆଜି ସେ ମୁଠି ଧରି ଖିଅର କରିବାକୁ ଆସିଲା-ବେଳେ ତା ଉପରେ ରାଗିଲେ କାହିଁକି ?

ଓହୋ !! ନିଧିଆ—କ'ଣ କହୁଥିଲା କି ? ସେ ମୋର ଗୋଟାଏ ନିୟମ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାପାଇଁ ବାରଂବାର ଜିଦ୍ କରିବାରୁ ମୁଁ ତା ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହେଲି ।

ଶଶି କହିଲା, ନିଧିଆ ତୁମର କ'ଣ ନିୟମ ଭାଙ୍ଗୁଥିଲା ମ ? ସେ କ'ଣ ମନାକଲା ନୂଆବୋହୂଙ୍କୁ ଅଣେଇ ବୋଲି ??

ଅଚ୍ଛା କଥାତ—ତମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦୀକ୍ଷା ଖାଲି ନୂଆବୋହୂ । ନୂଆବୋହୂ !! ହଉ ଚଳେ—ଆମ କାମରେ ଏଥର ଆଗେଇବା । କିନ୍ତୁ ଶୁଣ, କାମକଲାବେଳେ ଅନେକ ଲୋକ

ଅନେକ ପ୍ରକାର ସମାଲୋଚନା କରିପାରନ୍ତ, ସେଥିରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ତରଳି ଯିବନାହିଁ !!

ବନ୍ଧୁ କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ରହିବା ପରେ କହିଲା—ଭାଇ ତୁମେ ପରା ପ୍ରବାସୀ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଜବାବ ଦେଇ ଆସିଛ —ସେଠାର ପ୍ରବାସୀମାନଙ୍କର ଅଭାବ, ଅସୁବିଧା ଦୂରକରିବା ପାଇଁ କଲିକତାରେ ରହିବ ? ଆଉ ଏଆଡେ ସଂଘ ଗଢ଼ିବା କଥା କହୁଛ କ'ଣ ?

ଉଭୟ ଜାଗାରେ କାମ ହେବ, ତୁମେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛ କାହିଁକି ?

ରେଖା କହିଲା, ନାଇଁ ମ ବନ୍ଧୁ ! କୋଉଠାରେ ହେଲେ କାମ ହେବନି, କାମ ହେବ ସରକାରୀ ଅଫିସରେ—କାମ ହେବ ଟାଇପ୍ ଏଇଟ୍ ଓ୍ୱାଟରରେ । ସାଥି ହେବେ ପୂର୍ବ ନିରୂପିତ ବଙ୍ଗାଳୁଣୀ ବୋହୂ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି………… ।

ରେଖାର ମନ୍ତବ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ହସି ଉଠିଲେ ।

ନଅ

ମୋର ନିଆଁଲଗା ତୁଣ୍ଡଟାକୁ ଯେତେ ମନାକଲେ ସେ କ'ଣ ମାନି ମରୁଛି । ଦେହ ନ ସହା କଥାଗୁଡ଼ାକତ ତା ମନକୁମନ ବାହାରି ପଡୁଛି, ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ? କ'ଣ ହେଲା କହେ ନାନି, ମନକୁମନ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଛ ? ମୀରା ବୋଉ ପଚାରିଲେ ।

ହଇଲୋ—ଏ ମୀରା ବୋଉ । ବଢ଼ିଲା ଝିଅକୁ ବାହା ଦେଇ ଶାଶୁଘରକୁ ଛାଡ଼ିବୁ—ନା—ଏଇ ଶରତ୍ ସାଙ୍ଗରେ ଲଟପଟ କରାଉଥିବୁ ।

ଅଠଷଠି

ମୀସିବୋଉ ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ପକେଇ କହିଲେ—କେଡ଼େ ପଦାର୍ଥ କହିଲ ନାନି ! ଶରତ୍ ପରି ମୀସି, ବଦୁ, ଶଶି, ହାସି ଆଦି ସମସ୍ତଙ୍କର ଭାଇ !! ହଁ ହଁ, ରଖିଥା ଭାଇ ପଣିଆ ଗୁଡ଼ାକ—ଆଉ କାହା ଆଗରେ କହିଲେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ । ଶରତର ଏତେ ଭଉଣୀ ଅଛନ୍ତି ତା ବୋଉ କାହିଁକି ଝିଅଟିଏ ପାଇଁ ଲକ୍ଷେ ବ୍ରତ ଉପବାସ କରୁଥିଲା । ଏସବୁ ଝିଅଗୁଡ଼ିକ କୁଳରୁ ଚାଲିଯିବେ । ସେ ଟୋକା ସେଆଡ଼େ କେତେ ବାଡ଼ୁଅ ଝିଅଙ୍କୁ ଖାଲରେ ପକେଇ ପକେଇ ଆସି ନିଜର ଗାଁ ଭିତରେ ସୁଦ୍ଧା ଗୋଟାଏ ପାଲ ଜମେଇଛି । ହଉ ମୋ କଥା ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗନ୍ଧାଏ । ଲେଣ୍ଡିଗୁଡ଼ କହୁଣୀକୁ ବୋହିଗଲେ ଜଣାପଡ଼ିବ ଯେ— ।।

ମୀସିବୋଉ ସାଙ୍ଗରେ ମଣିନାନୀର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଥିବା—ବେଳେ ସାଇ ଗୋଟାକର ମାଇପି ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ମଣି-ନାନୀ ବାରମ୍ବାର ସେଇ କଥାଗୁଡ଼ାକ ବଖାନ କରୁଥାଆନ୍ତି ।

ଘଡ଼ିକ ଭିତରୁ ଶରତବାବୁଙ୍କ ବୋଉ ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚୁ ପହଞ୍ଚୁ ମଣିନାନୀ କହିଲେ ଶରତ୍ ବୋଉକୁ ମୁଁ କଣ ଲୁଚେଇ ଛପେଇ କହୁଚି କି ? ପିଲା ତା'ର ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଉଛି । ସେ ତାକୁ ତାବଡ଼େଇବନି ! ହେଇଚି ଆଉ ମାସଟେ ଗଲେ ବାହାଘର !! ଏଇ ଦିନ କେତୋଟା ତାକୁ ଟିକିଏ ନଜର କରେ—ଶରତ୍‌ବୋଉ !

ସେ ଦିନ ରାତିରେ ବଦୁ, ମୀନୁ, ମୀସି, ଶଶି ପ୍ରଭୃତି ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ନିଜ ନିଜ ବାପା, ବୋଉଙ୍କଠାରୁ ଭର୍ତ୍ସନା ଶୁଣିଲେ । କେହି କେହି ମାଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖାଇଛନ୍ତି । ଆର ଦିନଠାରୁ ଆଉ କେହି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ସୀମା ନ ମାଡ଼ିବାଲାଗି ତାଗିଦ ପାଇଛନ୍ତି ।

ଅଣସୁଖ

ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ କାନକୁ ଗଲା, ସେଥିରେ ସେ ବିଶେଷ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଗ୍ରାମ ସଙ୍ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟର ଗୃପାରେ ପଡ଼ି ସେ ଅପରିଶତାର ପ୍ରେମକୁ ପାଶୋରି ଯାଉଥିଲେ ସିନା—କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯିବାରୁ ନିରୋଳାରେ ବସି ପୁଣି ସେଇ ଭାବନା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ଏବଂ ପୂର୍ବ ସ୍ୱଭରେ ମୂକ ହୋଇ ବସି ରହିଲେ ।

ପାଟୁଆ ପୁଅର ଜୀବନରେ ଏପରି ବାରମ୍ବାର ଘନଘଟା ଦେଖି ଶୁଣି ଅନାମ ମିଶ୍ରେ ଜଡ଼ପରି ରହିଥାନ୍ତି । ଶରତ ବୋଉଙ୍କ ଅବସ୍ଥା କହିଲେ ନ ସରେ । ଲାଜରେ ସେ ପଦାକୁ ମୁଣ୍ଡଟେକି ବାହାରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସେଦିନ ଡାକ ପିଅନ ଲଫାପା ଚିଠି ଖଣ୍ଡିଏ ଦାସଙ୍କୁ ଦେଇ ଯାଇଥାଏ । ଦାସେ ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷର ପଢ଼ି ପାରନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ତାହା କରଣୀ ହୋଇଥିଲେ ହୁଏ । ତା ବ୍ୟତୀତ ଚଷମା-ଖଣ୍ଡିକ କେଉଁଠି ପଡ଼ିଛି ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଏତେ କାଣ୍ଡ କାରଖାନା ଭିତରେ ନ ପଶି ସେ ଗୋଟିଏ ସୁବିଧା ଉପାୟ ପାଇଛନ୍ତି । ଯେତେ ଚିଠି ପତ୍ର ଆସେ ସବୁ ବନ୍ଧୁ ଦ୍ୱାରା ପଢ଼େଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ଦାଶଙ୍କ ହାତରେ ଲଫାପା ଖଣ୍ଡି ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଶରତ-ବାବୁଙ୍କ ବୋଉ ପଚାରିଲେ—ଚିଠି କୁଆଡ଼ୁ ଆସିଛି ମ ? ଚିଠି ଆଉ ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ—ଧରମକୋଟରୁ ଆସିଥିବ । ତୁମେ ସିନା ପୁଅ ଜନମ କରିଚ ଯେ—ଲାହିରେ ତେଲ ପକେଇ ବସିଯାଇଚ । ସେ ବିଚରା ଝିଅ ସାଇତଚି ଆଉ କରିବ କ'ଣ ? ଦୁଇ ଦିନକୁ ଥରେ ଚିଠି ଖଣ୍ଡେ ଲେଖାଏଁ ପଠଉଚି । ବନ୍ଧୁକୁ ଟିକିଏ ଡାକିଲ । ଚିଠିଟା ପଢ଼ିଦେଉ ।

ଅନାମ ବକେଇଙ୍କ ଡକରାରେ ବାବୁ ତୀରବେଗରେ ଛୁଟି ଆସିଲା ଏବଂ ଲଫାପାଟି ଚିରି ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ପଢ଼ିଲା—

ସମନ୍ଧୀ ମୋର ନମସ୍କାର ଗ୍ରହଣ କରିବେ—ଆପଣଙ୍କ କଥା ଅନୁସାରେ ଦୁଇମାସ ଛୁଟିନେଇ ଗାଁକୁ ଆସିଲି । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଅ ମାର୍ଗଶିର ଛଥିକଥା ଆପଣ ମତେ ଖବର ଦେଇ କହୁନାହାନ୍ତି । ଦୟାକରି ଫେରନ୍ତା ଡାକରେ ମତେ ସବୁ ବିଷୟ ଜଣେଇବେ । ପତ୍ର ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲି । ଆଶାକରେ ଆପଣ ସପରିବାର କୁଶଳରେ ଥିବେ ।

ବାବୁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ପଢ଼ିବା ପରେ ପରେ ଦାହେ ମେଘ ଘଡ଼ଘଡ଼ି ଭଳି ପାଟିକରି କହିଲେ—ହଇଏ— ଚିଠିରେ ସେ ଯାହା ଲେଖିଚି ଶୁଣିଲଟି— ? ତାକୁ ଜବାବ ଦିଅ । ମୋର ଏ କଥାରେ ଉପାୟ ନାହିଁ । ତୁମେ ମା, ପୁଅ ମତେ ଅଳ୍ପ ମଣିଷ କରି ରଖିନା । ମୋ କଥା ଅନୁସାରେ କାମ ହେଉଥିଲେ ଏତେ ଅଡ଼ୁଆ ନ ଥାନ୍ତା ।

ଖୁଡ଼ି, ଶରତ ଭାଇତ ବାଘ ହେବେ ନାହିଁ ବୋଲି ବାରମ୍ବାର କହୁଛନ୍ତି । ମତେ କହୁଥିଲେ—ମୋ ବାପଘର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଯଦି ଉଠୁଥାଏ ତାହା ହେଲେ ଖୁଡ଼ିଙ୍କୁ କହି ବନ୍ଦ କରିଦେବୁ । ଶେଷରେ ସେମାନେ ଅପଦସ୍ତ ହେବେ କାହିଁକି ?

ହେଇଟି ଶୁଣିଲ—ତୁମ ପୁଅଙ୍କ ମତାମତ ଶୁଣିଲତ ? ଦିଅ, ଆଜି ତାକୁ ମନାକରି ପଠେଇବି । ମହାପ୍ରସାଦଟା ମୁଁ ଦେଇ ଦେଇଥିଲି—ସେଥିଲାଗି ଠାକୁର ଯାହା ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ ଦେବେ—ଆଜି କ'ଣ କରିବା, ମୁଁ ପୁଅ, ଭାରିଯା ଧରି ଘର କରୁଛି ପରା ।।

ଏକତ୍ରିଶ

ରହମ—ତୁମେ ଏତେ ଅଥୟ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛ କାହିଁକି ? ଖାଲି ଚିଠି ଖଣ୍ଡେ ଦେବ କ'ଣ କେତେ କଥା ତ କରିବ ।

ମୁଁ ଶରତକୁ ଡାକି ତାକୁ ଆଜି ମୁହେଁ ମୁହେଁ ଯାହା କହିବାର କହିଦେବି । ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ-ତା ପୋଗୁଛି ଆଉ ସବୁଦିନ କେତେ ମରିବି । ମତେ କ'ଣ ହାତେ ଦଉଡ଼ି ଲମ୍ବା କନିଅର ମଞ୍ଜି ଟାଏ ମିଳିବନି ? ବାଦୁ ତୁ ଗଲୁ ଟିକଏ ଶରତକୁ ଡାକି ଆଣିବୁ ।

“ହଇରେ ଶରତ ! ତୁ କଣ ବାହା ହେବାକୁ ମନା କରୁଛୁ ? ହଁ ବୋଉ, ମୁଁ ବାହା ହେଲେ କେତେ ଅସୁବିଧା ହେବ ଦେଖେ । ମୁଁ ଅସୁବିଧା ସୁବିଧା କଥା ତୋଠାରୁ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁନି— ମାର୍ଗଶିର ମାସରେ ବାହାଘର କରିବି । ଛ'ମାସ ହେଲା ନିର୍ବନ୍ଧ ସରିଚି । ଏଥିରେ ତୋର ମତ କ'ଣ ସଫା କହିଦେ—ତେଣିକି ତୋ କଥା ତୋର ମୋ ମଥା ମୋର । ମୋ ରାସ୍ତା ମୁଁ ଧରିବି । ଶରତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲେ—ବୋଉ, କୁଅଡ଼େ ଚାଲିଯିବୁ ନା କ'ଣ ? ମତେ କ'ଣ କୁଅଡ଼େ ଯିବାକୁ ରାସ୍ତା ନାହିଁ ? ପୋଖରୀ ହୁଡ଼ା ଚାହିଁ ବସିଚି ପରା । କନିଅର ମଞ୍ଜିଟେ ମତେ ମିଳିବ ଯେ— । ତାହାହେଲେ ତୁ କହୁଛୁ ମୁଁ ବାହା ନହେଲେ ବିଷଖାଇ ତୁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବୁ । ହଁ —ମରଣ ଛଡ଼ା ମୋର ଉପାୟ କ'ଣ ?

ହାମ ଦାଣେ ଏତକବେଳେ ତୁଣ୍ଡ ଶୁଣାଇ କହିଦେଲେ ତୁମେ ଜଣେ ମରିବ କାହିଁକି ? ପୁଅତ ବାବାଜୀ ହୋଇ ଦେଶ-କାମ କରିବେ—ଆମେ ଦୁହେଁ ଯାହା କରିବା ତ ଗୋଟାଏ କାମ କରିବା— ।

ବାସ୍ତବ

ବୋଉ ଓ ବାପାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଶରତବାବୁ ମନେ ମନେ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ ଏବଂ ଅପେ ଅପେ ସ୍ଥିର କଲେ—ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ବାପା, ବୋଉ ମୋ ମନର ଭାବ ବୁଝିବାକୁ ଯେତେବେଳେ ଚେଷ୍ଟା କରୁ ନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଅତି ସାଙ୍ଘାତିକ କଥା କହୁଛନ୍ତି କେବଳ ତାଙ୍କର ଶାନ୍ତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିବାହରେ ରାଜି ହୋଇଯିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ କ'ଣ । ମନର ସଙ୍କଳ୍ପଟାତ ଏମାନେ ବଦଳେଇ ଦେବେନି—ତେବେ ଯେଉଁ ଅପରିଚିତାଟି ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ସୁନ୍ଦର ମଧୁର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇ ମନଟାକୁ ଟାଣିନେଇ ପାରିଥିଲା ତା ସହିତ ବିବାହ ବନ୍ଧନର ସୁଯୋଗ ହେଲେ ମିଳନ୍ତା—କିନ୍ତୁ ସେ ଯେ—ଅପରିଚିତା-ତା ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବ ବା କିପରି ? ବାପା ତ ପୁଣି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଟିକିକର ନିଟଙ୍କ ଶେଷ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ମନୁଷ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତିର ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଯେଉଁମାନେ ମତ ଦେଇଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ଖିଆଲ ଉପରେ ଏହା କେବେହେଁ କହି ନାହାନ୍ତି । ନିଜେ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନୁଭବ କରି ନିଶ୍ଚେ ଏଭଳି ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ସ୍କୁଲ ଜୀବନରୁ ଯେଉଁ ଢଗରେ ମୋର ଇଚ୍ଛା ତାହା ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କଲାବେଳେ କେଜାଣି କାହିଁକି ଯେ ଘୋର ପ୍ରତି-ବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି ମୁଁ ତ କିଛିହେଲେ ବୁଝି ପାରୁନି । ମୋର କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ଏକମୁଖି ହୋଇ ଯାଉଛି ନା କ'ଣ ? ଗାଁ ଗହଳରେ କିଛି ହେଲେ କାମ କରିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲାବେଳକୁ ଯେଉଁ ଅପବାଦ ଗୁଡ଼ାକ ଶୁଣାଗଲା, ସେଥିରେ ମଣିଷ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବା କଥା । ମୁଗଣା ହିଁ ଅଗୁଣ୍ଡିଙ୍କ ମିଛ ଦୁର୍ନାମ କେତେ ସହି ପାରନ୍ତେ ।

ତେସ୍ତର

ସେଥିରେ ପୁଣି ମୁରବିମାନଙ୍କର ତୀବ୍ର ଭର୍ତ୍ସନା, ମାଡ଼, ଗାଳି ସବୁ ଗୁଳିଲା—କାହାକୁ ନେଇ ଏବେ କାମ କରିହେବ ?

ଚଳନ୍ତା ଗାଡ଼ିର ଅପରିଚିତା ଯୁବତୀର ସ୍ମୃତି ଶରତ ବାବୁଙ୍କ ମନକୁ ଅଥୟ କରି ଦେଉଥାଏ । ସେ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ସବୁ ଚିନ୍ତାକୁ ପରିହାର କରି ଗ୍ରାମ ସଙ୍ଗଠନରେ ମନ ଦେଲାବେଳକୁ ମଣିନାଗୀର କାଣ୍ଡଯୋଗୁଁ ତା ସବୁ ପଣ୍ଡ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ପୁଣି ସେଇ ଅପରିଚିତାର ସ୍ମୃତି ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ବିବ୍ରତ କରି ପକାଏ । ଦିନ କେତୋଟା ଭିତରେ ସେ ଏପରି ହୀନସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଆଉ କାଦାକାର ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ସହିତ ବହୁବର୍ଷ ଚଳିଥିବା ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଚିହ୍ନି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ମଣିନାଗୀ ସେ ଦିନ ପୋଖରୀ ତୁଠରୁ ଫେରିବା ବେଳେ ହଠାତ୍ ଶରତବାବୁଙ୍କ ସାମନାରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଅନ୍ୟ ବାଟରେ ଗୁଳି ଯିବାର ଉପାୟ ନ ଥିଲା । ଆଉ କ'ଣ କରିବେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଲହସ୍ପାନ କାନ୍ଦଣୀର ଅଭିନୟ କରି କହିଲେ ହଇରେ ବାପା ଶରତ । ଏତେଦିନ ହେଲା ଆସିଲଣି ଯେ - ତୋର ଦେଖାତ ଟିକିଏହେଲେ ମିଳୁନି ? ହଉ ଦେଖା ନ ମିଳୁ ପଛେ— ଏତିକି ସବୁ ଯେଉଁ କାମ କରିଦେଲୁ ମୋ ମନ ଖୁସି ମାନିଲା । ଗାଁରେ ଗାଇଗୋଠ ପରି ଗୋଟେ ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି ବାହାରିହେଲେ ଅଖିକୁ କଣ ଦିଶୁଥିଲା ? ସମସ୍ତେ ସେଇ ବାଡୁଅରେ ଘୁଷୁରିପରି ଲଟପଟ ହେଉଥିଲେ ପରା ।

ହଇରେ ବାପା ! ଦାମତ କ'ଣ ବିଭାଘର ପାଇଁ ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ କଲାଣି । ମୁଁ ତୋ ବୋଉକୁ କହି ଦେଇଛି—ପାଠୁଆ ପୁଅ ତା ମାଙ୍ଗି କାମକର । ସେ କ'ଣ ଏଇମାନଙ୍କ ପରି ହୋଇଛନ୍ତି କି ?? ମୋ କହିବା କଥା କହିଲି—ତେଣିକି ତାଙ୍କ ମନ ।

ଚକ୍ରର

ସବୁ ଅନର୍ଥର ମୂଳ ହୋଇ ବାହାରକୁ ମଣିନାଙ୍କର ଯୋଙ୍ ଛଥା—ସେଥିରେ କିଏ ଭଲ କ'ଣ କରିବ । ଶରତବାବୁ କ୍ଷୁଣ୍ଣହେଲେ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ନୀରବ ରହିଲେ ।

ବନ୍ଦୁ ପ୍ରଭୃତି ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ଶରତବାବୁଙ୍କ ସମସ୍ତ କାମରେ ସହଯୋଗ କରିବା ହେତୁ ତାଙ୍କର ମନ ଅନ୍ତର ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥାଏ । ଲୁଚି ଛପି କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯିବା ପାଇଁ ସେ ବହୁବାର ମନସ୍ଥ କରୁଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ଚାଲିଯିବା ପରେ ବାପା ବୋଉଙ୍କର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ହେବ—ସେମାନେ ଦେହଧରି ବଞ୍ଚି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏ କଥା ଭାବିଦେଲାବେଳେ ତାଙ୍କର ଲୁଚିଛପି ଚାଲିଯିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଅପେ ଅପେ ମଉଳି ଅସେ ।

ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସଟା ଶେଷ ହୋଇ ଯିବାକୁ ବସିଲା । ଦାଶେ ବାହାଘର ଆୟୋଜନରେ ଲାଗି ଥାଆନ୍ତି । ଭୋଜିଭାତ ପାଇଁ ପରିବା ପତ୍ର ସଂଗ୍ରହ ଚାଲିଥାଏ । ଏ ସବୁ ଆୟୋଜନ ଦେଖି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଛାତି ଭିତରଟା ଗୋଳେଇ ଘାଣ୍ଟି ହୋଇ ଉଠେ । ଅପରାଜିତା ଯୁବତୀର ମଧୁର ସ୍ମୃତି ତାଙ୍କୁ ବିବ୍ରତ କରିପକାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ ତାଙ୍କପରି ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଆଖି ଓଦାହୋଇ ଆସେ । ମନେହୁଏ ସେ ଯେପରି ଗୋଟାଏ କିଛି ଅନ୍ୟାୟ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ମନଟାକୁ ଦୃଢ଼ କରନ୍ତି—ଯାହା ହେବାର ହେଉ ପଛେ ସେ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ବିବାହକରି ଅସ୍ମାଟିକୁ ହନ୍ତସନ୍ତ କରିବେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବୋଉଙ୍କର ଶୁଖିଲାମୁହଁ ଓ ଲୁହଭରା ଆଖି ଦୁଇଟି ଦେଖିଦେବା କ୍ଷଣି ସେ ଦମ୍ଭ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଯାଏ ।

ରାତି ପାହିଲେ ବିଭାଘର । ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ କୁଣିଅ ମଇନଙ୍କ ସମାଗମରେ ଦାଶଙ୍କ ଘରେ ମୁହଁ ବୁଲେଇବାକୁ ରାସ୍ତା ନାହିଁ । ଖା, ପିଅ ଦେବା ନେବାରେ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ବର ଧରି ବରଯାତ୍ରୀ ବାହାରିବା କଥା । ବେଳ ଅସି ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଧଇଲଣି; ଶରତବାବୁ ଟେବୁଲ ଉପରୁ ମୁହଁଟେକି କାହାକୁ ଚାହୁଁ ନାହାନ୍ତି । ଉପସ୍ଥିତ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବଙ୍କ ଭିତରୁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଥରକୁ ଥର କୁହାଟବାଳି କରି ଲେଉଟି ଯାଉଛନ୍ତି । ବିନ୍ଦୁ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କୁ ସମଜେଇବାରେ ବିଶେଷ ଭାଗ ନେଇଥାଏ । ବିନ୍ଦୁ ସହିତ ଶରତ ବାବୁଙ୍କର ଭାରି ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଚାଲେ । ଶରତବାବୁ କହିଲେ ବୈବାହିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଜଣକୁ ମନସ୍ତ କରି-ନେବା ପରେ ଅନ୍ୟ କାହାସହିତ ବିବାହ କରିବାହିଁ ବ୍ୟଭିଚାର । ତେଣୁ ଏ ବିବାହକୁ ସମର୍ଥନକରି ବ୍ୟଭିଚାର କରିବା ମୋର ମତ ନୁହେଁ । ବିନ୍ଦୁ ମଧ ଯୁକ୍ତିରେ ଛାଡ଼େନି । ସେ ଜବାବ ଦିଏ ମନ ଅନେକ କିଛି ଇଚ୍ଛା କରିଥାଏ—କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ କ'ଣ କେବେହେଲେ ପୂରଣ ହୋଇ ପାରିବ ? ଠାକୁରଙ୍କର ବିଧାତା ଯାହାଥିବ ତାହା ଧରି ବାନ୍ଧହୋଇ ହେବ । ତୁମେ ଚାଲିବା ବାଟରେ କାହାକୁ ଜଣେ ଦେଖିଦେଲ—ସେ କ'ଣ ଅମର ନୂଆବୋହୂ ହେବ ବୋଲି ଲେଖା ହୋଇଛି ? କେଜାଣି କି ଜାତି ନାହିଁ କି ଜାତି ହୋଇଥିବ ।

ବିନ୍ଦୁ ତୋର ଏତେଟୁଡ଼ାଏ ପଢ଼ା ପଢ଼ି କରିବା ସବୁକ'ଣ ତାହାହେଲେ ବୃଥା । ମଣିଷ ଭିତରେ ପୁଣି ଜାତି ଅଜାତି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେଇଲଣି ନା । ମଣିଷର ବ୍ୟବହାର, ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ର

ଯଦି ଭଲ ତେବେ ତାର ଜାତି ଅଜାତି ଦ୍ୱାହି ଉଠାଇବାରେ ପ୍ରୟୋଜନ କ'ଣ ? ବନ୍ଧୁ ! ମୋ ମନ ଖରାପ ହେଉଛି ସେ ବିଷୟଟରେ ତୁ ଆଉ ବେଶିକିଛି କହନା !

ଶରତ୍ ବାବୁଙ୍କ ଶେଷ ବାକ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁ ବିମର୍ଷ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରିଆସେ । ପୁଅଙ୍କର ଭାବ ଭଙ୍ଗିରେ ଦାଶେ କଳାକାଠ ପଡ଼ିଗଲେଣି ।

ଶରତ ବୋଉଙ୍କ ଦେହରୁ ରକ୍ତ ପ୍ରାୟ ଶୁଖି ଆସିଥାଏ । ଦପ୍ରାଣୀ ଯାକ ଛଟପଟ ହେଉ ଥାଆନ୍ତି । ତେବେ ମନରେ ଏଇ ମାତ୍ର ଦମ୍ଭଥାଏ ଯେ—ହରବାବୁ ଆଉ ପ୍ରତିଭା ଦେବୀ ଆସିଗଲେ ଶରତ୍ ସେ ଦୁହିଙ୍କ ବୋଲ ଭାଙ୍ଗି ପାରିବ ନି । ତେଣୁ ଦାଶେ ଦାଣ୍ଡ ଅଡ଼କୁ ବାଡ଼ିଅଡ଼ ଏପାଖ ସେପାଖ ହେଉ ଥାଆନ୍ତି ।

ଗାଁ ମୁଣ୍ଡ ଠାକୁରାଣୀ ଦେଉଳ ଗଛପାଖେ ମଟର ହର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣାଗଲା । ସମସ୍ତେ ସେ ଅଡ଼କୁ କାନ ଡେରିଲେ । ଦାଶେ ତ ସକାଳ ପହରୁ ତାଙ୍କର ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଛନ୍ତି—ହର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣିଲାକ୍ଷଣି ଗାଁ ଦାଣ୍ଡଠାରୁ ଦୁଇ ପାହୁଣ୍ଡ କରି ଠାକୁରାଣୀ ଦେଉଳ ଅଡ଼େ ଦୌଡ଼ିଗଲେ ।

ମଟର ଭିତରୁ ପିଉସାଙ୍କୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ହରବାବୁ ଆଉ ପ୍ରତିଭାଦେବୀ ମଟରରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲେ । ଦାଶେ ଏକ ନିଶ୍ୱାସରେ କହି ଲାଗିଲେ—ବାପା ହରି ! ମୋର ତ ବେଳା ବୁଡ଼ିଥିଲା । ଶରତ ଯୋଉ ବିଷମରେ ପକାଇଛି ତୁମ ଦୁହିଙ୍କ ବିନା ତାକୁ କେହି ହେଲେ ସଜାଡ଼ି ପାରିବେ ନାହିଁ । ମୋର ମାନ ମହତ ଧ'କଡ଼ା ହୋଇଯିବ ବାପା ! ସକାଳ ପହରୁ ଅଗାଧୁଆରେ ବସିଛି !

ସତସ୍ତର

ଶରତବାବୁଙ୍କ ବୋଉ ବାଗ୍ରବାଠେ ଝପଟିଆସି ପ୍ରଭାବ୍ତ ଦେବୀଙ୍କୁ ଲକ୍ଷେ ଆଦରରେ ଖଞ୍ଜାଶାଳ ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ । ପ୍ରଭାବ୍ତ ଦେବୀଙ୍କର ରୂପ, ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ ସର୍ବୋପରି ଅଧୁନାତ ଗହଣାମାନ ଉପସ୍ଥିତ ମାଇପି ଗୁଡ଼ିକର ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ଘଣ୍ଟାଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଟକାଇ ରଖିଲା । ତା ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ପ୍ରଭାବ୍ତ ଦେବୀଙ୍କୁ ନିଜ ସହ ମନେ ମନେ କଳ୍ପନାକରି ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରୁଥାଆନ୍ତି ।

ହରିବାବୁ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ବୁଝା ସମଝା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଭାବ୍ତଦେବୀ ଅଗଚ୍ଛୁରି ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ— ଶରତ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ଯେତେଦୂର ଘନିଷ୍ଠତା— ସେଥିରେ ସେ ଅଧିକାର କରି ଦ ଗୃହପଦ କହିବା ନିତାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ତଦନୁସାରେ ପ୍ରଭାବ୍ତଦେବୀ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇ—ଶରତ୍ ବାବୁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଟେବୁଲ ଉପରୁ ଉଠାଇ ଦେବାବେଳେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ହାତଟାକୁ ଏପରି ଜୋରରେ ଝୁଟିଦେଲେ ଯେ—ହାତଟା ପ୍ରଭାବ୍ତ ଦେବୀଙ୍କ କାନ ମୁଣ୍ଡାରେ ପିଟି ହୋଇଗଲା । ମାଇପି ଦେହ ଯୁବକଟାର ହାତଟା ଜୋରରେ ପିଟି ହୋଇଗଲେ ନ କାଟିବ ବା କପରି ? ଅନ୍ତୁରମଧ୍ୟ ଏ ଘଟଣାରେ ମାଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ଅପମାନ ପ୍ରଭାବ୍ତ ଦେବୀଙ୍କୁ ବେଶି କଷ୍ଟ ଦେଇଛି । ପ୍ରଭାବ୍ତ ଦେବୀ ତୀର ବେଗରେ ସେ ଘରଭିତରୁ ଚାଲିଆସି ଅସି ଆଖି ଛଳ ଛଳ କରି ଡ୍ରାଇଭରକୁ ହୁକୁମ କଲେ ମଟର ଷ୍ଟାର୍ଟ ଦେବାପାଇଁ । ପ୍ରଭାବ୍ତ ଦେବୀଙ୍କର ଏ ଅଭିନୟରେ ସମସ୍ତେ ସ୍ତବ୍ଧ । ମାତ୍ର କେହିବି କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ବୋଉ ପ୍ରମାଦ ଗଣୁ ଥାଆନ୍ତି ।

ଅଠସ୍ତର

ଡ୍ରାଇଭର ଯେତେବେଳେ କହିଲା—ବାବୁ ! ମା କହୁଛନ୍ତି ବର୍ତ୍ତମାନ କଟକ ଫେରିଯିବେ— । ହରବାବୁ ଅତି ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ, ମାତ୍ର ଅନୁମାନରୁ ଏହାର କାରଣ ବେଶ୍ ବୁଝି ପାରିଥିଲେ । ଦାଣଙ୍କ ଖଞ୍ଜା ଭିତରକୁ ଆସି ହରବାବୁ ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀଙ୍କୁ କହିଲେ—କହୋ, କଟକ ଫେରିଯିବ ବୋଲି କ'ଣ କହୁଚ ? ତୁମେ ପରା ମଫସଲରେ ମାସେ ଖଣ୍ଡେ ରହିବାକୁ କହୁଥିଲ ? କ'ଣ ହେଲା କି ? ମଫସଲରେ ପାଦ ଦେଇ ଦେଇ ସିନେମା, ଥିଏଟର, ଦୋକାନ, ବଜାର ସବୁ ଝୁରିଲେ ନା କ'ଣ ?

ଛି—ଛି—ଶରତଟା ଏଡ଼େ ଅଭଦ୍ର । ଏ ଜାଗାରେ ଦଣ୍ଡେ ହେଲେ ମୁଁ ରହିବ ନି । ତୁମେ ରହିବତ ଥାଅ । କହି ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ ।

ହରବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ—କ'ଣ ହେଲା—ଶରତ୍ ଅଭଦ୍ର ? ପୁଣି ତୁମ ତୁଣ୍ଡରୁ ଏକଥା ଶୁଣାଯାଉଛି ? ତୁମେ ପରା ଶରତ୍ ଭଦ୍ର ବୋଲି ହଜାରେ ଥର ସାର୍ଟିଫିକେଟ ଦେଉଚ ? ଏଇ ଦଣ୍ଡକ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଅଭଦ୍ର ପାଲଟି ଗଲା ନା କ'ଣ ? ତୁମ ଜାତିର ଲକ୍ଷଣହିଁ ସେଇଆ । ଯେତେଦିନଯାଏଁ ତୁମ କଥାରେ ଥିବ, ସେତେଦିନ ଯାଏଁ ଭଲ । କଥାରୁ ଟିକିଏ ଏପାଖ ସେପାଖ ହେବା ମାତ୍ରେ ସବୁ ମାଟି । ଏଡ଼େ ବ୍ୟସ୍ତ କାହିଁକି କହୁଛ ? ଶରତ୍ ଅପମାନ ଦେଲା ? ଯୁବକ ଲୋକ ମନରେ କ'ଣ ଗୁଡ଼ାଏ ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦେଇଚ । ସେ ହୁଏତ ଭାବିଥିଲା ଭଦ୍ରପ୍ରକାର, ଏମାନେ କରୁଛନ୍ତି ଆଉ ଗୋଟେ ପ୍ରକାର—ସେଥିଯୋଗୁଁ ତା'ର ମନରେ ଆଘାତ ଆସିଥିବ ? ତୁମେ ସାଇକୋଲୋଜି ନେଇଥିଲ ପରା ? ଏତେ ବେଗି ପାଶୋରି ଦେଲଣି ? ଅଚ୍ଛା କହିଲ ଭଲା,

"ତୁମେ ମତେ ବାଧ୍ୟ ନହୋଇ ଯଦି ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ହୋଇଥାଆନ୍ତ-ତେବେ ତୁମ ମନ କ'ଣ ନହେଉ ଥାଆନ୍ତା ? ଶରତ୍ ତ ବସି ଚିନ୍ତା କରୁଛି—ମୁଁ କହୁଛି ମୁଁ ଯଦି ତୁମକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବାର ସୁଯୋଗ ହରେଇ ଥାଆନ୍ତି ତେବେ ମୋର ଆତ୍ମହତ୍ୟା ବ୍ୟତୀତ ଉପାୟ ନଥାନ୍ତା । ଆମ ଦେଶର ବାପ, ମା, ପୁଅ ଝିଅମାନଙ୍କର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତା'ର ଫଳରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବିଭ୍ରାଟ ଉପୁଜେ । ଏତେ ବଡ଼ ପାଠୁଆ ପୁଅଟା—ତା'ର ମତାମତ ନେଇ କନ୍ୟା ସ୍ଥିର କରିବା ଏମାନଙ୍କର କ'ଣ ଉଚିତ ନ ଥିଲା ? ତୁମେ ହଠାତ୍ ରାଗି ଯାଉଛ କାହିଁକି ? ଆସ ମୋ ସାଥିରେ ଆସ—ଶରତ୍ ପାଖକୁ ଯିବା । ପିଉସା ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ଉପରେ ଭରସା ରଖି ବସିଛନ୍ତି ବୋଲି କହୁଥିଲେ ପରା ? ଏତକ କାମ ନ ତୁଟାଇ ଦେଲେ ଆମେ ଯିବା କିପରି ? ହରିବାବୁ ପ୍ରତିଭା ଦେବୀଙ୍କ ହାତଟାକୁ ଧରି କହିଲେ ଚାଲ ମ—ଶରତ୍ ଉପରେ ରାଗ କରୁଛ କ'ଣ ? ସେ ତୁମକୁ ଯେତେଦୂର ଭଲପାଏ, ତାଠାରୁ ସତରେ ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ବି ତୁମର ରାଗିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ପ୍ରତିଭା ଦେବୀ ଆଉ କ'ଣ କରିବେ ? ହରିବାବୁଙ୍କ ସାଥିରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଥିବା ଘରକୁ ପୁଣି ଗଲେ । ହରିବାବୁଙ୍କ ପାଟି ଶୁଣି ଶରତ୍‌ବାବୁ ଟେବୁଲ୍ ଉପରୁ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଚାହିଁଲା ବେଳକୁ ଉଭୟେ ଘର ଭିତରେ ପଶିଲେଣି । ସେ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଚେୟାରଟାରୁ ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । ହରିବାବୁ କହିଲେ—ଭାଉଜଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ହୋଇଗଲା ନା କ'ଣ ? ସେ ତ ଭାରି ରାଗିଛନ୍ତି । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ନଇଁ ଆସିଲା । ସେ ପ୍ରତିଭା ଦେବୀଙ୍କ ପାଖରେ ଶରଣ ପଶିଲା ପରି ରହିଲେ । ସେତିକିରେ ପ୍ରତିଭା ଦେବୀଙ୍କର ରାଗ, ଅପମାନ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଗଲା । ସେ ପୂର୍ବ

ଶିକ୍ଷରେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ କ୍ଷମତା ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଯେତେବେଳେ ବୁଝିପାରିଲେ ବାହାଘର ପାଇଁ ଯିବା ବ୍ୟତୀତ ତାଙ୍କର ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ— ସେ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଅନୁଗତ ଭୃତ୍ୟଙ୍କ ପରି ସମସ୍ତ ହୁକୁମଗୁଡ଼ିକୁ ତାଲିମ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ତାପରେ ଦେଖ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆନନ୍ଦ— । ମାତ୍ର ଏତକ ବରବେଶ ସାଜିବା ଓ ଠାକୁରାଣୀ ଦର୍ଶନକୁ ଯିବାରେ ସେ ଅଦୌ ରାଜି ହେଲେନାହିଁ । ଠାକୁରାଣୀ ଦର୍ଶନ କଥା କହିବାରୁ ସେ କୁଆଡ଼େ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଯେଉଁ ଦେବତା ମଣିଷର ମନ କଥା ବୁଝେନା, ତାକୁ ଦର୍ଶନ କରି ଲାଭ ବା କ'ଣ ?

ପ୍ରଭସ୍ତ ଦେବୀ କହିଲେ, ଶରତ୍ । "ତୁମେ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ବଦଳି ଗଲ କିପରି ? ଚଣ୍ଡୀ ଦର୍ଶନ ଦିନେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ଯେ ଗୃହଦାନ ପାଇଁ ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲ । ଏବେ ତୁମର ଏ ଭଳି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା ବା କାହିଁକି ?"

ଯାହାହେଉ ଠିକ୍ ବାର ବେଳା ଧରି ବର ବରଯାତ୍ରୀଦଳ ଚିରଜା ପୁର ଅଭିମୁଖେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ପୁଅର ତ ଅବସ୍ଥା ଏପରି, ଏଥିରେ ବିଧିବିଧାନ ଭଲ ମନ୍ଦକୁ ପଚାରୁଛନ୍ତି ବା କିଏ !

ଏଗାର

କଥାରେ କହନ୍ତି "ଭୁଣ୍ଡିବାଇଦ ସହସ୍ର କୋଶ" । ଦୂର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜ୍ୱାଇଁ ଘର କଥା ଜାଇଁ କଥା ସିଦ୍ଧ ମହାପାତ୍ରେ ଯେ ନ ଶୁଣୁଚନ୍ତି ଏପରି ନୁହେଁ । ବଡ଼ ପାଠୁଆ—ରୂପରେ ଗୁଣରେ

ସବୁଥିରେ ଭଲ ଜ୍ୱାଇଁଟିଏ ଲୋଡ଼ୁଥିବା ହେତୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ମନ ଭିତର ଖୁସିରେ ନାଚି ଉଠୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏଇ କେତେଦିନ ହେଲା ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯେତେ ଯେତେ ଘଟଣା ସେ ଶୁଣିଲେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ମନଟା ଫିକା ପଡ଼ିଯାଇଛି । ବାହାରଲୋକ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଶିଖାମତା କରୁଛନ୍ତି—ମହାପାତ୍ରେ ସେ ପାଗଳାଟାକୁ ଜ୍ୱାଇଁ କରନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଝିଅ—ଯିମିତି କହ ସେମିତି—କାହିଁକି ଲୋକ କଥାରେ ଉଣା ଅଛି ଯେ—ତୁମେ ଅଡ଼ବାୟାଟାକୁ କରିବ ? ତା ନାଁରେ ଭାରି ଦୁର୍ନାମ ଶୁଣାଯାଉଛି । ଗୋଟିଏ ଧଥା ମହାପ୍ରସାଦ ଠେକି ଦେଇଛ—ହେଲେ ହେଲା । ଆଜି ଯୁଗରେ ସେଗୁଡ଼ାକୁ ଧରି ବସୁଛି କିଏ ହେ ? ଆମ ପିଲା କିପରି ସୁଖରେ ରହିବ ତା ଦେଖିବା ନା ? ମହାପାତ୍ରେ ଭାରି ଅମାୟିକ ଆଉ ଭାଗ୍ୟବାଦୀ ଲୋକ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥାରେ ମତ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ସେ ଆଦୌ ପସନ୍ଦ କଲେ ନାହିଁ । ଆଉରିମଧ୍ୟ ଯାହା, ତା କହିବାଟାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲେନି । ନିଜେ ଗୁରୁମାସ ତଳେ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିଛନ୍ତି । କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ଯେ ଶୁଣିଛନ୍ତି ତା'ର ସୀମା ନାହିଁ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ପୁଣି ଅବିଶ୍ୱାସ ବା କରିବେ କିପରି ? ସାମାନ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଲେ ବି ତାଙ୍କୁ ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ ପକାଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ସୁପ୍ରଭା ଆଧୁନିକ ସୁଶିକ୍ଷିତା । ସେକେଣ୍ଡ ଇଅରରେ ପଢୁଥିଲା । ବାହାଘର ପାଇଁ ନିର୍ବନ୍ଧ ସରିବା ଦିନୁ ମହାପାତ୍ରେ ବିଚାରିଲେ ସେ ଅଳ୍ପଦିନରୁ ପରଘରୀ ହେବ—ବଡ଼ଲୋକ ଝିଅ କେତେବେଳେ କେଉଁ କଥା ଅଛି । ଆଉ ପଢ଼ିଲେ ବା ଲାଭ କ'ଣ ? ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନିଷେଧ ଯୋଗୁଁ ସୁପ୍ରଭା କଲେଜକୁ ଯିବା ବନ୍ଦ କରିଦେଇଥିଲା ।

ବସ୍ନାଅଣୀ

ପ୍ରସ୍ତାବିତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ରୂପ, ଗୁଣ, ଶିକ୍ଷା ଆଦି ସବୁ ବିଷୟରେ ସୁପ୍ରଭା ଆଗରୁ ଯାହା ସବୁ ଶୁଣିଥିଲା, ସେଥିରେ ତା'ର ହୃଦୟ ଭିତରଟା ପଲ୍ଲବିତ ହଉଥାଏ । ମାତ୍ର ଏବେ କେତେଦିନ ହେଲା ଯେଉଁ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଛି ତାହା ଯେ ସେ ଶୁଣି ନ ପାରିଛି ଏପରି ନୁହେଁ । ସବୁ ଶୁଣୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ପଦେ ହେଲେ ପାଟି ଫିଟାଇ ଭୁହେନି । ସୁପ୍ରଭା ଭାରି ଲାଜକୁଳୀ—ପୁଣି ମନରେ ଭାବେ-ଆଗରୁ ଯେଉଁ ଲୋକର କଥା ଶୁଣି ଏତେଦୂର ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ-ଥିଲି ତାଙ୍କୁହିଁ ମାନସିକ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇଛି । ମୋ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଉ ହେଉ ସେ ଯଦି ଏତେଦୁର ବଦଳି ଗଲେ ତେବେ ମୁଁ ନିଜ ଭାଗ୍ୟକୁ ନ କହି ପ୍ରସଙ୍ଗଟିର ବିରୋଧ କରିବି କାହିଁକି ? ବାପା ପୁଣି ମହାପ୍ରସାଦ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ଭାଙ୍ଗି ଯିବା ପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭଲ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମିଳିବ ଏହାର ସତ୍ୟତା ବା କ'ଣ ଅଛି ? ହୁଏତ ଏପରି ହୋଇପାରେ—ବିଭାଘର ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଯୋଗାଡ଼ ସରିଲାଣି ଯେତେବେଳେ ବାପାତ ଚୂକିରିଆ ଲୋକ—ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କୁଆଡୁ ସିଆଡୁ ଜଣକୁ ଆଣି ବସେଇ ଦେବେ । ବରଂ ମହରଗରୁ ଯାଇ ଡାକ୍ତାରରେ ପଡ଼ିବା ସାର ହେବ । ତାଙ୍କର ଅଡ଼ବାସ୍ୱା—ଚରିତ୍ର ଦୋଷ ଆଦି ଅଛି ଯାହା କହୁଛନ୍ତି—ଯୁବକ ଲୋକତ—ପୁଣି କଲେଜ ପଢ଼ୁଆ, କ'ଣ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଘଟିଥାଇ ପାରେ । କୌଣସି ଯୁବତୀର ପ୍ରଣୟ କାମନା ହୁଏତ ପୂରଣ ହୋଇ ନଥିବ ? ଯାହାହେଉ ବାପାଙ୍କ ଆଉ ଅସୁବିଧାରେ ପକେଇବି ନାହିଁ ।

ସିଦ୍ଧ ମହାପାତ୍ରେ ଅନାଗତବିଧାତା ନୀତର ଲୋକ—ସେ ଝିଅର ବିଭାଘର ପାଇଁ ଖଡ଼ରୁ ଖଡ଼ିକା ଯାଏଁ ସମସ୍ତ

ଆପ୍ୟାୟନ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଖୁବ୍ ଜାକ ଜମକରେ ଲୋକେ ଭାତ ଖିଆ ପିଆ ଚାଲିଛି ।

ବାହାଘର ଦିନ ଠିକ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ବେଳକୁ ବର ଓ ବରଯାତ୍ରୀଦଳ ପୂର୍ବ ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁଯାୟୀ ବାରଙ୍ଗାପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଶାରଦା ଆଇନ ଡରରେ ସୁପ୍ରଭାର ବାହାଘର ଯେ ଗୋଟିଏ ଲଗ୍ନ ଯୋଗୁଁ ରାତିରେ ହେଉଥାଏ ତା ନୁହେଁ; ସେ ଦିନ ରାତି ଅଧରେ ହାତଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିବାର ଯୋଗବେଳା ପାଞ୍ଜିକାର ଲେଖି ଦେଇଛନ୍ତି । ସୁପ୍ରଭା ତ ବଡ଼ କନ୍ୟା—ସେଥିରେ ଲଗ୍ନ ଗୋଟିଏର ପ୍ରଶ୍ନ ଆସିଲା କୁଆଡ଼ୁ ?

ଅବଶ୍ୟ ବାରଙ୍ଗାପୁରର କେହି କେହି ବୁଢ଼ା ସିଦ୍ଧ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ଖୁଣ୍ଟିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମହାପାତ୍ରେ କହିଲେ—ମତେ ତୁମେ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତା କହ କିମ୍ବା ଏକଘରିଆ କରି ପଛକେ ମୁଁ ଆଇନ ବିରୋଧୀ କାମ କରି ଦେଇ, ଜରିମାନା ଦେବି ନାହିଁ । ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ତରରେ ସେମାନେ ଆଉ କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଇ ନ ହାନ୍ତି ।

ବ୍ରାହ୍ମଣଘରର କୌଳିକ ବିଧିରେ ବାହାଘର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶରତବାବୁଙ୍କ ନାଶ, ଦାଢି ଆଦି ବାବାଙ୍କ ଚେହେରାରେ ଦେଖଣାହାରିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ କେତେ ପ୍ରକାର ଭାବୁଥିବେ । ସୁପ୍ରଭା ବେଦୀରେ ବସିବା ଆଗରୁ ଖୁବ୍ ମନସ୍ଥ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ରୂପ ଟିକିଏ ହେଲେ ଦେଖି ପାରନ୍ତି । କଲେଜ ଫେରନ୍ତା ଝିଅ ସିଏ ହେଲେ କ'ଣ କରିବ ? ଏଣେ ଯେ ତାକୁ ଛଅରିବା ପାଇଁ ଶହ ଶହ ଓଢ଼ଣାଟଣାବାଲୀ ସବୁବେଳେ ପାଖେ ପାଖେ ହାଜର । ବେଦୀରେ ଝିଅ ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କୁ ଦେଖିବାର ଉପାୟ ପ୍ରାୟତଃ ନ ଥାଏ । ଦୁଇ ଗୁଣ ପ୍ରସ୍ଥ ଶାଢ଼ୀ ଢାଙ୍କି ହୋଇ

ବେଦୀରେ ବସିବା ପଦ୍ଧତି ଆଗରୁ ରହିଛି । ତଦନୁସାରେ ସୁପ୍ରଭା ସେହି ସ୍ଥିତିରେ ହିଁ ବେଦୀକୁ ଗଲା ।

ପୁରୋହିତେ ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦରେ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି । ମଝିରେ ମଝିରେ ବାଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ନିନାଦ ପୁରୋହିତଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଗାନ ସହିତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା କରି ଉଠୁଥାଏ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ହାତଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିଗଲା । ପୁରୋହିତ ଯେତେବେଳେ—ଯଥା—"ରାମସ୍ୟ ସୀତା" ଯଥା "ନଳସ୍ୟ ଦମୟନ୍ତୀ" ଆଦି ବାକ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ସେତେବେଳେ ଶରତବାବୁଙ୍କ ମନରେ କି ଭାବ ଜାତ ହେଲା କେଜାଣି - ଅଦ୍ୟରୁ ଶାଙ୍କୁଳା ପଡ଼ି ରହିଥିବା ମୁହଁଟା ହଠାତ ଖୋଲିଗଲା । ଜ୍ୱାଇଁ କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି, ଏହା ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ମୁଖ ଶଙ୍ଖ ବାଦ୍ୟ ବାଜଣା ଯେ ଯୁଆଡ଼େ ନୀରବ ହୋଇଗଲେ । ଶରତବାବୁ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ—ପୁରୋହିତ ମହାଶୟ ! ଆପଣ ପୂର୍ବର ସେ ସବୁ ଆଦର୍ଶପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ତାହିଁକି ? ରାମ-ସୀତା, ନଳ ଦମୟନ୍ତୀ ଏମାନେ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ପରସ୍ପରକୁ ବିବାହ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ପରସ୍ପରକୁ ବିବାହ କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଆନ୍ତରିକତା ଆଦି ଥିଲା ଏଥିରେ କ'ଣ ତା ସବୁ ଅଛି ? ଶରତବାବୁଙ୍କର ଏ ଉକ୍ତିକୁ ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକେ କିଏ କେଉଁ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି, ସୁପ୍ରଭା ନିଜ ମୁଣ୍ଡରେ ବଜ୍ରପାତ ପରି ବୋଧକଲା । ବସ୍ତ୍ରାବୃତ୍ତ ଅନ୍ଧାରରେ ବସିଥିଲା ସିନା; କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱ ଆଖି ଆଗରେ ଅନ୍ଧକାରମୟ ଯେପରି ହୋଇଯାଇଛି ସେ ତାହାହିଁ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । ପୁରୋହିତ ବଡ଼ ଚନ୍ଦନ ଟୋପା ମାରି, ମଲ୍ଲୁଠ ଯୋଡ଼

ପରିଧାନ କରି, ସ୍ଥୂଳ ବକ୍ଷଦେଶରେ ନବଗୁଣ ଉପବୀତ ଲମ୍ବାଇ ପିବାର୍ଜିତ ସମ୍ପତ୍ତିରୂପେ କଣ୍ଠସ୍ଥ କରିଥିବା ପୁରୋହିତ ସବଂସ୍ୱ ପାଠ କରୁଛନ୍ତି ସିନା, ମାତ୍ର ସେ ଶରତବାବୁଙ୍କ ଉକ୍ତିର ଅର୍ଥ କ'ଣ ବୁଝିଲେ କେଜାଣି ଟିକିଏ ହସିଦେଇ କହିଲେ ହଁ ବାବୁ, ଏ ବୁଢ଼ୀଗୁଡ଼ା ତ ଅମର ଅଗରୁ ରହି ଆସିଛୁ ।

ସୁପ୍ରଭାର ମନ ଭିତରଟା ଅଗରୁ ତ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ହେଉଥିଲା, ଶରତବାବୁଙ୍କର କଥା କେତେପଦ ଶୁଣିବା ପରେ ତା'ର ସ୍ଥିତ ଭିତରଟା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ତଥାପି ସୁପ୍ରଭା ମନରେ ଗୋଟାଏ ଦମ୍ଭ ରଖିଥାଏ ଯେ, ଶରତବାବୁଙ୍କ ସାଥିରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାର ନିଶ୍ଚେ ତ ସୁଯୋଗ ପାଇବ । ସେତିକିବେଳେ ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବ ଏବଂ ପୂର୍ବରୁ ସେ ଏଭଳି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର କାରଣ ବି ତାଙ୍କଠାରୁ ଅଦାୟ କରିବ । ଶରତବାବୁଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ସମୟକୁ ସୁପ୍ରଭା ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥାଏ ।

ବିବାହ କର୍ମ ଶେଷ ହେବା ପରେ ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ବିଦାୟ ନେବା ପାଇଁ ତର ତର ହେଲେ; ବିଶେଷତଃ ହରିବାବୁ ଦଣ୍ଡେ ଅବସର ନଥିବା ଲୋକ । ଖା ପିଆ ସରିବା ପରେ ସେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ଅନ୍ୟ ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ତାଙ୍କୁହିଁ ଅନୁସରଣ କଲେ । ସ୍ଥିରହେଲା ବରଯାତ୍ରୀମାନେ ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲିଯିବେ । ଶରତବାବୁ ଦୁଇଦିନ ଖଟଣ୍ଡ ରହି ପରେ ଯିବେ । ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ସୁପ୍ରଭା ଟିକିଏ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କର କହିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଶରତବାବୁ ରହିବା ଲାଗି ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କର ଏକଜିଦିଆ କଥା, ବାବାଜୀ ପରି ନିଶ, ଦାଢ଼ି, ଶୁଖିଲା ମୁହଁ, ରୁକ୍ଷ ସ୍ୱଭାବ ଉପରେ

ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗାଁବାଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ସମାଲୋଚନା ଚଳାଇ ଥାଆନ୍ତି । ସୁପ୍ରଭାର ଛାତି ଭିତରଟା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ସିନା—ହେଲେ ଉପାୟ କଣ ? ବିଚାରୀ ଶରତବାବୁଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆଳାପ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଦେଖି ବି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ବାର

ଶରତବାବୁଙ୍କର ଏଣୁ ତେଣୁ ବହୁତଗୁଡ଼ାଏ ଚିଠିପତ୍ର ଆସୁଥାଏ । ଗୁଡ଼ାଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରହିଲେ ତାହା ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ୍ । ଶରତବାବୁଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚିଠି ଖୋଲି ପଢ଼ିବାର ଅଧିକାର ସେ ବିନୁକୁ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ବିନୁ ପ୍ରଭୃତି ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହ କରି ନାନାକଥା କହିଲେ ଏବଂ ନୂଆବୋହୂ ଚିଠିପତ୍ର ଦେଲେ ଦେଖାଇବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ସେତେବେଳେ ଶରତବାବୁ କହିଲେ, ମୋର ଯେତେ ଚିଠିପତ୍ର ଆସିବ ବିନୁ ତୁ ଆଗେ ପଢ଼ିସାରି ତା ପରେ ମତେ ଦେବୁ । ସେଥିରେ ନୂଆବୋହୂର ଚିଠି ମୁଁ ଲୁଚେଇ ଦେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଆଉ ଉଠିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ବିନୁ ତାହାହିଁ କରୁଥାଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କ ସହ ଶରତବାବୁ ଘରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ପରେ ବିନୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବ ବୋଲି । ବିଭାଘର ପରେ ପରେ ମଧ୍ୟ ଶରତ ବାବୁଙ୍କର କୌଣସିଠାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ହୋଇଥିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ବିନୁ ପଚାରିଲା, ଶରତ ଭାଇ । ତୁମେ ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ଚାଲି ଆସିଲ, କାହିଁକି ? ଆମ ନୂଆବୋହୂ କଣ କଥା କହିଲେ ନାହିଁକି ? ଶରତଭାଇ ସତ କହିଲ, ଆମ ନୂଆବୋହୂଟି ଦେଖିବାକୁ

କମିତ ? ଶରତବାବୁ ବଦୁଙ୍କୁ ଖୁସି କରିବା ପାଇଁ ବୋଧହୁଏ କ୍ଷୀଣ ହସଟିଏ ହସିଦେଇ କହିଲେ ବଦୁ ! ତୁମ ନୂଆବୋହୂ ସୁନ୍ଦର କି ଅସୁନ୍ଦର ମୁଁ କହିବି କିପରି ? ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଛି ନା କ'ଣ ? ବାଧ୍ୟହୋଇ ବେଦୀରେ ବସିବାକୁ ମୁଁ ଯାଇଥିଲି, ସେ କାମ ସବୁଗଲା ପରେ ଚାଲି ଆସିଲି, ଶରତବାବୁଙ୍କ କଥାରେ ବଦୁ ମୁହଁଟିକୁ ଶୁଖାଇ ଦେଇ କହିଲା, ଶରତଭାଇ ! ଏବେ ତୁମେ ବଡ଼ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ଗଲଣି ! ତୁମେ ମୋତେ ନୂଆବୋହୂଙ୍କ କଥା କହିଥିଲେ ଗୋଟିଏ ପୁରସ୍କାର ଦେବି ବୋଲି ରଖିଥିଲି ! ହଉତେବେ ପୁରସ୍କାର ଦେବାପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ରଖିଛୁ ନ କହିଲେ ନ ଚଳେ ! ତୋ ନୂଆବୋହୂ ଠିକ୍ ଗୋଟିଏ ଲୁଗା ଗଣ୍ଠିଲି ପରି ! ବଦୁ ହସି ହସି କହିଲା ହଉ ଥାଉ ଥାଉ, ଆମର ଶୁଣିବା ଦରକାର ନାହିଁ !

ସତରେ ମ ବଦୁ, ମୁଁ ଯାହା ଦେଖିଲି ତା କହୁଛି ! ବେଦୀରେ ମୋ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଲୁଗା ଗଣ୍ଠିଲି ପରି କଣ ଥୁଆ ହୋଇଥିଲା ତାକୁ ତୁ ନୂଆବୋହୂ ବୋଲି କହୁଚୁ ତ ?

ବଦୁ ଟିକିଏ ଅଡୁଆ ଭଙ୍ଗିରେ ଲଫାପା ଖଣ୍ଡିଏ ଶରତବାବୁଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ! ଶରତବାବୁ ଲଫାପା ସହିତ ବଦୁର ହାତଟିକୁ ଧରିନେଇ କହିଲେ—ବଦୁ ! ତୁମେମାନେ ମତେ ଅଭିଶାପ ଦେବନି—ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଧାରାରେ ଜୀବନକୁ ଅତିବାହିତ କରିବାକୁ ବସିଥିଲି ଯେ—ଆମ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେ ସବୁ କେବେହେଲେ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ! କେବଳ ମୋ ଯୋଗୁଁ ତୁମେମାନେ ନିଷ୍କର୍ମ ହୋଇ ବସି ରହିଚ ! ନାତୁବା କଏ କୁଆଡ଼େ ଘରସଂସାର କରି ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବୁଲି ଥାଆନ୍ତ !

ଅଠାଅଶୀ

ନା—ନା ଶରତ୍‌ଭାଇ ! ତୁମେ ସେପରି ଭାବିବ ନା, ବରଂ ତୁମ ଯୋଗୁଁ ଆମମାନଙ୍କର ଆଖି ଟିକିଏ ଖୋଲି ଯାଇଛି । ଏହି ଗାଁର ଶହ ଶହ ଝିଅ ବୋହୂ, ଖଣ୍ଡେ ଶାଢି ଲୁଗା ଦେବା ଲାଗି କେତେ କାହାକୁ ଖୋସାମତ ଯେ କରନ୍ତି ତା'ର ଠିକଣା ନାହିଁ । ନ ଲୁଗାପାରୁ ଥିବା ହେତୁ ନିଜର ହାନିଲାଭ ବିପଦ ନିଜର ବାପ ମା ଅଥବା ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ଜଣାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ ତୁମର ଚେଷ୍ଟାରେ ଆମେ ସେ ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇ ଯାଉଛୁ । ମନୁଷ୍ୟର ସବୁ ଭାବନା ଗୁଡ଼ାକ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଯିବ ଏପରି ତ ନୁହେଁ, ମନୁଷ୍ୟ ବାହାରକୁ ଦୁଇବ ବାହାର ଖାପଖାଇଲେ ତ ହୁଏ । ଶରତ୍‌ଭାଇ ! ତୁମ ମନରେ ଯେପରି ଅଶାନ୍ତି ପୂରି ରହିଛି—ତାକୁ ଦୂର କରିବା ଲାଗି ତୁମେ ବାହାରେ ରହି ଟିକିଏ ମନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କର—ଏଇ ଲଫାପା ଖଣ୍ଡିକ ସେଇ ବାର୍ତ୍ତା ନେଇ ତୁମ ପାଖକୁ ଆସିଛି । ଶରତ୍‌ବାବୁ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ କହିଲେ—ବନ୍ଧୁ ମୋ ମନକଥା ତୁ କିପରି ଜାଣିଲୁ ? ମୁଁ ତାହାହିଁ ଠିକ୍ କରିଛି; ବାହାରେ ରହି କାମ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଗାଁରେ କିଛି କରିହେବ ନାହିଁ—ନିଜେ ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼ ନ ହେବା ଯାଏ । ଅଜି ସବୁ କଥା ସହି ଯିବାରେ ମୋର ଆପତ୍ତି ଅସମ୍ମତି ନ ଥିଲା, ମାତ୍ର ତୁମମାନଙ୍କ ନାଁରେ ଯେଉଁଦିନଠାରୁ ଅପବାଦ ଶୁଣିଲିଣି—ସେ ଦିନୁ ହିଁ ଠିକ୍ କରିନେଇଛି ନିଜ ଗାଁରେ କିଛିହେଲେ ସଂଗଠନ କରିବି ନାହିଁ—ଏ ଲୋକମାନଙ୍କର ମନୋବୃତ୍ତି ନ ବଦଳାଇ ଯାଏଁ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଶାଢି ଖଣ୍ଡି ପାଇ ଟିକିଏ ବିଚଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବନ୍ଧୁ କହିଲା, ଏ କ'ଣ ବାହାରେ ରହିବା କଥା ତ

କହୁଥିଲ—ତାହାଙ୍କ ଆହ୍ବାନ ଦେଇଛୁ । ସରକାରୀ ଚାକିରୀ ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା ? ଏପରି ଅମ ସରକାର ! ଅମ ସରକାର ଯେ—ଅର୍ଥ ବିନିମୟରେ ତାହା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଶରତବାବୁ କହିଲେ—ହଁ ଯତ କ'ଣ ହେଲା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ପରିଶ୍ରମ ପାଇଁ ପାରିଶ୍ରମିକ ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ସେହି ସୂତ୍ରରେ ତୁମେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବ । ଅବଶ୍ୟ ସେହି ପାରିଶ୍ରମିକ ବ୍ୟକ୍ତିର ବାଛ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଠାରୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ହୋଇ ପାରେ ।

ବାପୁର କଥା ଅନୁସାରେ ଶରତ୍ ବାବୁ ଡେପୁଟି ପୋଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡିକ ଗ୍ରହଣକରି ତହିଁ ଆରଦିନ କାମାକ୍ଷାନଗର ଯାତ୍ରା କଲେ ।

ଶରତ୍ ବାବୁ ସରକାରୀ ଚାକରୀ ପାଇବାରେ ତାଙ୍କର ବାପା, ବୋଉ ଭାରି ଆନନ୍ଦ; ମାତ୍ର ମଝିରେ ମଝିରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ପୁଅର ଉଦାସୀନତା ଓ ବିମର୍ଷତା ଆଦି ସମ୍ପର୍କରେ ଭାବି ବସନ୍ତି ସେତେବେଳେ ଭାରି ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।

ଶରତବାବୁଙ୍କ ବୋଉ ସବୁ କଥା ଶୁଣିସାରିଲା ପରେ ପଚାରିଲେ ହଇଏ—ଅମ ବୋହୂଟି ସୁନ୍ଦରଟି ? ଅରେ, କହିଲ ପରା ମୋ ବୋହୂ ପରି ସୁନ୍ଦର ଝିଅଟିଏ ଏ ମୁଲ୍କରେ ମିଳିବନି । ଅଜ ପୁଅ ଶଶୁର ଘରେ ରହିବାକୁ ମନାକଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଅଛା ବୁଝିଲ ତମେ । ପୁଅ କ'ଣ ଏଇଥି ପାଇଁ ମନାକଲା ? ପୁଅ । ବୋହୂର ଛାଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖିବନା । ତା ମନଟା ତ କାହିଁକି କମିତି କ'ଣ ହୋଇ ଯାଉଛି ।

ହେଉ ଗୃକିରୀ ବଳଣି—ବୋହୂ ମାସ ଗୋଟାକରେ ଗୃଲ ଅସିଲେ ସେସବୁ ବଦଳି ଯିବ ଯେ। ତୁମେ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଡାକିତ୍ କହି ଦେଇଚ ନା—ମାଘ ମାସ ପଣନ୍ତରେ ବୋହୂକୁ ଅଣିବ ବୋଲି ? ସେତେବେଳେ ଆଜ୍ଞା ନ କହନ୍ତୁ କିମିତ। ସେ ବିଚରା ମହାପାତ୍ର ମୋ କଥାରେ ଭାରି ରାଜି, ମୁଁ ଯାହା କହିବ ତା କରିବ, ଭାରି ଭଲ ମଣିଷଟେ।

ଦିନପରେ ଦିନ ଗଡ଼ି ଗୃଲିଚ। କାନ କୁଣ୍ଡାଇଲାପରି ପୁଷମାସଟା କେଡ଼େ ବେଗି ଗୃଲିଗଲା। ଦାସେ ବୋହୂ ଡାକରା ପାଇଁ ବ୍ରଜରାଜପୁର ଗଲେ। ସିଦ୍ଧ ମହାପାତ୍ରେ ସମ୍ବନ୍ଧ କହିବାରୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଏପାଖ ସେପାଖ ହୋଇ ନାହାଁନ୍ତି। ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନରେ ଝିଅକୁ ପୁଅଣିଘର ପଠାଇବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଅୟୋଜନ କରିଦେଲେ। ବୋହୂ ଅଣିବାର ଦିନବାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଠିକଣା କରିଦେଲେ ସିନା ପୁଅ କଥାନେଇ ଦାଶଙ୍କର ଭାରି ସନ୍ଦେହ ହେଉଥାଏ। ସତକୁ ସତ ବ୍ରଜରାଜପୁରରୁ ଫେରି ଦେଖନ୍ତି ତ ଶରତବାବୁ ଘରକୁ ଅସି ନାହାଁନ୍ତି। ଦାସଙ୍କ ମନରେ ରାଗଅସିଲା ଯେତିକି ତାଠାରୁ ଗୃରି ଗୁଣରେ ନୈରାଶ୍ୟ ଭାବ ବି ଦେଖାଗଲା। ସେ ବିରକ୍ତହୋଇ କହିଲେ—ପୁଅ ଅସିଲେ ଅସୁ ନୋହିଲେ ନାହିଁ, ବୋହୂ ପିଲାଟି ଝିଅପରି ଘରେ ରହିବ ସିନା ମୁଁ ଆଉ ଢେଙ୍କାନାଳ ଦୌଡ଼ି ପାରିବି ନି। ଦାଶଙ୍କର ଏଇ ବିରକ୍ତ ସୂଚକ ମନ୍ତବ୍ୟ ଉପରେ ଶରତବୋଉ କ'ଣ ପଦେମାତ୍ର କହୁଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ତାନଟା ତାଙ୍କରି ଉପରେ ହିଁ ଛୁଣ୍ଡିଗଲା। ଦାଶେ କହିଲେ "ପୁଅତ ଜନମ କରିଥିଲ, ଯାଇ ନେଇ ଅସୁନ ? ମୁଁ ଅଉ କେତେ ଅଡକୁ ମରିବି ? ନିଜେତ ଗଲି, ଚିଠି ଦେଲି, ଟେଲିଗ୍ରାମ ମଧ କରିଚି। ଏତେ ଘଟଣାରେ ସେ ଯଦି ନ ଅସିଲା ତେବେ

ମୋର ଅସୁବିଧା କ'ଣ ? ତୁମେ ଯାଅ ସଫାକଥା ତାଙ୍କୁ କହିଦେବ ହେଲେ ଏପାରି ନ ହେଲେ ସେପାରି ।

ବୁଢ଼ୀ ଆଉ କ'ଣ କରିବେ—ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ସେଇଦିନ ଗାଡ଼ିରେ ଢେଙ୍କାନାଳ ଗଲେ । ଦାଶେ ସିନା ରାଗରେ ବୋହୂ ଝିଅ ପରି ଚଳିବ ବୋଲି କହି ପକେଇଲେ, ବୁଢ଼ୀ ଏଥିରେ ଏକମତ ବା ହେବ କିପରି ? ପୁଅ ବୋହୂ ଘରସଂସାର କରି ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ରହିଲେ ସିନା ମା ବାପାଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦ । ବୋହୂଟି ଝିଅପରି ଖାଇ ପିନ୍ଧି ଯେତେ ସୁଖରେ ରହିଲେ ବି ପୁଅ ନ ଥିଲେ ସେ କଣ ସୁଖୀହୋଇ ପାରିବ ?

ଶରତବାବୁଙ୍କ ବସାରେ ପହଞ୍ଚି ବୁଢ଼ୀ ଗୁଡ଼ାଏ କନ୍ଦାକଟା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଶରତବାବୁ ଆଇ. ଏ. ଏସ. ଅଫିସରଙ୍କ ଘରେ କ୍ରନ୍ଦନର ରୋଳ ଶୁଣି ଅଫିସର କଲୋନୀଯାକ ଗୋଟାଏ ଚହଳ ପଡ଼ିଗଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ଘରୁ କିଏ କମିତି ଆସି ଶରତବାବୁଙ୍କ ଘରେ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ଲୋକଗୁଡ଼ିଙ୍କୁ ଦେଖିବାରେ ବୁଢ଼ୀର କାନ୍ଦଣା ଆହୁରି ଜୋର ହୋଇଉଠିଲା । ମାଇପି ଲୋକଙ୍କ ପେଟରେ ଲୁଣ ମିଳେଇବ ନାହିଁ । ଦୁଃଖ ସୁଖ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କାହା କାହା ଆଗେ ସମସ୍ତ ଘଟଣାଟି ବୁଢ଼ୀ କହିଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ଘଣ୍ଟେ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ସାରା ଅଫିସର କଲୋନୀଟିରେ ପ୍ରଚାର ହୋଇଗଲା ଯେ,—ଆଇଃ ଏଃ ଏସ୍ଃ ଅଫିସର ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପାଖରେ ପୂରେଇ ଦେଇ ନ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ମା ଆସିଛନ୍ତି । ଏଇ ଘଟଣାରେ ଯେ ଯାହା ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେବାର ଦେଉଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆଇ. ଏ. ଏସ. ଅଫିସରଙ୍କ ସାମନାରେ କିଏ ବା କଣ ସାହସ କରି କହି ପାରିବ ?

ବସ୍ତ୍ରାନବେ

ବୁଢ଼ୀ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ସବୁ ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହେବାକୁ ଯାଉଛି, ସେତେବେଳେ ସେ 'ସେଇ ପୂର୍ବ ପନ୍ଥାକୁହିଁ ଧରି ବସିଲେ । ଶରତ୍‌ବାବୁ କହିଲେ, ବୋଉ ! ମୋର ବହୁତ କ୍ଲେଶ ଅଛି; ମୁଁ ଏବେ ଯାଇପାରିବି ନାହିଁ । ନନା ସେଆଡ଼େ ଏକୁଟିଆ ଅସୁବିଧା ଭୋଗୁଥିବେ, ତୁ ଘରକୁ ଫେରିଯା । ବୁଢ଼ୀ କିନ୍ତୁ ରାଗରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, କ'ଣ କହିଲୁ । ମୁଁ ଘରକୁ ଫେରିଯିବି ? ତତେ ସାଙ୍ଗରେ ଧରିନଯିବା ଯାଏଁ ମୁଁ ଏଠାରୁ ମୋଟେ ପାଦ ବାହାର କରିବି ନା । ଏଆଡ଼େ ବାପର ତୋଡ଼ମାଡ଼ ସେଆଡ଼େ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କର କଲ୍‌ବଲ୍ କେତେ ସହିବି ? ତୋ'ର କାମ ଏତେ ବଡ଼ ହୋଇଗଲା ! କାଲିଠୁ ପରଦିନ ଯେପରି ନ ହୁଏ ତା ବିଚାର କର । ବୋହୂ ପୁଅଝି ହୋଇ ଅଧବାଟରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ତୁ କହୁଚୁ କ'ଣ ନା ମୋର କାମ ଅଛି ? ଆଉ ଥରେ ଏଭଳି କଥା କହିଲେ ତୋ ଗୋଡ଼ ତଳେ ମୁଣ୍ଡପିଟି ଜୀବନ ହରେଇ ଦେବି । ବୁଢ଼ୀ କହୁ କହୁ ଭେଁ ଭେଁ କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ ।

ବୁଢ଼ା ନାଜର 'ମିଆଁ ରପର୍‌ଶଟି ଅର୍ଦ୍ଧଳି ପିଅନଗିରିରେ ଉମର ବିତେଇ ଦେଲାଣି । ତା' ଅମଳରେ କେତେ ଗୋରା ସାହେବ ଆଇ. ସି. ଏସ୍. ଅଫିସରଙ୍କ ପାଖେ ଚଳିଆସିଛି । ସେଇ ଅଫିସରେ ଖଟି ଖଟି ତାର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ବିକୃତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି । କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷିବା ଲାଗି ଏ ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ମୁଣ୍ଡା କାମ ଖଣ୍ଡିକ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି ପଡ଼ିଛି । ଆଉ କ'ଣ ସମ୍ବଳ ଅଛି ଯେ ଗୃହକୁ ଯାଇ ବୁଢ଼ା ସମୟଟା ବିଶ୍ରାମ ନେବ । ବୁଢ଼ା ଏବେ ଟିକିଏ ବଡ଼ବୋଲା ହୋଇଗଲାଣି । ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ନ କହିଲେ ଶୁଣି ପାରୁନି । ହାକିମ ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା, ବୟସ୍କ ଲୋକ

ହୁସାବରେ ନାଜର ମିଆଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହେଁ ମୁହେଁ ଯାହା କହିବାର ଦି'ପଦ କହିଦିଏ । ଶରତବାବୁଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ବୁଢ଼ା ତ ଆଗରୁ ବିକ୍ଷି କିଛି ଖବର ଜାଣି ନ ଥିଲା । କେବଳ ଥରେ ମାତ୍ର ହାକିମଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲା, ସାହେବ ! ମେମ ସାହେବ କେବେ ଆସିବେ ? ତା'ର ପ୍ରଶ୍ନରେ ଶରତବାବୁ କିଛିହେଲେ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଥିବାରୁ ବୁଢ଼ା ଭାରି ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ମନେ ମନେ ସ୍ଥିର କରି ନେଇଥାଏ ସାହେବର ମନ ଖରାପ ଅଛି ବୋଧହୁଏ । ଏବେ ଦୁଇ ତିନି ଦିନ ହେଲା ତା ସାହେବ କୋଠିରେ ଯାହା ସବୁ ଘଟୁଛି ତାହା ନାଜରକୁ ସବୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେତେକଥା ଅନୁମାନ କରି ନେଇଥାଏ । ଯେଉଁଦିନ ବୁଢ଼ୀ ଭୋ ଭୋ କାନ୍ଦିବାରେ ସେ ଅଖିରେ ଦେଖିଲା, ହଠାତ୍ ବୁଢ଼ୀ ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ିଯାଇ ପଚାରିଲା—ମା, ତୁମେ କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ? ବୁଢ଼ାର ସମବେଦନାଭରା ପ୍ରଶ୍ନରେ ବୁଢ଼ୀ ନୀରବ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆଦ୍ୟରୁ ପ୍ରାନ୍ତଯାଏଁ ସବୁ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଗପିଗଲେ ।

ସେଦିନ ସାହେବ ଟୁର୍ ରେ ଯାଇଥାଆନ୍ତି । ନାଜର ତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ଏପାଖ ସେପାଖ ହେଉଥାଏ । ତା'ର ଜିଦ୍ ଯେ, ସାହେବ ଗାଳିଦେଉ, ମାରୁ, ନିଶ୍ଚେ ଦି'ପଦ ଶୁଣାଇ ଦେବ ।

ରାତି ପହରକ ପୁଣ୍ଡା ଶରତବାବୁ ବ୍ଲକରୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ଶରତବାବୁ ମଟରରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନାଜରକୁ ଦେଖି ପଚାରିଲେ—ଏତେ ରାତିଯାଏଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଚ କାହିଁକି ? ଶରତବାବୁଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ ତ ତାକୁ ଶୁଣାଗଲା ନାହିଁ, ସେ ତା'ର କହି ଗ୍ଲୁଲିଥାଏ—ସାହେବ ! ଏ ସବୁ କି କଥା, ପୁଅଣି ଘରକୁ ଫିର ନାହିଁ ? ବୁଢ଼ୀ ମା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଧକମରା ହୋଇଗଲେଣି । ମେମ୍ ସାହେବ ନ ଆସିଲେ ଏ କୋଠି କ'ଣ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ ?

ଗଛରେ ଫୁଲ ନ ଥିଲେ ଯେପରି ଅସୁନ୍ଦର, ପୁରୁଷ ପାଖରେ ସ୍ତ୍ରୀ ନ ଥିଲେ ସେହିପରି ଅସୁନ୍ଦର ଇତ୍ୟାଦି ନାଜର ମିଆଁ ତାଙ୍କ ଭାଷଣକୁ ଗୋଟିଏ ଧାରାରେ ଚଳାଇଥାଏ । ଶେଷରେ ନାଜର ହୁକୁମ ଦେଲା ଭଳି କହିଲା—ନାଇଁ, ନାଇଁ ସାହେବ—ଗୃହିଣୀ ଛୁଟି ନେଇ ଘରକୁ ଯାଆନ୍ତୁ, ପୁଅଣିଘର ପରେ ମେମ୍‌ସାହେବଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିବେ ।

ବୋଉଙ୍କର କାନ୍ଦ ଓ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାର ଧମକ, ଏଣେ ସାଧାରଣ ଚପରାଶିଟାର ହୁକୁମ, ଅଧିକ କି ସବ୍‌ଅର୍ଡିନେଟ୍ ଅଫିସରଗୁଡ଼ାକର ଅନୁରୋଧ, ଏଥିରେ ଶରତବାବୁ କେତେବା ଟାଣ ପଣ ଧରି ରହିବେ ? ଦୁଇଦିନ ଛୁଟିନେଇ ବୋଉଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଗାଁକୁ ବାହାରିଲେ ।

ଶରତବାବୁ ମନେ ମନେ ଭାବୁଥାଆନ୍ତି—ଲୋକ-ଦେଖାଣିଆ ହୋଇ ବାହାଘରଟା ତ ବଢ଼ି ଯାଇଛି—ଠିକ୍ ସେଇ ରୀତିରେ ପୁଅଣିଘରଟା ହୋଇଗଲେ କ୍ଷତି ବା କଣ ? ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକନିନ୍ଦା ଶୁଣିବା ଅପେକ୍ଷା କାହାକୁ କିଛି ନ କହି ସେମାନଙ୍କର କଥା ଗ୍ରହଣ କରିଯିବା ଉଚିତ ।

ଶରତବାବୁ ବୋଉଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆସି ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିଲେ; ଦାଦାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ ମହାପାତ୍ରେ ଝିଅକୁ ପୁଅଣି ସଜ କରି ଶାଶୁଘରକୁ ପଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଜି ପୁଅଣିଘର, ବ୍ରାହ୍ମଣଘରର ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ ହୋଇଥାଏ । କୌଣସି ବିଧି ବିଧାନକୁ ଉପେକ୍ଷା ନ କରି ଶରତବାବୁ ବାଧ୍ୟ ଶିଶୁଟି ପରି ସମସ୍ତ କଥା କରିଯାଉଥାଆନ୍ତି । ପୁଅଙ୍କର ଏଭଳି ପରିବର୍ତ୍ତନରେ କେବଳ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ କାହିଁକି

ସାରା ଗାଁ ଗୋଟାକ ଭାରି ଖୁସି । କାରଣ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଅନ୍ତରରୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତି ।

ବନ୍ଧୁ, ମୀସ୍ ପ୍ରଭୃତି ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ମିଳିତ ଭାବରେ ଗାଁ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ବୋଦା ମାନି ଥାଆନ୍ତି—ଯଦି ଶରତବାବୁ ସୁରୁଖୁରୁରେ ପୁଅଣିଘରକୁ ଆସିବେ ତେବେ ଗଛଦେଇଁଙ୍କ ପାଖରେ କଳାବୋଦା ଦିଆଯିବ । ପାଠୁଆ ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ବୋଦା ଦେବା ଆଦି ବିଷୟର ପକ୍ଷପାତୀ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏ ଘଟଣାରେ ବିଶେଷ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ହେତୁ ନିଜର ମାନକୁ ମୁଣ୍ଡା ପାଖୋଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ତେର

ସେତେବେଳକୁ ରାତି ୧୦ଟା ବାଜି ସାରିଥାଏ । ପୁଅଣିଘର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କୂଳ ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ଭୋଜିଭାତ, ଖିଆପିଆ ଧୂମ ଚାଲିଛି । ନିମନ୍ତ୍ରଣ କ୍ରମେ ପ୍ରତିଭା ଦେବୀ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଭୋଜିଘରେ ଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି । ଆବଶ୍ୟକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଯଥା ରୀତିରେ ପାଳିତ ହେଉଥାଏ ସତ, ମାତ୍ର କାହା ମନରେ ହେଲେ ଉଲ୍ଲେମାନ ସରସତା ଦେଖା-ଯାଏନାହିଁ । କାରଣ ଏସବୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ଉତ୍ସବର ମୂଳକର୍ତ୍ତା ଯିଏ ତାଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ବା ମୁହଁରେ ହସର ସଞ୍ଚାର ଭ୍ରମରେ ମୁଣ୍ଡା ଟିକିଏ ହେଲେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉ ନ ଥାଏ । ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାରୁ ପ୍ରତିଭାଦେବୀ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଇ ଆସୁଥିଲେ ମୁଣ୍ଡା ବାହାଘର ଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କର ଗମ୍ଭୀରତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ପଦେ କଥା କହିବାରେ ସେ ମଧ୍ୟ ସାହସ କରି ପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ଏପରିସ୍ଥଳେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନ ବା ଭୁଆଡ଼ୁ ଉଠିବ ?

ଶରତବାବୁ ତାଙ୍କର ବସାଘରେ ଥିବା ରେସ୍ତୁରଣ୍ଟି ଉପରେ ବସି ଟେବୁଲଟିର ମୁହଁଠାକୁ ମାଡ଼ି ରଖି ଥାଆନ୍ତି । ପାଶେ ମଝିରେ ମଝିରେ ବୁଢ଼ୀ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନ କରି କହୁ ଥାଆନ୍ତି ହଇଏ । ତୁମର କ'ଣ ଏ ଖାନା ପିନା ଆଉ ସରିବ ନାହିଁ ? ବେଳା ଗଡ଼ି ଯାଉଛି ପରା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଛଅ ଘଡ଼ି ରାତି ହେଲା, ଆଉ କେତେବେଳେ ଗହଳ ଭାଙ୍ଗିବ ? ବୁଢ଼ୀ ତରତର ହୋଇ କାମ ଦାମ ଛୁଣ୍ଡାଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ।

ଶରତବାବୁଙ୍କର ଶୋଇବା ଘରଟିକୁ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ନିଜ ହାତରେ ସଜେଇ ଥାଆନ୍ତି । ସୁପ୍ରଭାକୁ ପରିହାସ କରି ଇଅଡ଼ୁ ସିଅଡ଼ୁ ଅନେକ କିଛି କହୁଥାଆନ୍ତି । ସୁପ୍ରଭା କଲେଜ ପଢ଼ା ଝିଅ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନୂଆବୋହୂ, ସାଜ ଅସିଛି ଯେତେବେଳେ, ଓଢ଼ଣା ଓଟାରି ହାଣ୍ଡିଶାଳ କଣଟିରେ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ହାଣ୍ଡିଶାଳ ଭିତରେ ପଶିଯାଇ ସୁପ୍ରଭାକୁ ନିଜଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଆଣି କ'ଣ ଚୁପୁ ଚୁପୁ କରି କହିବାବେଳେ ବାବୁ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଯିବାରୁ ସେ ବାବୁକୁ କହିଲେ—ତୁମେ ପିଲାଲୋକ, ଆଜିଠାରୁ ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଶୁଣିଲେ ତୁମର ମନ ମଧ୍ୟ ଶରତବାବୁଙ୍କ ପରି ଚହଲି ଯିବ । ବାବୁ ହସି ହସି ସେଠାରୁ ଚାଲି ଯିବା ପରେ—ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ କହିଲେ, ବୁଝିଲୁ ସୁପ୍ରଭା ! ଶରତ ଅମର ଭାରି ଭଲ ମଣିଷ । ଯୁବକ ଲୋକ ତ କ'ଣ ଗୁଡ଼ାଏ ଏଣୁ ତେଣୁ ଭାବି ଭାବି ଚିନ୍ତାଏ ଚଗଲିଅ ଧରି ଯାଇଛନ୍ତି । ତୁମେ ତ କିଛି ଗାଉଁଲି ପିଲା ନୁହଁ । ଆଇ. ଏ. ପାଠ ପଢ଼ିଛ, ସବୁ ସୁଧାରି ନେବାରେ କିଛି ଅସୁବିଧା ହେବ ନି ଯେ ? ନା' କ'ଣ କହୁଚ ? ଏଇଯଣି ତ ତୁମର ଲାଜ ଫାଜ ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଯିବ—ଆଉ ମୋ ପାଖରେ ଏତେ ଲାଜ

କାହିଁକି ମ ? ପ୍ରଭାବତୀ ଦେବୀ ସୁପ୍ରଭାର ମୁହଁରୁ ଓଢ଼ଣାଟି ଟାଣି ନେଇ ତା'ର ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଅଉଁଷିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୁପ୍ରଭା ଲାଜ ଓ ସ୍ନେହର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀଙ୍କ ବକ୍ଷ ଦେଶରେ ମୁହଁଟିକୁ ଢୋକାଇ ପକାଉଥାଏ । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ହସି ହସି କହୁଥାଆନ୍ତି ସୁପ୍ରଭା ! ମୋ ଛାତି ଭିତରେ ମୁହଁଟିକୁ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଉଛୁ କାହିଁକି ? ଶରତବାବୁଙ୍କ ଛାତିରେ ତା କଲେ ସିନା ମନ ମାନିବ । ଦେଖ ସୁପ୍ରଭା—ଆମେ ସମସ୍ତେ ତଳେ ହିଁ ଆଶାକରି ବସିଥିଲୁ—ଆମ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ତୁ ଏପରି ଭାବରେ ଗଢ଼ିବୁ ଯହିଁରେ କି ତାଙ୍କର ପୂର୍ବ ଚେହେରା ଫେରି ଆସିବ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ମନେ ରଖିଥା—ତାଙ୍କର ବାବାଜୀ ପଣିଆକୁ ସେ ଯେପରି କାଲି ସକାଳୁ ଅନ୍ତର କରେଇ ଦେବେ ତାହାର ସୂତ୍ର ଖଞ୍ଜିଦେବୁ । ଆମେ ଯେ ଯେତେ ପ୍ରକାର କହିଲେ ବୁଢ଼ା ସେ କାହା କଥା ଶୁଣୁ ନାହାନ୍ତି ସିନା ତୋ କଥା ନ ଶୁଣିଲେ ତାଙ୍କର ଗତି କାହିଁ ? ପୁରୁଷ ଜାତି ଭାରି ଚକ୍‌କଣିଆ କଥା କହି ଭୁଲେଇ ଦିଅନ୍ତି, ତୁ ମୋଟେ ଜିଦ୍ ଛାଡ଼ିବୁ ନାହିଁ ।

ଇଅଡ଼ୁ ସିଅଡ଼ୁ ଗୁଡାଏ କଥା ଗପିବା ଭିତରେ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ସୁପ୍ରଭାର ହାତଦୁଇଟିକୁ ଧରି ଶରତବାବୁଙ୍କ ଶୋଇବା ଘର ଯାଏଁ ନେଇ ଗଲେ ଏବଂ ସେ ଘରଭିତରକୁ ଯିବାପାଇଁ ବାରଂବାର କହିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ସୁପ୍ରଭା ଆଦୌ ଯାଉ-ନ ଥାଏ । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ଜବରଦସ୍ତି ଠେଲି ପେଲି ଘରଭିତରେ ପୂରାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲାବେଳେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ କୁଣ୍ଢେଇ ଧରି ନେଉଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ କହିଲେ-ଚାଲ୍, ଚାଲ୍—ତଳେ ସେ ଘରକୁ ଛାଡ଼ିବା ପରେ ପୁଣି ତୋର ପ୍ରିୟତମଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାପାଇଁ ବସାଘରକୁ ଯିବା । ଏହି

ବୁଝିବା କାମ କରିବା ପାଇଁ ନାନା ମତେ କଷ୍ଟକରୁ ଜବରଦସ୍ତି ଅଣିଛନ୍ତି ପରା । ତମେ ଦୁହେଁ ମତେ ଅଉ ହଟହଟା କଲେ ଚଳିବ ? ସୁପ୍ରଭାକୁ ଘରଭିତରେ ଘଉଡ଼ିଦେଇ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ଶରତବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଦେଖନ୍ତି ତ ଗଭୀର ଦୁଃଖରେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେପରି ହତଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ ଠିକ୍ ସେହିଭଳି ଶରତବାବୁ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ଗଡ଼େଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ଶରତ ! ଶରତ ! ବୋଲି ଚାରି ଛଅ ଥର ଡାକିବାରେ ଶରତବାବୁ ଅତି କ୍ଷୀଣ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ କିଏ ? ଭାଉଜ । ହଁ ହଁ, ଭାଉଜ ନହୋଇ ଅଉ କିଏ ହୁଅନ୍ତା ? ଆସ । ତାକୁ ତ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଆଣି ଘଉଡ଼ିଲି—ତୁମେ ଅଉ ଏଠି ଶୋଇ ମୁଣ୍ଡ-ଗଡ଼େଇଲେ ଲାଭ କଣ ? ଯେଉଁ ବିଷୟକୁ ଚିନ୍ତା କରି କରି ସୁନାର ଦେହକୁ ଚୂନା କରିଦେଇ ବସିଚ ତା'ତ ଏଇଥିଣି ପୂରଣ ହୋଇଯିବ, ଅଉ ଡେରି କାହିଁକି ? ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀଙ୍କ କଥାରେ ଶରତବାବୁ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ହେବା ଦୂରେ ଥାଉ ବରଂ କିପରି ଗୋଟାଏ ବିକୃତ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ ଭାଉଜ । ତୁମକୁ କ୍ଷମାମାଗୁଚି; ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଲଗାଅନାହିଁ । ମୁଁ ଏଇଠାରେ ଏପରି ରାତିଟା କଟେଇ ଦେଇ ପାରିବି ଯେ—?

ମଣିଷ ବହୁ କଷ୍ଟ ସହିପାରେ କିନ୍ତୁ କାହାର ମୁଖରୁ ଅଡ଼ୁଆ କଥା ଶୁଣିବାରେ କେହିହେଲେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହଁନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀଙ୍କ ପରି ସବୁଦିଗରୁ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ବା କାହାର ବେ ପଦ ସହିବେ କାହିଁକି ? ତଥାପି ଶରତବାବୁଙ୍କ କଥାକୁ ଛଳ ନ ବିଚାରି ସେ ତାଙ୍କର ହାତଟାକୁ ଧରି ଟାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶରତ ବାବୁ କହିଲେ, ଭାଉଜ । ତୁମମାନଙ୍କ ବୋଲି ମାନି ଯାହା କରିବା କଥା ମୁଁ ତ ସବୁକଲି; ପୁଣି ମତେ ଅଶାନ୍ତି ଦେଉଚ କାହିଁକି ? ହଁ,

ଆମମାନଙ୍କ କଥା ରକ୍ଷାକର ତୁମେ ଯାହା ସବୁ କରିଚ ସେ କାମର କେତେକ ଅଂଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ବାକି ରହିଯାଇଛି ପରା । ମୋ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବା ପରେ ସେତକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ତାପରେ ଦେଖିବ ତୁମେ ଆମର ଯେପରି ସୁନାପିଲା ହୋଇଥିଲ ସେହିପରି ହୋଇଯିବ ।

ଶରତବାବୁ ଦେଖିଲେ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ତାଙ୍କୁ ନ ନେଇ କୌଣସିମତେ ଛାଡ଼ିବେ ନାହିଁ । ତହୁଁ ସେ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଶୋଇବାଘର ଆଡ଼କୁ ଗଲେ । ଶରତବାବୁ କିଛି ଶୁଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ କଥାଗୁଡ଼ାଏ କହୁଥାଆନ୍ତି । ଶରତବାବୁଙ୍କ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଭଲ ପାଉଥିବା ହେତୁ ତାଙ୍କର ତ୍ରୁଟିନ ଘଟ ସତ୍ତ୍ୱେ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ମନ ଧରି କଥା ଯେ କହୁ ଥାଆନ୍ତି ଏହା ଯେ କେହି ବୁଝିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଫାଶୀ ଦେବାକୁ ଯାଉଥିବା ଲୋକର ଭଙ୍ଗିରେ ଶରତବାବୁ ଶୋଇବା ଘର ଭିତରେ ପଶିଗଲେ । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ଗଡ଼ ଜୟ କଲଭଳି ମନ ଦମ୍ଭରେ କବାଟଟାକୁ ଟାଣି ଆଣି ବାହାର ପାଖରୁ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ଏବଂ ବାହାର ପାଖରେ ଥାଇ କହିଲେ, "ତୁମ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ମିଳନ କରିବା ଯାଏଁ ମୋର କାମଥିଲା । ଦୁହେଁ ଢେଙ୍କାନାଳ ଯିବା ବାଟରେ ଆମ ବସା ବାଟ ଦେଇ ଯିବ, ଅଉ ସିଧା ସିଧା ଚାଲିଯିବ ନାହିଁ । ବୁଝିଲୁ ସୁପ୍ରଭା । ଆମ ବସାକୁ ଯିବାପାଇଁ ଶରତଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କହିବୁ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଫାଟକ ବାହାରିଲି ।"

ହରିବାବୁଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ସାଙ୍ଗେ-ସାଙ୍ଗେ କଟକ ବାହାରିଲେ—କାରଟି ତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ଥୁଆ ହୋଇଥିଲା । ଶରତଙ୍କ ବୋଉ କୃତକୃତ୍ୟ ହେଲପରି କହିଲେ—

ବୋହୂ । ତୁ ନ ଆସିଥିଲେ ମୁଁ ଖାଲି ଲୋକ ହସାରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇ ଥାଆନ୍ତି । ଶରତ କ'ଣ ଆଉ କାହା କଥା ଶୁଣନ୍ତା ନା ତା ଉପରେ କେହି ହେଲେ ତାକୁ କିଛି କହି ପାରନ୍ତେ । ତୋର ତ ବଡ଼ ଘରର କଥା—ଠିଅ. ଗୋଡ଼ରେ ଚାଲି ଯାଉଚୁ । ମୋର କି ଉପାୟ ଅଛି ? ପ୍ରଭାଦେବୀ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ କାର୍ ଭିତରକୁ ଗଲେ । କାର୍ଟି ଘର୍ ଘର୍ ଶବ୍ଦରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରଭାଦେବୀଙ୍କୁ ବିଦାୟଦେଇ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର ବାସଣାକୁ ଗଲେ । ଦାଶଙ୍କର ଖଂଜା ଭିତରଟି ନିସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇଗଲା ।

ରଉଦ୍ର

ସୁପ୍ରଭା କଲେଜ ପାଠୁଆ ଝିଅ । ନୂଆହୋଇ ଶାଶୁଘରକୁ ଆସିଛି ବୋଲି ସେ ନିଜର କୃତିତ୍ୱ ଦେଖାଇ ପାରେନି ସିନା । କେବଳ ସୁପ୍ରଭାକୁ କହିବା କାହିଁକି ? ତାପରି ରୂପ ଯୌବନ-ସମ୍ପନ୍ନା ଆଉ ପାଠୋଇ ଯେ କୌଣସି ଯୁବତୀ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ବିଶେଷରେ ପୁଅଣି ରାତି ବିଷୟରେ ନିଜେ ଜାଣିଥିବା ବ୍ୟତୀତ ସାଙ୍ଗ ସାଥିମାନଙ୍କଠାରୁ କେତେ ବିଷୟ ଯେ ଶୁଣିଥିବ ତା'ର କଳନା କ'ଣ ?

ଉତ୍କଳ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଲଜ୍ଜାଶୀଳା ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି କାହାର କାହାର ମତ । ଯାହାହେଉ ନିଜର ସ୍ମୃତି ଭିତରେ କେତେ ନନ୍ଦନ କାନନ, ଅପ୍ସରାଭୁବନ, ପାରିଜାତ ବନ ଆଦିର କଳ୍ପନାକୁ ସ୍ଥାନଦେଇ ସୁପ୍ରଭା ନିଜକୁ ଯେ ପ୍ରେମସ୍ରୋତରେ ଭସାଇ ଦେଇଛି ତା'ର ଇୟତ୍ତା ନାହିଁ । ନାରୀ ସୁଲଭ ଲଜ୍ଜା—ତା ଛଡ଼ା

ପ୍ରେମିକଙ୍କଠାରୁ ଆଦର ଅଭିମାନର ଅପେକ୍ଷା ଦୁଇଟିର ସମାବେଶରେ ସୁପ୍ରଭା ଘରର ଗୋଟିଏ କଣରେ କାନ୍ଥକୁ ମୁହଁ ଲଗାଇ ଠିଆ ହୋଇଛି । ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକୁ ଖୁବ୍ ଯତ୍ନରେ ସହିତ ବସ୍ତ୍ରାବୃତ କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡେଇବାରେ ବିଶାରଦ ବିଦୁ ଅତିଶୟ ଫେସନ ସହକାରେ ବାନ୍ଧି ଦେଇଥିବା କଳା ମଚ ମଚ ବେଣୀଟି ଅଣ୍ଟା ପାଏ ଲମ୍ବି ଯାଇଅଛି । ବନାରଶୀ ଶାଢ଼ୀଟିର ଅନ୍ତରାଳରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଣ୍ଡରେ ଖୋସା ହୋଇଥିବା ସୁଗନ୍ଧ ଫୁଲଗୁଡ଼ିକର ସୁବାସ ସୁବାସିତ କେଶ ତୈଳର ସହଯୋଗରେ କୋଠରୀ ତମାମ ମହ ମହ ଚମକି ଉଠୁଛି । ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଚାଳନଜନିତ ରୁଣୁଝୁଣୁ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଜାତ ହେଉଥାଏ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ତପାଗ୍ରସ୍ତ ଜଟେଦ୍ୟୁମ୍ନ ଋଷି ସଦୃଶ କକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସିଧା ସିଧା ପଲଙ୍କ ଉପରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହି ସେ ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ କିମ୍ବା ନିଶ୍ଚଳ ଭାବରେ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ହେଲେ ତାହା କିଏ କିପରି ଜାଣିବ ।

ସୁପ୍ରଭା ପ୍ରତିକ୍ଷଣରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ନିମନ୍ତ୍ରଣକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି କରି ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥାଏ । ତାକୁ ଯେପରି ପ୍ରତୀତ ହୁଏ କିଏ ଜଣେ ପଲଙ୍କରୁ ଉଠି ଆସି ତାକୁ କୋଳାଗତ କରି ନେଉଛି । ପ୍ରେମାନନ୍ଦରେ ସୁପ୍ରଭାର ଦେହ ଶିତେଇ ଉଠେ । ମାତ୍ର କାହିଁ— ସେ ଧାରଣା ଚହୁଁ ଚହୁଁ ଅନ୍ତର ହୋଇ ପଡ଼େ ।

ଲବଣୀ କୋମଳାଙ୍ଗୀ ତରୁଣୀଟିଏ ଦଣ୍ଡେ ପାଇଲା ଭଳି ଆଉ କେତେ କାଳ ଠିଆ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ! ତୈଳ ଶେଷ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଯୋଗୁଁ ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ହୋଇ ଜଳୁଥିବା ଦୀପ ଆଲୋକରେ ସେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲା । କିନ୍ତୁ

ଶ୍ମଶ୍ରୁ ଯୁକ୍ତ ଶରତବାବୁଙ୍କ ମୁଖ ମଣ୍ଡଳଟି ସୁପ୍ରଭାର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବାମାତ୍ରେ ସେ ମ୍ଳାନଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଅଭାସ ପାଇବା ତା ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ତା ପରେ ସୁପ୍ରଭାର ମନଟି ଭାଙ୍ଗିରୁଜି ଖଣ୍ଡ ବିଖଣ୍ଡ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟି ତା'ର ଭାର ବହନ କରିବା ଲାଗି ଆଉ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ କାନ୍ଥ ଭରାଦେଇ ତଳଠାରେ କରୁଣ ହେଲପଡ଼ି ବସି ପଡ଼ିଲା । ଭବିଷ୍ୟତର କଳ୍ପନା ଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ଆପେ ଆପେ ଅପସରି ଯାଉଥିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଅତୀତରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଘଟଣା ତା ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଉପହାସ ଜଣାଉ ଥାଏ ।

ସୁପ୍ରଭାଦେବୀ କପାଳ ଆଦରି ମନକୁ ବୋଧ ଶୋଧ ଦେଇ ଦେଇ ଝାଇ ନିଦ ଆସିଛି କି ନାହିଁ, ବିଦୁ ନୂଆବୋହୂଙ୍କୁ ସଙ୍କେତ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶୋଇବାଘରର କବାଟଠାରେ ଦୁଇଥର ହାତ ମାରି ଦେଲା । ଗତ ତମାମ ସୁପ୍ରଭାକୁ ନିଦ୍ରା-ଦେବୀତ ପାଖରେ ପୂରାଇ ଦେଇ ନ ଥିଲେ; ହାଲିଆ ହୋଇ ଭୋରବେଳକୁ ଆଖି ଦୁଇଟି ମୁଦିହୋଇ ଆସିଲା ବେଳେ କବାଟ ଶବ୍ଦ ବାରି ସୁପ୍ରଭା ଧଡ଼ ପଡ଼ ହୋଇ ଓଢ଼ଣା ଟାଣି ଘର ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ ।

ବିଦୁ ବିଚାରି ଶରତଭାଇଙ୍କ ମୁହଁରେ କପଟ ଟିକିଏ ହସ ଦେଖିବ —ଏଇଶନ୍ତା ତା'ର ବରାବର ରହିଛି । ଏଥିଲାଗି ସେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେ ଉପକରଣ ଯେ ଯୋଗାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ତା'ର କଳନା ନାହିଁ । ବିଦୁ ଖୁବ୍ ଅନୁମାନ କରିଥିଲା ଶରତଭାଇଙ୍କର ମନୋବ୍ୟାଧି ଏଇ ନୂଆ-ବୋହୂଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଟିଯିବ । ସେଇଥିପାଇଁ ଦୁଇଘଣ୍ଟା କାଳ ପରହେମ

କରି ସେ ସୁପ୍ରଭାକୁ ସାଜସଜ୍ଜା କରିଦେଇ ଥିଲା ଏବଂ ପରିହାସ ଛଳରେ ନିଜେ ଅନୁଭବ ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସୁପ୍ରଭାକୁ ଅନେକ ଟ୍ରେନିଂ ମଧ୍ୟ ଦେଇଥିଲା । ସୁପ୍ରଭା କିପରି କ'ଣ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି, ତା ଟ୍ରେନିଂ ଦ୍ୱାରା ଏଇକଥା ଜାଣିବା ପାଇଁ ବୋଧହୁଏ ବଡୁ ଟିଭ ନପାଉଁ ଆସି ନୂଆବୋହୂ ପାଖରେ ହାଜର । ବଡୁ ହଠାତ୍ ସୁପ୍ରଭା ଉପରେ ଆଖି ପକାଇ ପକାଇ ଚମକିଲା ପରି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଯେପରି ଦାରୁଣ ମନସ୍ତାପ ଘଟିଲେ ଲୋକର ମୁଖଶ୍ରୀ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼େ, ସୁପ୍ରଭାର ଶରତ୍‌ଚନ୍ଦ୍ରବତ୍ ମୁଖମଣ୍ଡଳଟି ସେହିପରି ବିମର୍ଷ ଓ ମଳିନ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ବଡୁ ମନେ ମନେ କିଛି ସମୟ କ'ଣ ଭାବିଲା କେଜାଣି, ସୁପ୍ରଭାର ହାତଟିକୁ ଧରି-ନେଇ ସିଧା ସିଧା ବାଗ୍ୱିପଟ ଘର ଅଡ଼କୁ ନେଇଗଲା । ବଡୁ ଝିଙ୍କିଶାଳଠାରେ ସୁପ୍ରଭାର ଓଢ଼ଣାଟି ମୁହଁରୁ ବାହାର କରୁ କରୁ ସୁପ୍ରଭା ବେଗୀ ହସଭଳି ହସଟାଏ ମୁହଁରେ ଫୁଟାଇ ଓଢ଼ଣାଟାକୁ ପୁଣି ଟାଣି ନେଲା । ବଡୁ ପଚାରିଲା ନୂଆବୋହୂ ! ତୁମେ କଲେ-ଜରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲ ବୋଲି ମୁଁ ଶୁଣିଚି; ତେଣୁ ଲାଜ କରିବା ତୁମ ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ତ ତୁମ ମୁହଁରୁ ଯାହା ବୁଝିବାର ବୁଝିସାରିଛି । ତଥାପି ନିଜେ ଅନୁଭବ ନ ହୋଇଥିବାରୁ ମୋର ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି । ତୁମକୁ ମୋ ରାଣ ଟିକିଏ ହେଲେ ଲାଜ ନ କରି ମୁଁ ଯାହା ପଚାରିବି ତା'ର ଉତ୍ତର ଦିଅ । ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ଭିତରେ ବଡୁର ସ୍ନେହ ମମତା ସୁପ୍ରଭାକୁ ବେଶ୍ ବାନ୍ଧି ଦେଇ ପାରିଛି । ସୁପ୍ରଭା ଏପାଖ ସେପାଖ ଟିକିଏ ଚାହିଁ ଚାହିଁ କରି କହିଲା, "କ'ଣ ପଚାରିବ—ପଚାରୁନା, ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ତା'ର ଉତ୍ତର ଦେବି ।" ହଁ—ମୋ ନୂଆବୋହୂଟି ସୁନା ପିଲା । ଅଚ୍ଛା ନୂଆବୋହୂ ! ଶରତଭାଇ ତୁମକୁ କ'ଣ କହିଲେ । "କିଛି ନାହିଁ ?" ତୁମେ ତାଙ୍କ

କ'ଣ କହୁଛ କହୁଚ ? "ନାଁ, ମୁଁ ମଧ ତାଙ୍କୁ କଛି ପଚାରି ପାରିନି ।" ଅଚ୍ଛା ସେ ତୁମକୁ ସ୍ପର୍ଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରି ନାହାଁନ୍ତି ? "ହାତରେ ଛୁଇଁବା ଦୂରେ ଥାଉ ଅଙ୍ଗୁଳିର କି ଛୁଇଁ ନାହାଁନ୍ତି । ମୋର ଯେପରି ଧାରଣା ତୁମ ଭାଇ ଗୋଟିଏ ନପୁ......।"

ନା—ନା—ନୂଆବୋହୂ, ସେପରି ବିଚାରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସେ ତ ମୋର ଭାଇ, ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶେଷ କ'ଣ କହିବି ? ଶରତଭାଇ ଗୋଟିଏ ଠାକୁର ସ୍ୱଭାବର ଲୋକ । ତାଙ୍କରି ଯୋଗୁଁ ଏଇ ଗାଁର ଆମେ କେତେ ଜଣ ଝିଅ ଦ ଅକ୍ଷର ପଢ଼ି ପାରିଛୁ, ଏ ଗାଁର ଯାହା ଯାହା ଉନ୍ନତି ସବୁ ଶରତ ଭାଇଙ୍କର କାମ । ସେ ଏ ଗାଁର ସତେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରମା । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର କଥା—ଲୋକେ ତାଙ୍କ ନାଁରେ ଯେଉଁଭଳି ଅପବାଦ ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ଯେପରି ସତ ପାଲଟି ଯାଇଛି । ଗଲା ଛଅମାସ ହେଲା ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ କ'ଣ ଆଘାତ ଲାଗିଛି କେଜାଣି ସେ ଏକ ପ୍ରକାର ମୂକ ପାଲଟି ଯାଇଛନ୍ତି । ଖାଲି ମୂକ ତ ନୁହେଁ, ସଂସାରଟା ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଷାକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଭଉଣୀ ଭାବରେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମନ ଖୋଲି ସବୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ତ ନୁହେଁ; ତଥାପି ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ଜାଣିବା ପାଇଁ ମନକୁ ଟାଣ କରି ଅନେକ କଥା ପଚାରିବି । କିନ୍ତୁ ଜାଣି ପାରୁନି କେଉଁ କାରଣରୁ ତାଙ୍କର ଏଭଳି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ଶରତ ଭାଇଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଦେଖି ନଥିବ ? ଏଇ ବିଭାଘର ବେଳେ ଯାହା ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ପାଇଚ ? ସୁଭଦ୍ରା କହିଲା ଦେଇ—ନାଇଁମ ତା ମଧ ହୋଇନି । ବିବାହ ବେଳେ ତାଙ୍କର ସ୍ୱରଟା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଛି ଯାହା—ଦେଖନ୍ତି ବା କପରି ?

ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳେ ସେ ଆମ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ରାତି ଦ'ଘଡ଼ି ଥାଇଁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ଶୁଣ ନୂଆବୋହୂ ! ମୋ ଭାଇ ବୋଲି ମୁଁ ଗର୍ବକରି କଥା କହୁନି । ଗୃହମାସ ପୂର୍ବରୁ ଶରତଭାଇଙ୍କୁ ଯେ ଦେଖିଥିବ, ସେ ଆଜି ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବା ନିତାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇ ପଡ଼ିବ । ମାନସିକ ବ୍ୟତିକ୍ରମରେ ଶାରୀରିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏଭଳି ଘଟିପାରେ ଏ ଧାରଣା ମୋର ଆଗରୁ ଚିକିଏ ହେଲେ ନ ଥିଲା ।

ଯାହାହେଉ ଶରତଭାଇଙ୍କୁ ଆମେମାନେ ଯେପରି ଭଲପାଉଁ ସେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯେଉଁପରି ଅନ୍ତରିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତି—ଆମେ ତାଙ୍କର ଚିରମଙ୍ଗଳ କାମନା କରୁଛୁ । ତାଙ୍କର କିଛି ଅଶାନ୍ତି ଦେଖିବା ମାନେ ଆମମାନଙ୍କର ମନ ସତରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଛି । ତୁମେତ ନୂଆ ଲୋକ, ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବ ଯେ— । କାଲି ତୁମକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଦଳଟି ସାଙ୍ଗ ସାଥିହୋଇ ଆସି-ଥିଲେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମାଟ୍ରିକ ପାଶ କରିଛନ୍ତି । କେବଳ ଶରତଭାଇଙ୍କ ଦୟାରୁ । ଶରତଭାଇ ଆମମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶର ପରିକଳ୍ପନା ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ କଥା ଆଉ କାର୍ଯ୍ୟର ତଫାତ ମୋଟେ ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ତ ଏକପ୍ରକାର ବିକୃତ ମସ୍ତିଷ୍କ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି—ଆଉ କାମ କରିବେ କଣ ? ନୂଆବୋହୂ ! ତୁମେ ମତେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚ ନା, ମାଇପିଜାତିର ଯେଉଁ ପରମ୍ପରା ଲକ୍ଷଣ ରହିଛି ତା'ର ବଶବର୍ତ୍ତୀନୀ ହୋଇ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ମୋ ପ୍ରତି ସନ୍ଦେହ କରୁଚ ? କହିଲି । ସୁଭଦ୍ରା ଟିକିଏ ହସହସ ହୋଇ କହିଲି, "ବିନ୍ଦୁ ! ମୁଁ ନିଘୃମ ଦେଇ କହୁଛି ତୁମକୁ ଦେଖିବା ବେଳୁ ତୁମର ଉପରି ଅପଣାର ହୋଇ ପାରିବି ଏଇ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲି । ଠାକୁର ଆପେ ଆପେ ସେତିକି କରାଇ ଦେଇ-

ଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଠିକ୍ ଶେଯରୁ ଉଠିଲାବେଳେ ମୋର ମନରେ ଯେଉଁ ଦାରୁଣ ବେଦନା ମୁଣ୍ଡଟେକି ଉଠିଥିଲା ସେ କୁଆଡ଼େ ଛପି ଗଲାଣି । ଏଥର ମୁଁ ଭାବୁଛି ତୁମ ଭାଇଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ନ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ମତେ ଆଉ ବେଶି ଦୁଃଖ ଲାଗିବ ନା ।।"

ବାବୁ ହସି ହସି କହିଲା, ଭାଇଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତେ ମତେ ବିଭା ହେବ ନା କ'ଣ ନୂଆବୋହୂ ? ଆମେ ସମସ୍ତେ ତ ଗୋଟାଏ ଦୀକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବୁ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରିଛୁ, ଆଉ ତୁମର କାମନା ପୂରଣ କରିବ କିଏ ?

ଛାଡ଼ ସେକଥା, ପରେ ତା'ର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା । କାଲି ଶରତଭାଇ କହୁଥିଲେ ସେ କୁଆଡ଼େ ଦିନଟିଏ ମାତ୍ର ଛୁଟି; ଅଶ୍ୱି-ଚନ୍ତ୍ର—ରାତି ପାଇଲେ ଢେଙ୍କାନାଳ ଚାଲିଯିବେ । ସେ କାହା କଥା ଶୁଣିବେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ମୁହଁ ଉପରେ କେହି କିଛି କହି ପାରିବେନି । ମୁଁ ଟିକିଏ ମାତ୍ର ଯୁକ୍ତି କରୁ କରୁ ମୋ ଉପରେ ରାଗି ଉଠିଲେ ଯେ—କାହିଁକି କ'ଣ । ମୋର ଇଚ୍ଛା କାଲେ କୌଶଳେ ଯେ କୌଣସି ମତେ ତାଙ୍କୁ ଅଟକାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବା । ତୁମେ କିନ୍ତୁ ଆଉ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଲାଜ ଲାଜ ହୋଇ କାଲିପରି ରହି ଯିବନି । ନାଇଁ ନୂଆବୋହୂ । ତମର ଚକ ଚକ ମୁହଁଟିକୁ ସେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ନୀରବ ରହିଲେ ସିନା—ତୁମ ମୁହଁ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଥରେ ପଡ଼ିଗଲେ ସେ ଆଉ ଦଣ୍ଡେ ପାଖରୁ ଛାଡ଼ି ଦେବେ ନାହିଁଯେ— ।

ଅଚ୍ଛା ନୂଆବୋହୂ । ମୋ ଉପାୟଟା ତୁମ ମନକୁ କିପରି ମାଲୁମ କହିବ । ଶରତଭାଇ ବେଡ଼ିଂ ହେଉକା ଧରି ଯେତେ-ବେଳେ ମଟରକୁ ବାହାରିବେ, ଠିକ ସେତିକିବେଳେ ତୁମେ ଗୋଟାଏ ଛଳନା କରି ହାଣ୍ଡିଶାଳ ଭିତରେ ପେଟକୁ ମାରୁଛି

ବୋଲି ସୂଚନାଦେବ । ସେ ଘଟଣାଟିକୁ ଅଦ୍ଭୁତ ଜୋରରେ ମୁଁ ପ୍ରଚାର କରିଦେବ । ତାହା ହେଲେ ଖୁଡ଼ୀ, କବେଇ ଓ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିବେ । ଘରେ ରୋଗୀ—ସମସ୍ତଙ୍କର ମନ କଷ୍ଟ, ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ହୁଏତ ଯାତ୍ରାଟା ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ପାରନ୍ତି । ସେ ଆଜ ଦିନଟା ରହିଗଲେ ତୁମେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଜବର-ଦସ୍ତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଆଦାୟ କରିବ । କାରଣ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସେ ଅଧିକାର ତୁମର ହିଁ ରହିଛି । ତୁମେ କଲେଜ ପଢ଼ା ଝିଅ—ପୁଣି ଟାଉନ୍‌ରେ ରହି କେତେ ଚାଲାକ ଚତୁର ହୋଇଥିବ; ଲାଜ ଗୋଟାଏ କରିବ କ'ଣ ?

ବନ୍ଧୁ ଆଉ ସୁପ୍ରଭାର ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣା ଶେଷହେଲାବେଳକୁ ଚାରିଆଡ଼ ଆଲୁଅ ହୋଇ ଆସିଲାଣି । ବନ୍ଧୁ ନଣନ୍ଦ ହିସାବରେ ସୁପ୍ରଭାର ପି. ଏ, ପରି କାମ ତୁଲଉଥାଏ । ବାଗ୍ ଗଡ଼ିଆରେ ଦୁହେଁ ଗାଧୁଆ ପାଧୁଆ ଶେଷ କରି ଘରକୁ ଫେରିଲେ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ତ ଚାରିମାସ ହେଲା ନିଦ ଛୁଇଁପାରୁନି; ସେ କେବଳ ବିଛଣାଟାରେ ଆଖି ବୁଜି ପଡ଼ିଥିଲେ-କବାଟ ଫାଙ୍କବାଟେ ଆଲୁଅ ଘର ଭିତରେ ପଶିବାରୁ ସେ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ଆସିଲେ ଏବଂ ତର ତର ହୋଇ ନିତ୍ୟକର୍ମ ଶେଷ କରି ବିଛଣା ସଜାଡ଼ିବା ଲାଗି ଈଶରକୁ କହିଲେ । ଶରତବାବୁଙ୍କ କଥାରେ ଈଶରା ବିଚରା ଅଦୌ ଏକମତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ତା'ର ଚାରା କଣ ? ତଥାପି ମନ ନ ମାନିଲା ପରି ପଚାରିଲା ବାବୁ କ'ଣ ଆଜି ଚାଲିଯିବ ? କାଲି ଆସିଚ, ଆଉ ଦିନ ଦୁଇଟା ରହିଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ଈଶରର ମନ୍ତବ୍ୟ ଉପରେ ଶରତବାବୁ କହିଲେ, "ଆଉ ଛୁଟି ନାହିଁ ପରା ! ରହିବି କିମିତି ?" ଛୁଟି ନ ଥାଉ ଆମର କେଉଁ କୁଟୁମ୍ବ ଗୁଡ଼ାକ ଉପାସ ରହି ଯାଉଛନ୍ତି ଯେ...ଚାକିରୀ ହେଲେ ହେଲା ନୋହିଲେ

ନାହିଁ । ଅମର ତ କଏ ଖାଉଛୁ । ଈଶ୍ୱରୀର ଏଇ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଶରତବାବୁଙ୍କ କୁଅଡ଼ୁ ବା ଝାଣି ରଖିବ ? ସେ ସଜବାଜ ହୋଇ ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାକୁ ଯାଇଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ବାବୁ ଏପରି ଜୋର ଆଉ କାତରଭାବରେ "ଝୁଡ଼ୁ ଝୁଡ଼ୁ" ବୋଲି ପାଟି କଲା ଯେ— ଦାଣ୍ଡରେ ଯାଉଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ଶୁଭୁଥିବ । ଶରତ୍-ବାବୁଙ୍କ ବୋଉ ଦାଣ୍ଡଘରୁ ଭିତର ଘର ଆଡ଼େ ଦୌଡ଼ିଗଲେ । ଈଶ୍ୱରୀ ବେଙ୍ଗଂଠାକୁ ମୁଣ୍ଡରୁ ଖସାଇ ଦେଇ ସାଉଅଣୀଙ୍କ ପଛରେ ଚାଲିଲା । ଦାଶେ ଦାଣ୍ଡରୁ ଘରକୁ ପଶି ଆସିଲେ—ଆଉରି ବି ବାହାର ଲୋକ କେହି କେହି ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଉଠି ଆସି ଘଟଣା କ'ଣ ବୁଝିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ।

ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଶରତବାବୁ କରନ୍ତେ ବା କ'ଣ ? ସେ ମଧ୍ୟ ବିସ୍ମିତ ହେଲାପରି ପଛକୁ ଲେଉଟିଲେ । ହାଣ୍ଡିଶାଳ ଭିତରେ ବାବୁ ଆଉ ବୁଢ଼ୀ ସୁପ୍ରଭାକୁ କୁଣ୍ଢେଇ ଧରିଛନ୍ତି । ଶରତ୍‌ବାବୁ ହାଣ୍ଡିଶାଳ ଦୁଆରମୁହଁ ଯାଏଁ ଆସିବାକ୍ଷଣି ବାବୁ ଭାରି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲା: ଶରତ୍‌ଭାଇ ! ତୁମେ ଶୀଘ୍ର ଦୌଡ଼ିଗଲ, ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଡାକିଆଣିବ । ନୂଆବୋହୂଙ୍କର ପେଟକୁ ମାରୁଛି ଯେ — ସେ ବେହୋସ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଯେତେ ଯାହାହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ପୁଣି ମଣିଷ ପଣିଆ ଅଛି ତ । ସୁପ୍ରଭାକୁ ଭାରିଯା ହିସାବରେ ସେ ଗ୍ରହଣ ନ କରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଜଣେ ମଣିଷ ଭାବରେ ନ ଦେଖିବେ କିପରି ? ସେ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ନ କରି ସିଧା ସିଧା ଡାକ୍ତରଖାନାଆଡ଼େ ଚାଲିଲେ । ଡାକ୍ତରବାବୁ ରୋଗୀର ପେଟ-ବ୍ୟଥା ସମ୍ବାଦଶୁଣି କହିଲେ—ଆଜ୍ଞା । ଆପଣ ଔଷଧ ଦ'ପାନ ନେଇ ଆଗରେ ଚାଲନ୍ତୁ, ମୁଁ ଟିକିଏ ନିତ୍ୟକର୍ମ ଶେଷକରି ଆପଣଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଯାଉଛି ।

ଶରତବାବୁ ଔଷଧ ଧରି ଘରକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ବୋଉର ହାତରେ ଔଷଧ ଦେଇ କହିଲେ—ଏ ଔଷଧ ଖାଇବାକୁ ଦେଇଦେ । ବୁଢ଼ୀ ଔଷଧ ଧରି ବୋହୂକୁ ପିଆଇ ଦେବାପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ତା ମୁହଁରେ ଦେଲେ ବିନ୍ଦୁ ସୁପ୍ରଭାକୁ ଏପରି ଇଙ୍ଗିତ ଦେଲା ଯାହାଫଳରେ କି ବୁଢ଼ୀ ବୋହୂକୁ ଔଷଧ ପିଆଇ ନ ପାରି ବୋହୂର ଦାନ୍ତପାଟି ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥିବା ଅନୁମାନ କଲେ ଏବଂ ହଠାତ୍ ଚିତ୍କାର କରି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କୁ ଡାକ ଛାଡ଼ିଲେ —ରୋଗୀର ଅବସ୍ଥା ସାଙ୍ଘାତିକ ମନେକରି ଶରତ୍‌ବାବୁ ହାଣ୍ଡିଶାଳ ଭିତରେ ପଶି ନିଜେ ଔଷଧ ଖୁଆଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଶରତ୍‌ବାବୁ ସୁପ୍ରଭାକୁ ଔଷଧତକ ପିଆଇ ଦେଲେ ସତ, ମାତ୍ର ବିନ୍ଦୁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସେଥିରେ ପୂରଣ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଔଷଧ ପିଆଇଲା ବେଳେ ସୁଦ୍ଧା ସୁପ୍ରଭାର ମୁହଁକୁ ଭଲଭାବରେ ଲକ୍ଷ କରି ନାହାଁନ୍ତି ।

ଏଇକେତେ ସମସ୍ତ ତେଜ ହୋଇଯିବାରେ ମଠର ସମସ୍ତ ଚାଲିଗଲା । ଶରତ୍‌ବାବୁ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଘରେ ରହିଲେ । ବିନ୍ଦୁ ବ୍ୟତୀତ ମୀରା, ହୀରା, ମୀନୁ ପ୍ରଭୃତି ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ମନେ ମନେ ଭାବିଥାଆନ୍ତି ଶରତ୍‌ଭାଇଙ୍କ ମନ ଏଥରକ ଅଣ୍ଡାପଡ଼ି ଯିବଣି । ସୁପ୍ରଭାପରି ଶତସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଆସିବାପରେ ସେ ଅନ୍ୟକୁ ଚିନ୍ତାକରିବେ ବା କାହିଁକି ? କିନ୍ତୁ ବିନ୍ଦୁଠାରୁ ଘଟଣା ଶୁଣିବାପରେ ସେମାନଙ୍କ ଧାରଣା ଅପସରି ଗଲା ।

ଈଶସି ବିଚରି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କୁ ବନାର ପାଠପଢ଼ା ନେଇ ଧପଦ କହିବ ବୋଲି ବହୁତ ଦିନରୁ ଗୁରେଇ ଭୁରେଇ ହେଉଥାଏ; ମାତ୍ର ଶରତ୍‌ବାବୁ ଯେଉଁଭଳି ଭାବେ ଗମ୍ଭୀର ଓ ଚିନ୍ତିତ ରହନ୍ତି ସେ ଆଉ ସାହସ କରିପାରେ ନାହିଁ କହିବାକୁ । ଈଶସି

ମୂର୍ଖ ମୂଲିଆ ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା, ତା'ର ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଗୁର ଜ୍ଞାନ ଅଛି । ସେ ଭାବୁଥାଏ ସାନସାଉଙ୍କର ପୁଅଣି ଘରଠା ଶେଷ ହେବା ପରେ ବଡ଼ା କଥା କହିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚେ ଶୁଣିବେ । ଯା' ଭିତରେ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ତ ଠିକ୍ ନାହିଁ । କହି ବା ଲାଭ କ'ଣ ? ଶରତ୍‌ବାବୁ ବସାଘରେ ବସିଥିବାବେଳେ ଈଶର ଗୁଳି ଗୁଳି ହୋଇ ସେଠାକୁ ଗଲା । କହିବ କହିବ ହେଉଥାଏ, ମାତ୍ର ତା'ର ସାହସ କୁଳାଏ ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ମନରେ ଦମ୍ଭବାନ୍ଧି ଠିକ୍ କଲା କାଲିଠୁ କାମ ଉପରକୁ ଗୁଳିଯିବେ, ଆଜି ନ କହିଲେ ଆଉ କେତେବେଳେ କହିବ ? ଖୁବ୍ ସାହସ ଧରି କହିଲା, ସାନସାଉ । ତୁମ ଯୋଗୁରୁ ବଡ଼ାଠିତ ଏ ଯାଏଁ ଗଲା ଅଉ ଯୋଡ଼ିଏବର୍ଷ କମିତ ପାଇଯିବ; ସେତକ ଠିକ୍ କଏ ବାଗୁର କର । ବଡ଼ା ମା'ଠା ମତେ ସବୁବେଳେ ବସେଇ ଉଠେଇ ଦେଉନି । ଖାଲି ସବୁବେଳେ ଗର୍ଜି ଉଠୁଛି ମୋ ଉପରେ— ବଡ଼ା କଥା ସାନ ସାଉଙ୍କୁ କାହିଁକି କହୁନ ବୋଲି । ତୁମେତ ମୋର ଦୁଃଖ ହାଲ ଜାଣିଚ—ଧାନ ଗଉଣୀଏ ମୂଲ ନେବାକୁ ଛଅପ୍ରାଣୀ କୁଟୁମ୍ବ । ତୁମ ଦୟାଧର୍ମରୁ ପିଲାଠା ଯେତେବେଳେ ସେ ଅଡ଼କୁ ମୁହେଁଇଲାଣି ମୁଁ ଖାଏ ନ ହେଲେ ଉପାସ ରହେ ପଛେ ତାକୁ ଛଡ଼େଇ ଆଣିବା କପର ? ସେ ଟୋକାଟାକୁ ଶହେଥର କହିଲଣି ଯେ, ସାନସାଉ ପାଖକୁ ଯାଇ ତୁ ନିଜେ କହ ବୋଲି । ସେ ତୁମପାଖରେ ମୋଟେ ଭରସି ପାରୁନି । ହଁ, ଭରସିବ ବା କପର । ମୁଁ ତ ଏଇପରି ଖଟି ଖଟି ବୁଢ଼ା ହେଲି ଯେ— ମୋର ବହପ ପାଉନି । ସେ ତ ସହଜେ କାଲିର ପିଲା ।

ଈଶର ନିଜେ ବକ୍ତା ନିଜେ ଶ୍ରୋତା ହୋଇ ଆପଣା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଅପେ ଅପେ ଦେଇ ଗୁଳିଥାଏ । ଶରତ୍‌ବାବୁ

ତା'କଥା ଉପରେ ଅଦୌ କାନ ଦେଉ ନ ଥାନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଭାବନା ତାଙ୍କର । ବହୁତ ଗପି ଗପି ଈଶରୀ ପଦେହେଲେ ଉତ୍ତର ନ ପାଇବାରୁ ସାନସାଉଙ୍କ ଜିଦ ହୋଇଗଲା ବଡ଼ୁର ଠିକଏ ଜୋରରେ କହିଲା—ସାନସାଉ । ମୋ କଥା କ'ଣ ଶୁଭୁନ କଲେ ଯେ ?— ଋଷିମାନଙ୍କ ତପସ୍ୟାରେ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟିଲେ ସେ ଯେପରି କୋପାନଳ ହୋଇଉଠନ୍ତି ଠିକ୍ ସେଇ ଗତିରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଈଶରୀ ପ୍ରତି ଆକ୍ରମଣ ଚଳାଇ କହିଲେ, "ତୋ ପୁଅ ପାଠ ପଢ଼ିଲା ନ ପଢ଼ିଲା ସେଥିରେ ମୋର କ'ଣ ଅଛି । ମୁଁ ତ ମୋ କଥା ବୁଝିପାରୁନି, ପରମନ ଜାଣି କାମ କରିବାଲାଗି ଆମର ଏ ଯେଉଁ ସମାଜ ନା ।—ଯା—ମୋ ଆଗରେ ସେଗୁଡ଼ାକ ଅଳି ବକ୍ ବକ୍ ହୁଅନା ।" ସାନସାଉଙ୍କଠାରୁ ଏପରି ନିଷ୍ଠୁର ଉତ୍ତର ପାଇବ ଏକଥା ଈଶରୀ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଭାବି ନ ଥିଲା ।

ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଟାଣୁଆ କଥାଗୁଡ଼ାକ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ସତେ ଯେପରି ବଜ୍ରପାତ କରୁଛି —ଈଶରୀ ତାହାହିଁ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । କାରଣ ସେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କୁ ବନାଠାରୁ ଅନ୍ତୁରି ଅଧିକ ଆପଣାର ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରେ । ତା ନ ହୋଇଥିଲେ ଈଶରୀପରି ପାଷାଣ ହୃଦୟ ଲୋକଟା ଯେ—କି ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରକୃତି ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି କରି ବୁଢ଼ା ହେବାକୁ ବସିଲାଣି—ସେ କେବେ ତରଳି ଯାଆନ୍ତା ।

ଲୁଗା କାନିଟା ଆଖିରେ ଭିଡ଼ିଦେଇ ଈଶରୀ ପାଦ ଚପି ଚପି ଦାଣ୍ଡଅଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲା ।

ନାରଣ ଦାଶେ, ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କୁ କେବଳ ଯେ ଭଲପାଆନ୍ତି ସେତିକି ନୁହେଁ । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଆସ୍ଥା ବରାବର ରହିଆସିଛି । ପିଲାଟିଦିନୁ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଯେତେ ଯେତେ ଗ୍ରାମୋନ୍ନତି କାମ କରି ଆସିଛନ୍ତି, ତା ଦେଖିଲେ

ଶହେହବାର

ଯେକୌଣସି ଲୋକ ତାଙ୍କ ଉପରେ ନିଶ୍ଚୟ ଆସ୍ଥା ରଖିବ । ନାରଣ ଦାଶେ ଏପରି ଛାଣୁଆ ଆଉ ଏକଜିଦିଆ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ଯେ, ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ ବି ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଶରତ୍‌ବାବୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଖୁବ୍ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ବିନ୍ଦୁ ଅପର ପ୍ରାଇମେରୀ ପାଶ୍ କଲାପରେ ନାରଣ ଦାଶେ ଝିଅପାଇଁ ବରପାତ୍ରଟିଏ ଆଖି ବୁଲାଇଲେ । ବିନ୍ଦୁ ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ତାଙ୍କ କାନରେ ବାଜିବା କ୍ଷଣି ସେ ନାଗସାପଭଳି ଫଁ ଫଁ ହୋଇ ଉଠୁଥାଆନ୍ତି । ଶରତ୍‌ବାବୁ ଯେତେବେଳକୁ 4th year କ୍ଲାସ । ଖରାଛୁଟିରେ ଗାଁକୁ ଆସିଥିଲେ । ବିନ୍ଦୁର ବିଭାଘର ପାଇଁ ବରପାତ୍ର ସନ୍ଧାନ, ତା'ର ପଢ଼ା ବନ୍ଦ ଆଦି କଥା ତାଙ୍କ କାନରେ ବାଜିଲା କ୍ଷଣି ସେ ଦାଦାଇଙ୍କ ପାଖକୁ ସିଧା ସିଧା ଯାଇ ପଚାରିଲେ, ଦାଦେଇ ! ତୁମେ ବିନ୍ଦୁକୁ ବିଭାଦେବାପାଇଁ କୁଆଡ଼େ ବର ଖୋଜୁଚ ? ହଁ ରେ ବାପା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘର କଥା—ବିନ୍ଦୁ ତ ଟିକିଏ ଦ'ହାତୁ ପିଲାଟା— କେତେବେଳେ କେଉଁ କଥା ଥାଏ— । ଆଗରୁ ସାବଧାନ ହୋଇଥିବା ଭଲ । ନାରଣଦାଶଙ୍କର ଏଭଳି କଅଁଳିଆ କଥାରେ ଶରତବାବୁ ତରଳି ଯିବା ଭଳି ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ସେ କହିଲେ— ଦାଦେଇ ! ଜେଲଖାନା ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛାଥିଲେ ଝିଅକୁ ଅଜାଠାରୁ ବିଭାଦିଅ । ସରକାର ଆଇନ୍ କରିଛନ୍ତି ପିଲାକନ୍ୟା ବିଭାଦେବା ଅପରାଧ । ତୁମେ କହୁଚ କ'ଣ ନା ବିନ୍ଦୁକୁ ବିଭାଦେବ । ହୋଇପାରେ ଆଇନ୍‌ର ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକେଇ ବିବାହଟା କରିଦେବ, ମାତ୍ର ସେଥିରେ କ୍ଷତି କାହାର ? ଆମ ସରକାର ଅର୍ଥାତ ଆମେ ଆମ ହିତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆଇନ୍ ଗଢ଼ିଚେ ପରା । ଏଭଳି କଲେ ନିଜେ ନିଜକୁ ଠକିବାପରି ହେବନି ? ଛାଡ଼ ସେ ଆଇନ୍

ଅଦାଲତ କଥା । ବାର ବରଷର ଝିଅ ବହୁ—ସେ କ'ଣ
ଜାଣେ କହିଲ ? ଅରେ ଶରତ । ମୁଁ ତୋ କଥା ବୁଝୁଛି ଯେ—
ମେ ପରି ଅମ ସମାଜର ଗୋଟାଏ ଧର୍ମ । ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ଧରି ଅମ-
କୂଳରେ ସେ ନିୟମ ଚଳିଆସୁଛି । ନା ନା ଦଦେଇ, ସେପରି
କଥା ନୁହେଁ; ଅମ ସାତପୁରୁଷରୁ ଗାଁରେ ସ୍କୁଲ, ଲାଇବ୍ରେରି,
ଡାକ୍ତରଖାନା, ଗ୍ରାମମଙ୍ଗଳକେନ୍ଦ୍ର ଏସବୁ କିଛି ନ ଥିଲା । ଏହା
ବୋଲି ଅଜି ଅମେ ତାସବୁ କରିବାନି ? ମୁସଲମାନ ବାଦସାହାଙ୍କ
ଦାଉରୁ ରକ୍ଷାପାଇବାପାଇଁ ଅମ ସମାଜରେ ବାଲ୍ୟ ବିବାହ
ପ୍ରଥାଟାକୁ ଚଳି କରାହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତିମାନ ସୁଦ୍ଧା ଗଡ୍ଡାଳିକା
ପ୍ରବାହରେ ତାହା ଚଳିଆସୁଛି । ଏହାର କୁଫଳ କେପରି ଜହ୍ଲଟି
ନିଜେ କ'ଣ ଅନୁଭବ କରିପାରୁନାହିଁ ? ଦଦେଇ ! ତୁମେ ଯଦି
ବହୁକୁ ପାଠ ନ ପଢ଼ାଇ ଅଜଠାରୁ ବିଭାଘର କରିଦେବ ତେବେ
ଏ ଗାଁ ପାଇଁ ମୋର ଯାହା ସବୁ କଳ୍ପନା ରହିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ପଣ୍ଡ
ହୋଇଯିବ । ତୁମେ ବହୁର ପାଠପଢ଼ା ବନ୍ଦ କରିଦେବା ମାନେ
ଅମ ଗାଁର ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଝିଅ ପଢ଼ି ପାରିବେନି ।
ସମସ୍ତେ ତୁମକୁ ଅନୁକରଣ କରିବେ । ଅଜି ଦୁନିଆରେ
ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରି ଅନ୍ୟଦେଶର ଲୋକେ ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକରେ
ଜମି ପଟ୍ଟା ନେଲେଣି—ଅମେ ଝିଅଙ୍କୁ ପାଠଶାଠ
ନ ପଢ଼ାଇ ପିଲାଦିନରୁ ବିଭାଟିଏ କରିଦେଇ ହାଣ୍ଡିଶାଳରେ
ବୋହୂ କରି ବସେଇ ଦେଇଥିବା । ନା—ନା—ଦଦେଇ
ତା ହୋଇ ପାରିବ ନି । ଅମ ଗାଁ ଗ୍ରାମମଙ୍ଗଳ କେନ୍ଦ୍ରକୁ
ଏବେ ଜଣେ ଗ୍ରାମସେବିକା ଅସିବେ ଦେଖିବ । ସେ ମଧ୍ୟ ପୁରିର
ଶାସନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ନାରିଣ ଦାଶେ—ଯେ କୌଣସି ଲୋକଠାରୁ
ଏତେ ଭାଷଣ ଶୁଣିବାକୁ କେବେହେଲେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହଁନ୍ତି । କିନ୍ତୁ

ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ କଥା ତାଙ୍କୁ ବେଶ୍ ସୁହାଉଥାଏ ବୋଧହୁଏ । ଶେଷକୁ ଦାଶେ ନିଶ୍ୱାସଟାଏ ଘୁଞ୍ଚ କହିଲେ—ହଉ, ତୋ ଇଚ୍ଛା କ'ଣ କରୁଚୁ କର । ମାନ ବାବୁର ପାଠପଢ଼ା, ତାପାଇଁ ବରପାନ କରିଦେବା ସବୁ ତୋ ଉପରେ ରହିଲା । ହଁ, ଦାଦେଇ । ତୁମେ ବାବୁ ସମ୍ପର୍କରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଚିନ୍ତା କରନି, ସେ ପାଠପଢୁ । ଏକା ବାବୁ କ'ଣ ଆମ ଗାଁର ଯେତେ ଝିଅ ସମସ୍ତେ ଯେପରି ପାଠ ପଢ଼ିବେ ମୁଁ ତା'ର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବି ।

ନାରଣ ଦାଶେ, ରାଜିହୋଇ ଯିବା ପରେ ଆଉ କିଏ ଅବା କେଉଁ କଥାର ବିରୋଧ କରିପାରନ୍ତେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ବାବୁ, ହାବି, ମୀନୁ, ମୀରା, ଶଶୀ ଆଦି ସବୁ ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ । ମଝିରେ ମଝିରେ ପୂଜା, ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ଦୋଳ ଆଦି ଛୁଟିମାନଙ୍କରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଗାଁକୁ ଆସି ସେହିମାନଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଗ୍ରାମସଙ୍ଗଠନ କରନ୍ତି । ଏଇ ତିନିବର୍ଷ ହେଲା ସେ ଗାଁକୁ ନ ଆସିବାରୁ ସବୁ ଉଦ୍ୟମ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

କେବଳ ଦାଶେ କାହିଁକି ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଶରତବାବୁଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ ଝିଅଗୁଡ଼ିକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲେ ସିନା,ସେମାନଙ୍କର ତ ପୁଣି ବଡ଼ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭରକରି ଚୁପଚାପ ବସି ଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହା ସବୁ ଶୁଣାଗଲା ସେଥିରେ ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ।

ତାପରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଗାଁକୁ ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ବାତୁଳ ଚେଷ୍ଟା ସେଥିରେ କିଏ ବା କ'ଣ କହିବ । ଆଜି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଦୌଡ଼ିବା ଔଷଧ ଆଣିବା ଓ ବାହାକୁ କପଟ ଭୁଣ୍ଡ ଖୋଲି ଡକାଡ଼କି କରିବା ଇତ୍ୟାଦି କାମ-ଗୁଡ଼ାକୁ ନାରଣ ଦାଶେ ବରାବର ଲକ୍ଷ କରୁଥାଆନ୍ତି ।

ଶହେପନ୍ଦର

ତାଙ୍କ ମନରେ ଗୋଟାଏ ଦମ୍ଭ ଆସିଲା ଯେ ପିଲାଟା ଏଥର ଭଲ ହୋଇଯିବ । ଶରତ ପିଲାଦିନରୁ ଭଲ । ଏବେ କେତେଦିନ ହେଲା ମନଟା କାହିଁକି ଟିକିଏ ଟହଲି ଯାଇଥିଲା । ସେପରି ହୋଇଥାଏ—ସଂସାର କରି ଗଲେ ଆଉ ମୁଣ୍ଡରେ ଦୋଷ ରହେନା ଯେ— । ହଉ, ହଉ ଠାକୁର ତାର ଭଲ କରନ୍ତୁ ।

× × × ×

ଦାଶେ ମନେ ମନେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ବିଷୟରେ କ'ଣ ସ୍ଥିର କଲେ କେଜାଣି ସେଦିନ ଦ'ପହରେ ଦାମ ଦାଶଙ୍କ ବସା ଘର ପିଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଉଠିଲେ । ବୁଢ଼ାଙ୍କର ଗତି ସେ ଆଡ଼କୁ ହେବାର ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଭାବୁଥିଲେ କଣ ବୁଢ଼ା ଶରତ୍‌ଙ୍କ ସାଥିରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା ବୋଧହୁଏ । ଆଜିଯାଏଁ ସାହସ କରିପାରୁ ନ ଥିଲା ।

ନାରଣ ଦାଶେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ବସିଥିବା ଚଉକି ପାଖରେ ଠିଆହୋଇ କହିଲେ—ଶରତ୍ । କ'ଣ କରିବା କହିଲୁ ? ବାବୁର ବାହାଘର ଆଉ କେବେ କରିବା ? ଫାଲ୍‌ଗୁନ ମାସରେ ତାକୁ ଭଲ ଯୋଗ ଅଛି, ପାଞ୍ଚଟିଏ ଠିକଣା କରି ଦିଅନ୍ତୁ କି—ହାତଗଣ୍ଠିଟା ପକେଇ ଦେଲେ ମୋ ମୁଣ୍ଡରୁ ବୋଝଟାଏ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଆନ୍ତା । ତୋ ଭରସାରେ ମୁଁ ତାକୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧରିବସିଛି । ଗାଁ କାମ ତ କେତେ ସୁନ୍ଦର କରି ଆସୁଥିଲୁ । ଏବେ ତିନିବର୍ଷ ହେଲା ଆଉ ତା'ର ଦେଖାନାହିଁ । ଦେଉଳ ଉପରେ ଅନାବନା ଗଛଗୁଡ଼ାକ ଉଠିଲାଣି ଯେ—ଘରଟା ଫାଟିଯିବ । ସେକଥା ଆଉ କାହାକୁ କ'ଣ ଦିଶୁଛି । ପିଲାମାନଙ୍କ ଧରି ସେତିକି ହେଲେ କରାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।

× × × ×

ନାରଣ ଦାଶଙ୍କର କଥା ଉପରେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର କାନ ଥିଲା କି ନାହିଁ କେଜାଣି । ବୁଢ଼ା ଯେତେବେଳେ ଟିକିଏ ନଠେଇ ହୋଇ କହିଲେ ବାବୁପାଇଁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବୁଝିବୁ ପରା ? ଶରତ୍‌ବାବୁ ମୁହଁଟାକୁ ବିକୃତ କରି କହିଲେ—ମୁଁ କାହିଁକି ପ୍ରସଙ୍ଗ ବୁଝିବି । ମୁଁ କଅଁ ଦେଉଳରୁ ଗଛ ଉପାଡ଼ିବି । ମୋର ଗ୍ରାମ ସଙ୍ଗଠନର ଆବଶ୍ୟକତା କ'ଣ ? ସେ ଦେଉଳ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ୁ, ମିଛରେ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ଠାକୁର ଠାକୁର ହେଉଛନ୍ତି ନା । କେଉଁ ଠାକୁର କୁ'ଠି ଅଛନ୍ତି । ଠାକୁର ଥିଲେ ମଣିଷର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି କରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଠାକୁର ମନ୍ଦିର ସବୁ ଭାଙ୍ଗିଯିବା ଉଚିତ । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଏଭଳି ମନ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣି ବୁଢ଼ା ବିଚରା ବିନା ବାକ୍ୟ-ବ୍ୟୟରେ ସେଠାରୁ ଇଜ୍ଜତ ଧରି ଚାଲି ଆସିଲେ । ଏ ଘଟଣାରେ ଗାଁ ତମାମ ସମସ୍ତଙ୍କର ମନ ଭାରି କଷ୍ଟ । କାରଣ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଦାଦେଇଙ୍କ ପ୍ରତି ଏଭଳି ରୁକ୍ଷ ବ୍ୟବହାର କରିବେ ବୋଲି କେହି କଳ୍ପନା ସୁଦ୍ଧା କରି ନ ଥିଲେ ।

ଚଉଦ

ସୁପ୍ରଭା ଶାଶୁ ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେବାବେଳୁ ବାବୁ ସତେ ଯେପରି ତା'ର ବାହନ ହୋଇଛନ୍ତି । ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କ ପେଟର ଯେତେ ଗୁପ୍ତ କଥା ସବୁ କୁହାବୋଲା ହୋଇଛନ୍ତି । ବାବୁ ଶରତ୍ ଭାଇଙ୍କର ପିଲା ଦିନର ସମସ୍ତ ସୁଗୁଣଯାକ ସୁପ୍ରଭା ଆଗରେ ଗପି ଯିବାରେ ସୁପ୍ରଭାର ଆବେଗଭରା ଦେହ କିପରି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଦେହରେ ଲାଗି ହୋଇଯିବ ସେ ତାହା ହିଁ ଭାବୁଥାଏ । ଅଳ୍ପ ଯଦି ସେତକ ନ ହୁଏ ତେବେ ସୁପ୍ରଭାକୁ ଜୀବନ୍ତ ଶରୀରରେ ଆଉ କେହି ଦେଖିପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଯେତେବେଳେ

ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇ ସେତେବେଳେ ବନ୍ଧୁ ଚମକି ଉଠି କହିଲା—"କାହିଁକି ନୂଆବୋଉ ! କେଡ଼େ କଥା ତୁମର । ମୁଁ ଜାଣେ ଶରତ ଭାଇ ତୁମକୁ ସବୁବେଳେ କାନରେ ବାନ୍ଧି ବୁଲିବେ । ଧର ତା ଯଦି ନ କରନ୍ତି ତେବେ ହୋଇଯିବ କ'ଣ ? ଜଣେ ପୁରୁଷ ବିନା ନାରୀ କ'ଣ କାଳଯାପନ କରିପାରିବ ନାହିଁ ? ସେ ଯଦି ତୁମକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିପାରିବେ—ତେବେ ତୁମେ କାହିଁକି ପଛେଇ ଯିବ । ତୁମେ ତ ଅଲଃ ଏ ଯାଏଁ ପାଠ ପଢ଼ିଛ । ଶୁଣ ନୂଆବୋଉ ! ଶରତ୍ ଭାଇ ତୁମକୁ ଯଦି ଛାଡ଼ିପକାଇ ଦିଅନ୍ତି ତେବେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଧରି ରହିବି । ବନ୍ଧୁ ହସି ହସି କହିଲା, ବାରେ !! ସୁପ୍ରଭା ସମେତ ମୀରା, ହୀରା, ଶଶୀ ଆଦି ସମସ୍ତେ ହସି ଉଠିଲେ ।

ହଉ ଛାଡ଼ ସେ ହସ କଥା, ନୂଆବୋଉ । ତୁମେ ମୋତେ ଲାଜ କରିବ ନା । ଲାଜ ଗୋଟେ କ'ଣ ? ସେତକକୁ ଅତି ମାତ୍ରାରେ ଧରି ରଖି ଆମ ଜାତିର ପତନ ହୋଇଛି । ତୁମେ ସଫା ସଫା ସବୁ ପଚାରିବ । ମଫସଲ ଗାଁ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ମା କୋଡ଼ରେ ପଶୁ ପଶୁ ମଫସଲିଆ ମାନେ ନିଜ ନିଜ କୋରଡ଼ରେ ପଶନ୍ତି । ଗାଁ ଗୋଟାକରେ କେହି ଅବା ଦୁଇ ଚାରିଜଣ ମାମଲତକାରିଆ ରାତି ପହରକ ଯାଏଁ ଚାଲି ବୁଲି କରୁଥିବେ । ଦୀପ ଦାଣଙ୍କର ସେପରି କିଛି ଜୋଲି ନ ଥାଏ । ସଂଧ୍ୟା ବେଳକୁ ଖା, ପିଅ ଶେଷକରି ନିଦ ହେଉ ନ ହେଉ ସେ ବିଛଣା ଧରନ୍ତି । ସବୁଦିନଠାରୁ ଟିକିଏ ଡେରିହେଲେ ମଧ୍ୟ ରାତି ଦିଘଡ଼ିସରିକି ଦାଣ ଘରର ଖା, ପିଅ ସବୁ ତୁଟିଗଲା । ଈଶର ଗୋରୁଙ୍କୁ ଅହାର ଦେଇସାରି କାଳେହେଁ ସାନବାବୁ କିଛି କାମର ବରାଦ ଦେବେ ସେଇ ଅପେକ୍ଷାରେ ଏପାଖ ସେପାଖ ହେଉ ଥାଏ । ସାହସକରି ଶରତ

ବାବୁଙ୍କୁ କିଛି କହି ନ ପାରିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ମୁହଁ ସାମନାରେ ବେଳେ ବେଳେ ଠିଆହୋଇ ଅଦେଖା ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରେ ।

ଅନେକ ସମୟପରେ ଶରତବାବୁ ଈଶ୍ୱରୀକୁ କହିଲେ ବିଛଣାଟା ବସା ଘରକୁ ନେଇ ଆସିବା ପାଇଁ । ସାନସାଇଙ୍କର ହୁକୁମ ପାଳନଲାଗି ଈଶ୍ୱରୀ ନିଜକୁ ଏତେଦୂର ଉତ୍ସର୍ଗକରି ରଖି ଦେଇଥିଲା ଯେ—ଟିକିଏ ହେଲେ ଦ୍ୱିଧା ନ କରି ଘରଭିତରୁ ତାଙ୍କର ବେଡ୍‌ସିଟ୍‌ଟାକୁ ମୁଣ୍ଡେଇ ବସାଘରକୁ ନେଇଗଲା । ଶରତବାବୁ ବିଛଣାଟାକୁ ଈଶ୍ୱରୀଠାରୁ ଟାଣିନେଇ ବସା ଘର ଭିତରେ ବିଛେଇ ଦେଲେ ଏବଂ ଦାଣ୍ଡ କବାଟଟା ବନ୍ଦକରି ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ଈଶ୍ୱରୀଘରୁ ବିଛଣା ନେବାବେଳେ ଦାଣେ କମ୍ପା ବୁଢ଼ୀ କେହି ଦେଖିଥିଲେ ନିଶ୍ଚେ ମନାକରି ଥାଆନ୍ତେ ମାତ୍ର ସେମାନେ କେହି ଦେଖି ନାହାଁନ୍ତି । ଈଶ୍ୱରୀ ତ ଘରର ଜଣେ ଲୋକଠାରୁ ବଳକା—ତାକୁ କ'ଣ ଅବା ନିଷେଧ ଅଛି । ଖାଲି ହାଣ୍ଡିଶାଳଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ସବୁ ଘରେ ପଶିବା ଅଧିକାର ତାର ଅଛି ।

ବୁଢ଼ୀ ତାଙ୍କର ଶୋଇବା ଘର ଦୁଆରଟାକୁ ଅଡ଼ପେଲା କରି ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି ସିନା ତାଙ୍କ ଆଖିକୁ କ'ଣ ନିଦଲୁଚିଲାଣି । ଗମ୍ଭୀର ଘରଟା ଭିତରେ ଯେ—ଆଲୁଅ ଦେଖାଗଲା ସେ ମନେ କଲେ ପୁଅ ତା'ର କୌଣସି କାଗଜ ପତ୍ର ନେଉଛି ବୋଲି । ବୁଢ଼ୀ ପୁଅର ଗତିବିଧି ଟିକିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାହାରକୁ ଦେଖନ୍ତି ତ ପୁଅର ଶୋଇବା ଘର ଦୁଆରଟା ଖୋଲାଅଛି । ବୋହୂ ଖଟ ଉପରେ ଲାଇଟଟା ଜାଳିଦେଇ କ'ଣ ବହିଖଣ୍ଡେ ପଢ଼ୁଛି । ଶରତର ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ

ନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀ ଦାଣଙ୍କୁ କହିଲେ ହଇଏ ପୁଅ କ'ଣ ବସାଘରେ ଶୋଇଲାଣି ? ବସାଘର ଦୁଆରତ କ'ଣ ଭିତରୁ କିଳାହେଲା ପରି ଜଣାପଡ଼ୁଛି । ଦାଣେ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସଟିଏ ମାରି ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଦାଣ୍ଡି ଅଡ଼କୁ ଛୁଟି ଆସି ଦେଖନ୍ତି ତ ଈଶର ତା ଘରଆଡ଼େ ଗଲାଣି । ଦାଣେ ଈଶର ଈଶର ହୁରି ପକେଇଲେ । ଈଶର ମଝି ଦାଣ୍ଡରୁ ଫେରିଆସି ବଡ଼ସାଉଙ୍କ ପାଖ ଧରୁ ଧରୁ ଦାଣେ କହିଲେ ବୁଢ଼ାଟିଏତ ହେଲୁଣି, ତୋର ବୁଦ୍ଧି ଆଉ କେବେ ହେବ କେଜାଣି ଶରଢର ବିଛଣାପତ୍ର ତକ ସେଇ ବସାଘରେ ଦେଇ ଆସିଲୁ ? କହିଲୁନି, ସାଉ ଦିଗ ହେବେ ବାହାର ଅରମା ଘରଟାରେ ଶୋଇଲେ ମୋ କପାଳକୁ ତୁମେ ସମସ୍ତେ ଏକାପରି ଜୁଟି ଯାଇଚ । ଯା— ଯା—ଏବେତକୁ ତ'ଙ୍କ ତାର ବିଛଣାପତ୍ର ଘରକୁ ଆଣେ । ସେ ଘରକୁ ଆସିଲେ ବସାଘରଟା ଗୁଡ଼ି ଦେଇଦେବୁ । ମଣିଷର ଟିକିଏ ବୁଦ୍ଧି ଥିଲେ ସିନା ହୁଏ । ଏବେ ଏତେଦିନ ପରେ ସାନ ସାଉ ଈଶରକୁ କଥାକହି କାମ ବତାଇ ଥିବାରୁ ତା ମନରେ ଆନନ୍ଦ କାହିଁରୁ କ'ଣ । ସେଇ କଥାଟା ବଜା ମା ଆଗରେ କହିଦେବା ଲାଗି ଈଶର ଭାରିମନ ଆନନ୍ଦରେ ଗଲାଥିଲା ସିନା—କିନ୍ତୁ ଦାଣଙ୍କର ଏଭଳି ବିରକ୍ତ ଭାବରେ ସେ ଘଟଣାଟିର ଅସଲ ମର୍ମଟାକୁ ବୁଝିପାରି ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—ଆରେ ସତେ କାଲି ତ ପୁଅଣିଘର ହୋଇଛୁ । ଅଜ ସାନସାଉ ବସାଘରେ ଶୋଇଲେ କ'ଣ । ଏଇ କଥାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଈଶର ଆପେ ଆପେ ଯେତେ ଚିନ୍ତା କଲା ସେଥିରେ ସାନସାଉ ବସାଘରେ ଶୋଇବାର କିଛିହେଲେ କାରଣ ବୁଝିପାରିଲାନି । ତୋରୁ ଅହାର ଦେଲା ବେଳେ ସେ ଦେଖିଛି ସାନ ସାଉଆଣୀ ତା'ର ହାଣ୍ଡିଶାଳେ ରନ୍ଧା ବଢ଼ା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଶୋଇଲାଘରେ ଅଛନ୍ତି ।

ଶହେକୋଡ଼ିଏ

ଅଉ କିଛି ଘଟିଥିଲେ ଏସବୁ କରନ୍ତେ କିପରି ? ଆରେ ଅଚ୍ଛାକଥା ହେଲା, ବଡ଼ ସାଉ ଯାହା କହିଲେ ସତ ।

ଦାରେଶ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଈଶ୍ୱରୀ ଉପରେ ଅଥଚ ଭାନ ଶୁଣାଇଲା ପରି କହିଲେ—ଅଚ୍ଛା ମୋ କପାଳକୁ ସବୁ ଜୁଟି-ଛନ୍ତି । ଯେଝା ମନ ମୁତାବକ କାମ ସେ କରିବତ ମୁଁ ଅଛି ବସିଛି କାହିଁକି ? ମୋ ଉପରୁ ଯାହା ଯାହା ଇଚ୍ଛା ସେ ତା କରୁ ମୁଁତ ଆଉ ଦେଖି ଆସିବିନି । ଆରେ ଟିଏହେଲ୍ କାହିଁକି ସାନ ସାଉଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣେ ଯା—ସେ ଖୋଲା ଘରଟାରେ ଶୋଇଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଈଶ୍ୱରୀ ମୂର୍ଖହେଲେ କଣ ହେଲା ବଡ଼ ସାଉଙ୍କର ଉକ୍ତିର ଯଥାର୍ଥତା ବେଶ ବୁଝିପାରିଲା ଏବଂ ବସାଘର ଦୁଆରେ ଟିଅହୋଇ ସାନ ସାଉଙ୍କୁ ଡାକ ମାରିଲା । ଦାଶଙ୍କର କଥା ଗୁଡ଼ାକ ଶରତ ବାବୁଙ୍କୁ ଯେ—ନ ଶୁଭୁଛି ଏପରି ନୁହେଁ । ଈଶ୍ୱରୀର ଡାକରାରେ ସେ ଦୁଆର ଖୋଲିଦେଲେ । ଈଶ୍ୱରୀ କହିଲା ବଡ଼ସାଉ ରାଗ ହେଉଛନ୍ତି ତୁମେ ଏ ଟମଲାଘରେ ଶୋଇବାରୁ । ଚାଲ ଘରକୁ ଯିବାଖିର କହି କହି ଈଶ୍ୱରୀ ବିଛଣାଟାକୁ ଉଠାଇବାରେ ଲାଗିଲା । ଶରତ୍‌ବାବୁ ଘରକୁ ଯିବା ବ୍ୟତୀତ ଉପାୟ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ଈଶ୍ୱରୀକୁ ଫାଙ୍କିଦେଲେ କ'ଣ ହେବ, ଦାରେଶ ଯେ—ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛନ୍ତି, ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଉଠି ଆସିବେ । ଏଇ ଘଟଣାକୁ ମୂଳକରି ନାନା ଅଶୋଭନୀୟ ପରିସ୍ଥିତି ଉପୁଜିପାରେ । ସବୁ ତ ତାଙ୍କର ମନ ରକ୍ଷା ପାଇଁ କରିବାକୁ ହେଉଛି ସାମାନ୍ୟଟା ଲାଗି ଆଉ ଅନର୍ଥ କାହିଁକି ?

ଶରତବାବୁ ଈଶ୍ୱରୀ ପଛେ ପଛେ ଶୋଇବାଘର ଭିତରେ ପଶିଗଲାବେଳକୁ ଖଟ ଉପରେ ସୁପ୍ରଭା ଶୋଇଛି । ଖଟ ତଳେ ଲାଇଟଟା ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ଜଳିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଈଶ୍ୱରୀ

ହାତରୁ ବିଛଣାଟା ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ଶରତବାବୁ ତଳେ ବିଛାଇ ପକାଇଲେ । ଈଶ୍ୱ ହଠାତ୍ ସେଠାରୁ ଆସୁ ଆସୁ ତା'ର ନଜରଟା ବିଛଣା ପକେଇବା ଉପରେ ପଡ଼ି ଯାଇଛି; ମନେମନେ କ'ଣ ସ୍ଥିର କଲେ କେଜାଣି ଭାବିଲା ଆରେ, "ସାରୁ ଭିତରେ ମାଳୁଚ ଏଇଠି ।" ଛି—ଛି ସାନ ସାଉଙ୍କର ଏଗୁଡ଼ାକ କି କଥା କେଜାଣି ! ବହୁତ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ଲୋକଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି କ'ଣ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ! ହଁ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ ତ ଉତ୍ତର ନାହିଁ ।

ବିଛଣାଟାକୁ ତଳେ ଅଲବ୍ ବଲବ୍ କରି ବିଛେଇ ଦେଇ ଶରତବାବୁ ତାରି ଉପରେ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲେ ।

ସୁପ୍ରଭା ଖଟଟା ଉପରେ ନିଶ୍ଚଳ ଭାବେ ପଡ଼ି ରହିଥାଏ । ଦୁଃଖ ଅଉ ବିସ୍ମୟରେ ତା'ର କୋମଳ ଛାତି ଭିତରଟା ବରାବର କରତ ହୋଇ ପଡ଼େ । କେତେ କେତେ ପ୍ରଶ୍ନ ତା ମନ ଭିତରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଯଥାଯଥ ଉତ୍ତର ପାଆନ୍ତୁ ନ ପାଆନ୍ତୁ ଅପେ ଅପେ ଅନ୍ତର ହୋଇ ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ବିନୁ ଦେଇଥିବା ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ମନରେ ରଖିଛି । ତା ବ୍ୟତୀତ ସୁପ୍ରଭାର ଦୃଢ଼ତା ଓ ସାହସ ଯେ ନାହିଁ ଏପରି ନୁହେଁ । ତଥାପି ନାରୀସୁଲଭ ଅଭିମାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାମରେ ତା'ର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ସେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି ଜବରଦସ୍ତି କରିବ ବୋଲି କାଲିଠାରୁ ଭାବି ହେଉଛି, ମାତ୍ର ସେତକ କରିପାରୁ ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ଯେତେବେଳେ ଜାଣିଲା ଆଜି ଯଦି ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତିଟା ନକରେ ତେବେ ଅନେକ ଦିନ ପାଇଁ ପରିସ୍ଥିତି ଏହିପରି ଜଟିଳ ହୋଇ ରହିଯିବ । ଲଜ୍ଜା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ଭୂଷଣ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନର ଅସଲି ଅସଲି ଘଟଣାରେ ଲଜ୍ଜା କରିବାଟା କେବେହେଲେ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପ୍ରସୂତିଶଯ୍ୟାରେ ଯଦି ସ୍ତ୍ରୀ

ମନକରେ ତେବେ ବିପଦ ଛଡ଼ା ଆଉ କ'ଣ ଘଟିବ । ଯାହା ହେଉ ଆଜି ନିଶ୍ଚୟ ଏ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବ । ହୁଏତ ଏ ପାଖ ନ ହେଲେ ସେପାଖ । ତେଣିକି କର୍ମରେ ଯାହାଥିବ । ଏଠାରେ ଭାତଗଣ୍ଡେ ଖାଇ ମୁଁ ତ ଆଉ ପଡ଼ିରହି ପାରିବି ନାହିଁ । ଛୁଟି ପାଇଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଚାଲିଯିବେ । ତା ପରେ କେବେ ଆସିବେ ନ ଆସିବେ ଆଉ କିଏ କହିବ । ତାଙ୍କର ମନୋବୃତ୍ତି ଯେପରି ଦେଖାଯାଉଛି, ଆଉ ବିନୁ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ଏଥିରେ କିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ଯେ ସେ ଅଚିରେ ଆସି ଘରସଂସାର କରିବେ । ନା—ନା—ନିଶ୍ଚେ ଆଜି ସବୁକଥାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବା ଦରକାର । ବିନୁର ଉପଦେଶଗୁଡ଼ାକ ଏଥିରେ ସୁପ୍ରଭାକୁ ଖୁବ୍ ସାହାସ ଦେଲା, ସୁପ୍ରଭା ଧୀରପଦ କ୍ଷେପରେ ଖଟ ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ପ୍ରଥମେ ଖୋଲାଥିବା ଦୁଆରଟିକୁ ଭିତରପଟୁ ବନ୍ଦକରି ଦେଲା, ତା ପରେ ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ହୋଇ ଜଳୁଥିବା ଲାଇଟାକୁ ତେଜିଦେଇ ଖଟଉପରେ ରଖିଲା ।

ଶରତବାବୁଙ୍କ ଆଖିକୁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଦ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନ ଥାଏ, ସୁପ୍ରଭାର ଗତିବିଧିଗୁଡ଼ାକୁ ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାଆନ୍ତି । ସୁପ୍ରଭା ଏଥର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନୂଆବୋହୂର ଲକ୍ଷଣ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅର୍ଥାତ ମୁଣ୍ଡର ଓଢ଼ଣାଟିକୁ ବାହାର କରି ଦେଇ ଶରତବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଲାଗି ବସି ପଡ଼ିଲା । ଶରତବାବୁ ଏଭଳି ଆଶଙ୍କା କରି କିପରି ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ରକ୍ଷା ପାଇଯାଉ ଏହି କାମନା କରୁଥାଆନ୍ତି । ଦେହକୁ ଲାଗ ନ ଲାଗ ହୋଇ ସୁପ୍ରଭା ବସିଯିବା ଫଳରେ ଶରତବାବୁ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ଶରତବାବୁଙ୍କର ଭାବଭଙ୍ଗି ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ସୁପ୍ରଭା କହିଲା ଏତେ ଡର ଯାଉଛ କାହିଁକି !

ମୁଁ ତ—ମଣିଷଟେ—ପାଖରେ ବସି ପଢ଼ିଲେ ତୁମର କ'ଣ ମାନ ସମ୍ମାନ ଗ୍ଳଲିଯିବ ?

ଅବଶ୍ୟ ନିଜ୍କ'ଙ୍କ ଭାବରେ ମୁଁ ଅପେ ଅପେ ନିଜ କାମରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ସେଥିଲାଗି ମତେ ତୁମେ ଘୃଣା କରିପାର, ମାତ୍ର ଏଇ ଘଟଣାଟି ଭିତରେ କିଛି ନା କିଛି ଗୋଟାଏ ସମାଧାନ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଉପାୟ ନାହିଁ । ନିଜର ଅନୁଭୂତି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣଜ୍ଞାନରୁ ଯାହା ବୁଝିଛି ସେସବୁର ବ୍ୟକ୍ତିକମକୁ ଦୁଇଟିଦିନ ଧୈର୍ଯ୍ୟରସହିତ ଅପେକ୍ଷା କରିବାପରେ ଆଉ କ'ଣ କରନ୍ତି ? ଏଥିରେ ମତେ ଅଲାଜୁକୀ କହ ବା ଯାହା କହ—ମୁଁ କିନ୍ତୁ ମୋର କେତେକ ସନ୍ଦେହ ମୋଚନ କରିବା ଲାଗି ତତ୍ପର ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଦୟାକରି ମୋ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇଦେଲେ ତୁମର ସୁନଜ୍ରାରେ ମୁଁ କେବେହେଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେବି ନାହିଁ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଭଦ୍ରତାର ସହିତ କହିଲେ—ଆପଣ ମୋ ପାଖରୁ କୌଣସି ଉତ୍ତର ଅପେକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି ? ହଁ ହଁ ତୁମପାଖରୁ ହିଁ ଉତ୍ତର ଅପେକ୍ଷା କରୁଛି । ମତେ ଖାଲି 'ଆପଣ' କହୁଛନ୍ତି, କ'ଣ—ତା ସାଙ୍ଗରେ ମାନ୍ୟବର—ମହାମାନ୍ୟ ଆଦି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କଲେ ହୁଅନ୍ତା ପିନା—ସୁପ୍ରଭା ହସି ହସି କହିଲା ।

ଶରତବାବୁ ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ବିଛଣା ଉପରେ ବସି କହିଲେ—ହଉ ତେବେ ପଗ୍ଳରନ୍ତୁ କ'ଣ ସବୁ ମତେ ପଗ୍ଳରିବେ ।......

ସୁପ୍ରଭା କହିଲା—ତୁମଠାରୁ ମୁଁ ଯେପରି ବ୍ୟବହାର ପାଇଛି ସେଥିରେ ମୋର କିଛି କହିବାର ଅଛି ବୋଲି......

ହଁ, ମୋ ବ୍ୟବହାରରେ ଆପଣ ନିଶ୍ଚେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇଥିବେ । ମୁଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛି—ଆପଣ ଖୁବ୍ ଭଦ୍ରତାର ସହିତ, ସବୁ

ବରଦାସ୍ତ କରି ନେଉଛନ୍ତି । ହଁ ବରଦାସ୍ତ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ କରିନେଲି ସିନା—ଚିରଦିନ ବରଦାସ୍ତ କରିବା କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ବୋଲି ତୁମେ ବିଚାରୁଛ ? ସବୁଦିନ କିପରି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ତାହାର ଚିନ୍ତା ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ କରୁଛି—ତେବେ ସ୍ଥିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିନି । ଏଥିଲାଗି ଆପଣଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ମନେ ମନେ ଭାବୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ହଠାତ୍ ମୋ ଅଡ଼ୁ କିଛି କହି ପାରି ନଥିଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ସୁଯୋଗ ଆପଣଙ୍କ ଅଡ଼ୁ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଛି । ଆପଣ କ'ଣ ପଚାରିବେ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି ତାହା ପଚାରନ୍ତୁ ।

ଶରତବାବୁଙ୍କର ଭଦ୍ରତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିନମ୍ର ଭାଷା ସୁପ୍ରଭାକୁ ବେଶ୍ ଉତ୍ସାହ ଦେଲା ଯେ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ପାଇଁ । ସୁପ୍ରଭା କହିଲା, "ଦୟାକରି ପ୍ରଥମେ ମତେ ଆପଣ—ସମ୍ବୋଧନଟା ବନ୍ଦକରି ଦିଅନ୍ତୁ । ମତେ 'ଆପଣ', 'ଆପଣ' କହିବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ବିଶେଷ ଲଜ୍ଜିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନଟା ଏକାବେଳକେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଛି । ତୁମେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ, ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ମୁଁ ଶୁଣିପାରିଛି । ତୁମ ପକ୍ଷରେ ବିବାହ କରିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନ ଥିଲା ବୋଧହୁଏ । ବିବାହ ହୋଇ ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏପରି କଷ୍ଟଦେବା କ'ଣ ଉଚିତ ? ତୁମେ ନିଶ୍ଚେ ଜାଣିଛ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସ୍ୱାମୀ ପାଖରୁ ଟିକିଏ ହତାଦର ପାଇଲେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ନ୍ତି । ତୁମେ ଦୁଇଦିନ ହେଲା ମୋ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇଲ—କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ ଏହା ବରଦାସ୍ତ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୋର ଏତକି ମାତ୍ର ସାହସ ଥିଲା ଯେ—ତୁମେ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ପ୍ରକୃତ ତଥ୍ୟଟା କ'ଣ ତାହା ଜାଣି ପରେ ଯାହା କିଛି ବାଟ ଧରିବ । ମତେ ଜୀବନ୍ତ କଲବଲ କରି

ମାରିବା ଅପେକ୍ଷା ମନର ଭାବଟା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଦେଲେ ମୁଁ ତୁମରି ପରାମର୍ଶ ସହ ଯାହା କିଛି ଗୋଟାଏ ସ୍ଥିର କରନ୍ତି ।

ଶରତବାବୁ ସୁପ୍ରଭାର ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ମନେ ମନେ ତାହାର ଯଥାର୍ଥତା ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଥାଆନ୍ତି । ଶରତବାବୁ କହିଲେ "ଶୁଣ ସୁପ୍ରଭା ! ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ ମୋର ଜୀବନର ଗତି ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଗଢ଼ିବି ବୋଲି ମୁଁ ଏକପ୍ରକାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସମ୍ମାନ, ସାହାଯ୍ୟ, ସହାନୁଭୂତି କରିବାରେ ମୋର ଭାରି ଇଚ୍ଛା । କିନ୍ତୁ ଧନକ ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା କୌଣସି ଯୁବତୀର ପ୍ରେମ ଆକର୍ଷଣ ମତେ ବଶବର୍ତ୍ତୀ କରାଇ ପାରିନଥିଲା । ଯଦିବା ଛାତ୍ରଜୀବନ ତମାମ-ଶହ ଶହ ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଛି । ଥରେ ମେଡ଼ିକାଲରେ ଦୁଇଜଣ ଯୁବତୀ ମୋ ସେବାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରୋଗଶଯ୍ୟାରେ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୁଁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଆସକ୍ତ ହୋଇନାହିଁ । ମୋର ଏପରି ନୀରସ ସ୍ୱଭାବ ଦେଖି ସାଙ୍ଗସାଥି ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ମତେ ନାନା ଭାବରେ ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ କରନ୍ତି । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଥଟ୍ଟା ଟାପରା ପ୍ରତି ଆଦୌ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରେ ନାହିଁ ! ବିବାହ କରିବା ମତଲବ ତ ମୋର ନ ଥାଏ । ନନା, ବୋଉ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଯୋଗାଡ଼ ଚଲାଇ ଥାଆନ୍ତି । ମତେ ଏ ବିଷୟ ଜଣାନାହିଁ । ଗତ ଦଶହରା ବେଳେ ମୁଁ ଟ୍ରେନରେ ଗାଁକୁ ଆସୁଥାଏ, ସେଦିନ ଟ୍ରେନ ଏତେ ଭିଡ଼ ଯେ—ଯାତ୍ରୀଗୁଡ଼ାକ ଠିଆହୋଇ ଆସୁଥାଆନ୍ତି । ବହୁ କଷ୍ଟରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆସିଲି । ସେହି ଟ୍ରେନ ଯାତ୍ରାବେଳେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ଘଟଣାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲି ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା କି ମୋର ପୂର୍ବର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏକପ୍ରକାର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା । ଭାବିଲି ବିବାହ ବିନା

ସଂସାରରେ ଚଳିବା ବଡ଼ କଠିନ । ବିବାହ ସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ ହେବା ମନୁଷ୍ୟର ଗୋଟାଏ ଯେ ଧର୍ମ ହୋଇ ରହିଛି, ତାହା ବାସ୍ତବତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିଶ୍ଚେ ଠିକ୍ । ଯାହା ଯୋଗୁଁରୁ ମୋର ବୈବାହିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜାଗ୍ରତ ହେଲା ତାକୁ ହିଁ ବିବାହ ହେଲେ ମୁଁ ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ଏ ଭାବନା ମୋର ବଳବତୀ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଏଣେ ଏମାନେ ଏପରି ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଛନ୍ତି ମୁଁ ଜାଣେନା । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବେଦିରେ ବସି ବିବାହ କରିଛି । ମୁଁ ଦେଖିଲି ଏତକ ନ କରିବା ବିନା ନନା, ବୋଉ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ହସାଇବି । ବିଚାରିଲି ବରଂ ଜଣେ ମୋ ପାଇଁ ଟିକିଏ ସଫରକରୁ କିନ୍ତୁ ଏ ଦୁଇଜଣ ସନ୍ତୋଷ ହୁଅନ୍ତୁ । ଅବଶ୍ୟ ତୁମ ପାଇଁ ମୁଁ ଅନେକ ଭାବି ଭାବି ଗୋଟାଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଛି । ତାହା ତୁମର ପରାମର୍ଶ ଅନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବି । ଏତକ ତୁମକୁ ପଚାରିବାରେ ସାହାସ କରିପାରୁ ନଥାଏ । ଯାହାହେଉ ଠିକ୍ ସମୟରେ ତୁମେ ଅସଲ ପ୍ରଶ୍ନଟା ଉଠେଇଚ, ଏଥିଲାଗି ମୁଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛି ।

ସୁଭଦ୍ରା କହିଲା ମୋ ଲାଗି କ'ଣ ସବୁ ସ୍ଥିର କରିଚ ସେତକ କହିଲ ହେଲେ ମୁଁ ଶୁଣେ । ହଁ ତାହାହିଁ କହୁଛି ଶୁଣ— ତୁମେ ତ ଜାଣିଥିବ ଆମ ନନାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି, ଆଉ ଏତେ ସମ୍ପତ୍ତିର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଭାବରେ ମୁଁ ମାତ୍ର ଜଣେ । ମୋର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭାଇ, ଭଉଣୀ ନଥିବାରୁ ମୁଁ ବେଳେବେଳେ ଦୁଃଖ କରେ । ଦୈବାତ୍ ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ଆମ ଘରକୁ ଆସିଚ ମୁଁ ମନେମନେ ତୁମକୁ ମୋର ଗୋଟିଏ ଧରମ ଭଉଣୀ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇଛି । ଭଉଣୀ ହିସାବରେ ତୁମକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ପତ୍ତି ଦାନକରି ତୁମର ମନମାନିଲା ଭଲ ଗୋଟିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ରରେ ବିବାହ ଦେବି । ତୁମେ ଦୁହେଁ

ଆମର ଏଇ ଘରେ ହିଁ ରହିବ । ଶରତବାବୁଙ୍କ କଥାରେ ସୁପ୍ରଭା ବିସ୍ମିତ ହୋଇ କହିଲା—ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଥଟ୍ଟାରେ କହୁଚ ନା ସତରେ ଯେ—? ଯଦି ସତ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ପରିକଳ୍ପନା ତ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ଅଚ୍ଛା ମୋ ବିଷୟରେ ତ ଯାହା ହେବ ପରେ ବୁଝିବା ! ତୁମର ପୂର୍ବ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କପରି ଭାବରେ ବଦଳିଗଲା କେଉଁ କାରଣରୁ ବଦଳିଲା ଟିକଏ କହିଲ ?

ନା, ନା, ସେକଥା କହି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ବରଂ ସେ ସ୍ମୃତି ସ୍ମରଣ କଲେ ମୋ ମନରେ ପୁଣି ଅଶାନ୍ତି ଜାଗ୍ରତ ହେବ । ଅଚ୍ଛା କଥା ତୁମଲାଗି ଜଣେ ଲୋକ ଏତେ ଅଶାନ୍ତି ଭୋଗ କରୁଥିବା-ବେଳେ ତା ଅନୁରୋଧ ତୁମେ ଟିକଏ ରକ୍ଷା କରିବ ନାହିଁ ? ତା ହେଲେ ମୁଁ ଭାବିବାଟା କ'ଣ ଭୁଲ ହେବ ଯେ—ତୁମେ କେବଳ ନିଜର ସୁଖଶାନ୍ତି ପାଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ, ଅନ୍ୟର ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଉପରେ ତୁମର ମୋଟେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ !! ନାଇଁ ନାଇ ଘଟଣାଟା ଶୁଣିବାରେ ତୁମେ ଯଦି ଶାନ୍ତି ପାଇବ ତେବେ ମୁଁ କହି ଦେଉଚି ।

ସେ ଦିନ ଗାଡ଼ିରେ ଟିକଏ ହେଲେ ସ୍ଥାନ ନ ଥାଏ । ଶହ ଶହ ଯାତ୍ରୀ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ଏତେ ଭିଡ଼ରେ ସୁଦ୍ଧା ଗୁଟିଏ ଜଣ ଯାତ୍ରୀ ବିଛଣା ପାରି ଶୋଇ ଥିବାରୁ ମୋ ମନରେ ଭାରି ରାଗ ହେଲା । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ସେଠାକୁ ଗଲି । କ'ଣ କହିବି—ହଠାତ୍ ଯାହା ଦେଖିଲି ମୋ ମଣିଷ ପଣିଆ ତା ନିକଟରେ ପରାସ୍ତ ସ୍ୱୀକାର କଲା । ଶହ ଶହ ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ବିଦ୍ରୂପକୁ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଯୁବତୀଟି ମୋପ୍ରତି ଏପରି ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇଲେ ଯହିଁରେ କି ମୁଁ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଅନୁଗତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି ।

ସେ ଜଣେ ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ସୁନ୍ଦରୀ । ରୂପ, ଗୁଣ ସବୁ ଯେପରି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଠୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ମୁଁ ତାଙ୍କର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପରିଚିତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅତି ଆପଣାର ପରି ସେ ମତେ ଯାହା ସବୁ ସୁବିଧା ଦେଲେ—ସେଥିରେ ମୋର ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଚମକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଯାଗାରେ ବିବାହ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ମୋର ଆଦୌ ନ ଥିଲା । "ଯୁବତୀଟି କ'ଣ ଏକୁଟିଆ ଟ୍ରେନରେ ଯାଉଥିଲେ ? ସୁପ୍ରଭା ପଚାରିଲା" । ନା ନା ସେ ଏକୁଟିଆ ନୁହେଁ ତ । ସେମାନେ ଥିଲେ ଚାରିଜଣ । ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ଦୁଇଜଣ ନିଘୋଡ଼ ନିଦରେ ଶୋଇଥିଲେ । ଆଉ ଦଶ ବର୍ଷର ବାଳକଟିଏ ଆଗେ ଆଗେ ଚାହିଁଥିଲା । ତା ପରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଶରତବାବୁଙ୍କ କଥାରେ ସୁପ୍ରଭା ଚମକି ପଡ଼ିଲା ପରି ତା'ର ନିଜ ଜୀବନରେ ଟ୍ରେନ ଯାତ୍ରାର ସ୍ମୃତି ସ୍ମରଣ କରି ଶରତବାବୁଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଗୋପନରେ ଚାହିଁଥାଏ । ମାତ୍ର ମୁହଁଟାକୁ ବିମୁଖ କରି ନୀରବ ରହିଯାଏ । ସୁପ୍ରଭା କହିଲା—ଏତେ ଲୋକ ଗହଳରେ ସୁଦ୍ଧା ଜଣେ ଯୁବତୀ ଅପରିଚିତ ଯୁବକଙ୍କ ପ୍ରତି ଏପରି କି ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇଲେ, ଯହିଁରେ କି ତୁମେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକର୍ଷିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲ ? ଶରତବାବୁ କହିଲେ ସେ ଦିନ ଭାରି ବର୍ଷା ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ଷ୍ଟେସନକୁ ଯିବାବେଳେ ବାଟରେ ଓଦା ହୋଇ ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ିଲି । ଯୁବତୀଟି ମୋର ଓଦାଲୁଗା ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ମତେ ବାଧ୍ୟ କଲେ ଓଦା ଲୁଗା ବଦଳାଇ ଦେବାପାଇଁ । ତାପରେ ନିଜେ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ମତେ ସେଠାରେ ଶୋଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ବିଛଣାରେ ଶୋଇଲି । ସେ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ବସି ଥାଆନ୍ତି । କହି ପାରିବି ନାହିଁ, ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାତସାରରେ

କି କ'ଣ ମାତ୍ର ମଝିରେ ମଝିରେ ତାଙ୍କ ଦେହର ସ୍ପର୍ଶ ମୋ ଦେହରେ ଲାଗି ମତେ ଆକର୍ଷିତ କରାଉଥାଏ—ତା ଛଡ଼ା ତାଙ୍କ ଶାଢ଼ୀର ଶେଷ ଭାଗଟା ମୋ ମୁହଁରେ ବାରମ୍ବାର ଘୋଷର ହେଉ-ଥାଏ ।ଓଃ—ସେଥିରୁ ଯେଉ ମହକ ଜାତ ହେଉଥିଲା ସେଥିରେ ମୁଁ ବିଶେଷ ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ସୁପ୍ରଭା ଆହୁରି ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଚାରିଲା—ଯେଉଁ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ଦୁହିଙ୍କ କଥା କହୁଚ ସେମାନେ କେଉଁଠି ଶୋଇ ଥାଆନ୍ତି ? ସେ ଦୁହେଁ ସାମନାରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ବେଞ୍ଚଟାରେ କମ୍ବଳ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ଶୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ସୁପ୍ରଭାର ମନ ଆହୁରି ଉଦ୍‌ବେଗ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ପଚାରିଲା, "ତୁମେ କ'ଣ ଗଲା ବର୍ଷର ଶୀତଦିନ କଥା କହୁଚ ?—

ନାଇଁମ—ଏଇ ଗଲା ଦଶହରା ସମୟର କଥା କହୁଚ ପରା—ସେଦିନ ମହାସପ୍ତମୀ । ସୁପ୍ରଭାର ଛାତି ଭିତରଟା ଖାଲି ଦମ୍ ଦମ୍ ପଡ଼ୁଥାଏ, ଉଠୁଥାଏ, ମାତ୍ର ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଦେବାପରେ ତା ମନର ଉତ୍ତେଜନା ଅପେ ଅପେ ମଉଳି ଆସେ । ଏହି କଥାବାର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟରେ ସୁପ୍ରଭାର ନାନାପ୍ରକାର ହର୍ଷ ବିମର୍ଷ ଜାତ ହୋଇଥିବା ଶରତ୍‌ବାବୁ ମୋଟେ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । କାରଣ ସେ ସିନା ତା ଆଡ଼କୁ ନଜର କରିଥିଲେ କିଛି ଅନୁମାନ କରୁଥାଆନ୍ତେ । ସେ ତ ତଳକୁ ମୁହଁପୋତି କହିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ।

ସୁପ୍ରଭା ମନେ ମନେ ଯେତେ ଚିନ୍ତାକଲା ତା'ର କିଛି ହେଲେ କୂଳ କିନାରା ପାଇଲା ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ଗାଡ଼ିଭିତରେ ଦେଖିଥିବା ଯୁବକଙ୍କ ସହିତ ଶରତବାବୁଙ୍କର ଟିକିଏ ହେଲେ ସାମ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ପାରୁନାହିଁ । କହିଲା—ଯୁବତୀଟିର ଘର କେଉଁଠି ବୋଲି ସେ କହୁଥିଲେ ? "ନା-ସେ ପ୍ରଶ୍ନ ମୁଁ ପଚାରି ନାହିଁ । ସେତିକ ପଚାରିଥିଲେ ମନରେ ଏତେ ଅବଶୋଷ ଅଉ ରହନ୍ତା

କି ? ତାଙ୍କ ବିବାହ ହୁଏ ନ ହୁଏ ଅନ୍ତତଃ ଅନୁସରଣତ କରି ପାରନ୍ତି ।" ସେ କେଉଁ ଷ୍ଟେସନରେ ଓହ୍ଲାଇବା କଥା କହୁଥିଲେ ? "ହଁ ତା କହିଛନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଓହ୍ଲାଇ ମଠରେ ଯିବେ ବୋଲି କହୁଥିଲେ ।" ସୁପ୍ରଭା ଅଧିକ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଉଠେ । ଘଟଣାଟା ସତ ନା ସ୍ୱପ୍ନ । ସେ କିଛିହେଲେ ବୁଝିପାରେନା କିନ୍ତୁ ସେ ଗାଡ଼ିରେ ଦେଖିଥିବା ଯୁବକଙ୍କ ସହିତ ଶରତ୍ ବାବୁଙ୍କର ଟିକିଏ ହେଲେ ଭିନ୍ନ ଲକ୍ଷ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଟ୍ରେନରେ ଯାହାଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲା ତାଙ୍କର ଶରତ୍‌ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ମୁହଁ । ଆଖି ଦୁଇଟିରୁ ସତେ ଯେପରି ଅମୃତର ଧାରା ବହି ଆସୁଚି । କଳା ମଚ ମଚ ନାଶ ଦୁଇଟି ମୁହଁର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଚମତ୍କାର କରି ଉଠାଉଥିଲା । ସେ ଆଜି ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରେ ଆକାଶ ପାତାଳ ତାରତମ୍ୟ । ତଥାପି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନର ଅବିକଳ ଘଟଣା ଗୁଡ଼ିକୁ ଏ ଜାଣିଲେ କିପରି ? ଏହା ବି ହୋଇ ପାରିଥିବ, ଟ୍ରେନ ଯାତ୍ରାରେ ଯାହା ମୋର ଘଟିଥିଲା ସେପରି କ'ଣ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଘଟି ନ ଥିବ ?? ଅନ୍ୟ କେହି ହୁଏ ତ ଯୁବକ ଚର୍ଚ୍ଚା କରି ଥାଇପାରେ ।। "ଅଚ୍ଛା ତୁମେ ଯଦି ସେ ଯୁବତୀଟି ପ୍ରତି ଏତେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲ—ତେବେ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଯାଇଥିଲେ କ'ଣ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ? ହଁ ମୁଁ ତାହାହିଁ ଭାବିଥିଲି । ମାତ୍ର ଆମର ଚିଲିକା ଷ୍ଟେସନରେ ଏକ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଚମତ୍କାର କଲା ପରି !! ମୁଁ ଆଉ ରହି ପାରିଲି କୁଇଁଠି !!

"ଚିଲିକା ଷ୍ଟେସନରେ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଚମତ୍କାର" ଏତକ ଶୁଣିବାରେ ସୁପ୍ରଭାର ଟିକିଏ ହେଲେ ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ କେବଳ ଭାବୁଥାଏ କୌଣସି ଗୁରୁତର ବିଷୟ ଚିନ୍ତାକଲେ ମଣିଷର କ'ଣ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରେ !! ତା'ର

ସ୍ମରଣ ହେଲା—ତାଙ୍କ ଗାଁର ବୁଢ଼ା ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ସବୁବେଳେ ଡଗ ମାରନ୍ତି ଚିନ୍ତାଖାଏ ଗଣ୍ଡି, ଲୁଣଖାଏ ହାଣ୍ଡି ।" ଓହୋ—ଏ କ'ଣ ଚିନ୍ତା କରି କରି ତାହାହେଲେ ସୁନାଦେହଟାକୁ ଚୂନା କରି ବସିଚନ୍ତି !! ସୁପ୍ରଭାର ବିସ୍ମରିତ ହୋଇଥିବା ସେ ଦିନର ସ୍ମୃତି ମନ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ତାକୁ ଅସ୍ଥିର ଅଣଅୟତ୍ତ କରି ପକାଉଥାଏ । ତଥାପି ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ କୌତୂହଳ ହୋଇ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଶରତବାବୁ ମୁଣ୍ଡଟା ତଳକୁ ପୋତିଦେଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଉ ଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାବେଳେ ସୁପ୍ରଭା ଶରତବାବୁଙ୍କର ଆପାଦମସ୍ତକ ବାରମ୍ବାର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଟ୍ରେନରେ ଭେଟ ହୋଇଥିବା ଯୁବକଙ୍କର କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ଟିକିଏ ହେଲେ ଦେଖିପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁପ୍ରଭା ପଚାରିଲା, "ତୁମେ ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲାବେଳେ ମୁଣ୍ଡପୋତି କଥାକହ ନା—ମୋ ସାଙ୍ଗରେ କଥା କହିଲାବେଳେ ଏପରି ହେଉଛ ? ଶରତବାବୁ କହିଲେ, "ଏବେ ତିନି ଚାରି ମାସ ହେଲା ଯେ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁବା ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଛି । ସୁପ୍ରଭା କାରଣ ପଚାରିବାରୁ ଶରତବାବୁ କହିଲେ, କାରଣ ସେପରି କିଛି ନାହିଁ ଯେ—

ହଉ ହଉ କାରଣ ତୁମେ ନ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଯାହା ଅନୁମାନ କରୁଛି ତାହା ସତ କି ? ଏହାର ହେତୁ ସ୍ୱରୂପ ମୁଁ ଭାବୁଛି ଗୋଟିଏ ଯୁବତୀକୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଜିବୀଚିତ କରିଦେବା ପରେ ଅନ୍ୟର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ତା'ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନର ମନବ୍ୟାଧିଟି ଦୁଇଗୁଣ ହୋଇଯିବ—ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁବା ବୋଧହୁଏ ବନ୍ଦକରି

ଦେଇଚ !! ସୁପ୍ରଭାର କଥାରେ ଶରତବାବୁ ଟିକିଏ ହସିଦେଇ କହିଲେ, ତୁମର ଅନୁମାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ, ସେ ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର ସତ୍ୟ ।

ଶରତବାବୁଙ୍କ ମୁହଁ ଉପରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୀଣ ହାସ୍ୟରେଖା ଦେଖିବା ପରେ ସୁପ୍ରଭାର ଛାତି ଭିତରଟା ଅଜ୍ଞାତ ଉନ୍ମାଦନାରେ ନାଚି ଉଠିଲା ଓ ତାହାର ପ୍ରଶ୍ନର ମାତ୍ରା ବେଳକୁବେଳ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସୁପ୍ରଭା କହିଲା, "ତୁମେ ଯେଉଁ ଯୁବତୀର ପ୍ରେମରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଏତେ ଦୂର ସମାଜ ବିରୋଧକାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରେଇ ଗୁଲଚ ସେ ତ ତୁମର ଅପରିଚିତା, ଏପରିକି ତା'ର ଜାତି, ଗୋତ୍ର, ଘର, ଦ୍ୱାର କେଉଁଠି ହେଲେ ଜାଣ ନା । ଏହି ସୁଯୋଗରେ ଜଣେ ଯଦି କହେ ମୁଁ ସେହି ଅପରିଚିତା ବୋଲି—ତାହାହେଲେ କେଉଁ ପ୍ରମାଣ ବଳରେ ତୁମେ ତାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିବ ?

ନା-ନା- ତୁମେ ସେପରି ଭାବୁଚ କାହିଁକି ସୁପ୍ରଭା । ସେ ଅପରିଚିତା ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସ୍ୱର ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ମୁଁ ଜାଣି ପାରିବି । ତାଙ୍କର ଦେହରୁ ଫୁଟି ଉଠୁଥିବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମୋ ଶରୀରରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହୋଇ ଉଠିବ । ମୁଁ ତାଙ୍କର ହସ୍ତାଙ୍ଗୁଳି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖିଲେ ଚିହ୍ନି ପାରିବି । ତାଙ୍କର ପରିଧେୟ ମୁଖା ମତେ ଶିକ୍ଷା ଦେବାରେ ତ୍ରୁଟି କରିବ ନାହିଁ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ସହିତ କଥୋପକଥନବେଳେ ସୁପ୍ରଭା ସେଦିନ ଟ୍ରେନ ଯାତ୍ରାବେଳର ସମସ୍ତ ବିଷୟ ସ୍ମରଣ କରୁଥାଏ । ହଠାତ୍ ତା'ର ମନେ ପଡ଼ିଲା ଟ୍ରେନ୍‌ରେ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିବା ଯୁବକ ତାଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ରୁମାଲ୍ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଯାଇଥିଲେ, ସେଥିରେ ଲେଖାଅଛି "ଉପହାର" "ପ୍ରତିଭା" ।

ଶହେ ଛତିଶ

ସୁପ୍ରଭା ପଚାରିଲା—ପ୍ରଭାତ ତୁମର କ'ଣ ହୁଅନ୍ତି ? ସେ ମୋର ଭାଉଜ ପରା ! ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଥିବ ତ ! ହଁ ଦେଖିଛି ଯେ—ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ । ଶରତ୍‌ବାବୁ କହିଲେ, ପରେ ଦେଖିବ ଯେ—ସେ ଭାରି ଭଲ ମଣିଷ । ଅତିଷ୍ଟ ସେ । ତାଙ୍କର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ତୁମେ ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିବ । ସେ ମତେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ରୁମାଲ ଦେଇଥିଲେ—ସବୁ କୁଆଡ଼େ ହଜିଗଲାଣି । ଖଣ୍ଡିଏ ମାତ୍ର ମୋ ପାଖରେ ଅଛି ତାକୁ ଦେଖିଲେ ତୁମେ ବୁଝି ପାରିବ ଶିଳ୍ପ ନୈପୁଣ୍ୟ ତାଙ୍କର କେତେଦୂର ଅଧିକ । କହୁ କହୁ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଖଣ୍ଡିଏ ରୁମାଲ ବାହାର କରି ସୁପ୍ରଭାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ । ରୁମାଲ ଖଣ୍ଡି ଦେଖିବା ପରେ ସୁପ୍ରଭାର ଆଉ କୌଣସି ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ କହିଲା, "ପ୍ରଭାତା ଦେବୀ ମୋ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଖଣ୍ଡିଏ ରୁମାଲ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ହାତରେ ସ୍ନେହ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ଏଇ ଦେଖନ୍ତୁତ ଏହା ତୁମ ଭାଉଜଙ୍କର ହସ୍ତ ନିର୍ମିତ କି ନୁହେଁ ?

ରୁମାଲଟି ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରୁ କରୁ ଶରତ୍‌ବାବୁ ବିସ୍ମୟ ବିଭୋର ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳେ ସୁପ୍ରଭା ଟ୍ରେନ୍ ଯାତ୍ରା ଦିନ ପିନ୍ଧିଥିବା ବନାରସୀ ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡିକ ପରିଧାନ କରି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁ ପାଖରେ ପଣନ୍ତ କାନିଟାକୁ ଦୋହଲାଇ କହିଲେ—ସେ ଦିନର ଅପରିଚିତା କ'ଣ ଠିକ୍ ଏହିପରି ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡିଏ ପିନ୍ଧିଥିଲେ ? କାମାନ୍ଧ ଯୁବକଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କେହି ପରିଚୟ ଦେବା ଅପେକ୍ଷା ଜଡ଼ ମାନେହିଁ ବେଶି ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥାଆନ୍ତି । ଶରତ୍‌ବାବୁ ଆନନ୍ଦ ଓ ବିସ୍ମୟରେ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇ ସୁପ୍ରଭା ଦେବୀଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଅଶାନଶ୍ବାସରେ କହି ପକାଇଲେ, "ତୁମେ ସେହି ମୋର ଜୀବନ ସର୍ବସ୍ୱ"— । ତାଙ୍କର ତେଜୋହୀନ

ରୁଷ ଶବ୍ଦ୍ୱାରଷ୍ଟା ପରଶମଣି ସ୍ପର୍ଶରେ ଲୁହା ସୁନା ପାଲଟିଲା ପରି ହଠାତ୍ ବଦଳି ଆସିଲା । ସେ ସୁପ୍ରଭା ଦେବୀଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଖଟ ଉପରକୁ ଟେକି ନେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲାବେଳେ ସୁପ୍ରଭା ଦେବୀ ମୃଦୁହାସ୍ୟ ସହକାରେ କହିଲେ, "ହେଇଟି ସାବଧାନ ମୁଁ ତୁମର ଧରମ ଭଉଣୀ ପରା ।" ଶରତ୍‌ବାବୁ ଅପରାଧୀଟି ପରି ଖୁବ୍ ବିନୀତ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ସୁପ୍ରଭା ! ମତେ ଆଉ ଅଧିକ ଲଜ୍ଜା ଦିଅ ନାହିଁ । ମୋର ଜୀବନ ସର୍ବସ୍ୱକୁ ହାତ ମୁଠାରେ ରଖି ମୁଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଧନ୍ଦି ହୋଇଛି । ତୁମର ଏ ଲବଣୀ-କୋମଳ ଦେହରେ ଏଭଳି ଜଟିଳତା କିପରି ପ୍ରବେଶ କଲା ସୁପ୍ରଭା ! ତୁମେ ପାଖରେ ଥାଇ ମୋର ଅଜ୍ଞାନତାକୁ ଦୂର ନ କରି ଏତେ ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କଲ ବା କିପରି ? ତୁମେ କ'ଣ ଭାବୁଛ । ତୁମ ବିନା ମୁଁ ବଞ୍ଚି ପାରି ଥାଆନ୍ତି ସୁପ୍ରଭା ?

ସୁପ୍ରଭା ନିଜର ସ୍ୱଭାବ ସୁଲଭ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ବଞ୍ଚି ପାରିବନି କାହିଁକି ମ ? ମନଟାକୁ ବୁଝାଇ ଦେଉନା । "ଧରମ ଭଉଣୀ ପରା । ଛି-ଛି-ଏଗୁଡ଼ାକ କି କଥା !!

ସୁପ୍ରଭା ଶରତବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାଏ ସତ, ମାତ୍ର ତା ପେଟ ଭିତରୁ ଏଭଳି ଆନନ୍ଦର ସ୍ରୋତ ଉଠୁଥାଏ, ଯାହାଁରେ କି କଥା କହିବା ଶକ୍ତି ଅଯ୍ୟ ଧରି ପାରେ ନାହିଁ । ସେ କେବଳ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଥାଏ ।

ଶରତବାବୁ ସୁପ୍ରଭାର ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ କହିଲେ ସୁପ୍ରଭା ! ତୁମ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ବେଳରୁ ମତେ କେଉଁ ମନ୍ତ୍ରରେ ମୁଗ୍ଧକଲ କେଜାଣି, ମୁଁ ନିଜକୁ ସୁଦ୍ଧା ପାସୋରି ଦେଇଥିଲି । କେବଳ ଦିନରାତି ତୁମ ପ୍ରତିଛବିହିଁ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠୁଥିଲା । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଯାହା ସବୁ ଗରହିତ

କାମମାନ କରି ଦେଇଛୁ, ସାରା ଜୀବନଯାକ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ପୂରଣ କରି ପାରି ନ ଥାନ୍ତି। କିନ୍ତୁ ତୁମକୁ ହସ୍ତଗତ କରିବା ପରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ—ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ସମସ୍ତ ଅଭାବଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ପୂରଣ କରିଦେବି।। ଆଚ୍ଛା ସୁପ୍ରଭା, ତୁମେ ମତେ ଏତେ ସମୟ ଯାଏଁ ଚିହ୍ନା ନ ଦେଲ କାହିଁକି କହିଲ ?

ସୁପ୍ରଭା ହସିହସି କହିଲା, "ମୋର ଶାରୀରିକ ଟିକିଏ ହେଲେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ଥାଇ ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ଚିହ୍ନି ପାରିଲ ନାହିଁ, ତୁମର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ମୁଁ ବା ଚିହ୍ନନ୍ତି କିମିତି ? ଶରତ୍‌ବାବୁ କହିଲେ, "ଠାକୁରଙ୍କର ଦୟା ନ ଥିଲେ ଏପରି ଘଟିବା କେବେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ।" ସୁପ୍ରଭା ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ଠାକୁର ପରା କୁଆଡ଼େ ଜଡ଼ ପିତୁଳା।" ତୁମେ ବି ମୋର ବାତୁଳ ମନ୍ତବ୍ୟ ଏତେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଶୁଣିଗଲଣି କହି ଶରତ୍‌ବାବୁ ସୁପ୍ରଭାର ସୁକୋମଳ ମୁଖମଣ୍ଡଳଟିକୁ ନିଜର ସ୍ୱଗତ ଅଙ୍କକୁ ଟାଣି ଆଣିଲେ.........

ଷୋହଳ

ପାହାନ୍ତିଆ ତାରାଗୁଡ଼ିକ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେତେବେଳକୁ ନିଜର ସ୍ଥିତି ଲୋପ କରିନାହାନ୍ତି। ଅତି ଚଞ୍ଚଳିଆ କୁଆ କେତୋଟି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଭାତ ଡାକୁଆ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ନୀଡ଼ ତ୍ୟାଗ କରି ନ ଥାନ୍ତି। ଅଚ୍ୟୁତପୁରଗାଁର ପହିଲପାଲି ବୋହୂ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଛଣା ଛାଡ଼ି ନାହାନ୍ତି—ଶରତ୍‌ବାବୁ ନୂଆସାହି ଆଡ଼େ ଚାଲିବୁଲିକରି ଈଶ୍ୱର ଦୁଆରେ ହାଜର। "ଈଶ୍ୱର, ଈଶ୍ୱର" ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଈଶ୍ୱର ନିଦ ବାଉଳାରେ ଉଠି ଚାହିଁ ଦେଖନ୍ତି ଶରତ୍‌ବାବୁ ତା'ର କବାଟରେ

ଘୁମୁଣ୍ଡିଆ ତଳେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ସାନସାଉଙ୍କୁ ଦେଖିଦେବା ମାତ୍ରେ ଈଶ୍ୱରର ହାତ ଗୋଡ଼ରେ କିଛି ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସେ ଆନନ୍ଦରେ ବିଭୋର ହୋଇ କହିଲା, ସାନସାଉ ! ମଠରକୁ ଯିବାପାଇଁ ଡାକୁଛନ୍ତି ତ ? "ମଠରକୁ ଯିବା କଥା ତ ପରେ ଦେଖିବା, କାଲି ବନାର ପଢ଼ାବିଷୟ କହୁଥିଲି—ଟିକିଏ ବୁଝିବାକୁ ଚାଲିଆସିଲି । ସେ କିପରି କ'ଣ ପଢ଼ୁଛି, ଡାକ୍ତାକୁ ଷ ହେଲା ମୁଁ କିଛିହେଲେ ଜାଣିପାରିନି ।"

ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଏ କଅଁଳିଆ ଆଶ୍ୱାସନାମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଈଶ୍ୱରର ଘୁଣ୍ଡ ଭିତରଟା ଆନନ୍ଦରେ ପୂରି ଉଠିଲା । ସେ ଡର ଡର ହୋଇ ଶରତବାବୁଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଟିକି ହେଁସ ଖଣ୍ଡିଏ ଅଣି ଦାଣ୍ଡ ଅଡ଼ଙ୍ଗରେ ବିଛାଇ ଦେଲା । "ନୂଆସାଇକୁ ଶରତବାବୁ ଆସିଛନ୍ତି", ଏ ଖବର ପାଇବାମାତ୍ରେ, ରାଧୁଆ, ବଳିଆ, ଭୀମା, ପ୍ରଭୃତି କେତେ ଲୋକ ଯେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ତାର ହିସାବ ନାହିଁ । ଶରତ୍ ବାବୁ ମୃଦୁସ୍ମିତରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଲମନ୍ଦ ଖବର ପଚାରୁଥାଆନ୍ତି । ବନା ଆସି ହାଜର ହେବାପରେ ଶରତବାବୁ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ବନାକୁ ନିଜ ପାଖକୁ ଟାଣିନେଇ ତାର ପଢ଼ାପଢ଼ି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବହୁତ କଥା ପଚାରିଲେ । ଈଶ୍ୱରାକୁ ପାଖକୁ ଡାକି କହିଲେ, "ଦେଖ ଈଶ୍ୱରା ! ବନା ବି. ଏ. ଯାଏଁ ପଢ଼ିବ, ତୁମେ ତା ଉପରେ କିଛିହେଲେ ନିର୍ଭର କରନାହିଁ ।" ଈଶ୍ୱରା ହାତଯୋଡ଼ି କୃତକୃତ୍ୟ ହେଲାପରି କହିଲା, "ହଜୁରଙ୍କ ହୁକୁମରେତ ସେ ପଢ଼ୁଛି—ମୁଁ କାହିଁକି ତାକୁ ସେଥିରୁ ଛଡ଼େଇବି ।"

ତାପରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ନୂଆସାଇର ଘର ଘର ବୁଲି ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଭାବ ଅସୁବିଧାମାନ ପଚାରି ବୁଝୁଥାଆନ୍ତି—ଅବାଳ-

ବୃଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣାଭା ସମସ୍ତେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଦୁଇପଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାରେ ଏତେ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହୁଅନ୍ତି ଯେ—ଆଉ କହିବାର ନାହିଁ । "ପରେ ଆଉ କେତେବେଳେ ଆସିବା କଥା କହି ଶରତ୍‌ବାବୁ ଯେତେବେଳେ ନିଜଘର ଆଡ଼କୁ ଅଗେଇଲେ ଈଶରୀ ମନେ ମନେ ଭାବୁଥାଏ ସାନସାଉ ଆଉ ଗୃହକର୍ମ କରିବାକୁ ନ ଯାଆନ୍ତେ କି, ଏଗାଁରେ ସୁନାକୁକୁଡ଼ା ଉଡ଼ନ୍ତା ପରି ! ଠାକୁର କ'ଣ ସତେ ଆମର ଗୁହାରି ବୁଝିବେ ! ସେ ବଡ଼ ହାକିମ ହୋଇଛନ୍ତି, ଏ ମଫସଲ ଜାଗାରେ ରହିବେ ବା କାହିଁକି ?

ଗତଦିନ ଶରତବାବୁ ଦଦେଇଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁପରି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇଛନ୍ତି ତା ମନେ ପଡ଼ିଗଲେ ସେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ଦଦେଇଙ୍କୁ କିପରି କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା ମାଗି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବେ ତାହାହିଁ ତାଙ୍କ ଭାବନାର ବିଷୟ !

ନାରଣଦାଶେ ଦାଣ୍ଡପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଦାନ୍ତକାଠି ଖଣ୍ଡିକୁ ହାତଧରି ବାଡ଼ିରେ ଛେଚୁଛନ୍ତି । ବିନ୍ଦୁ ନନାଙ୍କୁ ଦେବାଲାଗି ପାଣି ଡାଲଟାଏ ଧରି ଦାଣ୍ଡଦୁଆରେ ଠିଆ ହୋଇଛି । ହଠାତ୍ ଶରତ୍‌ବାବୁ ପିଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଉଠିଆସି କହିଲେ—ଦଦେଇ ! ବିନ୍ଦୁପାଇଁ ବରପାଣି ବିଷୟରେ କାଲି ମତେ ଯାହା ପଚାରୁଥିଲ ମୁଁ କାହିଁକି ଧରାଛୁଆଁ ନ ଦେଲାପରି କହିଲି ବୁଝିପାରିଲ ନା ? ନାରଣ ଦାଶେ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇ ପଛକୁ ଲେଉଟି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିଲେ ନାଇଁରେ ବାପା । ତୁ ଏଭଳି କାହିଁକି କହିଲୁ ମୁଁ କିଛିହେଲେ ଜାଣିପାରିଲିନି । ତତେ ଭରସା କରି ମୁଁ ଦମ୍ଭହୋଇ ବସିଥିଲି । କାଲି ତୋଠାରୁ ନିରାଶ କଥା ଶୁଣି ମୋ ମନଟା

ରସାତଳରେ ପଡ଼ିଗଲା ।” ଶୁଣ ଦାଦେଇ, ଏଇ ଦୁଷ୍ଟ ବାବୁ ମୋ ନାଁରେ ଇଅଡ଼ୁ ସିଅଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ାଏ କହିବାରୁ ମୁଁ ତା ଉପରେ ରାଗିଥିଲି । ସେତିକିବେଳେ ତୁମେ ପଚାରିଲ ମୁଁ ମିଛରେ ସେପରି କହିଦେଲିନା !! ଆଉ ମାସଟେ ଗଲେ ପରା ବାହାଘର କରିବା ! ବାବୁ ଦାଣ୍ଡଘର କବାଟ ଅନ୍ତୁଆଳରେ ଥାଇ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲା ଭଳି ଅଙ୍ଗରେ କହୁଥାଏ—ନିଜେ ତ ବାବାଜୀ ସେ କାହିଁକି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ବାହାଘର ଯୋଗାଡ଼ କରୁଛନ୍ତି କେଜାଣି !!

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଟିକିଏ ପିଲାଳିଆ ଭଙ୍ଗିରେ କହିଲେ, ଦାଦେଇ ଦେଖ ଦେଖ—ବାବୁ ମତେ କପଟ ବାବାଜୀ ଫାବାଜୀ ବୋଲି କହୁଛି !! ନାରଣ ଦାଶେ ଈଷତ୍ ହସିଦେଇ କହିଲେ, “ତୁ ବାପା ବାବାଜୀ ବେଶ୍‌ଟା ଆଜି ଛାଡ଼ିଦେଲୁ—ବାବୁ ଯଦି ଆଉ ତତେ ଚିଡ଼େଇବ ତାହାହେଲେ ତାକୁ ଶାସ୍ତି ଦେବା ।” ନା ଦାଦେଇ ବାବୁ ପାଇଁ ବରପାତ୍ର ନ କରିବା ଯାଏଁ ମୁଁ ସ୍ଥିର ହେବି ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛି ପରା ! ଶରତବାବୁ ଏ କଥା କହିଲାବେଳେ ବାବୁ ତୁନି ତୁନି କହୁଥାଏ ମୋର ବାହାହେବା ଦରକାର ନାହିଁ ପଛେ ତୁମେ ଏ ବାବାଜୀ ବେଶ ଆଗେ ଛାଡ଼ିଲ !

ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ କୌତୁକ ଦେଖି, କେବଳ ବାବୁ କାହିଁକି ଅନ୍ୟମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ଯେ—ହଠାତ୍ ଯ୍ବାଙ୍କର ଭଙ୍ଗାମନଟା ଯୋଡ଼ିହେଲା କିପରି ? ଯେତେ ଚିନ୍ତା କଲେ ସୁଦ୍ଧା କିଏ କିଛି ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭିତର ରହସ୍ୟଟା ସଂପୃକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଆଦୌ ଜଣା ନ ଥାଏ ।

ଶହେ ଅଣଚାଳିଶ

ଅନ୍ୟମାନେ ହୁଏତ ଧରନେଲେ ଯେଉଁ ଭାବରେ ହେଉ ପଛେ ଭଲ ପିଲାଟା ଗ୍ରହଦୋଷରୁ ଖରାପ ହୋଇଯାଇଥିଲା, ପୁଣି ଗ୍ରହ ଟିକିଏ ସଳଖ ପଡ଼ିବାରୁ ବାଟକୁ ଆସିଯାଇଛି । ଆଉ କେତେକ ଭାବିଥିବେ ବୋହୂ ଆସି ଯିବାରୁ ହୁଏତ ମନଟା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ବାବୁ, ମୀରା, ହାରି ମିନୁ, ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁମାନେ ଜାଣିଛନ୍ତି ପୁଅଣିଘର ଦିନ ନୂଆବୋହୂ ସାଙ୍ଗରେ ଶରତବାବୁଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ନ ଥିବା କଥା, ସେମାନେ କେତେକେ ଉପର ଠାଉରିଆ କଥାଟାକୁ ବୁଝୁଥିବେ !! ଭିତର ରହସ୍ୟଟା ଜାଣିବାପାଇଁ ତାଙ୍କ ପେଟ ଖାଲି ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ହେଉଥାଏ ।

ବାବୁ ଗୋଟାଏ ଉଆଁରେ ଯାଇ ନୂଆବୋହୂ ପାଖେ ହାଜର । ବାବୁକୁ ଦେଖି ସୁପ୍ରଭାର ମୁହଁରୁ ସତେ ଯେପରି ସଜଫୁଟା ମଲ୍ଲି ଫୁଲ ଗୁଡ଼ିକ ଝଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି । ବାବୁ କହିଲା, ରଖ ରଖ ତୁମ ହସ ହସ ମୁହଁ । ମଲ୍ଲି ଫୁଲ ଦାନ୍ତ ଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଖାଇ ପଛେ ହସିବ ଉପାୟ ବତେଇଦେବା ଲୋକ ମୁଁ—ତୁମେ ପୁଣି ମତେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଖବର ଦେଉନ ? ଲୋକମାନେ ଭାରି ସ୍ୱାର୍ଥବାଦୀ । ନିଜର କାମ ସରିଲେ ପରକଥା ଯେପରି ତାଙ୍କ ମନରୁ କୁଆଡ଼େ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଯାଏ ।'

ନାଇଁମ ବାବୁ ! ନିଜ କାମ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତୁମ କାମଟିକ ନ କରି ମୁଁ ଛାଡ଼ୁନି । "ଉଅ—କହିଲେ ପୁଅ" କୁଠୁ ବା ଆସିବ ! ଆଉ ମାସେ ଖଣ୍ଡେ ଟିକିଏ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧର !! ତୁମ ବିଷୟ ଆଗେ ଠିକ୍ କରିବା ପରେ ଆଉ ଯାହା!...... ଖାଲି ତୁମେତ ନୁହେଁ ତୁମପରି ଯେତେଜଣ ଭୋକିଲା ପେଟରେ ପଡ଼ି ଗୁରିଆଡ଼କୁ ହାତବୁଲଉଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ କଥା ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର ହୋଇଯାଇଛି ।

ବବୁ ହସି ହସି ଉତ୍ତରଦେଲା, "ବୂଆ ବୋହୂ ! ତୁମ ହାତ ପାଖରେ ଖାଦ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି ତୁମେ ସିନା ଦରଣ୍ଡୁ ଦରଣ୍ଡୁ ପାଇଲ—ଆମେ ସବୁ ହାତ ବୁଲାଇଲେ ମଧ୍ୟ କୁଆଡ଼ୁ ପାଇବୁ !!"

ବବୁର ଗାଲରେ କଅଁଳିଆ ହାତର ପରଶ ଦେଇ ସୁପ୍ରଭା କହିଲା, "ଆଉ ମାସୁଟିଏ ଅପେକ୍ଷା କର—ତାପରେ……

ହଉ ଆମ ବିଷୟ ପରେ ବୁଝିବା—ଆଗେ ତୁମକଥା କ'ଣ ହେଲା କହିଲ—? "ଆଉ ହେବ କ'ଣ । ତୁମେ ଭାଇ ଭଉଣୀ ସମସ୍ତେତ ଅଛିଥାଇ ଅନ୍ଧ । ମୋପର ଡାକ୍ତରର ଚିକିତ୍ସାରେ ବେଶ୍ ଆଖି ଖୋଲିଗଲା ।" ବବୁ କହିଲା ତାପରେ……?

ତା ପରେ……ଯାହା—ମାସକ ପରେ ଜାଣିବ !!

ତୁମେ ପକ୍କା ଶିକାରୀ ନୂଆବୋହୂ……ନୁହେଁ ??…

ସତର

ଈଶ୍ୱରୀ କାଲିଠାରୁ ଜାଣିଛି ସାନ ସାଉ ମଠରକୁ ଯିବେ । ସେ ତରତର ହୋଇ ବାସିକାମ ସାରି ଅସି ହାଜର । ବୁଢ଼ୀ-ସାଉଆଣୀଙ୍କ ଠାରୁ ବୁଝିଲାବେଳକୁ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଦେଖା-ସାକ୍ଷାତ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀସାଉଆଣୀ କହିଲେ ଈଶ୍ୱରୀ—ତୁ ଶରତର ମନେପକାନା ଗାଡ଼ିକୁ ଯିବା କଥା—ଆମର ଗୃହକର୍ମ କ'ଣ ହେବ ? କୋଉ କୁଟୁମ୍ବ ଭସି ଯାଉଛନ୍ତି ଯେ— — —

ବୁଢ଼ୀସାଉଆଣୀଙ୍କର କଥାରେ ଈଶ୍ୱରୀର ମୁହଁଟା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଆସିଲା—ସେ ଜୋରରେ ନିଶ୍ୱାସଟାଏ ମାରି କହିଲା, "ଠାକୁର ସେତକ କରେଇ ଦିଅନ୍ତେକି,—ଏ ଗାଁ ସୁନା ପାଲଟି

ଯାଆନ୍ତୁ !!” ହରି ମୁଁ ବାରମାଣଙ୍କୁ ନଡ଼ାକାଟି ଯାଉଛି, କହି ଈଶରା ଦାଆ ଖଣ୍ଡେ ଧରି ଗଲାବେଳକୁ ଭଙ୍ଗା ଦେଉଳ ପାଖରେ ଗାଁ ଗୋଟାକର ଲୋକ ଜମା ହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲା । ଈଶରା ଚାଲି ଚାଲି ହୋଇ ଦେଉଳ ଆଡ଼େ ଦି ପାହୁଣ୍ଡ ଯାଇ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା ସାନସାଉ ଠାକୁରାଣୀ ଦେଉଳ ଉପରୁ ଗଛ ଲଟା ସଫା କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଆଉ ସମସ୍ତେ କିଏ କୋଉ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଈଶରା ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ନାଁରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆଟିଏ ମାରି ତା ବାଟ ଧରିଲା ।

× × ×

ଦିନ ପରେ ଦିନ ଗଡ଼ି ଚାଲିଛି । ଆଠଟା ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଗାଁ ଭିତରେ ଟିକିଏ ଅଳିଆ ଆବର୍ଜନା ଦେଖେ କିଏ ? ଯାହା ମୁଖରୁ ଶୁଣିବ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା । ନାରଣ-ଦାଶେ କହନ୍ତି—ଏ ଗାଁର ପୁଅ ନୁହେଁ, ଶରତ୍ ଗୋଟିଏ କୁଳଚନ୍ଦ୍ରମା । ବର୍ଷ ଦି ତିନିଟା ପିଲାଟାକୁ ରାହୁ ମହାଦଶା ଗ୍ରାସ କରି ରଖିଥିଲା ।

ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଚାକିରି କଥା ଶରତ୍‌ର ସ୍ମରଣ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ତା ହେବ କାହିଁକି ? ଶରତ୍‌ବାବୁ ଯଥା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଇସ୍ତଫା ଖଣ୍ଡିକ ଲେଖି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

'ଏଇ ଦୁଇ ତିନି ମାସ ଭିତରେ ସାଙ୍ଗ ସାଥିମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଦୈନିକ ପୁଳାଏ ଲେଖାଏଁ ଚିଠି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସେ । ମାତ୍ର ଶରତ୍‌ବାବୁ ସେଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବା ଦୂରେ ଥାଉ ଚିଠିଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ି ନାହାଁନ୍ତି ମଧ୍ୟ । ଏବେ ହିତ ଅଧ ଯାଏଁ କେବଳ ତାଙ୍କର ଚିଠିପତ୍ର ଲେଖା ଚାଲିଥାଏ । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ବହୁତ ସାଙ୍ଗ ସାଥି ଅଚ୍ୟୁତପୁରକୁ ଆସି ସପ୍ତାହ ସପ୍ତାହ ଧରି

ରହନ୍ତି ଏବଂ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀ ଦେଖି ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି ।

ମିହିରବାବୁ ଅଚ୍ୟୁତପୁରକୁ ଆସି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ତିନି ଚାରି ଦିନ ରହିବା ପରେ ଦିନେ କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପଚାରିଲେ, ଶରତ୍ ଡେପୁଟି ପୋଷ୍ଟଟା ଛାଡ଼ି ଦେଲୁନା କ'ଣ ? "ଅଚ୍ଛା ମିହିର ! ତୁ କ'ଣ ବିଶ୍ୱାସ କରିଥିଲୁ ମୁଁ ଚାକିରି କରିବି ବୋଲି ?"

ଅରେ ମଣିଷର ପରିବର୍ତ୍ତନ ତ—ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ଗେଜେଟରୁ ଦେଖିଲି ଶରତ୍‌ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ଆଇ. ଏ. ଏସ୍. ଢେଙ୍କାନାଳର ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହେଲେ, ଅବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି କିପରି ? ବିଚାରିଲି ନୀତି ବୋଧହୁଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲା । ମଣିଷ ମନ ତ, ଘଡ଼ିକେ ଘୋଡ଼ାପରି ଛୁଟେ ।

ବୁଝିଲୁ ମିହିର ! ଆମେମାନେ ଯଦି ଚାକିରି କରିବା ତେବେ ବେକାର ସମସ୍ୟା ବଢ଼ିବ ସିନା । ଗଣ୍ଡେ ଖାଇ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧି ଚଳିଯିବା ଉପାୟ ଯାହାର ଅଛି, ସେ ଚାକିରି କରି ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କର ଦାନାରେ ବାଧାଦେବା ଅନ୍ୟାୟ ନୁହେଁ କି ? ତା ଛଡ଼ା ଚାକିରିଟାକୁ ଏତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ ଦେଖି ଯଦି ଦେଶ ସେବା ଆଦି ଉଚ୍ଚ ମର୍ମରେ ଦେଖାଯାଏ—ତେବେ ସେଭଳି ଦେଶସେବାର ଅର୍ଥ ବି କିଛିନାହିଁ । ନିଜ ଘର, ନିଜ ଗାଁ, ନିଜ ଅଂଚଳ ଫାଙ୍କା ପଡ଼ିଥିବ, ଏଣେ ଠିକାପାଇଁ ଦେଶ ସେବକ ନାଁରେ ନିଜକୁ ବୋଲେଇ ହେବା ପ୍ରବଞ୍ଚନା ଛଡ଼ା ଆଉ କ'ଣ ହୋଇପାରେ । "ନା ନା ଶରତ ଚାକିରିଟାକୁ ସେଭଳି ଭାବୁଛୁ କାହିଁକି । ସମସ୍ତେ ଯଦି ତୋ ମତକୁ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି, ତେବେ ଆଡ଼ମିନିଷ୍ଟ୍ରେସନଟା ଚଳିବ ବା କିପରି ? ତୁ ଭୁଲ ବୁଝିଲୁ ମିହିର—ମୋ ଧାରଣା ଯଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାଁରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ

ତେବେ ବେତନ ପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ମୋଟେ ରହିବନି ଯେ—। ଅବଶ୍ୟ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ନ ହେବା ଅଲଗା କଥା ।

ମିହିରବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ—ଏହାଭିତରେ ଶ୍ରୀମତୀଙ୍କୁ ପାଇବା ଦିନଠୁଁ କପର କ'ଣ ଯୋଜନା କରୁଛୁ ଟିକଏ କହିଲୁ ଶୁଣିବା ହେଲେ । ଶୁଣୁଥିଲୁ ମଝିରେ କୁଆଡ଼େ କାଶ ଦାଢ଼ି ରଖି ବାବାଜୀ ସାଜିଥିଲୁ । ପୁଣି କେତେ ଶୀଘ୍ର ଗ୍ରାମ ସଂଗଠକ ପାଲଟି ଗଲୁଣି !!

ହଁ ବାବାଜୀ ହେବା ବିଷୟ—ସେ ତ 'ଅନେକ କଥା—ଯୋଜନା ସଂପର୍କରେ ଶୁଣିବୁ ପରା । ବେଶ୍, ଆଜି ଆମର ଗାଁ କମିଟି ତରଫରୁ ସଭା ହେବ ଶୁଣିବୁ । ତୁ ଚାକିରୀ ବାକିବ ଆଦରିଲୁଣି ନା କ'ଣ । ସେ ସପକ୍ଷରେ ଭଲ ଯୁକ୍ତି ତ କରୁଛୁ !! ହେଇଟି ତୁ ଯଦି ଚାକିରୀ କରୁ ତେବେ ମୋର ଯୋଜନା ତ ପ୍ରଥମରୁ ଭାଙ୍ଗିବ । ମାନ ତୋ ମତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଇଲାଜ ମୋପାଖରେ ଅଛି ଯେ—

ଶରତ୍‌ବାବୁ ଆଉ ମିହିରବାବୁଙ୍କ କଥୋପକଥନବେଳେ ଦାସିଆ ଗଉଡ଼ ଖବରଦେଲା ବାବୁ । "ବୁଢ଼ାସାଉ ଆପଣଙ୍କୁ ଡାକୁଛନ୍ତି । ଦଦେଇ ନାରଣଦାଶଙ୍କ ଡକରାପାଇ ଶରତବାବୁ ତର ତର ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ । ମିହିରବାବୁଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେବା ଅନ୍ୟ କାରଣରୁ ପସନ୍ଦ କଲେ ନାହିଁ ।

ନାରଣଦାଶେ କହିଲେ, ହଇରେ ଶରତ ! ତୁ—ତ ଏଣେ ଗାଁ କାମ, ତେଣେ ଚାକିରୀ କରିବାରେ ଲାଗିଲୁ, ଦଣ୍ଡେ ଅବସର ପାଉନୁ । ମୁଁ ନିଜେ ତୋ କାମ ଦେଖୁଚି, ଆଉ କହିବି କମିତ । ଏ କାମଠାରୁ ସେ କଥାଟା ତ ବଡ଼ ନୁହେଁ । ବନ୍ଧୁ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଥିଲା ଯେ—ପାସଟି ଏନ୍‌ଟ୍ରାନ୍‌ସ ପାଶ୍

କରୁଛି, ଜମି ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଏକର ବି ଅଛି । ଯୁଆ ସବୁ ଭଲ ଯେ—ମାନେ—ଗୁଡ଼ାଏ ଟଙ୍କାତ ଧରି ବସୁଛି, ଦୁଇ ତିନି ହଜାର ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା କି ଯାହାହେଉ କରି ଦିଅନ୍ତେ । ଛଅ ସାତ ହଜାର କିଏ କିପରି ପୂରଣ କରିବ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ—ଦଦେଇଙ୍କ କଥା ଉପରେ କଥା ଦେଇ କହିଲେ, "ଦଦେଇ ଦୁଇ ତିନି ହଜାର ଟଙ୍କା କଥା ଛାଡ଼ ଦୁଇ ତିନି ପଇସା ଯଦି ସେ ଦାବି କରେ ତେବେ ବି ଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କାରଣ ତୁମର ଟଙ୍କା ଅଛି ତୁମ ଝିଅ ପାଇଁ ଦେଇ-ପାରିବ, କିନ୍ତୁ ଏ ଘଟଣାଟା ସମାଜ ଉପରେ କିପରି ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ ଜାଣିଛ ? ସମସ୍ତେ କହିବେ, ଅମୁକ ଲୋକ ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କୁ ଏତେ ଦେଲା । ତୁମେ ନ ଦେବ କାହିଁକି ? ଫଳରେ ଅନେକ ଝିଅ ବାଡ଼ୁଅ ରହିଯିବେ । ଟଙ୍କା ପଇସା ଦେବାନେବା କଥା ତ ଅଲଗା—କନ୍ୟାଘରୁ ଯେଉଁମାନେ ଟଙ୍କା ଦାବି କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା କରିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ—ସେହିମାନେହିଁ ସମାଜର ଶତ୍ରୁ । ସମାଜ ଉଡ଼ି ଯାଉ ବୁଡ଼ି ଯାଉ ତାଙ୍କର କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ଏଇ ହୀନ ପ୍ରଥାକୁ ମୂଳକରି ଆମ ସମାଜରେ କେତେ ଝିଅ ଘର କୋଣରେ ରହି ସଢ଼ୁଛନ୍ତି ଏବଂ ସମାଜ ସେମାନଙ୍କୁ କିପରି ତାଡ଼ନା ଦେଉଛି ତାହା ଭାବିବାକୁ ଏମାନେ ଚେଷ୍ଟା ବି କରୁ ନାହାଁନ୍ତି ।

ଶରତବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ, ତୁମେ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଏ କଥା ସବୁ କହିଲି ସିନା । ବିନ୍ଦୁ ଲାଗି ବର ମୋ ହାତରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିଛି । ତୁମର ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାବି

କରୁଥିବା ଜ୍ୱାଇଁ ଏ ବିନା ଦାବୀ ଜ୍ୱାଇଁର ପାସଙ୍ଗରେ ପୁଛା ଯାଉଥିଲା ।

ନାରଣ ଦାଶେ ଘଟଣାଟାଏ କିଛି ଧାରଣା କରିପାରିଲେନି । ତା'ପରେ ଆନନ୍ଦ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲେ, ଆରେ ପାଗଳା ସତ କହୁଚୁ ନା ମିଛ ? 'ଦାଦେଇ ମୁଁ କ'ଣ ତୁମ ଆଗରେ କେତେବେଳେ ହେଲେ ମିଛ କହେ ? କେବଳ ରାଜୁ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ମୀରା, ହୀରା, ମଣି, ଶଶୀ, ମୀରୁ ଆଦି ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ପାତ୍ର ଠିକ୍ କରି ରଖିଛି । ମୋ ଭରସାରେ ଏମାନେ ବାଲ୍ୟକନ୍ୟା ବିବାହ ପ୍ରଥାକୁ ଯେତେବେଳେ ଲଂଘନ କରିଛନ୍ତି ମୁଁ ସେତିକ ନ କରନ୍ତି କିପରି ?"

ଆଚ୍ଛା ବାପା, ତେବେ ଟିକିଏ ପାତ୍ରଟିକୁ କିପରି ଦେଖି ଦେଲେ ନିର୍ବନ୍ଧଟା କରି ଦିଅନ୍ତେ । ତୁ ଦେଖିଚୁ—ମୋର ଭଲେ ହେଲେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମନଟା ଭାରି ଚଞ୍ଚଳ ହେଉଛି ଯେ । ଏତିକ ହେବ ବୋଲି ମୋର ମନେ ନ ଥିଲା । "ନା ! ଦାଦେଇ ତୁମେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନି । ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଜ୍ୱାଇଁ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବ ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଦେଖାଇ ଦେବି ।" ଦାଶେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ମନକୁ ମନ ବିଚାରିଲେ ଶରତ କ'ଣ ତାହାହେଲେ ଏଇ ବାବୁଟିକୁ ଠିକଣା କରିଛି । ନା ନା ସେ କେଉଁ ଘରର ପିଲା ହୋଇଥିବ । ପୁଣି ପୁରୀ ଷୋଳ ଶାସନରେ ତା'ର ଘର, ସେ ଆମ ଦାଶ ଘରେ ବନ୍ଧୁ କରିବ ! !

ଶରତବାବୁ ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ସେତେବେଳେ ଦେଖାଇ ଦେଇ ପାରିବା କଥା କହିବା ବେଳକୁ

ବଡୁର ବାଁ ଆଖିଟା ଖାଲି ଡେଇଁଥାଏ । ସେ ମନେ ମନେ ବିଚାରୁଥାଏ ଠାକୁର ସତେ ମୋ ଉପରେ ଏତେ ଦୟା କରିବେ ? ମିହିର ବାବୁଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ ଲୋକଙ୍କୁ ପାଇବା ଭାଗ୍ୟ ମୋର ବା କୁଆଡ଼ୁ ଆସିବ ! ଶରତଭାଇ ଆଜି ଜଣେ କାହାକୁ ହୁଏତ ଠିକ୍ କରିଥିବେ ॥

× × × ×

ଶରତ ଏତେ ସମୟ ତେଣେ କୁଆଡ଼େ ରହିଲା ମ ?

ଦଦେଇ ଡାକିଥିଲେ ପରି-ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଶେଷ ନ କରି ଆସିବା ସୁବିଧା କାହିଁ ? "ତୋର ଦଦେଇ କିଏ ମୁଁ ତ ଦେଖିନି ।" ଦେଖିବୁ ଯେ—ଚିହ୍ନି ନାହୁଁ । "ଅରେ ହଁ ହଁ ସେଇ ଗୋରାବୁଢ଼ା ଜଣକ କି ? ବଡୁର ନାନାଟି ?" ଠିକ୍ ତ ଦେଖିବୁ ଆଜି ଚିହ୍ନିବୁ ମଧ୍ୟ ।

ସତରେ ଶରତ ବାପ୍ପାଟି ଭାରି ଭଲ ପିଲା । ତା'ର ବ୍ୟବହାରଟି ଯେପରି ଶିକ୍ଷା ଦୀକ୍ଷା ତଦ୍ରୂପ । ତୁ କିନ୍ତୁ ମନେ କରନା—ଏଭଳି ସୁନ୍ଦରୀ ଝିଅଟିଏ ମୁଁ କେଉଁଠାରେ ହେଲେ ଦେଖିନି । ହେଃ—ନିତାନ୍ତ ବାଜେ କଥା ଗୁଡ଼ାଏ ତୁ କହୁଛୁ ମିହିର । ତୁମ ଶାସନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରମାନଙ୍କରେ ଏହାଠାରୁ ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଭଲ ଝିଅ ଥିବେ ପଛେ ।

ନା ନା ମୋଟେ ନୁହେଁ ତୋ ଧାରଣା ଭୁଲ, ବଡୁ ପରି ଝିଅଟିଏ ଆମ ଷୋଳ ଶାସନ ଖଣ୍ଡ ସମସ୍ତ କଳିଟାଯାକ ଖୋଜିଲେ ବି ମିଳିବ ନି । "ଦେଖିବେ

ମିହିର ! ତୁ କ'ଣ ବିଦୁକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଚୁ ?" ନ କରିବି କାହିଁକି ? ଅଚ୍ଛା—ମୁଁ ଏ ବାବଦରେ ଆଗେଇ ବି ତ ? ମାନେ ? ମାନେ କ'ଣ ଆଉ ରହୁ ଅବୁଝା ରହିଲା ? ମିହିରବାବୁ ଟିକିଏ ହସି ଦେଇ କହିଲେ, ଅବୁଝା ନୁହେ ଯେ—!! ବେଶ୍ ତାହାହେଲେ ମୋ କଣ୍ଡିସନ ଶୁଣ ! ବିଦୁକୁ ଯେ ବିବାହ ହେବ ସେ ଆମ ସଂଗଠନର ଜଣେ ସଦସ୍ୟ ହେବା ଦରକାର ଏବଂ ଆମ ସଂଗଠନର ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଦିଗରେ ଲାଗିବା ଦରକାର । ମିହିର ବାବୁ କହିଲେ ତା ନ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ କଣ ତୋ ସଂଗଠନକୁ ସମର୍ଥନ କରୁ ନ ଥିଲି ନା କ'ଣ ! ମୁଁ ପରା ସେଇଦିନ ଠାରୁ ସ୍ଥିର କରିଛି ତୋ ସଂଗଠନର ଜଣେ ସଭ୍ୟ ହେବି ବୋଲି ।

ମାଘମାସ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ୁଥିବା ହେତୁ, ଗୋଡ଼ ହାତ ଶୀତେଇ ଯାଉଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେଉ ହେଉ ନାରଣ ଦାଶେ ଉମ୍ ହେଇରେ ନିଆଁ ଗୁଣ୍ଡେଏ ଧରି ଦାଣ୍ଡ ଘର ବାରଣ୍ଡାରେ ବସିଛନ୍ତି । ମିହିର ବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଶରତବାବୁ ଦଦେଇଙ୍କ ପାଖରେ ହାଜର ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ମିହିରବାବୁଙ୍କ ହାତଟାକୁ ଧରି କହିଲେ, ଦଦେଇ ହେଇଟି ତୁମର ଜ୍ୱାଇଁକୁ ଦେଖ । ଶରତବାବୁ ଏତେ ଶୀଘ୍ର କଥାଟା ପ୍ରଘଟ କରି ଦେବେ ବୋଲି ମିହିରବାବୁ ଆଦୌ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ଫଳରେ ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ, ତଥାପି ନାରଣ ଦାଶଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଦେଉ ଥାଆନ୍ତି ।

ନାରଣ ଦାଶେ ଝିଅ ପାଇଁ ହଠାତ୍ ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ରଟିଏ ଆଖି ଆଗରେ ପାଇ ଆନନ୍ଦ ବିଭୋର ହୋଇ ପଡ଼ୁ ଥାଆନ୍ତି ।

ଶହେ ଅଠଚାଳିଶ

ଶରତବାବୁ କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ରହିବା ପରେ କହିଲେ, ହଁ ଦାଦେଇ ! ବିନୁ ବିବାହରେ ଊଣା ଅଧିକେ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା । ଜ୍ୱାଇଁଟିଏ ତ ଅନ୍ତତଃ ପାଞ୍ଚ ହଜାରରୁ କମ୍‌ରେ କିଣି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ତା ଛଡ଼ା ଦେବାନେବା, ଭୋଜି, ଭାତ, ବାଣ, ପଟୁଆର ଆଦି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାବଦରେ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ବି ଯାଆନ୍ତା । ଏବେ ତ ମାହାଲିଆ ଜୋଇଁଟାଏ ମିଳିଗଲା । ଏ ଜୋଇଁକୁ ବିବାହ ଦେବାରେ ଅଧ ପଇସାଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଖର୍ଚ୍ଚ ନ କଲେ ଚଳିବ କିନ୍ତୁ ସେଇ ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ ଯଦି ଆମ ଗ୍ରାମ ସମିତିକୁ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତେ ତେବେ ଆମ ନୂଆ ଅନୁଷ୍ଠାନଟିର ବହୁ ଉପକାର ହୁଅନ୍ତା ନି ? ଶରତବାବୁଙ୍କ କଥାରେ ନାରଣ ଦାଶେ ହସ ହସ ହୋଇ କହିଲେ, ଅରେ ଚଗଲା, ତୁ ତ ଅଚ୍ଛା କଥା କହୁଚୁ, ମୋ ଝିଅକୁ ଖାଲି ଖାଲିରେ ବିବାହ ଦେବି କିପରି ? ମତେ ଲୋକେ କଣ କହିବେ !

ଦାଦେଇ ଲୋକେ କିଛି କହିବେନି । ପ୍ରଥମେ ଟିକିଏ ଚୁପୁଚାପ ହୋଇ ପାରନ୍ତୁ ତା ପରେ ଭାରି ପସନ୍ଦ କରିବେ । ତୁମେ ଦେଖିବ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଫୁଲମାଳରେ ତୁମ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କାର କାମ ଶେଷ କରିଦେବି । "ତୁ, ତ ଗୋଟାଏ ପାଗଳ। ମୁଁ ଏବେ ତୋ କଥାରେ କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦେବି ଅଚ୍ଛା ତୋ ଇଚ୍ଛା କ'ଣ କରୁଚୁ କର !!"

ନା—ନା ଦାଦେଇ ତୁମେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଯଦି ରାଜି ହେଉଥାଅ ତେବେ ସେଥିରେ ମୋର ଦରକାର ନାହିଁ । ଜ୍ୱାଇଁ କରିବା ଭାର ମୋ ଉପରେ ଥିଲା ମୁଁ ତାହା କରିଦେଇଛି, ତୁମ ଇଚ୍ଛାମତେ କାମ ହେବା ଉଚିତ ।

ମା: କି ମୁଁ କହୁଥିଲି ଏଇ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯେ—ଆମ ସମାଜରେ ଲୋକେ ନ ବୁଝି ବୃଥା ବ୍ୟୟ ଅନେକ କରଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ଏ ବୃଥା ବ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟାଏ ଯଥାର୍ଥ କାମରେ ଲାଗି ପାରିଲେ ସମାଜର ବହୁତ ମଙ୍ଗଳ ହୁଅନ୍ତା । ସେଥିଂଯୋଗୁଁ ଏ ଦାଗରେ ତୁମକୁ ହିଁ ପ୍ରଥମ ନିବେଦନ କରୁଥିଲି ।

ନାରଣ ଦାସେ ଶରତବାବୁଙ୍କ ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲେଇ ବୁଲେଇ କହିଲେ, ବୁଝିଲୁ ବାବୁ—ତୋ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ମୁଁ କି ଛାର, ଠାକୁର ସୁଦ୍ଧା ରାଜି ହୋଇଯିବେ । ମୁଁ ଜାଣିଚି ତୁମମାନଙ୍କର ମନର ଗତି କ'ଣ । ତେଣୁ ମୋର ଅସନ୍ତୋଷର କିଛି କାରଣ ନାହିଁ । ତୋ ଭାବନା ଆଜି ମୁଁ ପୂରଣ କରି ଦେଉଛି । ଟଙ୍କା ନେଇ ଗାଁ କାମରେ ଖଟେଇବୁ ତ, ନେ । ସେଇ ବାହୁ ଲାଗି ଟଙ୍କା କେତୋଟି ରଖିଥିଲି, ବାହୁର ଦାୟିତ୍ୱ ତୋ ଉପରେ ଛାଡ଼ିଦେବା ପରେ ସେ ଟଙ୍କା ମୋର ହେବ କ'ଣ ? ନାରଣ ଦାସେ ତରତର ହୋଇ ଘର ଭିତରକୁ ଉଠୁଥିବା ବେଳେ ଶରତବାବୁ କହିଲେ, ବସ—ବସ—ଦଦେଇ ଦରକାର ପଡ଼ିଲାବେଳେ ମୁଁ ମାଗିନେଇ ଯିବି ଯେ—ଆଗେ ତୁମର କାମଟା ଶେଷ କରିଦିଅ । ମିହିରବାବୁଙ୍କ ସହିତ ଶରତବାବୁ ନାରଣ ଦାସଙ୍କ ପାଖରୁ ଉଠି ଆସିବାବେଳେ କହିଲେ, ଦଦେଇ ଏ ଜ୍ୱାଇଁଟି ଭଲ ହେବ କି ନାହିଁ ସଫା କଥା କହିଦିଅ—ପୁଣି ସେତେବେଳେ......

ନାରଣ ଦାସେ ଆଉ କଣ କହିବେ କେବଳ କୃତକୃତ୍ୟ ହେଲାପରି ନୀରବ ରହିଗଲେ ।

ଶଚୀନ୍ଦ୍ର ପରିଡ଼ା

ଚାରି ପାଞ୍ଚଟା ଦିନ ଭିତରେ ମିହିରବାବୁ ସାରା ଅଚ୍ୟୁତ ପୁର ଗାଁ ଗୋଟାକର ଅତି ଆଦରର ପାତ୍ର ହୋଇ ପାରିଥିଲେ । ବିନ୍ଦୁର ତାଙ୍କ ସହିତ ବିବାହ ହେବ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣିବା ପରେ ସମସ୍ତେ ଭାରି ଖୁସି । ବିନ୍ଦୁର ସାଙ୍ଗ ସାଥି ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ବିନ୍ଦୁକୁ ଆଉ ବସେଇ ଉଠେଇ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । କଥା କଥାକେ କହି ପକାନ୍ତି ଦିନ ଚାରିଟା ମିହିରବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କାମ କରୁ କରୁ ତାଙ୍କୁ ଅକ୍ତିଆର କରି ନେଲେ । କୁଆ ବସିବା ପରେ ତାଳ ପଡ଼ିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ କାମଟା ହୋଇ ଚାଲିଛି ଯେତେବେଳେ ବିନ୍ଦୁ କି ସଫେଇ ଦେବ ! ବରଂ ସେମାନଙ୍କର ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ ଗୁଡ଼ାକୁ ସହିଯାଏ ।

ସେତେବେଳକୁ ଅଚ୍ୟୁତ ପୁର ଗ୍ରାମସଂଗଠନ କେନ୍ଦ୍ରର ସୁନାମ ଚାରିଆଡ଼େ ବ୍ୟାପିଗଲାଣି । ଅନୁଷ୍ଠାନଟିକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ଉଭୟ ସ୍ତରେ ଶହ ଶହ ଲୋକ ଆସୁଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ ଚାଦାରେ ସୂତାକଟା, ଲୁଗାବୁଣା, ବେତ, ବାଉଁଶ ଆଦି କଞ୍ଚାମାଲର ହସ୍ତଶିଳ୍ପ, ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର, ନୈଶ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ପାଠାଗାର, ଚିକିତ୍ସାକେନ୍ଦ୍ର ଆଦି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଘର ଗୁଡ଼ିକ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଉଠିଲାଣି । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ଆଗନ୍ତୁକ ଦର୍ଶକମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଚାଦାଦେବା ପାଇଁ ଟିକିଏ ହେଲେ କୁଣ୍ଠିତ ହେଉନାହାନ୍ତି । ବିଭାଗୀୟ ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭକରି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାଲାଗି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଥାଆନ୍ତି । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ଆଉ ମିହିରବାବୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଶହ ଶହ ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ଦିନକୁ ଦିନ ସର୍ବଜନପ୍ରିୟ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ । ଯେଉଁ ଗାଁରେ ଶୁଣିବ ଖାଲି ଅଚ୍ୟୁତପୁର

ଆଶ୍ରମର ଆଲୋଚନା ଓ ପ୍ରଶଂସା ଖବର କାଗଜରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ "ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ ଶୀର୍ଷକ" ସମ୍ବାଦ ହେଉ, ପ୍ରବନ୍ଧ ହେଉ ଅଥବା ବିଶିଷ୍ଟ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟ ହେଉ କିଛିନା କିଛି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଆଶ୍ରମରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗର ଦାୟିତ୍ୱ ବାଣ୍ଟି ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । ସୁପ୍ରଭା, ବିନୁ, ମୀରା, ଶଶି ପ୍ରଭୃତି ପରସ୍ପର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତାରେ ନିଜ ନିଜ ବିଭାଗକୁ ଖୁବ୍ ଉନ୍ନତ ଆଉ ଲୋକ ପ୍ରିୟ କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି ।

ଅଠର

ସେଦିନ ଅଚ୍ୟୁତ ପୁର ଆଶ୍ରମରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥାଏ । ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ, କିଏବା ଏ କଥା ନ ଚାହେଁ ।। ବିଶେଷତଃ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ସର୍ବଦା ଏହାହିଁ ଯାହାଙ୍କର କାମ୍ୟ । ସୁନ୍ଦର ସୁପରିକଳ୍ପିତ ଲୋକ ହିତକର ଯୋଜନା ଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ଓ ଏବେ ପରି ସାଧାରଣ ସଭାରେ ଲୋକମୁଖରୁ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଭୂରିଭୂରି ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଆନ୍ତରିକତାର ସହିତ ସେହି ସଭାରେହିଁ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ— ଏହି ଜନପ୍ରିୟ ଅନୁଷ୍ଠାନଟିର ସମସ୍ତ ବ୍ୟୟଭାର ସରକାର ବହନ କରିବେ । ସରକାର ସବୁବେଳେ ଇଚ୍ଛାକରନ୍ତି ଏହି ଧରଣର ବହୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦେଶ ଭିତରେ ଗଢ଼ି ଉଠି ଲୋକ କଲ୍ୟାଣ ସାଧନକରୁ ମାତ୍ର ସେ ସୁଯୋଗ ସବୁଠାରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏନାହିଁ । ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ଗୁଡ଼ିଏ ଯେଉଁ ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଉ ଅଛନ୍ତି, ତାହା ଆମ ଦେଶରେ ଗୌରବମୟ

ଇତିହାସ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଏ ଆଶ୍ରମ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଯାହା ସବୁ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଥିଲି ଦେଖିଲି ତାଠାରୁ ଅଧିକ । ଆମ ଗାଁଗହଳରେ ଏ ଭଳିଆ କାମ ହେଉ ଏପରି ସ୍ୱପ୍ନ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେବାବେଳୁ ଦେଖି ଆସିଛି । ଯାହାହେଉ ମୋର ସ୍ୱପ୍ନ ଏଇ କେତେଜଣ ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବାରୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଚି । ସେମାନେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତୁ । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ ଶରତବାବୁ ସରକାରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଟିଏ ହୋଇଥିଲେ କ'ଣ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା । ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏବେ ଯେ ନବଯୁଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋବାକୁ ଯାଉଛି । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଉଦ୍ୟୋକ୍ତାମାନଙ୍କୁ ଭୂରିଭୂରି ପ୍ରଶଂସା କରି ପୁଣି ଆନୁରିଥରେ ଘୋଷଣା କରି କହିଲେ, ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ ଖର୍ଚ୍ଚ ସରକାରହିଁ ବହନ-କରିବେ । ଅଚ୍ୟୁତପୁରରୁ ଉଠୁଥିବା ଆଲୋକ, ସାରା ଦେଶକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବ, ଏ ଆନ୍ତରିକ ଧାରଣା ମୋର ସ୍ୱତଃ ଜାଗ୍ରତ ହେଉଅଛି । ଏ ଆଶ୍ରମର ଦୃଶ୍ୟ ମୋ ହୃଦପଟରେ ଅଙ୍କି ପୁରାଣ ଯୁଗର ପବିତ୍ର ଭାବଧାରା ଖେଳାଇ ଦେଉଛି । ଆମର ପରଂପରାହିଁ ଠିକ୍ ଏହି ଆଦର୍ଶରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ ବଶତଃ ତାହାର ଅବସାନ ଘଟି ଯାଇଛି, ଗାନ୍ଧିଜୀ ରାମରାଜ୍ୟର ପରିକଳ୍ପନା ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଗ୍ରାମ ସଙ୍ଗଠନ ବିନା ତାହା କିପରି ସମ୍ଭବ ହେବ ?? ଆଜି ଏହିଠାରେ ରାମରାଜ୍ୟ ଗଠନର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲି । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାଧ୍ୟମରେ ରାମରାଜ୍ୟ ଗଢ଼ି ଉଠିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଅଚ୍ୟୁତପୁରରୁ ବିଦାୟ ନେଉ ନେଉ ରାତି ଅଧିକରୁ ବେଶି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।। ଆଶ୍ରମବାସୀମାନେ ଦିନ

ତମାମ ଶ୍ରମକ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ଥିବାରୁ ନିଜ ନିଜ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ବିଶ୍ରାମ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ପୂର୍ବଦିନ ଅଗରୁ ମିହିରବାବୁଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ, ସୁପ୍ରଭା, ବିଦୁ ଆଦି ସାତ ଆଠଜଣ ନାରୀ କର୍ମୀଙ୍କ ସମେତ କୋଡ଼ିଏଜଣ ଯାଏଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ସେବକ ଧୋୟା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଔଷଧ ବାଣ୍ଟିବା ପାଇଁ ଯାଇ ଥାଆନ୍ତି, କାରଣ ସେତେବେଳେ ଧୋୟା ମୁଲକଟାରେ ଶୀତଦିନିଆ ହଇଜା ଲାଗି ଶହ ଶହ ଲୋକ ନିସହାୟ ଭାବରେ ଆଖିବୁଜି ଦେଉ ଥାଆନ୍ତି । ହଇଜା ଏ ଗାଁରୁ ସେ ଗାଁକୁ ପରିକ୍ରମା କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଏ ସମ୍ବାଦ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚୁ ପହଞ୍ଚୁ ସେ ଔଷଧପତ୍ର ସହ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ପଠାଇ ଥାଆନ୍ତି ।

ସେଦିନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆଗମନ ହେତୁ ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଆସିଥିଲେ । ସୁପ୍ରଭା ସକାଳ ପହରୁ ଆସିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ନାନା କାମ ଧନ୍ଦା ଭିତରେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ପଦେ ହେଲେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ପାରି ନ ଥାନ୍ତି । କର୍ମ ତତ୍ପରତା ଭିତରେ ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଟିକିଏ ମାତ୍ର ହସି ଦେଉ ଥାଆନ୍ତି, ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଭାବନାର ସ୍ରୋତ ଯେପରି ଅବିଚ୍ଛ ହୋଇ ରହିଥାଏ ।

ସୁପ୍ରଭା ଆଶ୍ରମର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାମଦାମ ଶେଷକରି ବାହୁଣା ଧରିଲା ବେଳକୁ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଶୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସୁପ୍ରଭାର ଧାରଣା ଥିଲା ଦିନ ତମାମ ଧାଁ ଧପଡ଼କରି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କୁ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ଗଲଣି, ସେ ଶରତବାବୁଙ୍କ ହାତଟିକୁ ଆଉଁଶି ଦେଇ ସେହିଠାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସୁପ୍ରଭା ନୀରବରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିବା

ପରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ, "ଆରେ ତୁମେ ଗୈର ପର କେତେବେଳେ ଏଠାରେ । ମତେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଉଠାଇ ଦେଉନାହଁ ।।" ମୁଁ ଭାବିଲି ହାଲିଆ ହୋଇ ଶୋଇଛନ୍ତି......ବେଶ୍ ଅନୁମାନ ତ । ତୁମ ବିନା ମୋ ଆଖିକି ନିଦ ଛୁଇଁ ପାରିବ ଏ ବିଶ୍ୱାସ କିପରି କଲମ ? "କାହିଁକି—ମୁଁ ତ ଫେରେ ମାସରେ ପନ୍ଦରଦିନ ରହୁନି, ତୁମେ କ'ଣ ଆଉ ଅନିଦ୍ରା ରହୁଚ ? ସେ ଅଲଗା କଥା, ପାଖରେ ନ ଥିଲେ ଆଉ ଉପାୟ କ'ଣ—ନିର୍ମ ଆଦର ପଣ୍ଡବାଛଡ଼ା । କାଲି ସକାଳେତ ପୁଣି ଆମେ ଚାଲିଯିବୁ । ତୁମକୁ ଗୋଟିଏ କଥା ସ୍ମରଣ କରାଇଦେବାର ଅଛି । ମିହିରବାବୁ ଆଉ ବିନୁଟିକୁ ଏପରି ହଠହଠା କରୁଚ କାହିଁକି ? ସେ ଦୁହେଁ ଦୁଷ୍ମନ୍ତ ଶକୁନ୍ତଳା ପରି ଗୈରି ଗୁହାଣୀରେ କେବଳ ଦିନ ବିତାଉଛନ୍ତି । ଶରତ୍‌ବାବୁ ପଚାରିଲେ, କାହିଁକି ? ସେମାନଙ୍କର ବାଧା କ'ଣ ? ଆମେତ ଚାହୁଁ ସେହି ଦୁଷ୍ମନ୍ତ ଶକୁନ୍ତଳା ରୀତିରେ କାମ ହୋଇଗଲେ ଭଲ । ଅଚ୍ଛା କଥା କହୁଚ । ତୁମେ ବିନୁକୁ ଆଜିଯାଏଁ ବି ଚିହ୍ନି ନ । ସେ ଭୋକରେ ଛଟପଟ ହେବେ ପଛେ ଗୈରି ଲୁଗୁରେ କାନ୍ଥୁ କରିବା ତାଙ୍କ ଜାତକରେ ନାହିଁ । ମିହିର-ବାବୁତ ସହଜେ ନିତାନ୍ତ ଭଦ୍ର । ତୁମେ ମଝିରେ ପ୍ରଜାପତି ସାଜି ଏ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣୀକୁ କଲବଲ କରାଇବା ଭାରି ଅନ୍ୟାୟ । ପର ମନ ଚିହ୍ନିବା ବୋଧହୁଏ ପୁରୁଷଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । ନା, ନା ସୁପ୍ରଭା । ମତେ ଏଥିରେ ବିଶେଷଭାବେ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ତୁମର ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ମୁଁ ଯେତେ ପରିମାଣରେ ଦୋଷୀ ତୁମେ ତାଠାରୁ ଟିକିଏହେଲେ ଊଣା ନୁହଁ । ଏ ବିଷୟରେ ତୁମର ବି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି । ଯାହାହେଉ ଏପ୍ରିଲ୍

ତା୧୨ରଖରେ ଆମ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦେଖିବାପାଇଁ ବିହାର ସମାଜ—ମଙ୍ଗଳବୋର୍ଡ଼ର ଜଣେ ମୁଖ୍ୟନେତା ଆସୁଛନ୍ତି । ସେ ଉତ୍ସବ ସାଙ୍ଗକୁ ବିଦୁର ବିବାହ ଉତ୍ସବଟି କରଦେଲେ କ୍ଷତି କ'ଣ ? ବରଂ ତାଙ୍କର ପୌରୋହିତ୍ୟରେ କାର୍ଯଟି ହୋଇଯାଆନ୍ତା । ମନ୍ଦ ନୁହେଁ, ବେଶ୍ ଭଲ ପ୍ରସ୍ତାବ—କିନ୍ତୁ ସେଦିନ ଯୋଗ ବାର ଭଲ ଥିଲେ ହେବ ତ ! ବିନାଯୋଗରେ ଝିଅକୁ ବିବାହ ଦେବାରେ ଦାଦେଇ ଅସନ୍ତୋଷ ହୋଇପାରନ୍ତି । ନା ସେଥିରେ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ଯୋଗ ବାର ଦେଖି ଦିନ ଠିକ୍‌କଲେ ତାଙ୍କୁ ସେହି ଭିତରେ ଜଣାଇଦେବା ଆସିବା ପାଇଁ । କେଉଁଦିନ ଗଲେ ସୁବିଧା ହେବ ସେ ଆମର ମତକୁ ବି ଅପେକ୍ଷା ରଖିଛନ୍ତି ।

ହଁ, ବିଦୁ କଥାତ ଏପରି କରିବ ! ଆଉ ଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ କଣ କରୁଚ ? ତାଙ୍କର ମା, ବାପମାନେ ତୁମ ଉପରେ ସବୁ ନ୍ୟସ୍ତକରି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେଦିନ ମୀରାବୋଉଙ୍କୁ କିଏ ଜଣେ ଝିଅ ବିଭାଘର କଥା ପଚାରିବାରୁ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ମୀରା ବିଭାଘର ଶରତ୍‌କୁ ଜଣାଥିବ; ଆମେ ତା ଉପରେ ପକେଇ ଦେଇଚୁ । ମିନୁବୋଉ ଝୁଡ଼ି ମତେ ମଧ ଦିନେ ପଚାରୁଥିଲେ—ମିନୁ ପାଇଁ ବର ଶରତ ଠିକ୍ କଲାଣି କି ନାହିଁ ବୋଲି । ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ହୋଇଗଲେଣି; ବ୍ୟବସ୍ଥା କରଦେଉନ !! ସତରେ ଏମିତି ଭଲ ସ୍ୱଭାବର ଝିଅଗୁଡ଼ିଏ ମୁଁ କେଉଁଠାରେ ହେଲେ ଦେଖିନି । ମୁଁ କଲେଜରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଶହ ଶହ ବଡ଼ଲୋକଘରର ଝିଅଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସାଥି ହୋଇଛି, ମାତ୍ର ଏମାନଙ୍କପରି ଜଣକୁ ହେଲେ ଦେଖିନାହିଁ । ଶରତବାବୁ ଘୃଣାରେ ହାତମାରି କହିଲେ, "ଏମାନେ ଶରତ୍‌ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶଙ୍କଠାରୁ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଛନ୍ତି

ପଗ ।। ସେଇଥିପାଇଁ ଶରତ୍‌ଚନ୍ଦ୍ର ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବାଡ଼ୁଅ ରଙ୍ଗି ହନ୍ତସନ୍ତ କରାଇ ନିଜେ ବାଛଣାରେ ଗାଳେଇ କରି ଶୋଇ ରହୁଛନ୍ତି ନା କ'ଣ ? ତୁମେ ସେମିତି ଭାବୁଚ କାହିଁକି ? ସୁପ୍ରଭା ! ମୁଁ ସେଥିଲାଗି ଖୁବ୍ ହୁସିଆର, ତୁମେ ଦେଖିବ—ମୁଁ ଯେଉଁଦିନ ଇଚ୍ଛା କରିବି ସେଦିନ କାମ ହାସଲ ହୋଇପାରିବ । ଶରତ୍‌ବାବୁ ଫୁଲାଏ ଚିଠି ତକିଆତଳୁ ବାହାରକରି ସୁପ୍ରଭାଦେବୀଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲେ । ଲଣ୍ଠନ ଆଲୁଅରେ ସେ ଚିଠିକୁ ପଢ଼ି ସୁପ୍ରଭା କହିଲେ, "ଧନ୍ୟବାଦ, ମୁଁ ମିଛରେ ଦୋଷଗୁଡ଼ାଏ ଲଦି ଦେଉଥିଲି ।" ଖାଲି ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇଦେଲେ ଚଳିବ ନି, ଧନ୍ୟବାଦ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ପୁରସ୍କାର ଦିଅ । ସୁପ୍ରଭା ସହାସ୍ୟ ମୁହଁଟିକୁ ତଳକୁ ନୁଆଁଇ ଦେଲାବେଳେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ସ୍ନେହ ତଥା ପ୍ରେମର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଗୋଟିଏ ଅଭିନୟ ଦେଖାଇଲେ, ଯହିଁରେ କି ଜଡ଼ ଲଣ୍ଠନଟି ମଧ୍ୟ ଲାଜରେ ବିଚଳିତହୋଇ ଦିଥର ଦପ୍ ଦପ୍ ହୋଇ ଲିଭିଗଲା ।

ଆରଦିନ ସକାଳୁ ମିହିରବାବୁ ଧୋଯ୍ରା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯିବାପାଇଁ ସଜବାଜ ହୋଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ତିଆର ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଶରତବାବୁ କହିଲେ—ମିହିର ! ଆଜି ଦିନଟା ସେଆଡ଼ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ଚଳିବ ନି ! କାହିଁକି ? ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ସୁପ୍ରଭା ଦେବୀ ରହନ୍ତୁ, ପରେ ଯିବେ; ଆମେ ସଙ୍ଗେ ରହିବୁ କିପରି ? ମିହିରବାବୁଙ୍କର ଏପରି ଅଝାଳିଆ ଉତ୍ତରରେ ଶରତ ମଧ୍ୟ ନୀରବ ରହିଲେ ନା; ସେ ଠିକ୍ ଯେସାକୁ ତେସା ଜବାବ ଦେଇଦେଲେ । ବନ୍ଧୁ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଉଛି ନା—ତେଣୁ ପ୍ରୋଗ୍ରାମଟା କୌଣସି ମତେ ବନ୍ଦ ହେବା ଆଦୌ ଉଚିତ ହେବ କୁଆଡ଼ୁ । ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଚାହିଁ ମନେ ମନେ ହସି ଉଠିଲେ ।

ଶୀତ ଦିନର ସନ୍ଧ୍ୟା । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଅସ୍ତ ହେଉ ହେଉ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ କେଁ, କାଁ ଶବ୍ଦରେ ନୀଡ଼ ଅଭିମୁଖେ ବାହାରିଲେଣି । ଗଉଡ଼ ପିଲାଏ ପାହାଡ଼ ତଳୁ ଅଣି ଗାଈ ଗୋଠକୁ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡ ପଡ଼ିଆରେ ଏକଜୁଟ କରାଉଅଛନ୍ତି । ଆଶ୍ରମବାସୀଏ ଲୁଗା ପଟା ଭିଡ଼ିହୋଇ ବଗିଚାରେ ପାଣିଦିଆ କାମ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ପୋଖରୀରୁ ପାଣି ବୋହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ନାନାପ୍ରକାର ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ ଚାଲିଛି । ଗାଁର ଝିଅ ହିସାବରେ ବାବୁ, ମୀରା ପ୍ରଭୃତି ଖୁବ୍ ଚଞ୍ଚଳ ଚଞ୍ଚଳ ପାଣି ବୋହି ନେଉଥିବାବେଳେ ସୁପ୍ରଭାକୁ କହୁ ଥାଆନ୍ତି ଦେଖି ନୂଆବୋହୂ, ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ତୁମେ କାମ କରିପାରିବ ? ତୁମର ମନ ତ ସବୁବେଳେ······ । କାମରେ ମନ ଅଛି ଯେ······ ।

ହଠାତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଟିଏ ଦିଗକୁ ଚାଲିଗଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସାତ ଆଠଜଣ ଏକ ବୟସର ଯୁବକ ଆଶ୍ରମ ହତା ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଆଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ଶରତବାବୁଙ୍କର ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଦୁଇ ଜଣ ପରିଚିତ ନୁହଁନ୍ତି । ପରିଚିତ ଅପରିଚିତ ସମସ୍ତେ ଶରତବାବୁ ତଥା ସମବେତ ଆଶ୍ରମବାସୀମାନଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ । ଶରତ-ବାବୁ ଆଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରଥମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରିଚିତ କରାଇ ଦେଲେ । ଆଶ୍ରମ ଘରର ଗୋଟିଏ କଡ଼କୁ ବସିଥିବା ଅପରିଚିତ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଳି ପଡ଼ିଲାବେଳକୁ ଶରତ..ାବୁ ଟିକିଏ ଇତସ୍ତତଃ ହେଉ ହେଉ ସରୋଜବାବୁ କହିଲେ, ବୁଝିଲ ଶରତ । ତୋ ଚିଠି ପାଇ ଆମେ ଛଅ ଜଣତ ଆସିଲୁ କିନ୍ତୁ ଆମର ବ୍ରଜବାବୁ ଓ ଉମାକାନ୍ତବାବୁ ଖବର କାଗଜରୁ ଗାଁ ଗହଳରୁ ଗ୍ରାମ ରାଜ୍ୟର

ଉପୃଓ୍ତ ଶୀର୍ଷକ ଲେଖାଟି ପଢ଼ି ବନାରସରୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଆମ ପୁରୀଜିଲାର ଲୋକ ସେ । ଦୁଇ ଜଣଯାକ ଏମ୍‌ଃ ଏଃ ଫାଇନାଲ୍ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଇ ଚିଲିକା ଷ୍ଟେସନରେ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇଲାବେଳେ ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ବାଟଯାକ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଆସୁଛୁ । ଏଇ ସଙ୍ଗଠନ କାମରେ ଲାଗି ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଭାରି ଇଚ୍ଛା । ଶରତବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ,—ଭାରି ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ତ । ଆରେ ଏଥିକି କ'ଣ, କେତେ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ଯେ ଆସିବେ ତା'ର ସୀମା ରହିବ ନାହିଁ । ଅନେକଙ୍କର କାମ କରିବା ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଅଭାବ ହେତୁ କିଛି କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ତୁ ଏଠାରେ ଯାହା ସବୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲୁଣି ଏତ ଦେଶ ସାରା ଗୋଟାଏ ଚମକ ସୃଷ୍ଟି କରି ଦେଇଛି । ନା, ନା ସରୋଜ । କ'ଣ ବା ହୋଇଛି । ତୁମମାନଙ୍କର ସହଯୋଗ ପାଇଲେ ଯାହା କରିବାର ଯୋଜନା ରହିଛି ତା ସବୁ କରିବାକୁ ହେବ । ହଁ ସରୋଜ, ତୁ କେତେ ଡେରି କଲୁ କାହିଁକି ? ଆରେ ସେ ଅନେକ କଥା । ଅନ୍ୟ ସମୟରେ କହିବି । କାହିଁକି, ବର୍ତ୍ତମାନ କହୁନୁ । ଆମର ଏଠି କିଏ ଅଛି କି ? ଆରେ ବାପା ଗୋଟେ ଜିଦ୍‌ଧରି ବସିଲେ — ମୁଁ ସଫା ମନା କରିଦେଲି, ତଥାପି ମନଟା ଭାରି ଖରାପ ଲାଗିଲା, ଅବଶ୍ୟ ପରେ ବାପା ପ୍ରକୃତ କଥାଟା ବୁଝି ନିଜେ ମତେ କହିଲେ ଯାହାହେଲା ଠିକ୍ ହୋଇଛି ବୋଲି । ତା ପରେ ମୁଁ ଏ ଆଡ଼େ ଆସିବାକୁ ଯତ୍ନ କଲି । ସମସ୍ତେ କିଏ କେଉଁଠି ଥିଲେ ଏକତ୍ର କରିବାକୁ ହେଲା ।

ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ, ରମାକାନ୍ତବାବୁ ଓ ସରୋଜବାବୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଶରତବାବୁ ଆଶ୍ରମରେ ଖୋଲିଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ

ବିଭିନ୍ନମାନ ବୁଲାଇ ଦେଖାଉ ଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଶ୍ରମରେ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଚାଲିଥିବା କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀମାନ କହୁ ଥାଆନ୍ତି । ଦୁନିଆରେ ଭଲ କଥା ଗୁଡ଼ିକୁ କିଏ ବା ପସନ୍ଦ ନ କରିବ !! ହୋଇପାରେ ଅନେକ ଯେତେବେଳେ ଭଲ, ବିଷୟମାନ ଭଲ ବୋଧ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କୌଣସି ଭିନ୍ନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି କେହି କେହି ତାହାର ସମାଲୋଚନା କରୁଥାଇ ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏ ଯେଉଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏହାର କେହି ତ ବିରୋଧି ନାହାଁନ୍ତି, ସମାଲୋଚନା କରିବ କିଏ !! ବରଂ ଯେତେ ଯେ ଯାଆନ୍ତି ଆସନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ଭୁରି ଭୁରି ପ୍ରଶଂସା । ଏପରିକି ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ଆସୁଥିବା ବିଶିଷ୍ଟ ପରିଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟରେ ପରିଦର୍ଶକ ମନ୍ତବ୍ୟ ଲେଖା ପୁସ୍ତିକାଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ ।

ହରିବାବୁ ଓ ପ୍ରତିଭା ଦେବୀ ପ୍ରତିଦିନ ଖବରକାଗଜରୁ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ରୂପରେଖଗୁଡ଼ିକ ପାଇ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦଲାଭ କରୁଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରତିଭା ଦେବୀ ଅନେକଦିନରୁ ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଯିବା ପାଇଁ ଜିଦ୍‌ଧରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ହରିବାବୁଙ୍କର ସମୟ ଅଭାବରୁ ତାହା ହୋଇପାରିନଥାଏ । ହରିବାବୁ ଏବେ ହାଇକୋର୍ଟ ବାର୍‌ରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଆଇନଜ୍ଞ, ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ଦିନେ ହେଲେ ଫୁରୁସତ ମିଳେ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ବହୁତ କେଶ୍ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚେ । ସେ ବାଧହୋଇ ପ୍ରତିଭା ଦେବୀଙ୍କୁ ଆଜି ଯିବା କାଲି ଯିବା କହି ଭଣ୍ଡେଇବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି ।

ଯେଉଁଦିନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଆଶ୍ରମ ପରିଦର୍ଶନ କଲେ ସେଦିନ ବିଭିନ୍ନ ଖବରକାଗଜର ପ୍ରତିନିଧି, ଫଟୋଗ୍ରାଫର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ

ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯୋଗଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣୀ ସହିତ ଆଶ୍ରମ ଓ ଆଶ୍ରମବାସୀମାନଙ୍କର ଫଟୋ ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ବାହାର ଥାଏ । ସେହି ଖବରକାଗଜଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ି ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀ ହରିବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଦେଖିଲ, ଏତେ ଲୋକ ଏଇ କଟକରୁ ଗଲେ, ଅଥଚ ଆମେ ଆପଣାର ଲୋକ ହୋଇ ମୁଦ୍ଧା ଟିକିଏ ଯାଇ ପାରିଲେନି । ଶରତ୍ କ'ଣ ଭାବୁଥିବେ ? ସେ ବାର ବାର ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛନ୍ତି ।" ହରିବାବୁ କହିଲେ, ତୁମର ତ ଗୋଟାଏ ଜିଦ୍ ଯେ ମୁଁ ଗଲେ ତୁମେ ଯିବ । କାହିଁକି ତୁମେ ଗାଡ଼ିଟା ନେଇ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ ହୋଇନଥାନ୍ତା ? ପ୍ରତିଦିନ ୮।୧୦ ଗୋଟା ହାଇକୋର୍ଟର କେଶ ଥିବାବେଳେ ମୁଁ କିପରି ଯିବି କହିଲ ? ଏତ କୋର୍ଟ କଚେରୀ କଥା, ହଉ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର କିଛିନାହିଁ । ଆମ ଦୁହେଁ ତ ଦିନେ ସେହି ଆଶ୍ରମରେ ହିଁ ରହିବା ।। ଶରତ୍‌ର କାମଗୁଡ଼ାକ ଦେଖି ମୋର ଭାରି ଶ୍ରଦ୍ଧା ହେଲାଣି । ଏ ଯୁଗରେ ବାସ୍ତବିକ୍ ସେଇଭଳି କାମରେ ହାତ ନ ଦେଲେ ଦେଶଟା ଆଗେଇ ପାରିବ ନି ଯେ—। କୋର୍ଟ କଚେରୀ ଦ୍ୱାରା କେଉଁଠି ମୂଳ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇ ପାରିବ ।। ନୂଆ ଦେଶକୁ ଗଢ଼ିବାରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ହେବା ଦରକାର । ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀ କହିଲେ, ମୁଁ ତ ତାହା ହିଁ ଭାବୁଛି । ଏ କଟକ ସହରର ବିଳାସ ବ୍ୟସନରେ ରହି ସିନେମା ଥିଏଟର ଦେଖିବାରେ ମୋର ଆଉ ଟିକିଏ ହେଲେ ମନନାହିଁ । ଯେଉଁ ଗାଁ ଗହଳରେ ପ୍ରକୃତ ଲୋକସେବା କରିହେବ ସେଠାରେ ରହିବା ଦରକାର । ହେଇଟି, ଶରତ୍ ମୋ ଅଗର ପିଲାଟା । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର କାମ କଥା ଶୁଣିଲା ବେଳକୁ ସେଠାରେ ମୁଣ୍ଡ ନଇଁପଡ଼ୁଛି । ତୁମକୁ ପାଇଲେ ଶରତ୍ ଅନ୍ତର ଆନନ୍ଦହୋଇ ପଡ଼ିବ ଯେ—ହରିବାବୁ ଟିକିଏ ହସିହସି ଏତକ କହିବାରୁ ପ୍ରଭାତୀ

ଦେବୀ ଚିଡ଼ି ଉଠି କହିଲେ— ଶରତ୍ ସଂପର୍କରେ ମତେ ଥଟ୍ଟା କରିବନି ବୋଲି ଥରେ କହିଥିଲି ପରା । ଆଚ୍ଛାକଥା, ତୁମେ ରାଗୁଛ କାହିଁକି ? ଏକ'ଣ ଥଟ୍ଟା କଥା ହେଲା ? ତା ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସେ ବରାବର ଭଲଲୋକ ଖୋଜୁଛି । ତୁମପରି ଜଣେ ଶିକ୍ଷିତା— ପୁଣି ନିଜର ଲୋକଙ୍କୁ ପାଇଲେ ସେ ନିଶ୍ଚେ ଖୁସିହେବ ଏଥିରେ ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ ରହିଲା କେଉଁଠି ??

ହରିବାବୁ ଓ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିବାବେଳେ ପିଅନ୍ ଡାକ ଗୁଡ଼ାଏ ଆଣି ଦେଇଗଲା । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ସେଗୁଡ଼ାକ ଖେଳାଇ ୨ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ହାତରେ ଧରି ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ କହିଲେ, ହେଇଟି ଦେଖ, ପୁଣି ଏକ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଆସିଲାଣି ।

ଏପ୍ରିଲ ତା ୧୬ ରିଖରେ ଯିବାକୁ ଲେଖିଛନ୍ତି । ହରିବାବୁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ପ୍ରଭାବତୀ ଦେବୀଙ୍କ ହାତରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ନେଇ କହିଲେ ଏଥର ନିଶ୍ଚେ ଯିବା । ଆମ ବାର ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ପ୍ରତିଦିନ ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଆଶ୍ରମ ବିଷୟ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉଛି । ସମସ୍ତଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ସେହି ଆଶ୍ରମର ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣା ଯାଉଛି ତ । ବହୁତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଛି, ମାତ୍ର ସେ ସବୁକୁ କେତେଜଣ ଭଲ କହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନେକ ତାର ତୀବ୍ର ସମାଲୋଚନା ବି କରୁଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏତ ବଡ଼ରୁ ଛୋଟଯାଏ ସବୁରି ତୁଣ୍ଡରେ ଭଲ ।

ମଣିନାନୀ ଆଉ ଅଗର ହୋଇନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଘ ଠିତୁଣ୍ଡି ଆଉ କାନକୁ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଣା ଯାଉନାହିଁ । ଦିନ ରାତି ଦଣ୍ଡେ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ତର ନାହିଁ । ମଣିନାନୀଙ୍କର ଭଲପଣିଆରେ ସମସ୍ତେ ମୁଗ୍ଧ । ସାରା ଆଶ୍ରମଟାକୁ ସେ ନିଜର କରିନେଇ ଗଲେଣି । ଆଶ୍ରମକୁ ଆସୁଥିବା ଓ ସେଠାରେ ରହୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ମଣିନାନୀଙ୍କର ମର ବ୍ୟବହାରରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ।

ଶହେବାଅପଠି

ଈଶର, ବଳିଆ, ଦାସିଆ ପ୍ରଭୃତି ଗାଁ ମୂଲିଆଗୁଡ଼ିକ ଦିନେ ହାଟରୁ ଫେରିଲାବେଳେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥାଆନ୍ତି—ଈଶର କହିଲା—ଆରେ ଏଇ ଗାଆଁଟା ଆଜି କ'ଣ ସରଗ ପାଲଟି ଯିବକି ?? ମୁଁ ତ ଏଇ ମଣିନାମୀ କଥାରୁ ସେଇ କଥା ଭାବୁଚି । ମାଇପିଟା ଥିଲା କ'ଣ ଏବେ କିପରି ଠାକୁର ପାଲେଟି ଯାଇଚି ଦେଖୁନ । ବଳିଆ ଉତ୍ତର ଦେଲା—ସବୁ ସେଇ ଶରତ୍‌ବାବୁ, ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଯେ ରହିବ ସେ ସେମିତି ଠାକୁର ପାଲଟି ଯିବ । ସେଥିରେ କିଏ କାହାକୁ ଉଣା ନ । ଦାସିଆ କଥାମଝିରେ ଆରମ୍ଭ କଲା—ଶରତବାବୁଙ୍କ ଭାରିଜା ତ ସାକ୍ଷାତରେ ଠାକୁରାଣୀ । କୁନୁଦେଇ କଥା ତ ଦେଖିଚ । ମିହିର ବାବୁଙ୍କ କଥା ବା କାହିଁକି କହିବା ।

ଏବେ ଯୋଉ ନୂଆବାବୁଗୁଡ଼ିକ ଆସିଚନ୍ତି ତାଙ୍କ କଥା କ'ଣ କହିବା ଈଶର ଭାଇ—ସାକ୍ଷାତେ ଠାକୁରରେ ! ଅରେ ମତେ ତୁ କ'ଣ କହୁଚୁ, ମୁଁ ପରା ରୋଜ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ କଥାହେଉଚ୍ଛି । ଧନ୍ୟ ତାଙ୍କର ମା ବାପ । ବୋହୂ ପଦାକୁ ବାହାରି ଇଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ ଗଲାବେଳେ ଆମ ସାଉ ଟିକିଏ ମନମାରି ଦେଉଥିଲେ । ସେଦିନ ସାନସାଉ ଯୋଉ କଥାଗୁଡ଼ାକ ବୁଝେଇଦେଲେ ସେଥିରେ ବୁଢ଼ାର ମନ ଭାରି ମାନି ଯାଇଚି । ଏବେ ବୁଢ଼ାତ ନିଜେ ପରା ସବୁ ବୁଝୁଚି । ଅବେ ବଡ଼ ବୁଢ଼ାକୁ ଦେଖୁନ । ଏତେ ନାକଟେକା ଲୋକ ତାଙ୍କର ଆଉ କୋଉ କଥାରେ ବାରଣ ଅଛି !! ଜାତି ଅଜାତି କଥାକୁ ବୁଢ଼ା କିପରି ବାରି ବସେ ! ଆଉ ଟିକିଏ ହେଲେ ସେ କଥା ଅଛି !! ନାଇଁ-ନାଇଁ ଲୋକ ଅସଲ କଥାଟା ବୁଝିଗଲେ ତା'ର ଆଉ ଆପଣାପର

କିଛି ରହେନା । ଏବେ ଯେଉଁସବୁ କାମ ଚାଲିଛି, ମୋର ମନ ହେଉଛି ମୁଠେ ଦାନା ଘରେ ଥିଲେ ଦିନ ରାତି ସେଇ କାମରେ ଲାଗିଯାଆନ୍ତି, ମାତ୍ର କାହିଁ, ଗୋଡ଼ ନ ଚଳାଲେ ତ ପେଟ ଅଚଳ । ହଉ ହଉ ଠାକୁର ତାଙ୍କୁ ଭଲ କରନ୍ତୁ...... ।

ମିହିର ବାବୁଙ୍କ ସାଥିରେ ସୁପ୍ରଭା, ବାବୁ, ମୀରା ପ୍ରଭୃତି ଧୋଇଆ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଫେରି ନ ଥାନ୍ତି । ଶରତବାବୁ ତାଙ୍କ ଅଫିସରେ ବସି କଣ ଲେଖା ଲେଖିରେ ବ୍ୟସ୍ତ—ବେଳ ରତରତ ହୋଇ ଆସିଥାଏ । ଦନା ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ଖବର ଦେଲା ଦାଣ୍ଡ ଗେଟ୍ ପାଖରେ କିଏ ଦୁଇଜଣ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି ବୋଲି । ଶରତ୍‌ବାବୁ ତର ତର ହୋଇ ଗେଟ୍ ଆଡ଼କୁ ଆସି ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ଦୁଇଜଣ ଯୁବତୀ ଗେଟ୍ ବାହାରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି । ଶରତ୍‌ବାବୁ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ଯୁବତୀ ଦୁଇଟି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ନମସ୍କାର କଲେ । ଶରତ୍‌ବାବୁ ତାଙ୍କର ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ପରି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସହକାରେ ଆଶ୍ରମ ଭିତରକୁ ନେଇ ଆସିଲେ । ଯୁବତୀ ଦୁଇଟି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ନିକଟରେ ଅପରାଧୀପରି କହିଲେ କ୍ଷମା କରିବେ—ବହୁ ଦିନରୁ ଆସିବୁବୋଲି ଠିକ୍ କଲୁଣି କିନ୍ତୁ ପରୀକ୍ଷା ଥିବାରୁ ଆସିପାରି ନଥିଲୁ । ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ତାଲିକାରେ ସ୍ଥାନ ରଖିଛନ୍ତି ତ ? ଶରତ୍‌ବାବୁ ଏ ଦୁହିଙ୍କ ପରିଚୟ ସନ୍ଧାନ ମନେ ମନେ ଚଳାଇ ଥିବା ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନହିଁ ଆପଣମାନଙ୍କର, ସ୍ଥାନ ଥିବା କଥା ମତେ କ'ଣ ପଚାରୁଛନ୍ତି ।। ଆମେମାନେ ସ୍ଥିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଛୁ—ଏହି ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଆଶ୍ରମରେ ଆପଣଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶମତେ ଲୋକସେବା କରିବୁ । ଆପଣମାନେ ଶିକ୍ଷିତା, ମୁଁ ଅବା କି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବି, ସମସ୍ତେ ସମୂହ ଭାବରେ ଯେଉଁ

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସ୍ଥିରକରିବା ତାହାହିଁ କରିବାକୁ ହେବ । ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଏଠାରେ ନ ଥାଏ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ କାମରେ ସେଠାରୁ ଉଠି ବଗିଚ୍ଚ ଅଡ଼କୁ ଚାଲି ଗଲାବେଳେ ଯୁବତୀ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପର କଥା ବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ—ଶରତ୍‌ବାବୁ ବୋଧହୁଏ ଆମକୁ ଚିହ୍ନିପାରୁ ନାହାନ୍ତି; ତେଣୁ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ହୋଇପାରେ ପରିଚୟଟା ନିଜଆଡ଼ୁ ଦେଇଦେବା ଭଲ । କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଫେରିଆସି ଯୁବତୀ ଦୁହିଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସ୍ନେହଲତା ଦେବୀ ହସି ହସି କହିଲେ, "ଆପଣ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପାରିଲେ ନାହିଁ ବୋଧହୁଏ ?" ଶରତ୍‌ବାବୁ କ'ଣ କହିବେ ଠିକଏ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲାପରି ନୀରବ ରହିଗଲେ । ତାପରେ ସୌଦାମିନୀ ଦେବୀ କହିଲେ, "ଆମକୁ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଚିହ୍ନିପାରିବେନି । ଜୀବନ ମରଣ ସମସ୍ୟାରୁ ଉଦ୍ଧାରକର୍ତ୍ତା ଆଜି ଯଦି ଚିହ୍ନି ନ ପାରିବେ ତେବେ ଆମର ଦୁର୍ଯୋଗ ବୋଲି ଧରିବାକୁହେବ !! ଜୀବନ ମରଣ ସମସ୍ୟାରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକଥା ସୌଦାମିନୀଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ କଥାଟାକୁ ହଠାତ୍ ଧରିନେଇ କହିଲେ, କ୍ଷମା କରିବେ—ଆପଣମାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ଏ ସ୍ଥାନରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ନ ଥିଲା । ଆପଣମାନେ ବଡ଼ଲୋକ ଘରର ଝିଅ, ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏ ମଫସଲକୁ ଆସିବା କେହିହେଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେନି ।"

କଟକ ହୋଇଥିଲେ ମୁଁ ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ଚିହ୍ନିପାରି ଥାନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପରା ସାନବଡ଼ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ସ୍ତରକୁ ଆଣିବା ?? ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କର ଆମମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକ୍ଷେପକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଧରିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆପଣ କପଟ ଭାବୁଛନ୍ତି

ଅମର ସ୍ଥିତି ଏଠାରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁବୋଲି ? ଅପଣଙ୍କର ସ୍ଲୋଗାନ ହେଉଛି ଗାନ୍ଧୀ ସାମ୍ୟବାଦ୍ ଅନନ୍ୟ, ଏପରି ସ୍ଥଳେ ସମସ୍ତେ ଏଠାରେ ରୁଣ୍ଡହେବେ—ଏଥିରେ ବିସ୍ମିତ ହେବାର କ'ଣ ଅଛି ? ସ୍ନେହଲତା ଦେବୀଙ୍କର ଏ ଧରଣି ଯୁକ୍ତିରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଖୁବ୍ ପ୍ରିତ ହୋଇଗଲେ ସତ, ମାତ୍ର ଯୁକ୍ତି ଛଳରେ କହିଲେ— ଅମର ସ୍ଲୋଗାନ କେବଳ ଗୋଟିଏ ସ୍ତରର ଲୋକଙ୍କ କାନକୁ ସାମାନ୍ୟ ଶୁଣାଯାଉଛି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଏବଂ ଆଶା କରୁଛି ଅପଣମାନଙ୍କ ପରି କେତେକଙ୍କର ଅହ୍ୱାନ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଦଳର କାନକୁ ଯାଇ ପାରିବ ଏବଂ ଉଭୟ ଚେଷ୍ଟାରେ ଉଭୟ ଦଳର ସମନ୍ୱୟ ସୂତ୍ରପାତ ଘଟିବ । କିନ୍ତୁ ଏତେଶୀଘ୍ର ଏପରି ହୋଇ ପାରେ ଏ ଧାରଣା ମୋର ଆଦୌ ନ ଥିଲା । ଶରତବାବୁଙ୍କ ସହ ସ୍ନେହଲତା ଦେବୀ ଓ ସରୋଜିନୀ ଦେବୀଙ୍କର ଏହି ଧରଣର ମଧୁର ଯୁକ୍ତି ଅନେକ ସମୟଧରି ଚାଲିବା ପରେ ଶରତବାବୁ କହିଲେ, "କଥା ଛଳରେ ମୁଁ କେବଳ କହୁଛି ସିନା, ମାତ୍ର ଅପଣମାନଙ୍କର ଆଗମନରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ ଯେ କେତେଦୂର ତାହା ମୁଁ କଥାରେ କହି ପାଇବି ନାହିଁ । ଏତିକି ମୋର ଭୟ— ଏ ଆଶ୍ରମ ଅପଣମାନଙ୍କର କେତେଦୂର ସେବାକରି ପାରିବ ତାହାହିଁ ମୋର ଚିନ୍ତା । ଯୁବତୀ ଦୁଇଟି ହସି ହସି ଗଡ଼ିଯାଇ କହିଲେ—ଆମେ ଆଶ୍ରମର ସେବା କରିବାକୁ ଆସିଛୁ ନା ଆଶ୍ରମ ଆମର ସେବା କରିବ ?

ଏମାନେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିବାବେଳେ ମଣିନାମା ଆଶ୍ରମ ଭିତରଆଡ଼ୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଏବଂ ଝିଅ ଦୁଇଟିକୁ ଅତି ଆଦର ସହକାରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କୋଠରୀକୁ ଡାକନେଇ ଜଳଖିଆ ଆଦି ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ ।

ଶହେଛଅଷଠି

ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ମନରେ ବରାବର ସନ୍ଦେହ ହେଉଥାଏ ଯେ—ସ୍ନେହଲତା ଓ ସୌଦାମିନୀ ଦୁହେଁ ଘରେ କୁହାବୁଝା ନକରି ଚାଲିଆସିଛନ୍ତି । ତା ନ ହୋଇଥିଲେ ଗିରୀଶ ମହାପାତ୍ର ଓ ଚଉଧୁରୀ ଶ୍ରୀଧର ଦାସଙ୍କ ପରି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଖ୍ୟାତ ଜମିଦାରମାନେ ନିଜର ଝିଅମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରମକୁ ପଠାଇ ଥାଆନ୍ତେ କାହିଁକି ?। ତଥାପି କ'ଣ ଅବା କରାଯିବ । ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ କାମ କରିବାଲାଗି ଆସିଥିବା ଯୁବତୀ ଦୁଇଟିଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେବା ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ ।

ଆଶ୍ରମର ନୀତି ନିୟମ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଝିଅ ଦୁଇଟି ପାଳନ କରୁ ଥାଆନ୍ତି । ଯେଉଁଦିନ ଯେଉଁ ଗାଁକୁ ଯିବାପାଇଁ କୁହାଏ ଆନନ୍ଦ ମନରେ ସେ ଗାଁମାନଙ୍କୁ ଯାଇ ଆବଶ୍ୟକୀୟ କାମମାନ କରନ୍ତି ।

ସେଦିନ ରବିବାର ହୋଇଥାଏ । ଆଶ୍ରମର ସମସ୍ତେ ବିଶ୍ରାମ ନେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କେହି କୁଆଡ଼େ ନଯାଇ କେବଳ ବଗିଚା କାମରେ ଲାଗିପଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି । କେତେ ଦୂରରୁ ଗୋଟାଏ ମଟର ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା । ସମସ୍ତେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମଟରଟି ଆଶ୍ରମ ଦୁଆରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ମଟର ଭିତରୁ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ହଠାତ୍ ଓହ୍ଲାଇଆସି ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଶରତ୍‌ବାବୁ ସମେତ ସମସ୍ତେ ବୀର ବେଶରେ ବଗିଚା ସହିତ ସଂଘର୍ଷ ଚଳାଇ ଥାଆନ୍ତି । ସୌଦାମିନୀ ଓ ସ୍ନେହଲତା ଦୁହିଁଙ୍କର ହାତ ଗୋଡ଼ କାଦୁଅରେ ଲଟ ପଟ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । କାମକରିବା ଅଭ୍ୟାସ ସେମାନଙ୍କର ଠିକ୍‌ଏ ହେଲେତ ନ ଥିଲା; ମାତ୍ର ଏଇ ଚାରିଦିନ ହେଲା ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ଦେହ ମୁହଁରୁ ଝାଳ ବୋହି ଯାଉଛି । ଆଗନ୍ତୁକ

ଦୁହେଁ ଶରତବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ ହେଉ ସମସ୍ତେ ଆସି ସେଠାରେ ରୁଣ୍ଡହୋଇ ଗଲେ । ଚଉଧୁରୀ ଓ ମହାପାତ୍ର ଦୁହେଁ ଆଶ୍ରମର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ଓ ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କର ବ୍ୟବହାରରେ ସନ୍ତୋଷ ହୋଇ ଝିଅମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରି କହିଲେ —ଦେଶରେ ଏଇ ଧରଣର କାମ ଆଗେଇ ପାରିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମେଣ୍ଟି ଯାଇପାରିବ । ଏ ବେଳ ଆଉ କଥା କହିବାର ବେଳ ନୁହେଁ । ଲୋକେ ବହୁତ କହି ଶିଖିଲେଣି; ମାତ୍ର କାମ କରିବା ଶିଖିନାହାନ୍ତି । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଆଶ୍ରମରେ ଯେତେ ଯେତେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଖୋଲିଛି ଏବଂ ଆଶ୍ରମ ଭିତରେ ଯେଉଁସବୁ କାମ କରାଯାଉଛି ତାହା ବାସ୍ତବିକ ଲୋକକଲ୍ୟାଣକର ।। ଆମେ ଦୁହେଁ ଟିକିଏ ସନ୍ଦେହରେ ପଡ଼ିଥିଲୁ । ମାତ୍ର ଆମର ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହୋଇ ଯାଇଛି । ଚଉଧୁରୀ ଓ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପରିଚୟ ସେତେବେଳକୁ ଆଶ୍ରମର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ପାଇସାରି ଥାଆନ୍ତି ।। ମଣିନାଗୀ ସ୍ନେହଲତା ଓ ସୌଦାମିନୀର ସ୍ୱଭାବ, ଚରିତ୍ର ଏବଂ ସେବା-ପରାୟଣତା ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କର ଅଳ୍ପଦିନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭୂତି କହିବାପରେ ଚଉଧୁରୀ ଆଉ ମହାପାତ୍ରେ କୃତକୃତ୍ୟ ହୋଇ ଆଶ୍ରମର ମହତ୍ତ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ଏଠାରେ ରହିବା ଯେ କେହି ଲୋକ ଭଲ ସ୍ୱଭାବର ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ । ନିଜ ନିଜର ଝିଅଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଆଶ୍ରମରୁ ବିଦାୟ ନେଲା-ବେଳେ ଶରତବାବୁଙ୍କ ହାତରେ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କାର ଖଣ୍ଡିଏ ଚେକ ଧରାଇ ଦେଇ କହିଲେ, "ଆଶ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରନ୍ତୁ । ଆବଶ୍ୟକବେଳେ ଦୟା କରି ଜଣାଇଲେ

ଆମେମାନେ ଯାହା ପାରିବୁ ତାହା ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛୁ ।"

ସତ୍‌ପାତ୍ର ଓ ସତ୍‌କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମମାନଙ୍କର ଅର୍ଥ ବିନିଯୋଗ ହେଉ ଏହାହିଁ କାମନା । ଯେଉଁ ଅନୁଷ୍ଠାନର ବିକାଶରେ ସାରା ଦେଶର ବିକାଶ ହୁଏ, ସେହି ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ସାହାଯ୍ୟ-ଦାନ କରିବା ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କର ନୀତି ହେବା ଦରକାର । ଆମମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆପଣଙ୍କ ଧାରଣା କେବେହେଲେ ଭଲ ନଥିବ ସତ କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଉପରେ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କର ଆସ୍ଥା ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ଝିଅ ଦୁଇଟି ଆପଣଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲେ ମଣିଷ ହୋଇପାରିବେ । ଆମର ଏଥିରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେହିଁ ନିର୍ଭର କରୁଛି । ଶରତ୍‌ବାବୁ ଏ ସମସ୍ତ ଅଭିନୟଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ଅନୁଭବ କରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ବସି ଥାଆନ୍ତି । ଜମିଦାର ଦୁହେଁ ନମସ୍କାର, ନମସ୍କାର କହି କାର୍‌ରେ ବସିଲେ । ଗୁହୁଁ ଗୁହୁଁ କାର୍‌ଟି ଭିଲ୍‌ଲା ଗଡରେ କୁଆଡ଼େ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା ।

ଊଣେଇଶ

ବୁଝିଲୁ ଶରତ । କାଲି ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଅଭିନୟ ଦେଖି ମୁଁ ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲି । ଭିକାରୀକୁ ଭିକ ମୁଠେ ଦେବାରେ ଯେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ନୁହେଁ, ସେମାନେ ପୁଣି ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଦେଲେ । ତୋ'ର ମନେଥିବ କି ନାହିଁ କେଜାଣି, ଆମେ ଥରେ ବନ୍ୟା ସାହାଯ୍ୟ ପାଣ୍ଠି ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଥିଲୁ—କ'ଣ କହିବି, ଶହେ ପ୍ରକାରର ପ୍ରଶ୍ନ ତ ପଚାରିଲେ କିନ୍ତୁ ପଇସାଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଦେବାଲାଗି ସଫା ମନା କରିଦେଲେ ପରା । ଏ ଯୁଗଟା ସତେ ଓଲଟି ପଡ଼ିବ କି । ହଁ,

ମନୁଷ୍ୟ ମନ ତ ସବୁବେଳେ କ'ଣ ସମାନ ରହିପାରିବ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ହୁଏତ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନେ ବୁଝି ନେଲେଣି । ସେମାନଙ୍କର ପୁଞ୍ଜି ଅଉ ବେଶୀ ଦିନ ରହିପାରୁନି; ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମନଟା ଅପେ ଅପେ ଟିକିଏ ବଦଳି ଅସୁଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଅଉ ଗୋଟିଏ କଥା—ମୁଁ ଏଇ ଅଶ୍ରମ ଚାନ୍ଦା ପାଇଁ ଥରେ ଜଣେ ଶେଠଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଥିଲି । ସେ ପ୍ରଥମେ ସ୍ରେକଠୋକ୍ ମନା କରିଦେଲେ । ତାପରେ ଯେତେବେଳେ ଏଠାକୁ ଅସି ନିଜ ଅଖିରେ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଦେଖିଲେ ଓ ସାଧାରଣ ଚାନ୍ଦାର ଅୟବ୍ୟୟ ହିସାବରେ ସନ୍ତୋଷ ହେଲେ ସେତେବେଳେ କଟକରୁ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କାର ଖଣ୍ଡିଏ ଚେକ ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେଦିନଠୁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ବାସ୍ତବିକ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନେ ଗୋଟିଏ ପଇସା ସୁଦ୍ଧା ଅସତ୍ ମାର୍ଗରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ କୌଣସି ମତେ ଦେବେ ନାହିଁ; ଟଙ୍କା ପଇସାର ସଦ୍ ବ୍ୟବହାର ତାଙ୍କୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ଜଣା । ମୁଁ ମାଗିବାବେଳେ ସେ ଶହେ ଖଣ୍ଡେ ଚାନ୍ଦା ଦେଇଥିଲେ ମୁଁ ଖୁସି ହୋଇଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେତକ ନକରି ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଦାନ କଲେ । ସେହିଭଳି ଏ ଦୁହେଁ ହୋଇଥିବେ ! ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଅମ ଦେଶର ଅନେକ ଲୋକ ସାଧାରଣ କାମର ନାଁ ଦେଇ ବହୁ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ସମୂହ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଖର୍ଚ୍ଚର ହିସାବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ଲୋକେ ଚାନ୍ଦା ଦେବାରେ ଅଗେଇବେ କିପରି ? ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଚାନ୍ଦା ଦେବାଟା ଅବଶ୍ୟ ଭିନ୍ନ । ହିଅ ଦୁଇଟିତ ଏଠାକୁ ଅସିଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମନଟା ମାନି ଯାଇଛି ।

ଶହେସନ୍ତୁର

ନିଅଯୋଜକ କିନ୍ତୁ ଅତି ଭଦ୍ର, ଅତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ । ୨୪ ଘଣ୍ଟା କାମରେ ଖଟିବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ତାଙ୍କର ଅଛି । ଦେଖୁନୁ, ଦିନ ୧୫ଟା ଭିତରେ ନୂଆଗାଁ ନୈଶବିଦ୍ୟାଳୟରେ କେତେ ଉନ୍ନତି କରିଛନ୍ତି । ନୂଆଗାଁର ୨୦୦ ଜଣ ପ୍ରୌଢ଼ ଏବେ ନାଁ ଲେଖେଇ ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେଣି । କିନ୍ତୁ... ମିହିରବାବୁ ନୀରବ ରହି-ଯିବାରୁ ଶରତ୍‌ବାବୁ ପଚାରିଲେ—କିରେ, କିନ୍ତୁରେ ଅଟକିଗଲୁ କାହିଁକି ?? ବାକିତକ କଥାଟା ମୋଠାରୁ ଶୁଣିବା ଅପେକ୍ଷା ସୁପ୍ରଭା ଦେବୀଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଲେ ଅଧିକ ଭଲ ହେବ । ହଁ, ସୁପ୍ରଭା ତ କହିବେ - ତେବେ ଆଗରୁ କହିଦେଲେ ବା କ୍ଷତି କ'ଣ ? ମିହିର-ବାବୁ କହିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲବେଳେ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଗାଁର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେଲୋକ ।

ସୁପ୍ରଭା ସେଦିନ ଖୁବ୍ ଚିନ୍ତିତ ଦେଖାଯାଉ ଥାଆନ୍ତି । ଶରତବାବୁଙ୍କ ସହିତ ଦୀର୍ଘ ସମୟଧରି ସେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ହସ ହସ ମୁହଁଟି ଟିକିଏ ଗମ୍ଭୀର ଜଣାଯାଉଥିଲା । ଶରତ୍‌ବାବୁ ପଚାରିଲେ ସୁପ୍ରଭା ! ତୁମେ ଯେଉଁ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟକ୍ତକଲ ସେଥିଲାଗି ଚିନ୍ତା କରୁଛ ନା ଅନ୍ୟ କିଛି କାରଣରୁ ? ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କାରଣ ଆଉ କ'ଣ ଅଛି ଯେ—ଚିନ୍ତା କରିବି ?? ଯେଉଁ ଅନୁଷ୍ଠାନଟିକୁ ନିଜର ଜୀବନ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଉଅଛି ତା ସମ୍ପର୍କରେ ଟିକିଏ କିଛି ଅଘଟଣ ଦେଖିଲେ ମୁଁ ଆଦୌ ସହ୍ୟ କରିପାରୁନାହିଁ । ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଆଦର୍ଶକୁ ଗ୍ରହି ରହିଛନ୍ତି ପରା ।

ଶରତବାବୁ ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ—ସୁପ୍ରଭା ଏ ଘଟଣାଟିରେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ସେ କଥାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଟିକିଏ ଲାଘବ କରି

ଦେବୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହସି ହସି କହିଲେ—"ଯୁବକ ଯୁବତୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏସବୁ ନିତାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଅବଶ୍ୟ ଗୁପ୍ତ ରଙ୍ଗବାଜୀର ଘଟଣାଟି ପରିଶେଷରେ ଦୋଷାବହ ହୋଇଉଠେ ।" ଅଚ୍ଛା, ତୁମେ ନିଜ କଥା ବିବୃତ କର । ମତେ ଟ୍ରେନ୍ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଦିନ ଦେଖିଲ ଏବଂ ଯେଉଁଭଳି ଚର୍ଚ୍ଚା କଲ ତା ଅପେକ୍ଷା ଆମ ଏଠାରେ କ'ଣ ଅଧିକ କିଛି ଦେଖିପାରୁଚ ! ହୁଏତ ସୌଦାମିନୀ ଆଉ ସ୍ନେହଲତା ଦୁହେଁ ଅଜୟବାବୁ ଓ ପୀତବାସବାବୁଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଅଧିକ ସ୍ନେହ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଶିକ୍ଷିତ ଏବଂ ନୂଆ ବୟସର ଯୁବକ ଯୁବତୀ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ ତ । ସୁପ୍ରଭାଦେବୀ କହିଲେ, "ସେମାନଙ୍କ ହାବ ଭାବକୁ ମୁଁ ଖରାପ କହୁନାହିଁ ଯେ—ମୋର ଭୟ କେତେବେଳେ ଯଦି.......... ।

ହୁଁ ହୁଁ ବୁଝୁଛି, ମାତ୍ର କଥାଟା ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଗେଇ ଯିବାକୁ ଆମେ ଦେବା କାହିଁକି ? କହିଲି ଭଲ— ସେମାନେ ଯଦି ପରସ୍ପରକୁ ବିବାହ କରନ୍ତି ତେବେ କାହା ଆଖିକି ଅସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ କି ? ଅନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ ଯେ—ଏମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆଉ ଝିଅ ଦୁଇଟି......ସୁପ୍ରଭାର ମନ୍ତବ୍ୟ ଉପରେ ଶରତବାବୁ ହସି-ହସି କହିଲେ— ତୁମେ ଏ ଆଶ୍ରମର ଜଣେ ମୁଖ୍ୟଲୋକ ହିସାବରେ ଯଦି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅବ୍ରାହ୍ମଣ ନେଇ ଆଭିଜାତ୍ୟ ଉଠାଇ ବସିଲଣି ତେବେ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ଆମେ କଣବା ପ୍ରଭାବ ପକେଇବା । ମୋ ସହିତ ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତବେଳେ ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କି ଚଣ୍ଡାଳ ତୁମେ କିଛି ବୁଝିଥିଲ ? ତୁମେ କି ଜାତିର ତାହା ବୁଝିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ତ ତୁମପ୍ରତି ଖୁବ୍ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ସୁପ୍ରଭା ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କହିଲେ, "ହଉ ସେ ଯାହାହେଉ ପଛେ, ସେମାନଙ୍କର

ମୁରବିମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ନେବା ଉଚିତ ତ ।" ଅନୁମତି ନେବା ଦରକାର ନାହିଁ । ତଥାପି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ସେକଥା ବାକି ରଖିନି କହି ଶରତବାବୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଚିଠି ସୁପ୍ରଭାଦେବୀଙ୍କ ପାଖରେ ରଖିଦେଲେ । ସୁପ୍ରଭା ଚିଠିଗୁଡ଼ାକୁ ପଢ଼ି କହିଲେ—ତୁମେ ଜଣେ ଅନାଗତ ବିଧାତା ମୁଁ ଦେଖୁଚି । ଖାଲି କଥା କଥାକେ ପ୍ରଶଂସା ଟିକିଏ କରିଦେଲେ ଚଳିବନାହିଁ, ମତେ ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ଦିଅ । ଯେହେତୁ ତୁମ ମନର ଭାବନା ଗୁଡ଼ାକୁ ମୁଁ ଆଗରୁ କାମରେ ପୂରଣକରି ନିଦେଇପାରିଚି । ଶରତବାବୁ ସୁପ୍ରଭାର କାଇଁଅପରି ସ୍ୱଚ୍ଛ ଆଖି ଦୁଇଟିକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ସୁପ୍ରଭା ଲାଜରେ ପ୍ରତିଦୃଷ୍ଟି ପାତ କରି ନପାରି ଲାଇଟ୍ ଟିକୁ ଲିଭାଇ ଦେଲେ । ଶରତବାବୁ କହିଲେ ଅରେ ଅରେ ଅନ୍ଧାରରେ ପୁରସ୍କାର ଦେବ ନା କ'ଣ ??.........

X . X X X

ଶରତବାବୁ ଖୁବ୍ କୋମଳ ସ୍ୱରରେ ସୁପ୍ରଭା ସୁପ୍ରଭା ଡାକି ତା ପିଠିରେ ହାତମାରି କହିଲେ—ନିଦ ହୋଇଗଲାନା କ'ଣ ? ତିନି ଚାରି ଦିନରେ ଥରଟିଏ ଆସି ପୁଣି ଭୋରରୁ ତ ଚାଲିଯାଉଛ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ଭଲ ମନ୍ଦ ଖବର କିଛି ହେଲେ କହିଲନି ଯେ—?? କେବଳ ମାଇପି ମହଲର ଯେଉଁ ଅଭିଯୋଗ ତାହାହିଁ ଗପିଗଲ । ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ସେ କଥା କହିଲ, ଅନ୍ୟକାମ ଗୁଡ଼ିକ ତ ଯଥା ରୀତିରେ ଚାଲିଚି—ଆଉ କହନ୍ତୁ କ'ଣ ? ଅକ୍ଷୟବାବୁ ଓ ପୀତବାସବାବୁ ବେଶ୍ ପରିଶ୍ରମ ସହକାରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ଏତିକି ସ୍ନେହଲତା ଆଉ ସୌଦାମିନୀ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଭାଗବାଣ୍ଟି ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ଚାହାଁଣୀ ନିକ୍ଷେପ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ସେ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କରିବାକୁ ପଛଉ ନାହାଁନ୍ତି । ବେଶ,

ଶହେ ତେଇଶ ଗ

ଭଲ କଥା ! ଆମର ଯାହା ଦରକାର ଥିଲା ମୁଁ ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାଥିଲି ସେସବୁ ଆପେ ଆପେ ହୋଇ ଯାଉଛି । ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଜାଣିଥିବ କି ନାହିଁ ଆମ ଦେଶରେ ଏଭଳି ଯେତେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ି ଉଠି ପରେ ପରେ ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଛି, ତାର କାରଣ ହେଉଛି କର୍ମୀମାନଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପରେ ବାଧାଦେବା । କେବଳ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ବାହିଁକି ଯେକେହି ହେଉ ପଛକେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କାମନା ଅପୂରଣ ରହିଲେ ସେମାନେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏହାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ଆମେ ଦୁହେଁ । ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବା ବିଚଳିତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । ଯେଉଁ କେତୋଟି ଦିନ ତୁମର ଚିନ୍ତା ମତେ ଘାରୁଥିଲା ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ମଣିଷ ପଣିଆ ହରେଇ ବସିଥିଲି । ସେ ସମୟରେ ଯେତେ ଯେତେ ଦୁର୍ଘଟଣା ମୋ ଦ୍ୱାରା ଘଟି ଯାଇଛି, ସେ ଗୁଡ଼ାକ ସ୍ମରଣ କଲେ ଲଜ୍ଜାରେ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ନଇଁ ଯାଏ । ମଣିଷ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜଗତକୁ ବିଚାର କରିବା ଉଚିତ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ସୁପ୍ରଭା ଏକ ଲୟରେ ଶୁଣୁଥାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ କଥାଟା ନିଜ ଅଡ଼କୁ ଟିକିଏ ଢଳିଗଲେ ମୁହଁଟାକୁ ତଳକୁ ପୋତିଦେଇ କ'ଣ ପଦେ ଅଧେ ଉପରମନରେ ପ୍ରତିବାଦ କରୁଥାଏ ମାତ୍ର । ଶେଷରେ ଶରତବାବୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କର ଟିକିନିଖି ଖବର ସୁପ୍ରଭାଠାରୁ ଶୁଣିଲେ ଏବଂ ମନେ ମନେ ଖୁବ୍ ଖୁସିହୋଇ କହିଲେ—ଯାହା ହେଉ ଏଥର ଆଖିକୁ ଦିଶିବା ଭଳି କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ କାମ ହୋଇ ପାରିଛି । ଆମେ କେବଳ ଆଶ୍ରମଟାଏ କରିଦେଲେ ସାଧାରଣଙ୍କର ଲାଭ ବା କ'ଣ ? ଲୋକେ ଯେଉଁ ଭାବରେ ଉପକୃତ ହେବେ, ତା କରି ପାରିଲେ ବାସ୍ତବିକ କିଛି ହେଲା ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ ।

ସୁପ୍ରଭା ! ତୁମେ କିନ୍ତୁ ମାସେ ଖଣ୍ଡେ ଆଶ୍ରମରେ ନ ରହିଲେ ଚଳିବ-
ନାହିଁ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦିନ ଖୁବ୍ ପାଖେଇ ଆସିଲା । ଏକାବେଳକେ
ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଉତ୍ସବ ହେବାର ଅଛି; ସେସବୁର ଆୟୋଜନ ହେବା
ଦରକାର । ସୁପ୍ରଭା କହିଲା, ହଉ ମୁଁ କ'ଣ ନାହିଁ କରୁଛି ରହିବାପାଇଁ !
ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ଯାହା କହୁଛ ମୁଁ କ'ଣ ତାହା ପାଳନ
କରିବାରେ କେବେହେଲେ ଦ୍ୱିଧା କରେ କି ? ? ନା. ସେପରି ତ
କରେନାହିଁ, ମାତ୍ର ମୋର ଆଦେଶ ଯଦି ହୁଅନ୍ତା ଏହି ଆଶ୍ରମରେ
ମୋ ପାଖରେ ସବୁବେଳେ ଥାଅ ତେବେ ତୁମ ଆନନ୍ଦଟା
ସବୁଠାରୁ ବୋଧହୁଏ ବେଶି ହୁଅନ୍ତା ! ଏହା ମତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣା ।
କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣିଶୁଣି ସେତିକି କରାଇ ଦିଏ ନାହିଁ, କାରଣ ଅନ୍ୟ
ସହକର୍ମୀମାନେ ଭିନ୍ନ ଭାବି ପାରନ୍ତି । । ଅନେକ ଅନୁଷ୍ଠାନ
ପକ୍ଷପାତ ବିଚାର ଦ୍ୱାରା ସାଧାରଣଙ୍କ ଆସ୍ଥାହୀନ ହୋଇ ନଷ୍ଟଭ୍ରଷ୍ଟ
ହୋଇ ଯାଇଛି । ତେଣୁ ମୋର ସର୍ବଦା ଚିନ୍ତା ଯେ—କୌଣସି
ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଏଠାରେ ଯେପରି ପ୍ରବେଶ ନକରେ । ।

କୋଡ଼ିଏ

ରାତି କୁଣେ ନପାହୁଣୁ ନାରଣଦାସେ ଏ ବୁଢ଼ା ବୟସରେ
ସୁଦ୍ଧା ଉଠିବା ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ । ବୁଢ଼ା ଶେଯରୁ ଉଠିବା ମାନେ
ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣ ସ୍ତବ ଗାଇ ଗାଇ ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଯିବାବେଳେ
ଅନେକେ ରାତି ପାହିବାର ସୂଚନା ପାଇ ପାରନ୍ତି । ଆଶ୍ରମର ନିୟମ
ଅନୁସାରେ ସମସ୍ତେ ଠିକ୍ ଚାରିଟାରେ ଉଠିବା କଥା ! ଶରତ୍‌ବାବୁ
ସେଦିନ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶେଷକରି ସୁପ୍ରଭା ସହିତ ବଗିଚାରେ ବୁଲୁଛନ୍ତି,
ନାରଣ ଦାସେ ଆସି କହିଲେ—ହଇରେ ବାପା ! ତୁମମାନଙ୍କ ତ

ଦଣ୍ଡେ ହେଲେ ତର ହେଉନି । ସବୁବେଳେ ବ୍ୟସ୍ତଥିବାର ଦେଖି ମୁଁ କିଛି ହେଲେ କହିବାକୁ ସାହସ କରି ପାରେନି । ଆଜି ମୋର ସୁଯୋଗ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ପାଇଛି । ବାକୁ କଥା କ'ଣ ବାଗୁଚି କଲ ବାପା । ।

ମୁଁ ଅସି ବୁଢ଼ାହେଲି, ପାଗଳ ପଡ଼ର—କେତେବେଳେ କେଉଁ କଥା ଥାଏ । ଝିଅର ହାତଗଣ୍ଠି ଟିକିଏ ଅଙ୍ଗରେ ଦେଖି ଥାଆନ୍ତି । ଏଇ ଫାଲଗୁନ ମାସରେ ବାକୁର ମାହେନ୍ଦ୍ର ଯୋଗଥିଲା । କିଛି ଅସୁବିଧା ନ ଥିଲେ କାମଟା ବଢେଇ ଦେଇଥିଲେ ଅଢ଼ୁଆ ତୁଟି ଥାଆନ୍ତା । ଶରତବାବୁ କହିଲେ, "ଦାଦେଇ ! ତୁମେ ଖବର ପାଇନ କି ? ଏଇ ଫାଲଗୁନ ମାସରେ ଏକା ବାକୁ କ'ଣ ବାକୁ ଲତା, ହାସି, ମୀରା, ସରୋଜିନୀ, ସ୍ନେହଲତା ଆଦି ସମସ୍ତଙ୍କର ହାତଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି ପରା । । ବୁଢ଼ା ଶରତ୍ ବାବୁଙ୍କ କଥାରେ କୃତ କୃତ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲେ—ସତ କହୁଚୁଟି ବାପା । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ବରପାତ୍ର ଠିକ୍ ହୋଇ ଯାଇଛି ।। ହଁ ହଁ, ତା ସବୁ ହୋଇ ସାରିଚି । ତୁମେ ନିଜେ ବସି ସବୁ କରେଇ ଦେବ ।। ସେ ଦିନ ଆମର ଜଣେ ବଡ଼ ନେତା ଅସିବେ, ଏହିଠାରେ ସଭା ହେବ, ସଭା ସାଙ୍ଗକୁ ସେ କାମ ଯୋଡ଼ି ଦିଆ ହେଉଛି । ହଉ ବାପା ତୋର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ । ମତେ ଭଗବାନ୍ ଗୃହୀ ରଥି ହେରକା ଅଉ ବସେଇ ଉଠେଇ ଦେଉ ନ ଥିଲେ । ଖାଲି ସବୁବେଳେ କହୁଛନ୍ତି ଭାଇନା । ଶରତକୁ ପଚାରି—ବରପାତ୍ର ବିଷୟ କ'ଣ ବୁଝିଲୁ । ତୁ ଏହା ଭିତରେ ଏତେକଥା କରି ଦେଲୁଣି ମତେ ଅବୋଟୀ ଜଣାନାହିଁ । ହଉ, ଆମ ଗାଁ ଝିଅମାନଙ୍କ ବିଷୟତ ଯାହା କଲୁଣି ତାସବୁ ଭଲ ହୋଇଛି । ସେ ଝିଅଦୁଇଟି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରର ନୁହନ୍ତି ପରା । ତାଙ୍କପାଇଁ କେଉଁଠି ବରପାତ୍ର

କଲି ? ଶରତ୍‌ବାବୁ କହିଲେ, ଦଦେଇ ! ତୁମର ମନେନାହିଁ, ବୋଧହୁଏ; ସେଦିନ ଦୁଇଟିବାବୁ ତୁମକୁ ଯେ ନମସ୍କାର ହେଲେ ସେ ଦୁହେଁ ସରୋଜିନୀ ଓ ସ୍ନେହଲତାକୁ ବିବାହ କରିବେ । କ'ଣ କହିଲୁ, ସେ ବାବୁ ଦୁଇଟି ବ୍ରାହ୍ମଣପିଲା ବୋଲି କହୁଥିଲୁ ପରା ! ହଁ ସେ ଦୁଇଜଣ ଶାସନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାନ ସେଥିରେ କ'ଣ ଅଛି । ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କନ୍ୟାତ ପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବରକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ତାଛଡ଼ା ଆଜିକାଲି ଯୁଗରେ ଆମେ ଯଦି ଏଇ ସବୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ମନୋଭାବକୁ ଧରି ବସିବା ତେବେ ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କେବେହେଲେ ପୂରଣ ହୋଇପାରିବ କି ? ଆମେ ପରା ସମସ୍ତେ ସମୁହ ଚେଷ୍ଟାରେ ଏ ଜାତିକୁ ନୂଆକରି ଗଢ଼ିବା ବୋଲି ଚେଷ୍ଟା କରୁଚେ । ଜାତି, ଅଜାତି, ଛୋଟ, ବଡ଼, ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଧରି ବସିଲେ କିଛି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ହଉ ବାବା, ତୁ ଯାହା କହୁଚୁ, ଆଉ କରୁଚୁ, ଏଥିରେ ପ୍ରତିବାଦ କରିବା ଶକ୍ତି ବା କାହାର ଅଛି । ଠାକୁର ତତେ ସୁବୁଦ୍ଧି ଦେଇଛନ୍ତି—ତୁ ଯାହା କରୁଛୁ ସବୁ ମଙ୍ଗଳ । ହଉ, ମୋ ଉପରେ ଯାହା ଭାର ଦେବୁ ତା'ମୁଁ କରିବାକୁ ତିଆର ଅଛି । ସୁପ୍ରଭା ଟିକିଏ ଅଣ୍ଟାଳିଆ ସ୍ୱରରେ କହିଲା, "ଦଦେଇ ! ବିଦୁପାଇଁ ଗୋଟିଏ ହରିଜନକୁ ଜ୍ୱାଇଁ କରିଥିଲେ ଭଲ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ?" ହଁ, ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା କାହିଁକି ? ତୁମେ ଦୁହେଁ ଯଦି କହିଥାଆନ୍ତ ତେବେ ମୁଁ କ'ଣ କେବେ ମନା କରନ୍ତି ।। ମୋ କପାଳରୁ ତ ଶରତ ଉତ୍ତମ ପ୍ରସଙ୍ଗଟିଏ କରି ଦେଇଚ । ମୁଁ କାହିଁକି ଆଉ ଅନ୍ୟ କଥା ବିଗୁରିବି !! ହଉ ହଉ ବାପା, ତୁମେ ଯାଅ କ'ଣ କାମକରିବ—ମୁଁ କାହିଁକି ତୁମର ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବି । ଏଇ ପଦଟି ପେଟରେ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଥିଲା ବୋଲି କହିବାକୁ ସୁବିଧା ଖୋଜୁଥିଲି।

ଦିନ ଗଡ଼ି ଚାଲିଛି, ଧର୍ମର କୁହାଟ, ଗର୍ବର ଅଟ୍ଟହାସ, କର୍ମଠର କର୍ମକ୍ଳାନ୍ତ ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀର ଅଯଥା କାଳକ୍ଷେପ କାହାକୁ ହେଲେ ତା'ର ଅପେକ୍ଷା ନାହିଁ । ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ଅପ୍ରେଲ୍ ୧୬ ତାରିଖ ଆସି ହାଜର ହୋଇଗଲା । ଯଥା ସମୟରେ ସମାଜ ମଙ୍ଗଳ ନେତା ସଦଳବଳେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ବିରାଟ ସଭାର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥାଏ, ହଜାର ହଜାର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ସଭାରେ ଯୋଗଦାନ କରିଥାଆନ୍ତି । ଅଚ୍ୟୁତପୁରର ଆବାଳ ବୃଦ୍ଧ ବନିତା ସମସ୍ତଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳ, ଫୁଟି ଉଠୁଛି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରରୁ ଆଶ୍ରମର ସମସ୍ତ କର୍ମୀ ଅଚ୍ୟୁତପୁର କେନ୍ଦ୍ରରେ ସମବେତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଆଗନ୍ତୁକ ମାନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ମଣିନାମା ନଯ୍ୟାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି ତଥାପି କାହା ପ୍ରତି ଟିକିଏ ହେଲେ ବିରକ୍ତିର ସୂଚନା ନାହିଁ ।

ସଭା କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ହଜାର ହଜାର ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ସମାବେଶରେ ସଭାସ୍ଥଳୀ ଫାଟି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଆଗନ୍ତୁକ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ସାମାଜିକ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ ସମ୍ପର୍କରେ ଦୀର୍ଘ ଭାଷଣ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଯେଉଁ ସମାଜ ମଙ୍ଗଳକାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ତାହାର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା ଗାନକରିବା ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ ଯେ—କେବଳ ଭାରତ କାହିଁକି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ପରିଭ୍ରମଣ କରି ସମାଜ ମଙ୍ଗଳ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ଦେଖି ଆସିଲି କିନ୍ତୁ ଏହି ଆଶ୍ରମ ପରି ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ହୋଇଥିବା ମୋର ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟ ଯେପରି ବ୍ୟାପକ ଓ ଲୋକ ହିତକର ସେହିପରି ଜନପ୍ରିୟ ମଧ୍ୟ । ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଆଶ୍ରମ ଅଧୀନରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରମାନ ଖୋଲା ଯାଇଛି, ସେ ସମସ୍ତ ତଦନ୍ତ କରି ମୋର ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ହେଲା

ଯେ—ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରିୟ ହୋଇ ସାରିଛି । ତେଣୁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଜରିଆରେ ଯାହା କରାଯିବ ତାହାକୁ ଲୋକେ ଆଦରର ସହିତ ପାଳନ କରିବେ । ଆମର ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଭୁଲ ହୁଏ ଯେ—ଆମେ ଅନୁଷ୍ଠାନଟିକୁ ଲୋକପ୍ରିୟ ନ କରି ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଜରିଆରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସମସ୍ୟାର ପ୍ରଶ୍ନର ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥାଉ । ଫଳରେ ତାହା ହୋଇ-ପାରେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ଦେଶର ଅସଲ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି, 'କୁସଂସ୍କାର' । କୁସଂସ୍କାର ବିନା ଦେଶର ଅଗ୍ରଗତି ଅସମ୍ଭବ । ଧର୍ମ ଦାରିଦ୍ର ଭେଦ, ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ବିଭେଦ ପ୍ରାଚୀର ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ତାକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ସେ ଦିଗରେ କାମ କରିବା ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନର ମୁଖ୍ୟ କର୍ମ ହେଉ ଏହା ହିଁ ଉଦ୍ୟୋକ୍ତା ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ପରାମର୍ଶ ଓ ସର୍ବସାଧାରଣ ଏଥିରେ ସହଯୋଗ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ନିବେଦନ କରୁଛି ।

ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳେ ବହୁ ଜନତାର ଅନ୍ତରାଳରୁ "କୁ ସଂସ୍କାର ହେଉ, କୁ ସଂସ୍କାର ହେଉ" ଧ୍ୱନିମାନ ଶୁଣାଗଲା ଓ କରତାଳି ଶବ୍ଦରେ କାନ ଅତଡ଼ା ପଡ଼ିଗଲା । ମୁଖ୍ୟଅତିଥିଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣ ପରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ବିନମ୍ର ଭାବରେ କହିଲେ—ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଦ୍ୱାରା ଯେ କୌଣସି ଲୋକହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିବ, ତାହା କରିବାକୁ ଆମେମାନେ ସର୍ବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ । ମୁଖ୍ୟଅତିଥିଙ୍କ ଉପଦେଶକୁ ମୁଁ ସଭା ତରଫରୁ ସ୍ୱାଗତ ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି । ଅହୁରି ମଧ୍ୟ ଆଜିର ସଭସଙ୍କୁ ରଖା ଯାଇଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଉତ୍ସବ ଏଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବ ଯାହାକୁ ଆପଣମାନଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଓ ଶୁଭେଚ୍ଛା କାମନା କରେ । ଶରତବାବୁଙ୍କ ଭାଷଣ ଶେଷ ହେଉ ହେଉ ରାଜୁ, ମୀରା,

ହାସ, ଶଶି, ସରୋଜନୀ, ସ୍ନେହଲତା ଆଦି ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଫୁଲମାଳ ନେଇ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିବା କର୍ମୀମାନଙ୍କ ବେକରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଲେ । ସ୍ୱୟମ୍ବର ସଭା ପ୍ରଣାଳୀରେ ଶୁଭ ବିବାହଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ସଭାସଦ୍ ଲୋକେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରି ଜୟ ଜୟ ଗାନକଲେ ଓ ଶୁଭ କାମନା ଜ୍ଞାପନ କରାଇଲେ ।

ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଶେଷରେ ମୁଖ୍ୟଅତିଥିଙ୍କ ସମେତ ବହୁ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଟିକିଏ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଆଶ୍ରମରେ ବସି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ଆଳାପ କରୁଛନ୍ତି, ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀଙ୍କର ହଠାତ୍ ଆବିର୍ଭାବ ଘଟିଲା । ଶରତବାବୁ ଚେୟାରଟା ଉପରୁ ଉଠିଯାଇ କହିଲେ ଭାଉଜ ଏତେ ଲୋକ ସମାଗମ ଭିତରେ ତୁମକୁ ନ ଦେଖି ମୁଁ ବିଶେଷ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ଏତେ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ଭିତରେ ସୁଦ୍ଧା ସୁପ୍ରଭା ତୁମ କଥା ମତେ ଦୁଇ ଗୃରଥର ପଗ୍ଚରିଛନ୍ତି, ତୁମେ କ'ଣ ସତରେ ଆମକୁ ପାଶୋରିଦେଲ ନା ଆମମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ତୁମ ମନକୁ ପାଉନାହିଁ କହିଲ ।

ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀ ହସି ହସି କହିଲେ, ଦୁଇଟିରୁ କୌଣସିଟି ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ତୁମ ଭାଇନାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷାକରି ମୁଁ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଆସି ପାରିଲିନି । ତୁମମାନଙ୍କୁ ପାଶୋରି ଦେବା କଥା ଯାହା କହିଲ, ଏ ଜନ୍ମ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଜନ୍ମରେ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ଆଉ ତୁମର କାମକୁ ଜଗତ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିବାବେଳେ ଆମେ ବା କ ଛାରି । ପ୍ରଭାତୀ ଦେବୀ ସୁପ୍ରଭାର ଓଠଟିକୁ ହାତରେ ଧରି ଅତି ଆଦରର ସହିତ ପଗ୍ଚରିଲେ, ସତରେ ସୁପ୍ରଭା ତୁ ମତେ ମନେ କରୁଥିଲୁ ?? ତୁମମାନଙ୍କର

ସ୍ନେହ ମତେ ଅଥୟ କରିଦେଲା ପରି । କାର୍ଡଟାକୁ ନେଇ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲି । ହଉ ତୁମର ତ ସବୁ କାମ ସରିଲା ମୋ ପାଇଁ ଆଉ କ'ଣ ରଖିଛ କହିଲ ? ତୁମେ କହ ନ କହ ସବୁବେଳେ ମୋର ଯେଉଁ କାମଟି ତାହା ମୁଁ ଆଗରୁ ଜାଣିଛି । ଏଇ ଶରତଙ୍କୁ ତ ବର ବେଶକରି ତୋ ପାଖକୁ ଛାଡ଼ିଥିଲି । ଆଜିର ବେଶଭୂଷା ମୋ ବିନା ଆଉ କରିବ କିଏ ? ପ୍ରଭା ଦେବୀଙ୍କ କଥାରେ ସମସ୍ତେ ହସି ଉଠିଲେ । ସୁପ୍ରଭା କହିଲା, "ହଁମ ଭାଉଜ, ସତରେ ସେ କାମଟି ତୁମ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଛି । ମତେ ବର କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଚିହ୍ନେଇ ଦିଅ । ଏଠାରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ପରି ଦେଖାଯାଉଛନ୍ତି । ମୁଁ ଭୁଲରେ ହୁଏତ କାହାକୁ ବେଶ୍ କରିଦେବି । ଆଉରି କେତେ ଲୋକ ଯେ ଗୃହିଁ ବସିଛନ୍ତି ଏଠାକୁ ଆସିବେ ବୋଲି ତା'ର ସୀମା ନାହିଁ । ଆମ ପଡ଼ିଶା ଘରର ବଉଁଣିଯାକ ମୋ ସାଥିରେ ଆସିବେ ବୋଲି ବାହାରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର କ'ଣ ଅସୁବିଧା ହେବାରୁ ଆସି ପାରିଲେନି, ସେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଝିଅ ଗୁଡ଼ିଏ ଏଇ ଆଶ୍ରମରେ ରହି କାମ କରିବେ ବୋଲି କୋଉଦିନଠୁ ତିଆରି ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି ।

ଆସନ୍ତୁ କେତେ ଜୁଆଡ଼ୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଶରତବାବୁ ତ ଝାଣ୍ଡୁଆ ପ୍ରଜାପତି ସାଜି ଏଠାରେ ବସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅଭାବ କଣ ? ଶରତବାବୁ କହିଲେ, ନାହିଁ ଭାଉଜ ଆମର ଆଉ ପ୍ରଜାପତି ଲୋଡ଼ୁଥିବା ଲୋକ ଦରକାର ନାହିଁ । ମୋର ଏତେ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବ କିଏ ? ତୁମପରି ହାତକୁ ଦହତବାଲା ଆଶ୍ରମକୁ ଯେତେ ଆସିବେ ସେତେ ଭଲ ।

ହଉ ସେ ମଧ ଅଭାବ ରହିବେ ନାହିଁ । ଆମେ-ବୁହେଁବ ଆସିବୁ । ତୁମ ଭଇନା ସବୁ ଠିକ୍‌ଠାକ୍ କରି ସାରିଲେଣି ।

ତୁମେ କି ମନ୍ତ୍ର ଜାଣିଛ କେଜାଣି । ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଆଶ୍ରମ ସେବାସଂଘ ଆଦିର ନାଁ ପଡିଲେ ଯେ ନାକଟେକନ୍ତି ସେ ଏବେ ଏଠାକୁ ଆସିବାକୁ ତିଆର । ସେ ସଫା କହୁଚନ୍ତି ଏଇ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଜରିଆରେ ଦେଶର କାମ କିଛି ନା କିଛି କରିହେବ ।

ସୁପ୍ରଭା ପ୍ରତିଭାଦେବୀଙ୍କୁ ଜଣ ଜଣ କରି ନବ ବରବଧୂ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ପରିଚିତ କରାଇ ଦେଉଥିବାବେଳେ ମଣିନାନୀ ଲାଜ ଲାଜ ହୋଇ ଆସି ପ୍ରତିଭାଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଏବଂ ପ୍ରତିଭାଦେବୀଙ୍କ ହାତ ଦୁଇଟି ଧରି କହିଲେ ବୋଉ ମୋର ଦୋଷଗୁଡ଼ାକୁ କ୍ଷମାକରିବ । ତୁମ ନାଁରେ କେତେ ମିଛକଥା କହିଛି । ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ମଣିନାନୀଙ୍କର କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରତିଭାଦେବୀ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସୁପ୍ରଭା କହିଲା ନାନି ! ତୁମର ସବୁବେଳେ ଏ କି ସ୍ୱଭାବ ! ତୁମେ ଏପରିକି ଭୁଲଟେ କରିଦେଇଛ ଯେ— ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖାଲି କ୍ଷମା ମାଗୁଛ ! ସେ ଦିନ ବାବୁଙ୍କ ହାତଧରି ବୁଝେଇ କ୍ଷମା ମାଗିଲ । ବାବୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ଆଉ କହିବାର ନାହିଁ । ପ୍ରତିଭାଦେବୀ ଘଟଣାର ପ୍ରକୃତ ରହସ୍ୟଟା ଭେଦକରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବାବୁ କଥାଟିକୁ ପ୍ରତିଭା-ଦେବୀଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କହିଲା, "ଭାଉଜ ! ତୁମେ ମଣିନାନୀଙ୍କୁ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲ ବୋଧହୁଏ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ନାଁ ନିଶ୍ଚେ ଶୁଣିଛ । ଓହୋଃ ଇଏ ଆମର ମଣିନାନୀ ! ମୁଁ ତ ଅନେକ ଦିନରୁ ତାଙ୍କ ନାଁ ଶୁଣିଛି କିନ୍ତୁ କେବେହେଲେ ଦେଖି ନ ଥିଲି । ପ୍ରତିଭାଦେବୀ ମଣିନାନୀଙ୍କୁ କୋଳାଗ୍ରତକରି କହିଲେ, ହଇଏ ନାନି ! ତୁମେ ମତେ କଣ କ୍ଷମା ମାଗୁଛ ? ଛି ଛି ଅଧର୍ମ କଥା-ଗୁଡ଼ାକ । ତୁମେ କେଉଁଦିନ କାହା ନାଆଁରେ କ'ଣ ପଦେ ଅଧେ କହି ଦେଇଥିଲେ ଯେ—ଏବେ ତ ଦେବତା ପାଲଟି ଗଲଣି ।

ଶହେ ବସ୍ତାଅଶୀ

ଯାହା ତୁଣ୍ଡରୁ ଶୁଣିବ ତୁମର ପ୍ରଶଂସା । ଏତେ ବଡ଼ ଆଶ୍ରମ ତୁମ ଯୋଗୁଁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଏପାଖ ସେପାଖ ନ ହୋଇ ଅଗେଇ ଚାଲିଛି । ହଉ ନାନି ! ମୁଁ ଆଜି ଏ ଟୋକୀଗୁଡ଼ିଙ୍କୁ ବେଶ ଭୂଷା କରେଇଦେଲେ ଶୀଘ୍ର କଟକ ଚାଲିଯିବ । ପୁଣି ଚାରିଦିନ ବାଦେ ଆସିଲେ ସବୁବେଳେ ତ ତୁମର ପାଖରେ ହିଁ ରହିବ ।

ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ଭାରି କୌତୁକିଆ ଲୋକ । ସେ ବାବୁ ପ୍ରଭାତଙ୍କୁ ବେଶ ଆଉ କ'ଣ କରିବେ । କେବଳ ମନବୋଧ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝେଇ ଲେଖାଏଁ ଅଛି ପରିହାସକରି ଖିଚି ଖିଚି କଟକ ବାହାରି ଗଲେ । "ବାସ୍ତବିକ ପ୍ରକୃତି ଯାହାଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦରକରି ସଜେଇ ଦେଇଛି ମଣିଷ ତାକୁ ଅଧିକ କ'ଣ ସଜେଇ ପାରିବ ।" ଯେଉଁ ଯୁବତୀ-ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱୟମ୍ବରସ୍ଥଳରେ ବରଣମାଳ୍ୟ ଦେଇ ସ୍ୱାମୀ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ବଳି ସୁନ୍ଦର ପଣିଆରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ରୂପ ଗୁଣ କେଉଁଥିରେ କେହି କାହାକୁ ଊଣା ନୁହେଁ । ବରଂ ଆଶ୍ରମରେ ରହିବା ପୂର୍ବରୁ ଯାହା କିଛି ଅଳଙ୍କାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ସେତକ ପରିହାର କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଅଳଙ୍କାର ମଣ୍ଡିତ ନ ହେବା ପାଇଁ ନାରୀମହଲରେ ପ୍ରଚାର ଚଳାଇଛନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବେଶଭୂଷା ଲଜ୍ଜାର ବିଷୟ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ କଟକଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଜଣ ଜଣ କରି ସେମାନଙ୍କ ଶୋଇବା ଘରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ । ସୁପ୍ରଭାଙ୍କ ମନରୁ ଆଜି ଗୋଟାଏ ଦିଗ ଦୂର ହୋଇଯାଇଛି । ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କ ପାଖରେ ଧରି ସେ ଖୁବ୍ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ହସ ହସ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମୁହଁ ଦେଖି ଶରତ୍‌ବାବୁ କହିଲେ

ସୁପ୍ରଭା—ଆଜ ତୁମ ମୁହଁ ଗୋଟିଏ ଗଡ଼ଜୟ କଲାପରି ଜଣା-
ଯାଉଛି ତ ।

ହଁ ସତରେ ମୁଁ ଆଜି ଭାରି ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ପୁରୁଷମାନେ ଏଦିଗରେ ଟିକିଏ ଉଦାସୀନ । ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନ୍ୟକୁ ବିଚାର କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯୁବକ ଯୁବତୀଗୁଡ଼ିଏ ପରସ୍ପରକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ କେତେ ଦିନ ଅଭିଶପ୍ତ ଯକ୍ଷପରି କାଳକ୍ଷେପଣ କରନ୍ତେ । ତା ଛଡ଼ା କେତେବେଳେ କେଉଁକଥା······ଆଶ୍ରମର ଦୁର୍ନାମ ହେବ ଏଥିଲାଗି ମତେ ଭାରି ଡର । ଅତି ପରିଷ୍କାର ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଟିକିଏ କାଳି ଲାଗିଗଲେ ତାହା ପ୍ରଥମେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିକୁ ଦାଉ ଦାଉ ଦେଖାଯାଏ । ଶରତବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ—ହଉ ହଉ କାଳି ଲାଗିବାର ଭୟତ ନାହିଁ, ତାଛଡ଼ା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତୁମର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବା ମଧ୍ୟ ଶେଷହେଲା । ଏଥର ଆମ ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କପରି ସାଧିତ ହେବ ତା'ର ବିଚାର କର । ଆମ କାମଗୁଡ଼ିକୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଆଶ୍ରମ, ନୈଶବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମବାୟ-ସମିତି, କୋଠଘର, କୂଅ ପୋଖରୀ ଖୋଳା ବା ସଭାସମିତି ଇତ୍ୟାଦିରେ ଶେଷ କରାଇବାତ ଯୋଜନା ନୁହେଁ । ଏସବୁ ଆମ ବାସ୍ତବ ଯୋଜନାର ପୂର୍ବରୂପବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ । ଯାହାହେଉ ଏହା ସବୁ କରିବାଦ୍ୱାରା ଲୋକ ସାଧାରଣଙ୍କର ଆମ ଉପରେ ସ୍ନେହ, ଆଦର, ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଆସି ପାରିଛି । ଏଥର ଏଣିକି କାମ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବାକୁ ହେବ । ହଉ, ମୁଁ କ'ଣ କୌଣସି କାମପାଇଁ ପଛେଇ ଯାଉଛି କହି ସୁପ୍ରଭା ଖଟିଟି ଉପରେ ମୁହଁମାଡ଼ି ଶୋଇପଡ଼ିଲେ । ଶରତବାବୁ ଭବିଷ୍ୟତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଚିନ୍ତା କରୁଥାଆନ୍ତି । ଅନେକ କାଳ ପରେ ଶରତବାବୁ ସୁପ୍ରଭାକୁ ଡାକି କହିଲେ ହଇଏ—ତୁମେ ତାହାହେଲେ ମୋ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଖୁବ୍

ସହଯୋଗ କରୁଚ । ମୁଁ ଏଆଡ଼େ ରାତି ଅନିଦ୍ରା ହୋଇ
ଲେଖିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ, ତୁମେ ନିଘୋଡ଼ ନିଦରେ ଶୋଇଲଣି । ସୁପ୍ରଭା
ରେଜେଇ ଭିତରୁ ମୁହଁଟାକୁ ବାହାରକରି ଉତ୍ତର ଦେଲେ କିଏ
ଶୋଇ ପଡିଲଣି ମ ?? ମୁଁ ସେମିତି ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିଛି ଯେ—
ନା-ନା ବିଛଣାରେ ଗୁହୁଁ ଶୋଇବାବେଳ ଅଉ ନାହିଁ । ଠିକ୍
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ରୀତିରେ ନିଷ୍ଠାବାନ ହେଲେ ରାମରାଜ୍ୟ ଫେରିବ ।
ଦିନ ତମାମ ଟାଁ ଗହଳରେ କାମକରି ରାତିରେ ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାନରେ
ନୀରବ କର୍ମ ସାଧନ କରିବାକୁ ହେବ । ଆମେ ଆଦୌ କିଛି
କରିପାରି ନାହୁଁ ସତ କିନ୍ତୁ ଲୋକେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେଣି ।
'ପଲ୍ଲିଟାଁରୁ ରାମରାଜ୍ୟ' । ଟିକିଏ ଉପକାର କରିଦେବା ମାତ୍ରେ
ଆମର ସରଳ ବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକେ ଆପଣାର ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କ ଧନର ସାର୍ଥକତା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ ।

ତୁମର ମନେଥିବ କି ନାହିଁ, ଯେଉଁଦିନ ଚଳନ୍ତା ଗାଡିରେ
ତୁମ ସହିତ ମୋର ସାକ୍ଷାତ ଘଟିଲା, ସେଦିନର କଥା ସ୍ମରଣ
କଲେ ମୋ ଛାତିଟା କେବଳ ଲଜ୍ଜାରେ ଯେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼େ
ସେତିକି ନୁହେଁ, ପ୍ରାଣଟା ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦଉଠେ । ଶହଶହ କୁଲିମଜୁରିଆ
ଆମ ଦୁହିଙ୍କର ଅଭିନୟ ଦେଖି ଡରରେ କିଛି କହିପାରିଲେ
ନାହିଁ ସତ ମାତ୍ର ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଫୁସୁଫୁସୁ ହୋଇ ଯାହା ସବୁ
କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିଲେ ତା'ସବୁ ମୋ କାନରେ ବାଜୁଛି ।
ସେମାନେ କହୁଥିଲେ—ବାବୁଭାୟାମାନେ ଆମ କୁଲିମୁଲିଆଙ୍କ
ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଟିକିଏ ବୁଝନ୍ତେ ଯଦି ଆମେ ଏତେ ହୀନସ୍ତା
ହୁଅନ୍ତେ କାହିଁକି ? ଯେଝା ସୁଖ ସେ ଲୋଡ଼ୁଛି । ଏହାର କାରଣ
ବୁଝିଲତ । ମୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଜାଗା କରିଦେବି ଏ କଥା କହି
ତୁମ ପାଖକୁ ରାଗରେ ଆସିଲି, ତାପରେ ଯାହା ହେଲା ତୁମେ ତ

ନିଜେ ଅନୁଭବିବା । ସେହିଭଳି ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନୁଭବକରି ମଣିଷ ଉପରୁ ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟି ଯାଇଛି । ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନେକ କଥା କହି ସେମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ନେତା ସାଜୁଛନ୍ତି । ତାପରେ ସେମାନଙ୍କର ନାଁ ଗାଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧରୁନାହାନ୍ତି । କେବଳ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧିରେ ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇପଡୁଛନ୍ତି । ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ଆମେବୁହେଁ ଯେପରି ନିଜ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧିରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଥିଲେ । ସୁପ୍ରଭା ତକିଆ ଉପରୁ ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଟେକି ପଚାରିଲେ, ଆମର ସ୍ୱାର୍ଥ କ'ଣ ସେଠାରେ ଥିଲା ନା ? ସ୍ୱାର୍ଥ କ'ଣ ଥିଲା କି ନ ଥିଲା ନିଜର ବିବେକକୁ ପଚାରି । ଶହ ଶହ ଲୋକ ବୋଝ ମୁଣ୍ଡେଇ ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ଠିଆହୋଇ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ତୁମେ କାହିଁକି ଜଣେ ଯୁବକକୁ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଚର୍ଚ୍ଚାକଲ ।

ତାହା ମୁଁ କହିବା ଅପେକ୍ଷା ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ନିଜକୁ ନିଜେ ଦିଅ । ସ୍ୱାର୍ଥତ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ନୁହେଁ...... ।

ମୋ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅପେକ୍ଷା ବରଂ ତୁମର ସ୍ୱାର୍ଥ ବେଶିଥିଲା । ହଁ ମୁଁ ତ ମନାକରୁନି, ମୋର ସ୍ୱାର୍ଥ ବେଶି ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ଓଜନ ମୁଁ କରି ନ ଥିଲି । ତୁମେ ଯେଣୁ ଅତିଶୟ ଜଡ଼ିତହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲ, ଓଜନ କରିବାର ସୁବିଧା ତୁମର ଅଧିକ ଥିଲା । ସୁପ୍ରଭା ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କହିଲେ, ଆଗକୁ ଯାହା କରିବାକଥା ତାହାତ କରିବ, ଆଉ ପଛକଥା ଏତେ ଭାବିହେଉଛ କାହିଁକି ? ଅରେ, ପଛ କଥାର ଅନୁଭୂତି ଆଗକାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ସାଧନ ଦିଗରେ ଅଭିଜ୍ଞତା ଦିଏ ପରା । ଆଶ୍ରମ ଜୀବନରେ ମଣିଷର ସତ୍‌ସ୍ୱଭାବ ବଢ଼ିପାରିବ । ତା'ର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ଆମ ମଣିନାଣୀ, ତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତ ଦେଖୁଛ

ସେମାନେ କେତେ ଧୀର ନମ୍ର ଆଉ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି ।

କି ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନେଇ କାମ ଆରମ୍ଭକଲେ ଭଲହେବ ତାହାର କଥା କହୁଛୁ । ଆମର ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଭୂସଂସ୍କାର । କୌଣସି ଲୋକର ଶହେ ଶହେ ଏକର ଜମିଥିଲା ବେଳକୁ ଅନ୍ୟ କାହାର ଇଞ୍ଚେସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ । ଫଳରେ ପରସ୍ପର ସଦ୍ଭାବ କେବେତ ରହିବନାହିଁ, ତା ଛଡ଼ା ଉତ୍ପାଦନ ଦିଗରେ ମଧ୍ୟ ବାଧା ଘଟୁଛି । ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଭୂସମ୍ପତ୍ତିର ଜଣେ ମାଲିକ ଥାଇ କ'ଣ କରି ପାରିବ । ସମ୍ପତ୍ତି ଗୁଡ଼ିକରେ ଯଦି ସମସ୍ତେ ସମ ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତେ ତେବେ କୌଣସି ବଡ଼ ବିବାଦ ଆଉ ଉଠି ପାରନ୍ତା ନାହିଁ ଓ ଉତ୍ପାଦନର ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧିହୋଇ ପାରନ୍ତା । ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ତୁମେ ଭାବୁଥିବ ମାତ୍ର ଏହା ଆଦୌ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଆମ ଦେଶରେ ଏ ଆଦର୍ଶ ଆଦୌ ନୂତନ ନୁହେଁ । କାଳର ଗତି ଅନୁସାରେ କେତେବେଳେ କ'ଣ ହୋଇ ଯାଇଛୁ ସିନା । ଦାନ ଦେବାରେ ଏ ଜାତି ସର୍ବଦା ଧୁରନ୍ଧର । ରାଜା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର, ମହାଦାନୀ କର୍ଣ୍ଣ, ଶିବିରାଜା, ପ୍ରମୁଖଙ୍କ କଥା କ'ଣ ଶୁଣିନାହିଁ ? ସେମାନେ ଥିଲେ ଏଇ ଦେଶର । ଆନ୍ତରିକତାର ସହିତ କାମକଲେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନିଶ୍ଚେ ପୂରଣ ହୋଇ ପାରିବ । ଲୋକେ ଯେଉଁ ଧ୍ୱନି ଉଠାଇଛନ୍ତି "ପଲ୍ଲିଗ୍ରାମରୁ ରାମରାଜ୍ୟ" ବୋଲି ତାହା ନିଶ୍ଚିତ ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ସୁପ୍ରଭା ନୀରବରେ ମନରେ ଶୁଣୁ ଥାଆନ୍ତି । ଶରତବାବୁ ନୀରବ ରହିବାପରେ ସୁପ୍ରଭା କହିଲେ, ହଉ ଯେପରି କଲେ ଭଲହେବ ବୋଲି

ବଗୃହ୍ଣତ ସେପର କରୁନାହିଁ । ମୁଁ କହୁଛି ମୋ-ଉପରେ ଯେଉଁ ଭାର ରହିବ ତାହା ଜୀବନ ବିନିମୟରେ ସୁଦ୍ଧା ପୂରଣ କରିବି ।

ବେଶ୍ ମୁଁ ତାହାହିଁ ଇଚ୍ଛାକରୁଥିଲି କିନ୍ତୁ ଏଭଳି ଶପଥ ଅନ୍ୟ ମାନଙ୍କଠାରୁ ମିଳିବା ଦରକାର ବୋଲି ଶରତବାବୁ ଟିକିଏ ଚିନ୍ତିତ ହେବାରେ ସୁପ୍ରଭା କହିଲେ, ମୋର ଧାରଣା ଆଶ୍ରମର ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମୀ ତୁମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କାମ କରିବାକୁ ମୋପରି ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମନକଥା ମତେ ବେଶ୍ ଜଣା ଅଛି । ତେବେ ଆଉ ଚିନ୍ତା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା କ'ଣ । ଏଥର ଆଗେଇ ଯିବାକୁ ହେବ ।

ଊଣେଇଶି

ଆଶ୍ରମର କର୍ମୀ ଓ ନାରୀକର୍ମୀମାନେ ଦଶଗୋଟି ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଭୂସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ସେମାନଙ୍କର ଦଳସଂପୃକ୍ତ ହୋଇ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମାନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକରୁଥାନ୍ତି । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ଓ ହରିବାବୁ ଏହି ଅବସରରେ ଗୋଟିଏ ଦଳ ସହ ଆସି ଶରତବାବୁଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍‌କରି ତାଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ସହ କାମ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେଣି । ଲୋକେ ସଭାସମିତିମାନଙ୍କରେ ଭୂସଂସ୍କାର ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ନିଜ ନିଜର ସଂପତ୍ତି ଦାନ କରିଦେଇଅଛନ୍ତି । କର୍ମୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଚାରଦ୍ୱାରା ସର୍ବସାଧାରଣ ଏତେଦୂର ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଯେ—ସଭାରେ ଯୋଗଦେଇ ଫେରିବାପରେ ଲୋକେ ଭୂସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନର କର୍ମୀରୂପେ ଅନ୍ୟକୁ ଉପଦେଶ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଛନ୍ତି । ସ୍ନେହଲତା ଓ ସୌଦାମିନୀଙ୍କର ବାପା ଆପଣା ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ସ୍ଥିରକରି ଥାଆନ୍ତି ଏହି

ଅନୁଷ୍ଠାନ ଜରିଅରେ ନିଜ ନିଜର ଭୂସଂପତ୍ତି ଦାନ କରିଦେବେ । ସେଦିନ ସହର ତଳ ପଡ଼ାଗାଁରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଧରଣର ସଭା ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଳର କର୍ମୀ ସଭା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସମବେତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ହଜାର ହଜାର ଆବାଳବୃଦ୍ଧ-ବନିତାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଶରତବାବୁ ଭାଷଣ ଆରମ୍ଭ କରି କହିଲେ—ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଯାଇଛି । ପରାଧୀନ ଥିଲାବେଳେ ଯାହା ସବୁ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ରହିଥିଲା, ତାହା କର୍ମ ଆଦର ସହିଯିବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଲାଗି ଆମେ ମାନେ ହିଁ ଦାୟୀ । କାରଣ ଯେ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ହୋଇ ଆଉ କେହି ନାହାଁନ୍ତି । ଆମେ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ପାରିଛେ ସତ ମାତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅର୍ଥ ପୋଥିରେ ହିଁ ରହିଛି । ଏ ଦେଶର ଦଳେ ଲୋକ ଖାଦ୍ୟବିନା ଚିତ୍କାର କରୁଥିବାବେଳେ ଅନ୍ୟ ଦଳେ ଅତିରିକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବା ହେତୁ ଡାକ୍ତର ଖାନାରେ ଚିକିତ୍ସିତ ହେଉଛନ୍ତି । ଏ ଉଭୟ ଚିତ୍କାରକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଔଷଧ ଜନ ସାଧାରଣଙ୍କ ହାତରେ ରହିଛି । ଏ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇପାରିବ ଯଦି ସର୍ବସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାର୍ଥ ବର୍ଜନକରି ସମୂହ ସ୍ୱାର୍ଥ ଦିଗରେ ଟିକିଏ ଆଗେଇ ଯିବେ । ସମୂହ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅର୍ଥ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଏହା ବୋଧହୁଏ ସମସ୍ତେ ବୁଝିପାରୁଥିବେ । ଜଣେ ସୁସ୍ଥଥାଇ ଅନ୍ୟଜଣେ ଦୁସ୍ଥ ରହିବାଦ୍ୱାରା ସମାଜର ସୁସ୍ଥତା ଆସିଲାବୋଲି କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ବରଂ ସୁସ୍ଥ ଓ ଦୁସ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇପାରେ । ସୁସ୍ଥ ଭଲ ଅବସ୍ଥାରେ ରହି ଦୁସ୍ଥକୁ ସେହି ଅବସ୍ଥାକୁ ଆଣିବାରେ କେହି କ'ଣ ବିରୋଧ କରିବେ ।। ନା ଏଭଳି ବିରୋଧି ମନୋଭାବ କାହାର

ନ ଥିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଏହାର ସମାଧାନ ହୋଇ ପାରୁନଥିଲା । ଭୂଦାନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରରେ ଏହି ସାମ୍ୟବାଦ୍‌ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଯାଇ ପାରିବ । ଦେଶରେ ବାସ୍ତୁହରା ହୋଇ ଜଣେ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ଭେଦଭାବ ଅପସରି ଯିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭ୍ରାତୃଭାବରେ ପରସ୍ପରର ଉନ୍ନତି ସାଧନରେ ଲାଗି ପଡ଼ିବେ । ଦେଶ ମାତୃକାକୁ ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ପରିଚିତ କରାଇବାକୁ ହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତିସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗକରି ସମସ୍ତେ ଭୂଦାନ, ଶ୍ରମଦାନ, ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ଦାନ କରନ୍ତୁ । ରୋଗୀକୁ ଔଷଧ ଦେବାଭଳି ଗରିବ ନିଃସ୍ୱମାନଙ୍କୁ ତାହା ଦେଇଦିଅନ୍ତୁ । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଭାଷଣ ଶେଷ ହେଲାବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶାର ବିଖ୍ୟାତ ଜମିଦାର ଚଉଧୁରୀ ଓ ମହାପାତ୍ର ଦୁହେଁ ସଭାସଦ୍‌ମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆହୋଇ ହାତଯୋଡ଼ି କହିଲେ, ଆମେମାନେ ଆଜି ଭୂଦାନ୍ଦୋଳନ ସମିତି କରଆରେ ଆମରଥିବା ସମସ୍ତ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଗରିବ ଭୂମିହୀନ ମାନଙ୍କ ଲାଗି ଦାନକରୁଅଛୁ ଏବଂ ଉକ୍ତ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଗୁଡ଼ିକର ଆବାଦ ନିମିତ୍ତ କୋଡ଼ିଏହଜାର ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟ ଦେଉଅଛୁ । ଏହା ଶୁଣିବା ପରେ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତଥିବା ଲୋକେ ବିସ୍ମୟ ଓ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସଭାଭଙ୍ଗବେଳକୁ ଦେଖାଗଲା ସେଦିନ ଦୁଇହଜାର ଦାନପତ୍ରରେ ପଚିଶହଜାର ଏକର ଜମି ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଉକ୍ତ ଭୂସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଭୂମିହୀନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟନ କରିବା ଭାର ଗୋଟିଏ କମିଟି ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ରହିଛି ।

ଭୂଦାନ୍ଦୋଳକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅନୁସାରେ ଦଳ ଦଳହୋଇ ଚାଲିଗଲେ । ସେଦିନ ସଭାରେ ଯେଉଁମାନେ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଦାନ କରିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ

ଅଧିକାଂଶ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ କର୍ମୀରୂପେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ଜଣାଗଲା ।

ହରବାବୁ ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀଙ୍କଠାରୁ ସମସ୍ତଖବର ପାଇ ଶୀଘ୍ର କିପରି ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହଯୋଗ କରିବେ ତାହାର ବାଟ ଖୋଜୁ ଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବିଖ୍ୟାତ ଓକିଲ ହିସାବରେ କୋର୍ଟ କଚେରୀ କାମରୁ ତାଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର ବିଦାୟ ଦେଇ ପାରେନାହିଁ । ସେ ପ୍ରଭାବତୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ଆଜି, କାଲି ପରଦିନ କହି ଦିନ ଗଡ଼ାଉ ଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରଭାବତୀଦେବୀ ଦିନେ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ତୁମେ ତୁମର ଓକିଲାତି କରୁଥାଅ । ପ୍ରଭାବତୀ ବିରକ୍ତହେବା ଯୋଗୁଁ ହରବାବୁ ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ପ୍ରଭାବତୀ—ତୁମ ଧର୍ମରେ ମୋର ଅଧାଭାଗ ଅଛି ଯେ—ତଥାପି ତୁମେ ଯିବାର କଥା ଯେତେବେଳେ ସ୍ଥିର ହୋଇଛି—ତୁମେ ଏକା ଯିବ ଯାହିଁକି ? ତୁମକୁ ଛାଡ଼ି ମୋର ରୋଜଗାର ଦା ହେବ କ'ଣ ? ସମସ୍ତକ.ମକୁ ପଛକୁ ପେଲିଦେଇ ହରବାବୁ ଓ ପ୍ରଭାବତୀ ଦେବୀ ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଆଶ୍ରମକୁ ବାହାରିଲାବେଳେ ତାଙ୍କର ସାଇ ପଡ଼ିଶାର କେତେକ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ମଧ୍ୟ ସାଙ୍ଗ ହେଲେ ।

ଗୃହେ ଗୃହେ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିରାଟ ଆକାର ଧାରଣ କଲା । କର୍ମୀମାନେ ହଜାର ହଜାର ଦାନପତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କଲେ । ହଜାର ହଜାର କର୍ମୀମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ସହକାରେ ସହଯୋଗ କରୁ ଥାଆନ୍ତି । "ପଲ୍ଲିଗାଆଁରୁ ରାମରାଜ୍ୟ" ଏହି ବାକ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଯେପରି ବସା ବାନ୍ଧିଗଲାଣି ତାହା ହିଁ ପ୍ରତୀତ ହେଉଥାଏ ।

ଗରିବ ଭୂମିହୀନ ଲୋକ ଗୁଡ଼ିକ ଜମିବାଣ୍ଟ ପାଇ ଆନନ୍ଦରେ କୃତକୃତ୍ୟ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଦାତାମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ କମ୍ ଆନନ୍ଦ

ନୁହେଁ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିନେଇ ସମାନଙ୍କ ହାତରେ ଦାନପତ୍ର ଅର୍ପଣ କରି ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ କି ସରକାରୀ କି ବେସରକାରୀ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚହଳ ପଡ଼ିଗଲା । ବେସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ଏପରି ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇପାରୁଛି, ଏଥିରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇ ପଡୁଥାଆନ୍ତି । କେହି କେହି ମନମୋହିଆ କର୍ମଚାରୀ କିଛି ନ ବୁଝି ନ ଦେଖି ଅଫିସ ଘରେ ବସିଯାଇ କହୁଥାଆନ୍ତି ଯେ—ବେସରକାରୀ ଭାବରେ କୌଣସି କଥା କେବେ ସମ୍ଭବ ହେଲାଣି । ଏ ଗୋଟାଏ ରାଜନୀତିର ଖେଳ ଚାଲିଛି ।। ସେଭଳି ଲୋକଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଚି ବା କିଏ ??

ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ଆଉ ଆଠ ଦିନ ମାତ୍ର ରହିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ୟାମ୍ପରୁ କର୍ମୀମାନେ ଆସି ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଆଶ୍ରମରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ସଭା ସମିତିର ଆୟୋଜନରେ ସମସ୍ତେ ତତ୍ପର । ରାଜ୍ୟର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସଭାପତି ରୂପେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଇ ଥାଏ । ଅଚ୍ୟୁତପୁର ଆଶ୍ରମର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଲକ୍ଷକରି ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ବହୁବାର ପତ୍ରଆଳାପ କରିଛନ୍ତି । ସେ ଦିନ ଏକ ଲକ୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଲୋକଙ୍କ ସମାବେଶରେ ସଭା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥାଏ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଭାଷଣ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସାକରି କହିଲେ, ଭୂସଂସ୍କାର ଦିଗରେ ଶରତ୍‌ବାବୁ ଯେତେ ଆଗେଇ ପାରିଛନ୍ତି, ଏହା ପୃଥିବୀ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସରକାର ଏଇକାମ କରିବା ଲାଗି ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରୁଥିବାବେଳେ ସେ ତାଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଜରିଆରେ କାମଟିକୁ ପ୍ରାୟ ହାସଲ କରି ସାରିଲେଣି । ମୁଁ ଏ ସାଧାରଣ ସଭାରେ ଶରତବାବୁଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି, ସେ ସରକାରୀ ପଦ-

ମର୍ଯ୍ୟାଦାତା ଭାବରେ ଅବଶିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପୂରଣ କରି ଚାଲନ୍ତୁ.......।

ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଭାଷଣବେଳେ ଶରତବାବୁଙ୍କ ମନଟା ଏପାଖ ସେପାଖ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସଭାର ଶୃଙ୍ଖଳା ଭଙ୍ଗ କରିବା ଲୋକ ସେ ନୁହନ୍ତି । ସଭାପତି ଅଭିଭାଷଣ ପରେ ସେ ଦୁଇପଦ କହିବା ଲାଗି ଅନୁମତି ନେଇ ଭାଷଣ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଲୋକ ଗୁଡ଼ିକ କାଠ ପିତୁଳାପରି ବସି ରହି ଥାଆନ୍ତି । ଶରତବାବୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଭାଷଣରୁ କିୟଦଂଶ ଉଦ୍ଧାର କରି କହିଲେ— ବ୍ୟକ୍ତିବାଦହିଁ ଆମମାନଙ୍କ ଅବନତିର କାରଣ । ଏକ ଭଗବାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ମନୁଷ୍ୟ ହିସାବରେ ଜଣେ କେହି କୌଣସି କାମ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି, ସେଥିରେ ମୋର ଅଂଶ ଅଛି ମାତ୍ର ମୁଁ ଏ ସମସ୍ତର କର୍ତ୍ତା ନୁହେଁ । ତା'ଛଡ଼ା ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ମତେ ଅାହ୍ୱାନ କରିଛନ୍ତି ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ଭୂସଂସ୍କାର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରିବା ପାଇଁ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଆଦେଶ ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ନିବେଦନ କରି ବେଶି କରିହୁଏ । ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ଯାହା ହେବାର ହେଉ ମାତ୍ର ମୁଁ ମୋର ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଜଣେ କର୍ମୀଭାବରେ ଯାହାପାରେ ସେତିକି ସେବା କରିବି । ଶରତ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଭାଷଣ ବେଳେ ସଭା ମଧ୍ୟରୁ ଘନ ଘନ କରତାଳି ଉଠୁଥାଏ । ଉପସ୍ଥିତ ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ସଭାରେ ନିଜ ନିଜର ମନ୍ତବ୍ୟ ଭାଷଣ ଆକାରରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥାଆନ୍ତି । ସଭା ଭାଙ୍ଗିବା ପରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ସଭାସଦ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରମ ତରଫରୁ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଗଲା । କେବଳ ଅଚ୍ୟୁତପୁର କାହିଁକି ତା'ର ଆଖ ପାଖ ୧୦।୧୨ ଖଣ୍ଡ ଗାଁର ଲୋକେ ଅତିଥି ସତ୍କାର କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି ।

ଶହେ ବେସ୍ପାନରେ

ଅଗନ୍ତୁକମାନେ ବିଦାୟ ନେଇ ନେଇ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ ହୋଇ-
ଯାଇଥିଲା ।

ଆଶ୍ରମର କର୍ମୀ ଗୁଡ଼ିକ ସାର୍ଦ୍ଧଦିନ ଧରି ବାର୍ଷିକ ଅଧି-
ବେଶନ କାମରେ ଖଟି ଖଟି କ୍ଳାନ୍ତହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ପ୍ରାର୍ଥନା-
ଘଣ୍ଟା ବାଜିବା ପୂର୍ବରୁ ନାରୀକର୍ମୀ ଗୁଡ଼ିକ ସଭା ହଲରେ ଆଲୋ-
ଚନା ଚଳାଇ ଥାଆନ୍ତି ।

ବିଦୁ ପରିହାସ କଥା କହିବାରେ ଭାରି ଧୁରନ୍ଧର । ସେ
ପ୍ରଥମେ କଥାର ଖିଅ ବାହାର କରି କହିଲା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନୁଷ୍ଠାନ
ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ଜଣେ ଜଣେ କର୍ତ୍ତା ବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଥାଆନ୍ତି । ଶରତ୍
ଭାଇ ତ ମନା କରିଦେଲେ, ସେ ଏ ସବୁରେ ମୁଖ୍ୟ ନୁହନ୍ତି ଗୋଟିଏ
ଅଂଶ ମାତ୍ର—ତେବେ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନର ମୂଳ କିଏ ସେ ? ? ବିଦୁର
ପ୍ରଶ୍ନରେ ସମସ୍ତେ ତା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ବିଦୁ କିନ୍ତୁ ସୁପ୍ରଭାର
ମୁହଁକୁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥାଏ । ସୁପ୍ରଭା ବିଦୁର ଥଟ୍ଟାଳିଆ
ଭଙ୍ଗି ବୁଝି ପାରୁଥିଲା କି କ'ଣ, ସେ କେବଳ ତଳକୁ ମୁହଁ
ପୋତି ରହିଥାଏ । ଶରତ୍‌ବାବୁ ବାରଣ୍ଡାରେ ଏ ପାଖ ସେପାଖ
ଟହଲ ମାରୁଥିବାବେଳେ ବିଦୁର ପ୍ରଶ୍ନ ତାଙ୍କ କାନରେ ବାଜି
ଯାଇଛି । ସେ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ
କହିଲେ—ଏ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରକୃତ କର୍ମୀ ହେଉଛନ୍ତି, "ଆମ ଭଉଣୀ-
ମାନେ !!"

ନା, ନା, ସେକଥା ନୁହେଁ । ଏସବୁ ଯୋଜନାର ମୂଳ
ହେଲା "ଧରମ ଭଉଣୀ !" ବିଦୁର କଥାରେ ଧରମ ଭଉଣୀର
ରହସ୍ୟ ଜାଣିଥିବା କର୍ମୀଗୁଡ଼ିକ ହସି ହସି ଗଡ଼ିଗଲେ । ଶରତ୍‌-
ବାବୁ ଟିକିଏ ଅପଦସ୍ତ ହେଲା ପରି କହିଲେ, ଆରେ ବିଦୁ ତୁ, ତ
ଭାରି ଦୁଷ୍ଟ । ତୁ କିପରି ଜାଣିଲୁ ଧରମଭଉଣୀ……ପ୍ରଭାଦେବୀ

ଧରମ ଭଉଣୀ ରହସ୍ୟ କିଛୁ ହେଲେ ନ ବୁଝି ମୂକ ପାଲଟି ବସି ଥାଆନ୍ତି, ସେ ବାବୁଙ୍କୁ ଚୁପ୍‌କରି ପଚାରିଲେ ବାବୁ—ଧରମଭଉଣୀ କିଏ ? ବାବୁ କହିଲା ମୁଁ ତୁମକୁ ପରେ କହିବି ଭାଉଜ—ସେ ଅନେକ କଥା ପ୍ରାର୍ଥନା ସରୁ......

ରାତି ପ୍ରାୟ ୧୦ଟା ବାଜିଲାଣି, ଆଶ୍ରମ ଗେଟ୍ ବନ୍ଦ । ଯେ ଯା'ର ବାଟଣା ଧରିଲେଣି । ଶରତ୍‌ବାବୁ ସେଦିନ ରାତିରେ ଆଉ କିଛୁ କାମ ନ କରି ତରତର ହୋଇ ଶୋଇବା ଘରକୁ ଚାଲି ଆସିଲେ । ସୁପ୍ରଭା ଖଟ ଉପରେ ଖବର କାଗଜ ଖଣ୍ଡେ ପଢୁଥାଏ ଶରତବାବୁ ଲାଇଟ୍‌ଟାକୁ ତଳକୁ ରଖି ସୁପ୍ରଭାର କାନ ପାଖରେ ମୁହଁଟାକୁ ଲଗାଇଦେଇ କହିଲେ—ହଇଏ—ବାବୁ କିପରି "ଧରମ ଭଉଣୀ" ବିଷୟ ଜାଣିଲା ? ?

ଓହୋଃ ଏଇକଥା ପଚାରିବ ବୋଲି ଏତେ ତରତର ହୋଇ ଚାଲି ଆସିଲ ପରା ! ବାବୁ ମୋର ଗୁରୁ । ସେ କିପରି "ଧରମ ଭଉଣୀ କଥା ନ ଜାଣିବ । ତୁମେ ତ ତାହାହେଲେ ବାବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁଷ୍ଟ ଦେଖୁଛି—କହୁ କହୁ ଶରତବାବୁ ସୁପ୍ରଭାକୁ ନିଜ ଛାତି ଉପରକୁ ଆଉଜାଇ ଆଣିଲେ...

ସୁପ୍ରଭା ହସି ହସି କହୁଥାଏ ମୁଁ ପରା "ଧରମ ଭଉଣୀ !!

ତୁମେ ଯେତେ ଯାହା କହ ସୁପ୍ରଭା, ତୁମକୁ ପାଇବା ଦିନଠାରୁ ମୁଁ ରାମରାଜ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚି ସାରିଛି । ସୁପ୍ରଭା ଶରତବାବୁଙ୍କ ଛାତି ଉପରେ ମୁହଁଟିକୁ ରଖି କହିଲେ—ତୁମେ ସିନା ରାମରାଜ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିଛ । ମୁଁ ତ ରାମରାଜ୍ୟର ରଜା ବୋଲି ନିଜକୁ ବିଚାରୁଛି ।

ଶରତବାବୁ ସୁପ୍ରଭାର କୋମଳ ବାହୁ ଦୁଇଟିକୁ ନିଜ ହାତ ମୁଠା ଭିତରେ ରଖି ଉତ୍ତର ଦେଲା, ତେବେ ଲୋକେ!ଯାହା ଗାଁ

ଶହେ ପଞ୍ଚାନବେ

ଗହଳରୁ ରାମରାଜ୍ୟ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି, ତା ନ କହି, କହନ୍ତେ ବୋଧହୁଏ ଠିକ୍ ହୁଅନ୍ତା "ପଲ୍ଲି ବଧୂର ରାମରାଜ୍ୟ ? ?"

କିଏ ସେକଥା କହନ୍ତୁ ନ କହନ୍ତୁ ମୋର କନ୍ତୁ ରାମରାଜ କହି ସୁପ୍ରଭା ଶରତବାବୁଙ୍କ ନିଜ ସ୍କନ୍ଧ ଉପରକୁ ଟାଣି ଆଣିଲେ··· ଶରତବାବୁ ସୁପ୍ରଭାର ବଙ୍କିମା ଓଷ୍ଠ ଉପରେ ହାତ ଦେଇ କହିଲେ ତାହା ହେଲେ ଏଥର କ'ଣ ମୁଁ ପ୍ରଚ୍ଛର କହିବି "ପଲ୍ଲି ବଧୂ ରାମରାଜ୍ୟର ରାଜା······ ? ?

ସ ମା ପ୍ତ

ମୁଦ୍ରାକର—ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ପରିଡ଼ା, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରେସ, କଟକ-୨